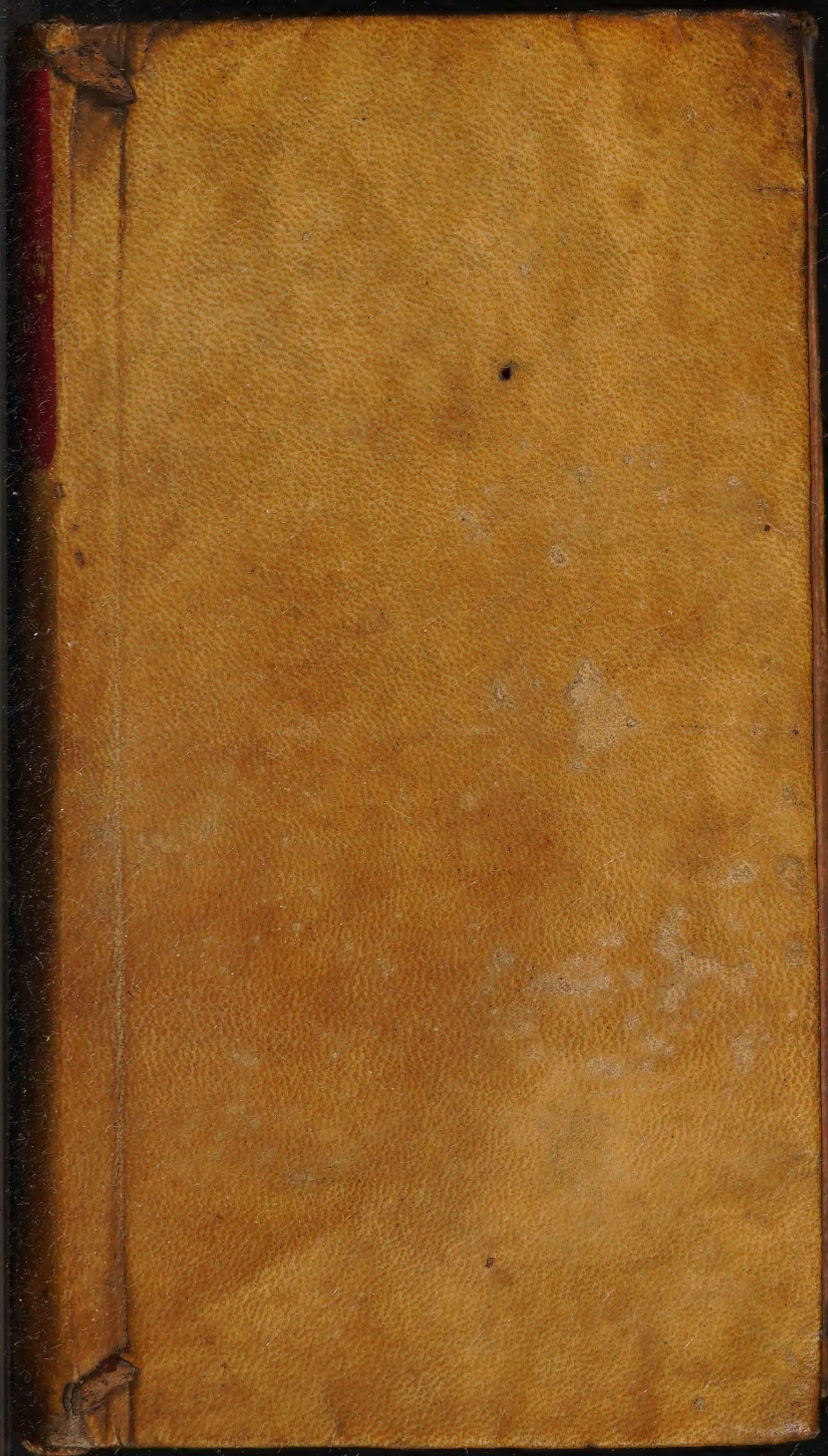

SANCTACRUZ

—

DE

IMPEDIMENTIS

1652

Jn.o Lewis Petit M.D.

Coll. Regal. Med. Lon. Soc. S.R.S & S.S.A.

ANTONIVS PONCE
SANCTACRVZ
DE
IMPEDIMENTIS
MAGNORVM
AVXILIORVM.

DE IMPEDIMENTIS MAGNORVM AVXILIORVM In Morborum curatione.

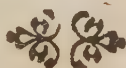
LIB. III.

Autore

ANTONIO PONCE SANCTACRVZ

Protomedico, & PHILIPPO IV. Regi Hispan. à cubiculo, in Vniuersitate Vallisoletana Medic. Professore primario.

Secundis curis emendatiores è Museo PETRI A CASTRO D. Medici.

PATAVII, MDCLII.

Typis Pauli Frambotti Bibliopolæ.

Superiorum permissu.

IOANNI RHODIO DANO,

Viro Doctissimo atq; optimo

PETRVS à CASTRO S.

N accurrit ab ultimis Iberiæ terminis magnus ille Hippocratis genius SanctaCrucius, ut iterum per te, Clarissime Rhodi, feliciter Europæ reviuiscat. Nec immerito perennitatem ambit supra cedros & marmora pretiosum opus; quo nihil præstantius, nihil utilius tironibus, ex virorum etiam doctissimorum monumentis accedere potuerit unquam; quinimo & ipsismet veteranis Aesculapii militibus: quamuis modestissimus auctor iuuentutem praxeos studiosam dumtaxat allo-

qui profiteatur. Me dum olim esset alloquutus, non scripto, sed viua voce, hæc meditabatur, & ardentissimis meis precibus impulsus, ausim dicere, tanquam me solum cogitaret erudire, mente concipiebat, enitebatur, producebat. Ingratus igitur forem, si tātum beneficium non rependerem; si annorū tyrannide & animorum inertia dirutum ferme diuinum præceptoris opificium non curarem reparari. Absit ingrati animi pudendum crimen. Sancte iuraui apud Hippocratem, me parentū loco amaturum magistros, vitam eis communicaturum, impertiturum ea quibus indiguerint: illos deniq; qui ex eis nati fuerint pro fratribus germanis habiturū. *Indigebat vita caducū monumentum authoris nominis*

non

*non morituri. Ecce libenter re-
fero. Hanc lucubrationem doctiſ-
ſimam, tanti parentis legitimum
partum fratrem germanum appel-
lo, quem tanquam primogenitum
reuereri, diligere, ac imitari præ-
ciſe debeam. Vt hoc poſſim, ut ſtu-
dioſos meos rectius dirigere queam,
lacteum hoc alimentum, quo ipſe
nutritus ſum, ſugendum prælibo.
Lacteum, quia primum, quia faci-
le, quia candorem continet verita-
tis; alimentum, quia robuſtum &
in ſolidã nutriti ſubſtantiam ap-
prime vertitur. Grato igitur ani-
mo erga magiſtrũ, propenſione ſin-
gulari erga ſelectiſſimam docendi
methodum, ſtudio denique erga di-
ſcipulos, aggreſſus ſum ſacros San-
ctacrucii manes ſuſcitare, qui cer-
te præ ſe ferre poterunt auream al-
teram laminam, qualis olim fer-*

tur in sepulchro inuenta vetustissimo, in qua celata hæc erant: O Sol, iterũ sub Constantino me videbis. *Sic gaudeant Sanctacrucii manes, & ore aureo similia proferant: O Sol, iterum sub eruditissimo Rhodio nos videbis; à quo vitam, polituram, elegantiam, puritatem comparemus. Hanc igitur veram Prudentiam medicam tibi prudentissime Rhodi dare quidem non debeo, quia mea non est; commendare debeo, quia vera; nõ tamen ut fronte nimium audaci alieni operis authorem me commendem, sed ut studiorum beneficio gratus inuigilem. Meus est dumtaxat impulsus, quo in lucẽ prodeat opus egregium; quo iterum inter litteratos renascatur Sanctacrucius, & studiosos, ut solebat, denuo incipiat erudire, solidaque*

im-

imbuere doctrina. Tuum erit, ornatissime vir, operis ornamentum, tuus lepos, tua dicendi puritas, quæ cunctis doctiorum scriptorum partubus diligẽtissimus soles impertiri, ut iure merito dici possis litteratorum Apollo. Sic inter astra gloriæ collocaris; collocasset mehercle inter Diuos ethnica vetustas, & parturientium Musarum Ilithiæ noua templa erexisset. Restat, ut per te ab obliuionis solo erigatur, & nouum lustricum genitorem, nouum denique radiantem Apollinem in uno meritissimo Rhodio adipisci mereatur. Vale. Veronæ. Kal. Nouemb. C I Ɔ I Ɔ C L I.

Liber Lectoribus.

PRęcurro, non ſpecto aliorum gemellorum partum, ruptis vinculis propero ad lucem boni animi, ad tenebras inuidi non timens hoc malum, ut fruar illo bono. Audiebam in noſtro Muſæo circa vſum magnorum auxiliorum controuerſias Medicorum, querelas infirmorum, prorumpi tandem, fidelitatis antiquę portans vexilla primorum hominum conſilia, quibus, & vita protrahebatur, & morbi feliciter curabantur. Non promitto noua, ſed antiqua nouiter exculta, defenſa, illuſtrata: atque cum hominum vita tot malis concuſſa duo tãtum habeat magna præſidia, inter quæ ſi fluctuet,& dubias experiatur procellas, miſere fatiſcit; circa iſta duo omnis noſtra verſatur lucubratio, ut portus ſint, non tempeſtas. Sed quid proderit noſtra lucubratio, ſi non accedat ſtudioſorum meditatio? Quid Hippoc. veneranda oracula, ſi irrepat ignorantium iactantia? Non moror. Lex beneficii ſolùm reſpicit benefacere, nul-

lis

lis ingratitudinis nebulis obſcuratur, nullis obſtaculis impeditur, nulla detinetur iniuria. Eruditos ſemper beneuolos culta inueniet antiquitas: tetrici, aut inflati, qui (ut aiebat Hipp. Lib. de Morbo ſacro) ſimulant ſe amplius ſcire, non legant, neque videant, inuidi maneant. Tirones relictis prauis alimentis arripiant ubera Hippocraticæ doctrinæ, ſemper ſcaturientia, ſalubriter ſaturantia.

INDEX CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

Qua-

LIBER SECVNDVS.

Aetij

LIBER TERTIVS.

im-

An

DE

DE IMPEDIMENTIS MAGNORVM AVXILIORVM, IN MORBORVM CVRATIONE.

AD TYRONES.

CAP. I.

DE Auxilijs magnis Artis Medicæ plures, & doctissimi viri scripserunt. Tamen hanc ità necessariam considerationem desertam video: forsan quia existimarunt sufficere vniuersalem contemplationem ad singulares oprationes. Tamen tam varia est causarum complicatio, vt non solum Tyrones, verum alios ad indirectas vias declinare conspiciam: nam præsente necessitate sanguinis missionis, aut purgationis, non contemplantur qualia sint impedimenta, quę executionem valent impedire: ita vt,

dummodo communia ſint expoſcentia, aut aliqua ſigna, quæ moueant ad vacuandum, audacter aggrediantur, quibuſdam textibus innitentes, non tamen arte ipſa. Textus ille, non in continentibus modo, ſed in omnibus febribus, quas putridus excitat humor; ſaluberrimum eſt ſanguinem detrahere: quia male intellectus, & non ex arte explicatus, plurimos ægros ad tumulum deduxit. Equidem ſicut ſanum conſilium eſt, in aliquibus putridis ſanguinem mittere, ità perniciosum in omnibus. Atque adeò ſi morbum magnum, & vires inueniant; nil amplius quærant. Hæc pro exemplo. Sed vt videas grauitatem, vtilitatem, & neceſſitatem huius tractationis, & quanta tibi deficiant ad ſcientiam rectè euacuandi, iterum, atque iterum legas ſequentem diuiſionem.

Tria ſunt quę poſſunt vacuationem impedire. Res naturales, Non naturales, & Præter naturam. Res naturales, vt temperies totius, aut partis, ætas, corporis habitus, conſuetudo,

vir-

virtus. Quæ aliquando prohibent, aliquando permittunt remedia. Res non naturales: vt motus animi, & corporis, aer ambiens, coitus, vigilia, ſomnus, &c. Res præter naturam, vt cauſa, morbus, & ſymptoma: hęc omnia, ſi vſque ad ſpecies, & differentias minimas deducas, & conſideres quantum vnaquæque præualeat ad impediendam euacuationem, aut permittendam, apertè conſpicies difficultatem, quam ita facilè paruipendis, & periculum, quod intrepidè experiris. Scis quales ſunt cauſę præter naturam, quæ renuunt prædicta remedia? Quam regionem corporis, quem locum occupant, vt magis, aut minùs impediant? Scis, quòd exiens mutatum, quæ actio lęſa, quę qualitas mutata, quæ morbi ſpecies poſsit vacuationem prohibere? Scis quæ debilitas ſit eſſentialis, qualis ſit, quas habeat differentias? Et quæ illarum reſpuit integram, quę mediam vacuationem permittit, quæ nullam? Scis quid agendum, cùm debilitas per aggrauationem, cùm qualibet per eſſentiam,

coniungitur? Ponderaſti ne conſuetudinis efficaciam in his periculis? Hęc & alia multa matura conſideratione penſitanda, quæ quia ſæpius vocaris ad repentinam euacuationem decernendam, oportet memoria tenaciter obſeruare, ſi errorem fugere, ſi ſalutem infirmi conſequi deſideras. Expedit ergo iſtam noſtram lucubrationem die, ac nocte repetere, & ſemper præ manibus habere, quam non ex opinionibus, ſed ex arte, Deo fauente, in gratiam boni publici elaboratam exhibemus. Atque in tractatu adeò graui, in quo nullum eſt verbum, quod non agat de vita, non eſt agendum de nominibus, ſed de ipſarum rerum intelligentia. Valeant opiniones, valeant ſubtilitates diſputationum, ſuum locum habent in parte Phyſiologica. Accedant concluſiones, & determinationes pro vitæ humanæ ſubſidijs. Sciant medici, quando ſit euacuandum, & quomodo, quamuis reliqua ignorent: hoc illis, & ægrotis ſufficit. Aut voces impedimenta, aut voces repugnantia,

aut

aut contraindicantia, non moror, dummodo intelligas, quæ illa ſint, quæ poſſunt impedire actum euacuandi, aut modũ imponere ipſi euacuationi.

CAP. II.

ANtequam de ſingulis agamus, ſupponendum eſt, quòd ſanguinis miſſio, & expurgatio per se reſpiciunt cauſam humoralem, ſecundariò morbum: in hoc enim falluntur multi, nam ſi vident morbum magnum, & vires ſufficientes, ſtatim ſãguinem extrahunt, non conſiderantes quid ars doceat. Cum enim magnus morbus nil ſit aliud, quàm conſtitutio præter naturam, cùm magno receſſu à naturali ſtatu, apertum eſt, quòd indicat magnum auxilium, quo reducatur natura ad priſtinum terminum ſanitatis, in quo abſtrahit à ſanguinis miſsione: nam fieri poteſt talis reductio per aliud. Itaque magnus morbus ſolum indicat magnum remedium. Hectica primæ ſpeciei ſæpius apparet cum ſufficientibus viribus, eſt-

que magnus morbus; erit autem vitæ humanæ inimicus, qui in hoc morbo, sanguinis missionem, aut purgationem exerceat. Indicat enim, & petit magnam attemperationem, substantiam deperditam simul reparantem, quia est morbus inanitionis. Præterea solitaria cacochymia, sanguine existente solùm necessario ad vitam, magni morbi potest esse causa, & cum sufficientibus viribus: nullus tamen sanæ mentis debet in tali dispositione mittere sanguinem, sed correctionem, & purgationem tentare. Non ergo magnus morbus circumscribit missioné sanguinis. Voco solitariam cacochymiam, impermixtam & separatam à sanguine, & vt dixi, sanguine pauco existente, sine alio vitio: neque dubites de viriũ robore in prædicto casu: potest esse siquidé magna cacochymia cum sufficientibus viribus. Ostenditur, nam multos vidimus optimates, & diuites, imò & pauperes, & religiosos prauo victu vtentes, aut omninò inordinatos in rebus non naturalibus, magna humorum corru-

ptione

ptione laborantes,& alia ex parte cum virtute valida: vt mirum ſit, quomodo ſit poſsibile vires cordis conſtare. Sed accedit (præter experimentum) ſententia Gale. in illo aphoriſ. Quibus ſemel, aut bis, &c. In commento facit hanc diſtinctionem: parum, & ſæpe alere pręcipit eos, qui cum humorum corruptione infirmas habent vires, at verò copiam alimenti exhibet illis, qui cum humorum corruptione validas obtinent. Rectè ergo poteſt ſtare cacochymia ſola cum viribus ſufficientibus: non tamen poſcit ſáguinis miſſionem, quod inferiùs euidenter ſuo loco probabo.

De alijs multis morbis idem eſto iudiciū: aſthmaticus à ſola pituita cum pauperie ſanguinis, magno morbo laborat, quòd ſi ſanguinem fundas, peribit ſine dubio: ſic de ſimilibus. Sed conſideraui, quare in re ita neceſſaria, & communi, aberrant Tyrones, & inueni magnam eſſe ignorantiam in diſtinguēdis ſcopis ab indicationibus: quia vtrumque confundunt, & putant eſſe idem, cum ſint toto cœlo diuerſa.

uersa. Indicatio est agendorum insinuatio; at scopus est id quod præ oculis habemus ad talem indicationem exequendam. Itaque indicatio dicit quid agendnm sit. Scopus, an sit exequendum, & quomodo. Ergo indicatio ad euacuandum, in genere sumitur à peccato humorum; an verò ista vacuatio debeat fieri venæ sectione, aut purgatione, aut frictione, aut balneo, aut alio modo, indicatur a specie, & modo humoris peccantis, & à regione in qua est. Rursus, an debeat fieri vacuatio indicata, & quomodo, non ab indicationibus supradictis, sed a scopis debet expeti: quales sunt, vires, magnitudo morbi, ætas, anni tempus, &c. A quibus non solam desumimus executionem, sed modum illius.

Secunda suppositio ex dicta sequitur, semper esse inspiciendam, non solum causam, sed modum illius, ad speciem eligendam vacuationis, nam si non adest species causæ materialis, siue humoralis, quæ limitet hoc, aut il-

illud vacuationis genus, omnino errabis. Quæ autem sit hæc species in progressu constabit: nam declarando impedimenta, clarescet satis.

Suppono tertiò, summam totius tractationis de sanguinis missione, quam si Horatius Augenius vidisset, aut rectè callu isset, nunquam per tot labores, & disputationes discurreret, nec inculcaret passim plenitudinem: colligit enim suas omnes vires ad probandum, sanguinis missionem nõ indicari, nisi à plenitudine totali, aut partiali, aut à motu, vt in reuulsione. Tamẽ licèt aliqua fœliciter confecit iste Auctor, nõ tamẽ omnia. Accipè ergo epilogum Galen. & Hipp. veritatis, ex Auice. *Et non est flebotomandus, nisi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in ægritudines sanguinis, & cadit in eas. Aut ille qui iam cadit. Et vnusquisque istorum non flebotometur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter vtrumque.* Contemplare obsecro istam diuisionem, & separatim vnumquodq; membrum di-

uidas: dilucida enim via ostendetur inter scopulos, & ambages recentiorum. Peccat massa venarum, aut multitudine, vel quoad vasa, vel quoad vires: sanguis debet mitti, aut gratia præcauendi morbum magnum futurum, aut gratia abolendi causam iam præsentis morbi.

Secundum membrum. Aut nulla adest plenitudo ex dictis, nec totalis, nec partialis, sed solum vitium sanguinis: in hoc etiam statu indicata est talis vacuatio. Facit certè Auicen. distinctionē manifestam, dicens: Aut propter vitium sanguinis, id est, sine multitudine aliqua, nam membra diuidentia ad inuicem dicunt distinctionem. Quid antiquitas intelligat per vitium sanguinis, latissimè inuenies, quando agemus de causis præter naturam. Modò id moneo: vitium sanguinis, aut intelligi in ipso quarto humore (qui sanguis dicitur) per propriam alterationem, aut ab alio humore illatam. Rursus hæc illata alteratio, vel contingit supposita miscella humoris vitiosi cum ipso ságuine,

guine: vel quamuis non ſit mixtus, ſed iuxta poſitus, ſufficienter tamen vitiat, & alterat ſanguinem, ita vt poſcat extrahi, ne amplius putreſcat.

Sed dubitas, quid intelligã, quando dico vitiari ſanguinem per propriã alterationem? Non intelligo, quòd ipſe ſanguis ſe ipſum alteret (vt præſens petit contemplatio) ſed quod patiatur ab aliqua cauſa ipſe ſolus. Vt enim contingit, quòd bilis putreſcat ſola in morbo pituitoſo, &c. ita fieri poteſt, vt ſanguis, quartus humor, ab aliqua cauſa alteretur ſolus: non quidem eſt maior ratio, nam ſecundùm diſpoſitionem paſſi contingit, vt luceant actiua in vno, & non in alio. Quod autem audis de quarto humore, ſanguine, intellige etiam, & de tota maſſa, quę poteſt vitiari ſine vllo peccato in quanto. Ergo ad rem. Intentum Auicennę eſt docere, debere mitti ſanguinem, quando ſine vlla plenitudine vitioſus eſt. Hoc nunquam potuit intelligere Augenius: nam neq; viribus grauatis, neque vaſis diſtentis, in toto, aut in parte, neque moto

 ſan-

ſanguine ad aliquam partem debet vena ſecari, ſi vitioſus ſanguis eſt aliquo ex prædictis modis, & infra dicendis, ſi alio modo corrigi nequit.

Rurſus ſub vitio comprehendi poteſt malus motus localis maſſæ ſanguineæ: nam quando mouetur ad aliquam partem inflammandam, vel alia moleſtia afficiendam, aut quando ex caſu ab alto contingit humorum motio, ſanguinem mittimus, ob vitiũ in motu, qui poteſt accidere, aut iam accidit.

Vltimum membrum diuiſionis, eſt propter vtrumque, id eſt, propter multitudinem ſimul cum vitio, vt in ſynocho putrida, &c. Quæ omnia vſque ad minimas differentias ſunt deducenda, in lib. 3. huius operis: ſed hæc paucula viſa ſunt neceſſaria. Nam alia communia ex tractatu de vacuandi ratione ſunt petenda.

Quartò ſupponendum eſt, duplicem eſſe vacuationem: quædam enim eſt integra, ſic appellata, quia integrè poteſt, & debet fieri, ſecundùm integram exigentiã cauſæ efficientis morbum,

bum. Poteſt fieri, quia nullum adeſt impedimentum; debet fieri, quia talis eſt cauſa, & morbus, vt completam euacuationem requirat; vt validis viribus, tempore Veris, ætate florente, ſi adſit magna febris, pendens ab ingẽti plenitudine, integram & confertam vacuationem exercet medicus: nullum enim eſt impediens, & vrgent expoſcentia. Alia autem eſt vacuatio non integra, & infra medietatem, parca & paulatina, quam ſic limitat, & coarctat vis impedimentorum, quę talis poteſt eſſe, vt ne guttam ſanguinis (vt ſic dicam) permittat extrahere ſine certo periculo mortis. Sed quia omnia hæc clariùs ſunt explicanda, ſolùm terminos, ſiue nomina volui proponere.

CAP. III.

Temperies totius, quæ ætatem comprehendit, quomodo impediat ſanguinis detractionem, vbi de pulſibus ſenum.

INter res naturales enumeratur tẽperies totius corporis, ſub qua ætas comprehenditur. Si enim temperi-

peries nimis humida eſt, & præſertim ſi calida etiam, ſine dubio impedimentum aliquod obijcit, ne euacuatio fiat; quia tale corpus nimis reſoluitur ex propria natura: cuius conditionis ſunt pueri, qui ratione propriæ temperaturæ non poſſunt per ſanguinis miſſionem euacuari. Quam concluſionem malè intelligentes aliqui, nequè percipientes ſenſum Gal. in lib. de ſanguinis miſſione, in tantum errorem deuenerunt, vt ante decimũ-quartum annum non auderent mittere ſanguinem, & ita pueros febricitantes, aut dolore, aut angina laborãtes interficiebant, credentes inedia, frictionibus, vnctionibus, balneis, poſſe ægrum curari. Qui error iam ita obſoleuit, vt medici huius temporis, in omninò contrariam venerint ſententiam, & pueros euacuent quaſi iuuenes, tam largis, & multis ſanguinis extractionibus, nulla ratione ætatis habita.

Ergo ars aliam viam docet; vacuandos ſcilicet eſſe pueros, non integra vacuatione, quæ adæquet magni-

gnitudinem causæ, & morbi, sed ab ista tantùm adimendum, quantùm natiua impedit resolutio, & corporis teneritudo. Numquam enim legisti Galen. ad animi deliquium misisse sanguinem in pueris, sed in robustis iuuenibus. Vt quid? Quia talis est continua istius ætatis exhalatio, & euaporatio, vt labefactetur omninò natura ex ingenti, & subita vacuatione. Ergo requirit mediam, & partitis vicibus factam, interim reficiendo vires. Hoc autem opus neutiquam suppleri potest per inediam, & alia supradicta (maximè in pueris.) Primò, quia talis euacuatio lenta, & tarda est, & dum fit, suffocatur puer humoris abundantia. Secundò, quia vacuatio per inediam, est simul carnium colliquatio, & spirituum resolutio; miserrimum Erasistrati remedium: dum enim euacuatur, quod sanissimũ est, & quod omni culpa caret, eodemmet tẽpore humores peccantes magis accenduntur, febris augetur, & in mortẽ deducitur æger, aut tabidùs fit, aut alio morbo consumptus.

ptus. Igitur pueri exposcente causæ morbifica, vacuandi sunt per sanguinis missionem, non integram, sed cùm cautione prædicta.

Illud autem commonefacere non desinam, talem posse temperiem esse, & ætatis constitutionem, vt omninò renuat, & impediat sanguinis extractionem. Nunquam extraxi sanguinem in recens natis: statim enim ab ortu, quis talem vacuationem tentat? Id etiam suasit Gal. lib. de sect. ad eos, qui introducuntur, capit. 3. expressis verbis: quo loco, neque decrepitos, siue in vltimo senio constitutos audet vacuare. Certè vidi senem morte naturali iam expirantem, & quidam medicus considerans difficilem respirationem, & laboriosam, quę tunc temporis euenit, vt ventilaret cor, venam pertudit, statimquè cum sanguine animam effudit. Decrepiti ob paucitatem sanguinis, & virium extremam debilitatem, & ob præsentiam multorum crudorũ succorũ, neutiquã hoc modo sunt vacuandi. Alij verò senes, tàm virides, quàm magis prouecti, solent

lent rectè tolerare istam vacuationẽ; quia solent magnam partem pituitę in sanguinem conuertere (hepate benè valente) & replentur venæ. Vidique plures senes meliùs ferre sanguinis moderatas extractiones, meliùs multo quàm iuuenes. Vndè rectè Gal. lib. de sanguinis miss. *Stultum dicit esse ætates numero annorum metiri, nam sexagenarius validus rectè sectionem venæ admittit.* (non dixit decrepitus, ne sibi contradiceret, lib. de sect. citat) Et ita Celsus dicebat. *Firmus puer, ualidus senex, & grauida mulier ualens, tuto curantur*, lib. 2. c. 10.

Itaque decrepitus ob dictas causas renuit vacuationem: infantulus, qui adhuc calet à partu, qui non videt lucem, vis vt videat carnificem? Qui non didicit lactare, qui primã coctionem nondum est aggressus, nec habet vnde reficiat quod amittit, quomodo tolerabit dispendium spiritus, & sanguinis materni nondum sui?

Notandum tamen in senibus sæpe pulsus apparere validos, quia flatu plenæ sunt arterię; & speciem for-

tium

tium præ se ferunt, & tamen qualibet vacuatione, vnica, & moderata, statim concidunt. Aduerte quod dico: non loquor de pulsu duro senum, qui propter ictum solet ementiri vehementiam, sed de effectibus flatulentæ substantiæ arteriarum: cùm enim flatus cedat aliquantulum, putabis pulsum oppressum mole humoris: & quidem non est humor, sed flatus, in quo magnus potest error committi. Quamobrem obsecro (quia pulsus cognitio ita difficilis est) vt attétissimè animum applices alijs signis, ex animalibus actionibus, & victu optimo, ac bona ciborum multorum concoctione, & carnium soliditate, ac vacuationum consuetudine: his enim sic stantibus, tentare poteris sine periculo euacuationem.

Illud autem, quod de pulsibus senum dixi, explicationem petit. Dico, quòd pulsus durus ob siccitatem senilem aut tabidam, sensum infert pulpę digiti nostri, maximè diuersum à pulsu flatulento (sic volo nominare claritatis gratia) nam durities ex siccitate

semper habet comitem pulsum angustum, quia arteria per talem siccitatem contracta, paucas partes pulpæ laterales attingit, & sic videtur pulsus durus scindere pulpam in longitudine, magis quàm in latitudine, sicut pulsus angustus. At verò quando flatus adest copia, violenter distendit arteriam, ita vt cum arteria pulpam impellit, sentiamus pulsum latum: tangit enim plures partes digiti. Hoc itaq; modo, & hac attentione distinguere oportet istos pulsus ad cognitionem causarum in senibus. Non solet autem talis pulsus fieri ad præsentiam sanguinis, aut alterius humoris: nam senes, de quibus loquimur, sanguinem habent infra mediocritatem, & abundantiam pituitæ; isti autem humores non valent distendere, & inflare arteriam, sicut flatus, qui tenuior est, & melius se applicat poris, vt distendat.

Ex dictis infertur, quòd senes non admittunt integram vacuationem, non solùm ob imminentem, & futuram debilitatem, sed ob pręsentem. Omnino

nino verò illam reſpuunt, qui decrepiti vltimos agunt vitæ terminos, vt dictum iam eſt.

Aliqui tamen medici futili ratione innixi, putant, quòd ſicut reformidamus pueros euacuare, ob inſitam cótinuam exſolutionem, & corporis fluxibilitatem; ita contrario modò ſenes audacter poſſumus vacuare, quia minùs reſoluuntur, & duram, ſtrictáque habent cutem, & ob id minus euaporant, Sed falluntur, nam eſſentialiter ſunt debiliores, ob deperditionem temperamenti ſubſtantifici: atque cùm præ duritie cutis minus exhalent, ob eandem rationem difficulter à morbis liberantur, quia deficit illis illa vacuatio vniuerſalis cutanea, per quam non ſolùm fuligines, ſed madores, & ſudores ſolent plures morbos terminare: atq; adeò morbi, qui in pueris ſunt faciles, in ſenibus ſunt difficilis ſolutionis, longi, & recidiui.

Vndè ad purgantia medicamenta melius ſe habent ſenes; tùm, quia cute denſata recurrere ad interiora humores

humores ſolent, exitum quærentes, atq; ob ſuam grauitatem, per ventrẽ facilè feruntur. Præterea, quia cùm frigidi ſint, minùs læduntur à caliditate medicamenti purgantis: tertiò, quia cùm debiles etiam exiſtant, meliùs ferunt purgationes, quàm ſanguinis miſſiones. Certum enim eſt maius robur requiri ad ſãguinis euacuationem: quamuis vires neceſſariæ ad purgationem debent ſecuriùs conſtare (vt in quæſtione propria determinatum eſt.)

Eſt autem tanta copia medicamentorum benedictorum noſtris temporibus, vt neceſſitate præſente, & pueros, & senes facilè purgemus. Pueri tamen, quia calidiores, minùs calida poscunt.

CAP. IV.

Corporis habitus quomodo impediat uacuationes.

CORporis habitus poteſt vacuationem integram impedire, qualis eſt rarus admodum, & mollis: teſte

Gal.

Gal. 9. meth. c. 5. & lib. de sanguin. miss.

Oris etiam vẽtriculi peculiaris quidam habitus, seu cõpositio adeò propter raritatem sensilis, aut propter defectum substantiæ, cuius causa facilè totius corporis superfluitates, bilem precipuè suscipit; & ob id in animi deliquium in vacuationibus incidit. Vndè Gal. 9. meth. cap. 5. dicebat; supra modum sensile ventriculi os sanguinẽ detrahendum dehortari: id quod sæpè conspeximus in nonnullis, qui & si robur habeant, carnosique sint, tamen nunquam illis sãguis extrahitur, quin animi deliquium incurrant. In quo casu magni medici cósueuerunt, nonnihil cibi roborantis, ac sensum obtundentis ante venæ sectionem ægrotis exhibere, vt malum punicum, aut paululum panis aqua imbuti, aut simile aliquid, quod temperando humorem, simul & partem, proficiat.

In his autem tutius est vacuationem partitam, & per interualla exercere, & supplere quod deficit euacuationi, clysteribus, aut leuissima purgatiuncula,

cula, & cibis qui mollem ventrẽ reddant, vt ſunt prunum paſſum ſacharo conditum, lactuca cocta; hoc inediæ genere, & multitudo minuitur, & ventriculus liberatur.

Corporis habitus pinguis, & albus; vacuationem sanguinis impedit. Audiamus Gale. 11. meth. c. 15. *Si enim cui ſanguis mittitur triginta annos natus ſit, ſed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, & gracilibus uenis, huic aut ſanguinem planè nõ detrahes, aut parum detrahes, &c.* Quibus verbis frigidam, & humidam temperiem inſinuat, quæ vacuationem impedit, verno quidem tempore, & hyeme, ne innatus calor refrigeretur, pereatq; æger, æſtate, ne exhalet ſimul cum ſpiritibus. Hoc enim tempore paucus eſt spiritus in visceribus, quamobrem attentiſsimè, & maxima cautione inſpicienda eſt vacuatio, vel vt non fiat, vel præsente neceſſitate, parcè fiat.

Habitns etiam gracilis non quamlibet purgationem admittit. Nam vt docet Hipp. 4. aphor. 6. Quia humores indicat tenues, & bilioſos per superiora

periora purgationem exposcit; è contra verò mediocriter carnosos non per superiora, sed per inferiora purgare præcipit. Similiter habitus quidam quorumdam qui alati dicuntur (habent enim humeros eleuatos, pectusque strictum) purgationes per superiora omninò impediút, vt docuit Hippoc. 4. aphor. 8. explicante Gal. in commen.

CAP. V.

Temperies partis impedit uacuationem.

PArtium temperies, talis potest esse, vt vacuationem prorsus impediat, aut saltem minuat: nam quod immodica vacuatio facit in partibus sanis, & benè temperatis, id facit moderata in partibus intemperatis. Facit autem vacuatio immodica in partibus sanis tales noxas, quas refert Gal. 9. meth. cap. 10.

Frigida ergo temperies præcipuè vacuationem impedit, suo ordine, secundúm partis naturam, & excellentiam. Primò corde existente frigido, cum

cum magno mortis periculo exercetur sanguinis missio. Secundò, in cerebri frigiditate. Tertiò, in hepate. Quartò, in ventriculo frigido. Nam cordi infert sincopen, cerebro apoplexiam, paralysim, epilepsiam, vertiginem, hepati hydropem, ventriculo coctionis tarditatem, & cruditates infestissimas inducere solet.

E contra verò calida, & sicca partis intemperies purgationem impediet, præcipuè si ventriculus intemperatus sit: siquidem primus omnium medicamentum integris viribus suscipit, & ex consequenti maximè ab illo patitur. Quamobrem quando complexio calida, & sicca est, & debilis compositionis, & debilis stomachi (vt verbis vtar Auicen. 4. 1. cap. 5.) *Et æger si purgandus est, melius ei erit, vt medicinam bibat, postquam prius biberit aliquid, quod sit sicut aqua hordei, aut succus granati, aut vt vniuersaliter dicam, postquam stomachus receperit nutriens subtile, & leue*. Ex qua sententia Auicenn. orta est in Hispania consuetudo, vt ante

quamlibet vacuationem ſanguinis, aliquid porrigant medici alimenti leuis: nam licèt Auicen. de purgatione loqui videatur, tamen propter debiles, aut qui facilè ex qualibet humorum agitatione, & motu fatiſcũt, aut timore ſciſſionis venæ, non abs re ventriculi, & ſpiritus vitalis prouidentiam habemus. Quod non animaduertentes aliqui Recẽtiores, morem noſtrum ſine fundamento redarguunt.

Sed redeo ad partium intemperiem calidam. Poſt ventriculum, ſequitur iecur, quod ſecundo loco maximè læditur à medicamento purgante calido. Equidem longo vſu comperti, in hydrope ab intemperie calida, nullo modo rhabarbarum proficere: vt veram exiſtimem ſententiam neotericorum, ex Auicẽna clamantium, rhabarbarum eſſe vitam jecoris frigidi, & mortem jecoris calidi. Vſus igitur medicamentorum calidorum, & ſiccorum, tabefacit jecur calidum, inextinguibilem ſitim inducit, & incurabiles reddit affectus.

Ter-

Tertiò loco conſtituitur cor. Quartò, cerebrum. Quis enim in cerebro ad caliditatem, & ſiccitatem intemperato, non reformidat purgantium calidorum vſum? Vidi enim phrenitides, aut dolores, & habituales alios affectus, & debilitates accidere.

Renes etiam calidi (quinto loco) medicamenta calida expurgantia reſpuunt. Quam indicationem non video ponderari, ſed indiſtinctè, ſyrupum de cichorio cum duplicato rhabarbaro, & alia ſimilia aliqui exhibẽt, quibus renes exardeſcunt, & periculum ardoris vrinæ, & lapidis facilè incurrunt. Quòd ſi aliquo ex his malo tentetur æger, pernicioſiſſimus talis vſus purgationis cenſendus eſt; manent enim illę partes calidiores, & ſicciores, & ad humores bilioſos ſuſcipiendos maximè aptæ: nec ſolum ex medicamentis tali modo purgantibus læduntur renes, ſed (quòd longa experientia didici) à medicamentis, quæ facilè inflammantur, vt manna, facilè etiam incenduntur, & ad bilioſam tendunt naturam.

At temperies frigida, & humida totius corporis, aut ventris, quamuis videatur aliqua ratione medicamenta expurgantia permittere, siquidem non incenditur à talibus medicamentis, tamen alia ratione illa non admittit: quando scilicet tanta est, vt ventris lubricitatem generet: & ob id Auicen. 14. c. 5. dicebat: Trauli non sustinent medicamenta fortia. Quam conclusionem desumpsit ex Hippocr. 6. aphor. 32. Balbi profluuio ventris maximè capiuntur. Galen. in comment. ad superfluam humiditatem causam reducit, qua balbutientes, siue trauli abundant. Quare in hac intemperie consultissimum est (ne fluxus immodicus accedat) non fortibus, sed benedictis vti medicinis, quales myrobalani, & rhabarbarum, quę simul purgant, & roborant.

Igitur vt summatim conclusionem colligam. In calida intemperie, vacuantia frigida, aut temperata adhibenda: vt cassia, serum, balneum; &c. In frigidis verò, medicamenta calida, quæ spiritus immodicè non

eua-

euacuent, qualis est moderata expurgatio (à barbaris minoratiua appellatur) quæ citra febris incensionem valeat aliquo modo minuere humorem: post purgationem, ad alia deueniendum, frictionem scilicet, inunctionem, inediam, & abstergentia aliqua non admodum calida.

CAP. VI.

De consuetudine euacuandi.

CONsuetudinis magnus obseruator Hipp. illam contemplatur quasi aliquid exposcentem, quando aliud ratio artis non petit. Consuetudinem enim omninò prætermittimus, maioris boni ratione: nam in omnibus morbis deserimus alimenta sanitatis, tempus, modum, ordinem: omnia tandem mutamus: quia natura suæ cõseruationis auidissima, etiã paruipendit consuetudinem sibi cõtrariam: sequimur ergo appetitum radicalem illius. Sed videamus, an homo, qui assuetus est euacuationibus, ob solam

assuetudinem, meritò petat euacuari.

Equidem disputare an consuetudo in facultatibus naturalibus reperiatur sicut in animalibus, alium locum petit: nam metaphysici in materia de habitibus, & medici scholastici hoc exagitant. Nos verò in isto tractatu ad vtilitatem ægrotantium tantummodo aspiramus, consona loquentes principijs Philosophiæ.

Præcipit ergo Galen. 1. ad Glauconem capit. 13. Audacter esse vacuandum eum, qui assuetus est vacuationibus quamuis fuerit vsus paucis cibis: eum verò, qui nunquam est vacuatus, & si humores abundent, non esse vacuandum. Quæ sententia, si simpliciter intelligatur, non potest vllo modo sustineri, nisi in perniciem ægroti. Est ergo explicanda iuxta artis leges, & fundamenta: nam si omnia ad vacuationem exercendam conspirant, exposcentia, & consentientia, aggredienda certè est vacuatio, cautè tamé, & cum metu. Hæc autem cautio in paulatina quadam vacuatione, & (vt

ſic dicam) tentatiua conſiſtit. Nam vt Hippocrat. tentatiuam curationem per calida fomenta primus inuenit, vt rectius cauſæ naturam diſceret, & facilioribus remedijs victoriam tentaret: ita ſimiliter remedia magna, quando neceſſaria ſunt, tentanda quidem mediocriter, & paulatim, licèt conſuetudo contraria ſit; fert enim meliùs natura, quæ mediocria, quæ paulatina, vt tandem ex leuibus vacuationibus vna compleatur, quæ ſcopum impleat. Quæ doctrina, non ſolùm de ſanguinis miſſione, ſed etiã de purgatione venit intelligenda: de vtroque enim auxilio diſſeruimus. Itaque eſſe hominem vacuationibus aſſuetum, maximè conducit, ad vacuationes audacter exercendas: at non eſſe aſſuetum, modum imponit.

Prçterea experimur maximè aſsueſcere naturam vacuationibus: quia hoc aut illo modo deonerata, diſcit quodammodo poſtea eodem modo euacuari. Vnde Galen. cum Hippocrat. 2. de natura humana, ad longinqua reuellendum eſſe ſanguinem do-

cuit, vt natura assuescat contrarijs locis sanguinem amandare. Vtrùm autem hoc sit ob cognitionem naturæ insitam, aut communicatam à facultate animali, cum qua conspirat: aut quia loca illa, per quæ vacuatio sæpe fit, dispositionem quandam, aut habitum acquirant aptum vacuationi, ad physiologiam pertinet determinare, vt supra diximus.

CAP. VII.

Vires quando impediant, & quotupliciter.

VIres primum locum obtinent inter res naturales, tantique momenti est hæc doctrina, vt illa sola omnem medici considerationem postulet ad morbos curandos. Est autem maxima difficultas in cognoscendo facultatis statu. Quamobrem decreui in hac re parumper immorari, relictis omnibus scholasticis quæstionibus de essentia facultarũ, & illarum differentia, & diuersitate à tem-

temperamento. Promisi enim ea solum tractare, quæ ad vtilitatem infirmorum ita sunt necessaria, vt nequeat sine illis perfici curatio. Igitur ad curationem nil refert, quòd Gal. cum temperamento confuderit facultatem, & nil à temperaméto distinctam cognouerit. Dicimus ergo virtutem, seu vires, aut facultates fortes naturales, nil esse aliud, quàm vim quandã ad optimum sequutam temperamentum, quod tale est, vt non solùm seruet animam in corpore, seu formam in materia dispositiuè, sed præstet etiã ad validas actiones exercendas, & tolerandos labores. Talem virtutem communis consensus dicit fortem, & robustam: debilem verò, quæ contrariam habet rationem. Et ita in morbis vires metimur ad mensuram tẽperamenti, vt debilitato tẽperamento, virtus debilitata intelligatur, & roborato, roboretur & ipsa, quod medici ex actionibus cognoscere solent: vndè commune illud Gal. axioma, omnis immoderata discrasia deijcit actum propriæ virtutis. Est autem duplex

debilitas, quædam essentialis dicta: alia per aggrauationem. Sed agendum priùs de essentiali.

CAP. VIII.

Quæ temperamenta sint consideranda in ordine ad robur virtutis, & actiones.

PRobatú est, in parte naturali quod dam esse temperamentum substantificum, aliud qualitatiuum: Vt autem differentiæ debilitatis innotescant, sciendum priùs, quales sint differentiæ temperamenti, quibus anima vtitur ad actiones obeundas. Et licèt sit controuersia, an detur tale temperamentum substantificum, tamen quãtum attinet ad præsentem considerationem, omnes opinantes necessariò debent conuenire. Nam licèt non dentur partes diuersæ in mixto (vt quidam falsò opinantur) correspondẽtes elementis; necessario tamen debent concedere, ita posse alterari partem viuentem, vt amittat in facto aliquid pertinens ad integritatem principij

cipij

cipij operatiui, & ex consequenti remanere debilem ad operandum, debilitate essentiali. Sed vt clariùs appareat, quæ sint temperamenta necessaria ad actiones rectè exercendas; exemplum nobis sit temperies hepatis, aut alterius partis, claritatis gratia. Hepar (vt operetur) proprium, & innatum tēperamentum obtinet cū tali gradu caloris naturalis; cui coniungitur reliquarum qualitatū complexus, pro sui nutritione, & generatione massæ sanguineę. Rursus, præter istud qnalitatiuum temperamentum, necessario habet quemdam modum substantię in tenuitate, & crassitie, & in alijs secundis qualitatibus, & accidētibus, quibus omnibus simul sumptis, substantia illius integre perficitur ad operandum, & per istas primas, & secundas qualitates correspondet elementis, ex quibus factum fuit: & similiter dico de corde, & alijs) Vndè pars hepatis, quæ rarior, & tenuior est, & calidior, respondet igni, quæ minùs rara, cum aliqua humiditate, respondet aeri; reliquæ verò suo or-

dine correspondent crassioribus elementis.

Ex his constat duplex reperiri in membris temperamentum; alterum qualitatiuum, primarum qualitatum; alterum verò proportionis secundarum. Est autem magna differentia inter ista duo, licèt secundum videatur emanare, aut produci à primo. Qualitatiuum facillimè alteratur, prouiditq; natura, vt haberet quandam latitudinem intra limites sanitatis, vt non qualibet alteratione euertatur: laboraret enim semper animal, si quolibet motu animi, aut corporis, alterato isto temperamento, in morbum sensibilem incideret. At altera proportio secunda, difficiliùs amittitur. Primò, quia debet præire prima alteratio: secundò, quia tales partes magis resistunt. Hæc ita aperta si negant aliqui, non tamen possunt negare corruptionem alicuius partis substantiæ ex vi alterationis, quę corruptio partialis in hectica est euidens, quia carnes consumuntur. Hoc ergo, quod vides in hectica, suo modo considera in alijs morbis habitualibus,

bus, & factis, in quibus aliquid deficit in parte affecta, partinens ad integritatem substantiæ indiuidualis: hoc vocamus, nos intemperamentum substantificum; quia non solum est amissio qualitatis primæ solitariæ. Iam vides duo temperamenta satis manifesta, nisi velis agere de nomine.

Rursus præter dicta, quæ partibus sunt propria, sunt alia, quæ à corde influunt, spiritus scilicet, qui substātia quædam est mixta, & halituosa, suo etiam debito temperamēto qualitatiuo prædita. Hic enim spiritus hepar, & alias partes calore vitali ita fouet, & actuat, vt sine illo non possint neque concoquere proprium alimentū, neque nutriri, & augeri.

Ergo actio partis non erit valida, & robusta, nisi habeat suum debitum tēperamentum qualitatiuum. Secundò, suum debitum substantificum. Tertio debite temperatum calidum influens, siue spiritum vitalem. Quartò, debitam proportionem in secundis qualitatibus ipsius spiritus vitalis, cum debita quantitate.

CAP.

CAP. IX.

Differentiæ debilitatis essentialis.

EX dictis patet, differentias debilitatis essentialis sumi à principijs internis necessarijs ad actiones, à temperamento qualitatiuo, & à substantifico partis viuentis, & à qualitatiuo, & substantifico calidi influentis: siquidem ista omnia sunt simpliciter necessaria ad vegetales actiones: & paucis mutatis, idem intelligendum in animalibus, nam omnia ista fundamenta sunt ad sentiendum, & mouendum, quibus superuenit spiritus animalis, & vis sensitiua, & motiua. Igitur, vt differentiæ morborum sumuntur ex rebus læsis constituentibus sanitatem, ita debilitas essentialis sumit suas differentias ex defectibus principiorum, ex parte corporis concurrentium ad actiones, & ob id meritò vocatur essentialis.

Quòd vero istæ sint differentiæ distinctæ, siue gradus diuersi debilitatis, ita vt separatim possint contineri, &

ali-

aliquando coniungi, facilè ostenditur. In larga sangninis missione debilitantur vires, ob defectum calidi influentis, sanguinis & spiritus: nam deficiente sanguine in venis, etiam deficit in arterijs, & corde, in quibus arterialis fit ex venali, & ita solet manere æger debilis, vsque dum reparet amissã substantiam in quantitate debita. Vide solam debilitatem esśẽtialem, propter defectum vnius principij, quo vires innituntur. Secundò, qualitas contraria vitalitati cordis (non vitalitati metaphysicè loquendo) id est, cordifico temperamento, qualis frigiditas, aut alia qualitas illi contraria, corrumpet temperiem qualitatiuam ipsius, intacto sanguine venali, & arteriali, & erit manifesta debilitas essentialis, quamuis statim communicetur calido influenti.

Quòd in alijs partibus etiam videmus, mutari scilicet partis temperiem, illæso calido influente. Tertiò, idem considerandum in spiritu vitali: potest, siquidem variari eius qualitas illæso substantifico temperamento.

Itaque

Itaque vires impotentes redduntur „ aut ob spiritus corruptionem, quæ contingit ab immodica intemperie, „ aut vacuatione superflua, vt dicebat Galen. lib. de vsu resp. c. 5. vbi per immodicam intemperiem, non solùm intelligimus calorem, aut aliam qualitatem primam excedentem, sed omnem qualitatem contrariam, secundam, aut tertiam: qui modi corruptionis similiter reperiri possunt in partibus solidis, quæ aut resoluuntur (quod genus est diminutionis) aut maligna qualitate dissipantur. Ex his verò quatuor modis, difficillimus iste postremus, quando scilicet viuentes partes, quoad suam substantiam dissipantur, in quo debilitas maior, & periculosior consistit.

Prætereà, omnia quæ diximus de differentijs debilitatis, debemus considerare in omnibus virtutibus, quibus gubernamur, animalibus, vitalibus, naturalibus, & in speciebus infimis illarum: & ita completa erit omnium differentiarum enumeratio.

CAP.

CAP. X.
De causis debilitatum essentialium.

SAtis constat omnes intemperies primarum qualitatum, omnes malignas qualitates, aut venenosas, aut quomodolibet ob prauum modũ contrarias nostræ naturæ, esse causas debilitatis essentialis, cuiuscunq; sortis existat. Prætereà, omne id, quod sua mole, & quantitate naturam ita grauat, vt destruat aliquod principiũ actiuũ ad liberũ motũ, aut naturalem actionem facultatum necessarium, inter causas debilitatis essẽtialis est referendum. Nam licèt primo sit debilitas per aggrauationem, transit tamen in debilitatem per essentiam, ab eadem causa grauante, & impediente conseruationem instrumentorum vitalium: & ita debilitas per aggrauationem est causa debilitatis essentialis, vt in gangrena à plenitudine. De hac autem causa grauante postea agendum est, cùm loquemur de altero

genere

genere debilitatis. Nunc de sola essentiali agimus. Hanc dicimus nunc, fieri à quacumque nobis contraria intemperie, de qua in hoc capite agimus. Est verò difficultas, an à fiente, aut facta, ob varium modum loquendi Gal.

CAP. XI.

An intemperies fiens sit sufficiens ad debilitatem essentialem efficiendam.

COgor ad scholasticum morem, recurrere (in præsenti discursu) quia clarissimus est, & desidero, vt omnes, aut tyrones, aut prouecti, rem istam ita necessariam intelligant; à nemine quem viderim explicatam.

Videtur quòd intemperies fiens possit esse causa sufficiens debilitatis essentialis. Primo, quia sæpius videmus in febribus putridis (quæ fientes sunt intemperies) facultatem essentialiter debilitari, aut ob calidi influentis paupertatem, aut corruptionem,

nem, aut cordis discrasias, aut propter vtrumque.

Secundò, quia (ex multis Gal. locis) ex actione vitiata, colligimus facultatis debilitatem. Sed intemperies fiens vitiat actum virtutis. Signum ergo est ipsam virtutem debilitari.

Pro solutione huius difficultatis, supponere oportet, acceptiones facti, & fientis, quas lib. de morb. & sym. & lib. de febr. latè explicui; sed nunc breuiter. Fiens in rigore physico, est quòd totam essentiam habet in fieri, vt motus, & omnia successiua. Hoc modò nullus morbus est fiens, quia satis fusè probatum est, morbum esse affectum permanentem (non vt Olympicus putauit) quia licèt longus, aut breuis sit, dicit aliquas partes persistentes, quibus integratur; ita vt licèt vnius horæ sit morbus, suã essentiam habeat permanentem, sicut morbus vnius anni, licèt differant per maiorem, aut minorem durationem: vt puer vnius anni, & senex centum annorum, homines sunt.

Medici tamen vocant morbos fien-

tes illos, qui licèt facti sint, habent tamen adiunctam generationem nouæ intensionis à causa agente. Aduertendum igitur, quòd tales morbi sunt propter illud, quod habent factum: sed dicuntur fientes, quasi per quandam differentiam, & circunscriptionem, ab illo, quod continuo de nouo fit. Intemperies ergo fientes, quæ reuera sunt morbi, hoc modo se habent.

Rursus illud factum morbosum permanens, aliud est habituale, vt hectica: aliud in dispositione, vt febris putrida: quæ differunt hoc modo, quantum ad esse caloris in subiecto, licèt apud medicos alijs modis differant, qui ad hunc locum non pertinent. Hoc supposito, respõdemus difficultati única conclusione. Intemperies, quæ causari debet debilitatem essentialem, debet esse facta, & magna. Ista propositio ostenditur, ratione sumpta ex ipsa rerum natura; Nam quòd ipsa concessit elemẽtis, & mixtis, non debebat negare viuentibus. Sed mixta, & elementa non debilitan-

bilitantur quoad suas virtutes, nisi à suo contrario recipiant aliquid notatu dignum in facto esse. esset quidem, existere qualibet ex causa extra propriam naturam. Ergo partes nostri corporis non amittent proprium robur, vsque dum in facto esse sint maximè intemperatæ. Atq; ob id prouidit diuina sapientia, vt certa quædam esset latitudo ad patiendum, vt non statim amitteretur propria virtus. Sic enim seruatur mundus ex contrarijs constitutus, & differtur rerum interitus.

Secundò, quia intemperies fiens, vt fiens est, non dicit, nisi tendentiá ad mutatum esse. Ergo nec mutatam partis temperiem, neque eius infert debilitatem: hoc enim constat ex præcisa definitione fientis. Quam doctrinam docuit Gal. eleganti loco, agens de corde, & de sanguine, aut humoribus ipsum circundantibus. 1. de præsag. ex pul. cap. 4. his verbis: *Vbi iam vsus ad vltimam dißolutionem deuenit, corporibus cordi vicinis refrigeratis,*

non

non poterit etiam corpus cordis non intemperatum existere, quod nihil est aliud, quam facultatem esse debilem, &c. Vide quo pacto Galen. vt debilem facultatem essentialiter agnoscat, cordis intemperiem ita factam proponit, vt dicat esse vltimam vsus dissolutionem.

Quam sententiam confirmat 4. meth. cap. 4. imbecillitas (inquit) partis nihil est aliud, quàm intensa intemperies (subintellige, id est, secuta, ad intensam intemperiem) Idem asserit lib. 3. de causis symp. cap. 2. & lib. 2. aphor. ad tex. 2. & 3. de præsag. cap. 2. Et quamuis his locis non explicet, quæ intemperies sit, supponit tamen debere esse factam, modo explicato, lib. de præsa. ex pul. citato. Quando autem dicit intensam debere esse, apertè asserit esse factam: nam quæ intensa, est radicata, id est, facta censetur, aliter non potest esse intensa.

Vndè satis constat, quid dicendum ad opposita. Ad primum dico, nullam in febribus putridis adesse debilitatem essentialem, nisi propter illud,

quod

uod iam impreſsum, & factum eſt
a parte viuente. At verò quod fit,
abet ſe ex parte cauſæ efficientis, &
otum eſt in motu, & ex conſequen-
i nondum fundat, aut conſtituit fir-
nam, & eſſentialem debilitatem. Atq;
deò iuxta menſuram illius, quod diſ-
ſipatum eſt in febre putrida, erit men-
uranda debilitas; ſi parua facta eſt
diſſipatio calidi natiui, parua erit de-
bilitas, & è contra.

Ad ſecundum dico. Non ex qua-
cumq; læſione, aut vitio actionis, poſ-
ſumus colligere eſſentialem debili-
tatem, ſed ex magno, receſsu; iſte
enim arguit eundem ſtatum in princi-
pio operatiuo.

CAP. XII.

Quare Gal. dixerit, intemperiem fientem mutare vſum, & non efficere debilitatem eſſentialem.

DIfficilis, & obſcurus extat locus, Gal. tamen confirmat noſtram ſupradictam ſententiam, lib. de præ-

ſag.

lag. ex pulſ. c. 4. vbi profitetur, non eſſe eſſentialiter læſam facultatem, vſq; dum in corde ita ſit mutatum tẽperamentum natiuum, vt præpolleat aliquod elementum (quam mutátionem nos dicebamus pertinere ad tẽperamentum ſubſtantificum) Sed difficultas eſt in verbis ſequentibus, quæ in principio capitis continentur. *Ad eundem modum, cordis corpus, cùm immodicè refrigeratum ſit, calefactum, aut humectatum, aut deſiccatum, pulſus, pro ſuæ intemperiei modo facit languidos, id quod illi eſt, eſse offenſam facultatem. At verò conſuetudinem cum ſanguine habere in ipſius ſinibus contento, & cum ſpiritu, qui calidior (longè ac naturalis ſtatus requirit) ſit, aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente eſt, vel in pulmone, aut cum ipſo etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone, eſt tantum variaſse, vſum citra offenſionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum eſse, & refrigerari; vbi in ipſo cordis corpore temperando prepolleat elementum frigidum, læditur* facul-

facultas. Sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, & spiritu, quos eius ventriculi continent, vsus est remissio. Iam humiditates, & siccitates, si in ipso corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutant vsum: si quidem proba temperatura, & intemperies, ex quatuor fiunt elementis: vsus verò accessiones, aut remissiones, ex calido, & frigido dumtaxat. Vbi iam ad vltimam vsus dissolutionem deueniat, corporibus vicinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiam cordis corpus non intemperatum esse; id quod nihil est aliud, quàm debilitari facultatem. Hæc Gal. Equidem multa paucis docuit, & difficilia, nisi accedat ratio supra tradita, & diuisio nostra, facti & fientis. Sed Galen. aliquãdo ita subtiliter loquitur, vt non capias, nisi firmiter hæreas alijs, quæ micrologicè nonnunquam contẽplatur. Explico locum per quasdam propositiones, claritatis gratia: et suppono, quòd licèt positũ est exemplum in corde, obtinet tamen doctrina

(paucis explicatis) in alijs partibus viuentibus animalis ſanguinei.

Prima propoſitio. Eſsentialem debilitatem, veram, & propriam agnoſcit Galen. quando mutata eſt proportio elementorum componentium parte, ita vt alterum præpolleat: tunc enim verè, & propriè languet facultas, & per excellentiam dicetur eſſentialis debilitas: quia deficit aliquid essentiale, nempè proportio debita elemẽtorum, ſiue correſpondens elementis. Vide quam apertè ſenſerit Galen. ſtatuendum esse tepmperamentum, quod nos vocamus ſubſtantificum.

Secunda propoſitio. Qualis fuerit intemperies in corde, producens hanc improportionem elementorum, tales erunt languidi pulſus: nam ſi caliditas magna, & intenſa fuerit, erit languidus cum aliqua celeritate, aut frequentia: ſi magna frigiditas, erit lãguidus cum raritate, & tarditate, & aliquantula duritie; ſi humiditas intenſa, erit pulſus languidus, cum mollitie: ſi autem nimia ſiccitas, erunt pulſus languidi, duri, anguſti, longi

gra-

graciles. Hanc concluſionem contimet Gal. illis verbis: *Pulſus pro intemperici modo facit languidos.*

Tertia propoſ. Cum plura ſint cordi vicinitate propinqua, vt ſanguis, & ſpiritus, quæ in ventriculis, & ſinibus continentur, & qui eſt in tunica ambiente, & in pulmone, aut in vtroque ſimul, neceſſarium eſt, vt cor habeat mutuam conſuetudinem, id eſt, agat, & patiatur ab his, quæ in talibus partibus continentur, provt hoc, aut illo modò fuerint affecta, & intēperata: ſunt enim proxima, & habent efficaciam ad agēdum: ſed dum agunt in cor, vſum quidem adaugēt, aut immutant, tamen facultatem cordis nondum eſſentialiter debilitant: quia nondum mutant proportionem illam ſubſtantialem (quam vocat Galen.) elementorum.

Fundamentum iſtius propoſitionis, deſumitur ex his, quæ de mente Galen. ſupra dixi de fiente, & facto. Cùm enim humores, & ſpiritus contenti in partibus circa cor, ipſum alterant, clarum eſt, quòd tota illa alteratio eſt

quid fiens, & in rigore non est aliquid factum. Apparebit ergo mutatio vsus (sicut in febribus ab humore longius existente contingit) quòd enim primum faciunt tales causæ agentes, nil est aliud, quam variare vsum, & ex consequenti pulsum. Differt tamen hæc variatio ab alia, quæ fit in alijs febribus: quia est cum maiori periculo, & citius accedit ad essentialem debilitatem.

Et licèt augmentum vsus, aut illius variatio, non contingat vt plurimum, nisi mutata temperie cordis (ad huius enim medelam faciunt differentiæ pulsus) tamen Galen. nulla facta mentione intemperantię cordis, solius vsus mentionem facit: quia illa parua, & remissa est, quæ nondum facit mutationem in proportionibus elementaribus: & ob id dixit, solùm vsum mutari, cuius mutatio conspicua apparet in pulsibus, sicut (exempli gratia) in exercitio, & alijs motibus corporis, & animi, & febribus incipientibus, tunc certè vsus mutatur, & non mutatur status proportionum e-

le-

elementarium. Quamuis verum ſit mutationem vſus diutius perſeuerantem, tandem inferre eſſentialem illam cordis mutationem.

Quarta propoſit. Quando iam temperamentum ſubſtantificum variatum eſt, verbi gratia, verſus frigiditatem, præpollente elemento frigido, in tali caſu, eandem habet rationem, refrigeratum eſſe cor, & refrigerari; ſiquidem eſſentialiter læditur facultas: nã illud refrigerari, licèt ſit fiens, cùm dicat vnionem ad illud, quod iam in habitu factum eſt, eandem videtur habere rationem, vt ſimul debilitas eſſentialis, & læſio facultatis ab vtroque procedat, non quidem à refrigeratione, vt fiens abſolutè, ſed ſub dicta ratione, quatenus importat terminum nouum vniendum cum facto eſſe, ſiue cum refrigerato habituali. Et hoc intellexit Gal. quando dixit, Refrigeratum eſſe, & refrigerari, eandem habet rationem, & læditur facultas, aliter non poteſt intelligi.

Quinta propoſitio. Si pericardiũ, ſi pulmo, ſi ſanguis, & ſpiritus, qui

continentur in ventriculis, frigescant, remittitur vsus: at verò si humiditas, aut siccitas corpus cordis in facto esse afficiant, apertum est, quod nocent facultati, & essentialiter debilitāt. Tamen si sola humiditas, aut sola siccitas afficiat, & distemperet prædicta cordi vicina, non poterunt vsum, vel augere, aut minuere: quia talis mutatio vsus, præcisè, & propriè loquendo, fit à calore exsuperante, aut frigore: constitutio enim mixti, licèt fiat ex quatuor elementis, tamen vsus permutatio à solo calore immoderato, vel à frigore fit.

Sexta propositio nullam habet difficultatem. Quando vsus ad vltimam dissolutionem deueniat perfrigeratis sanguine, & spiritu, aut alijs circundantibus cor, necessarium est, vt ipsum cor essentialiter debilitetur, & fatiscat. Has sex propositiones continet locus adductus Gal.

Licèt circa quintā proposit. non leuis insurgit difficultas, vt possis suspicari contradictionem esse in dictis Galen. Quare intemperies à siccitate,

&

x humiditate non possunt mutare
sum? Si vsus, & finis naturæ in con-
eruatione cordis, & consequenter in
onseruatione totius animalis, nullus
t alius, nisi attemperatio, & spiritus
nimalis regeneratio, & nullum isto-
um confici potest sine debita qua-
uor qualitatũ symmetria: ergo humi-
itas, & siccitas, vt moderatæ, con-
ucunt ad integritatem finis, ita im-
noderatæ destruent vsum, aut im-
nutabunt. Quis obsecro, aut qualis
rit spiritus, vbi immodica exuberat
umiditas? Quis concentus compo-
entium elementorum, vbi nimia sic-
itas?

Secundò, intra duas lineas potest
parctari Gale. Nam si dicit, quòd
umiditas, & siccitas, si exsupe-
ent in corpore ipso cordis, debili-
ant essentialiter; ergo sanguis, spiri-
us, pericardium, pulmo (quæ vi-
cina vocat cordi) si maximè intempe-
ata sint versus humiditatem, aut sic-
citatem poterunt etiam agere in
cor ipsum, & debilitare: si autem de-
bilitant, ergo mutant vsum. Aut ex-

plicet nobis aliquis, quare dixit Gal. debilitari cor ab humiditate, & sic citate, & non admittit mutari vsum à sanguine humido, & alijs humidis, aut siccis circumstantibus? Nam Gal. statim in altera linea dicit, quòd vltima vsus dissolutio inducit debilitatē essentialem. Infero nunc; Ergo mutatio vsus à causis præter naturam, via est ad debilitatem essentialem. Hoc non poterit negare Gal. nec alius pro illo. Tunc sic. Quare, quæ possunt debilitare, non mutabūt etiam vsum? Quòd autem humiditas, aut siccitas debilitent, est euidens. Quare hæc duo non conuertuntur, dissolutio vsus, & debilitas essentialis? Est dissolutio vsus: ergo debilitas esſentialis (hanc iam ipse docuit Gal.) Est debilitas esſentialis: ergo vsus diſsolutio. Certè difficilè est explicare Gal.

Dico tamen, subtilitatem Galen. in hoc consistere, quia considerauit, quę sunt illæ intemperantiæ, quæ per se mutant vsum. Istæ enim tales dicuntur, quia per se, & immediatè talem

cau-

causant varietatem, cuiusmodi sunt calor, & frigus, quarum proprium est, vt quomodocumque increscant, mutetur vsus. Per calorem enim augetur, per frigiditatem minuitur: respiciũt siquidem intensionem, aut remissionem caloris cordis. At verò humiditas, & siccitas propriè respiciunt (quatenus attinet ad præsentem difficultatem) instrumentum, arterias scilicet, & cor ipsum: quia quomodocumque increscant, efficiunt blandum, aut durum instrumentum, & consequenter, pulsus duros, aut blandos: non tamen magnos, & celeres, vt intensior calor: aut paruos, & tardos, vt intensius frigus. Et ob di- dixit Galen. quòd siccitas, aut humiditas non mutant vsum, propriè loquendo, quia potius mutant instrumentum, & ita humiditates, & siccitates in corde, debilitant facultatem, nulla facta mentione mutationis vsus. Igitur debilitas essentialis à facto esse, & mutatio vsus à fiente, prædicto modo, secundum Galen. possunt explicari. Vndè, satis constat ad obie-

ctiones responsio. Nam licèt passiuę qualitates debilitent, corrumpant, & interimant cordis temperiem, non inde sequitur, quòd mutent vsum per se, licèt postea ad debilitatē essentialem, sequatur paruus, & humilis pulsus. Est enim magna differentia inter illa, quæ per se, & per accidens fiunt.

CAP. XIII.

De causis debilitatis virium, secundum Hippocratis sententiam.

HIppocrates alio modo, & forsan clariori, causas debilitatis nobis proposuit (quamuis Galen. illum sine vllo fundamento reprehendere aggrediatur (lib. 2. de victu acutorum, text. 47. Sic enim ait. *Neque sanè ita peritos video medicos, qui vt oportet, cognoscant eas, quæ in morbis fiunt virium debilitates, & quæ ob vasorum inanitionem, & quæ ob πόνον, idest, laborem, & quæ ob aliam quampiam irritationem, & quæ ob morbi acumen fiant: quas item natura, habitusquè singu-*

ſingulis affectuum ſpecies omnigenas fabrefaciat : quamuis cognitæ ſalutem, & mortem ignoratæ ferant. Hęc Hippoc. Exiſtimo omnes debilitatis, cauſas attigiſſe, non ſolum debilitatis eſſentialis, ſed illius, quæ ab humoribus grauantibus originem ſumit. Nam vaſorum inanitio, aut per diætam, aut per ſanguinis vacuationem, aut expurgationem, aut per ſudorem, aut per inſenſilem halitum, ſi modum exceſſerit, debilitatis eſſentialis cauſa exiſtit : non ſolum quia inſtrumentum commune exhaurit, ſpiritum ſcilicet, ſed quia partes ſolidas viuentes, in habituales affectiones ſolet deducere. Secundò, debilitas eſſentialis poteſt contingere ob aliquam irritationem. Hanc cauſam noluit intelligere Galen. & reprehendit ſuum magiſtrum, ſed defectu conſideratiotionis: nam Hippocr. nomine irritationis, intellexit, quidquid irritando, & maligna qualitate afficiendo, vires diſſoluit : quòd videmus in humoribus malignis, aut peſtilentibus, aut ſordida putrefactione corruptis :

tales enim humores, nullo modo grauando (quia possunt esse in pauca quantitate) sed sola venenosa, aut maligna, aut pestilenti qualitate, etiam ipso primo die morbi, vires essentialiter dissoluunt. Sed hæc iam pertinent ad res præternaturam; quare hic pauca dicenda. Mirandum tamen, quam audacter sanguinem detrahunt aliqui medici in morbis venenosis, & malignis, dissipato spiritu à malitia morbi.

Labor apud Hippocr. plura significat: solet enim nomine laboris, quidquid naturæ contrarium est intelligere, dolorem, vigiliam, anxietatem, inquietudinem.

Per morbi acumen, magnam, & intensam intemperiem intelligimus, sub qua etiam copia grauans comprehendi potest. Quin, & sub irritatione: nam irritatio, non solum reperitur in prædictis causis malignis, sed in copia grauante. Tamen quia hæc (quando sine malitia est) non statim essentialiter debilitat, licèt videatur irritare, ideò de ea separato capite agemus.

mus; hic enim ſolum debilitas eſsen-
tialis proponitur. Tandem Hippocr.
vt ſimus certiores debilitatis essentia-
lis, iungit prædictis cauſis alias, quæ
ſumuntur ex habitu raro, & reſolu-
bili: nam ſi aliqua ex ſupradictis con-
iūgatur cum temperatura calida reſo-
lubili, certiſſima eſt debilitas eſſen-
tialis. Concludit Hippocrat. ſuam
ſententiam grauiſſimis, & terrificis
verbis: Cognitæ à medicis iſtæ cauſæ
debilitatis, ſalutem ferunt, ignoratæ,
mortem.

Sed dubitas, an vaſorum inanitio-
nes, de quibus Hippoc. agit, debilita-
tem cauſent in corde, & partibus vi-
uentibus: an ſolùm iſta debilitas attē-
datur penes defectum inſtrumenti,
ſcilicet, ſpiritus. Diximus enim ſu-
pra, quòd defectus ſpiritus vitalis, &
animalis cōſtituit quemdam gradum
imbecillitatis eſsentialis.

Aliqui dicunt, talem debilitatem
non eſſe eſsentialem partis viuentis:
quia nulla eſt facta intemperies: ſo-
lùm enim interuenit abſentia ſpiritus,
qui ſtatim, ac reparatur alimento; po-
tu,

tu,& rebus, tenuis, & odoratæ substantiæ, nulla debilitas apparet, sed redit homo integer ad actiones proprias.

Tamen ego hinc elicio veritatem, quam supra proposui, differentias essentialis debilitatis, attendendas, penes defectum principij operatiui: atq; cum tale principium compleatur, non solum cordis temperie substantifica, sed qualitatiua, & spiritu debito, in quanto,& in quali, consonum est, vt quatuor gradus constituendos existimem, diuersos, penes difficulter, aut cilè restaurabiles. Est itaque prima, & leuissima, quæ in deperditione spiritus, facta per exercitia, aut similem causam consistit; hanc sequitur, quæ per vacuationes, & inter has, quæ per abstinentiam fit. Tamen, quia per tales spiritus consumptiones, depauperatur calor cordis, hinc est, vt iam incipiat apparere alia debilitas, orta ex cordis mutatione qualitatiua: sed non difficulter sanabilis est: cito enim redit homo ad integritatem, quando in animi deliquium incidit, ex

nguinis larga missione.

Vbi notandum, hanc debilitatem ocari ab aliquibus, per consensum: uia scilicet, cor non recipit a spiriu sibi debito, quod debet recipere, ob id fatiscit, vt brachium, quòd on mouetur, quando nullum reipit influxum a cerebro. Acutè dicum. Tamen cùm percipiamus, ad piritus absentiam cor positiuè refrierari, vt demonstrant pulsus tardis, & raritas, posset aliquis defendee, debilitari cor essentialiter qualitauè, quia frigescit, immoto spiritu ab ère respirato, & partibus vicinis fridioribus: & quamuis ista species debilitatis sit in facta dispositione, faile tamen remouetur restauratione dhibita, vt dictum est. Quod quilem intelligendum venit de exsolutione, quæ est primus gradus defectus virtutis, & de animi deliquio, quod est secundus gradus; solent enim facilè restaurari. Sed audiãt obsecro medici. Nulla fides adhibneda est talibus naturæ dispositionibus, quia sæpius contigit, vt tales de-

bili-

bilitates properent in mortẽ, nulla admissa restauratione. Quamobrem sẽper timere debemus exolutiones, & deliquia: quia transeunt in syncopẽ, qui est tertius gradus defectionis virtutis. Et ita quamuis illa debilitas (qualitatiua appellata) facilè remouetur, quia tamen gradus est ad aliam, consideranda, & timenda quacumq; ex causa: minùs certè, quando sequitur ad insignem vacuationem rectè indicatam, à medico docto cognitam, & administratã quod Hipp. docuit, 1. prorrhetic. p. 2. tex. 5. his verbis: *Quæ præter vacuationis vasorũ rationem contingunt impotentiæ, infirmitesq; non existẽte vasorum vacuatione, malæ.* In cuius explicatione Gal. sic ait. *Inualidos, languentesque in operationibus (sicuti plurimum vacuatos) in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis euacuatio. Nam si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit, grauantem ostendit copiam, vel alicuius partis principis intemperiem.* Ex quibus colligitur, non esse malas absolutè dicendas

debi-

debilitates, quæ sequuntur ad euacuationes, quia possunt reparari: esse tamen absolutè malas, quæ ſine vlla manifeſta vacuatione contingunt. Sed quamuis illæ malæ non dicantur, quia manifeſtam habent causam: quare paruipendendæ, cum neglectæ, in prauas facilè tranſeant?

CAP. XIV.

De dignoſcenda debilitate eſſentiali facultatis animalis.

CVm dictum ſit, debilitatem eſſẽtialẽ omnibus facultatibus contingere, animalibus, vitalibus, & vegetabilibus, quæ vtuntur organo corporeo apertum eſt, dignotionem per debere ex actionibus, & alijs effectibus ipſarum: ſed quia primum locum obtinet actio partis, & immediatum ipſi facultati, ideò medici de actionibus ſemper loquuntur: nam vt potentiæ differunt per actus, ita læſiones illarum per actus læſos cognoſcimus, quibus adiungimus qualitatem mutatam,

tam, & excretum, & omnia alia accidentia, quæ consequi solent.

Debilitas virtutis animalis, licèt nō soleat considerari communiter ad vacuationes magnas, de quibus agimus: tamen talis potest esse, & ad tales causas secuta, vt magnum remedium per vacuationes dictas non possit exerceri. Animalis virtus sedem habet in cerebro, & ab illo in reliquas partes communicatur, quod necessariū est ad motum, & sensum. Indiget autem debito temperamento, & debito spiritu, qui ab aere inspirato materiam suscipit (vt docuit Hipp. lib. de morbo sacro, & sæpe alibi) & à spiritu vitali à corde transmisso. Ergo essentialis debilitas animalis virtutis, proficiscitur à temperamento euerso cerebri, & instrumentorum illius: vt videmus in senibus, qui ob ætatiuam intemperiem, habent defectuosas actiones animales. Illud ergo, quod in ætate senili fieri conspicimus, etiam in alijs ętatibus, ex vi morbificæ intemperiei potest contingere, aut quæ superuenit, aut quę à principijs generatio-

rationis innascitur, quæ aut calida, sicca, humida, aut frigida potest esse. De sola caliditate dubitas, quomodo debilitet essentialiter ad motum: cùm potius videatur iuuare: vt in phreneticis, qui validissimos solent edere motus. Sed certè cùm motus animalis ex robore virtutis procedat, nõ tàm gaudet nimio calore, qui exoluit spiritus, quàm eo, qui illos vnit, & conseruat in ordine ad motum. Motus autem phreneticorum potius sunt conuulsiui, & qui conuulsiui non fuerint, statim desinunt, & fatiscunt quasi flamma leuis. Itaque cerebrum, suum ad iustitiã desiderat temperamẽtum, quod si amittat, flaccescit essentialiter, neq; ministrare potest commodum instrumentum ad neruos, & musculos.

Secundò, debilitas essentialis huius virtutis, attenditur penes instrumenta ipsa (vt supra dicebamus, loquentes de corde) nam potest esse cerebrum optimè temperatum, sed defectus spiritus animalis erit in causa, vt sit defectus in motu: nam si non adest commoda

moda materia spiritus, nulla erit sapientia, nullus motus corporeus: vndè obturatis arterijs iugularibus, per quas ascendit vitalis, seu tenuissimus sanguis: aut si non obturentur, si tamen cor sibi tantum paret spiritum, & non sufficientem alijs: aut si mittat sufficientem quantitatem, non tamen debita præditum qualitate, sine dubio difficultas erit motus animalis, quæ debilitas essentialis dicenda: quia deficit vnum ex principijs conducentibus ad opus. An verò debeat vocari per essentiam, aut per consensum, iam supra tactum est: idem enim modus respondendi.

Tertiò, potest esse debilitas essentialis ex parte instrumenti: quia musculus, in quo executiua virtus residet, impotens est ad exequendum motum imperatum, propter aliquam insignem intemperiem; ita vt quamuis in cerebro, & in spiritu nulla sit intemperies, aut alius defectus, tamen quia potentia executiua est essentialiter debilis, nullo modo natura exequatur motum, vt decet. Ergo debet medicus consi-

derare,

derare, & memoria tenere omnia signa intemperaturarum,& quęrere diligenter qualis iſta ſit, quæ inhabiles reddit muſculos, quando in cerebro, & alijs vijs nullum eſt impedimentū. Prætereà cùm non inueniat ſigna grauantis humoris, & reperiat ſigna factę intemperiei, certo poterit affirmare, debilitatem eſſentialem eſſe in partibus pręficientibus motū id eſt,in muſculis, & partibus neruoſis exequentibus.

Ex his differentijs nulla poteſt per pulſum dignoſci, niſi illa quæ contingit ob inopiam ſpiritus vitalis: aut ob prauam qualitatem ipſius,aut propter obſtructionem arteriarum, aut compreſſionem: nam reliquę fieri poſſunt ſine cordis mutatione ſenſibili. Qui verò pulſus adſint, inferius dicam, quia pertinet ad debilitates cordis, cū quo cerebrum conſentit, aut cuius ratione laborat.

Debilitas ergo virtutis animalis, eo ſolum poteſt vacuationes, aut impedire, aut temperare, quatenus defectu ſpiritus animalis laborat, & tàm

deie-

deiecta existit, vt neque appetere, neque mouere valeat, & sanguine egeat ad sui conseruationem, & spiritus paucos, quos habet, non liceat in euacuationibus consumere. Ad expurgationem autem, etiam requiritur debita spiritus animalis copia, & musculorum sufficiens virtus: quia illis vtitur natura ad compressionem, & medicamentum purgans spiritui aduersatur, & ad exsolutionem disponit. Quamobrem considerandus est status huius facultatis, qui constabit ex actionibus motus, & sensus. Vtinam sic posset medicus iudicare de pulsu, sicut de actionibus facultatis animalis. Sed quando de animali debilitate verba facimus, citandus est Auicenna, qui ex mente Hipp. & Gal. dicebat c.20.4. p. *Caue ne venam incidas eius qui habet acumen sensus in ore ventriculi, vel imbecillitatem.* &c. Præcipit tamen prius prouidentiam esse habendam (si forsan vrget necessitas euacuandi sanguinis) concludit enim, asserens mortuos esse aliquos, & alios in magnum discrimen deuenisse,

ob

ob negligentiam in defendendo, & confortando: quæ roboratio ad animalem pertinet facultatem, quæ ibi residet.

Sed dubitabis circa ſupradicta, cùm dictum ſit, debilitates essentiales deſumi ab affectibus, qui inueniuntur in principijs actiuis ad operandum ex parte corporis: quare nulla fit mentio debilitatis, ortæ ex ſoluta vnitate, & mala compoſitione: ſiquidem ad bene operandum, non ſolùm temperies, ſed vnitas, & debita compoſitio concurrunt. Secundò, non videntur essentiales debilitates, quæ ſumuntur ex temperie calidi influentis: nam temperies actuata (illa quæ ex influenti, & radicali componitur) propriè attingit actiones vegetales viuentis, quæ iam nō calido influenti ſed influxo, ſimul, & radicali tribuuntur, quod actuatum nuncupatur, & eſt, & poteſt dici temperies partis. Tertiò quia explicando locum Hipp. diximus c. 3. poſſe ſub irritatione etiam plenitudinem intelligi.

Ad primum dico: in hoc tractatu

esse

esse sermonem de statu virium in ordine ad magna auxilia. Vires per excellentiam dicuntur, quę totum corpus respiciunt, quales sunt in principibus residentes, cerebro, corde, & hepate: nam penes istas metimur illa auxilia, quæ vniuersa etiam sunt, sicut illæ vniuersaliter vtilitati totius inseruiunt. Et ob id licèt verum sit, quòd luxatio est causa debilitatis in parte luxata, & diuisio continui in parte diuisa (vt dicitur in proposito dubio) tamen non ex istis suitur vniuersalis idea, quæ dirigat vniuersalia auxilia: & ob id nunquam antiquitas has debilitates particulares contemplatur, nisi forsan principales partes attingant, quæ rarissimè accidere possunt.

Ad secundùm dico, quòd licèt ad temperamentum actuatum pertineat illa debilitas qualitatiua, que recte tangitur in dubio proposito tamen, quia tale temperamentum indiget continua conseruatione, dependent ab influente, qua deficiente, breuiter deficit, hinc est, vt cogamur ponere aliquem gradū debilitatis in defectu

ha-

uiusmodi iufluentis calidi.

Ad tertium, iam supra insinuata fu-
t solutio. Hippoc. vt primus, non
titur his terminis, quos forsan, de-
essa inuenit posteritas: ille sapientiæ
umanæ parens, multa paucis inclu-
it, & ita quando dixit: ab irritatione
ebilitatur natura, plura intellexit:
ebilitatur ab irritatione, quia talis af-
ectio continuam vigiliam inducit,
uia dolorem, quia anxietatem, & a-
a huiusmodi, atque cum plenitudo,
uæ vires molestat multa habeat ex
ictis, quid mirum, quòd oraculum
Hippoc. extenderim?

CAP. XV.

Facultatis vitalis debilitas essentialis quomodo dignoscitur.

EX propria actione cordis certum
iudicium sumimus facultatis
i illo residentis. Nam facultas pul-
trix, quæ per suos motus reliquas
cultates cordis conseruat, etiam il-
s mutat, secundum necessitatem

manifestè declarans, quando robur, quando debilitas adest. Pulsus igitur erit languidus, paruus, & ęqualis (obsecro, vt animaduertas solicitè quæ dico; nam loquor de debilitate sola essentiali, & non complicata cum alia) Talis ergo debilitas sẽper habet pulsum prædictum, fallit tamen imperitos æqualitas, nam laudant pulsum æqualem, & audent promittere salutẽ aut securitatem, cum tamen illa ęqualitas sit magnum indicium habitualis debilitatis, æqualiter iam factæ: nam si aliqua inæqualitas reperitur in tali pulsu, debes suspicari aliquid aliud complicari cùm essentiali debilitate cuius causâ amittitur æqualitas, quãuis semper languidus maneat pulsus atque cùm reliquæ omnes virtutes naturales, & animales ope cordis indigeant, videbis statim ad illius debilitatem essentialem, in alijs omnibus manifestum defectum. Quomodo autem debeas cognoscere pulsum languidum, paruum, & æqualem, disc. ex Gal. aut breuius in nostris opusc. de pulsibus: si enim ignoras principia & fundamẽta tractationum priorum quo-

quomodo poteris percipere conclusiones posteriores?

Si igitur maximè languidus est pulsus, humilis, & paruus, cum æqualitate, & ita perseuerat, nullus est, qui vacuationem moliri intendat, nisi ille qui mortē solicitat, quod absit. Quòd si consideras omnes causas, quæ præcesserunt, certior eris de ista debilitate; siquidem nimia vacuatio, ab arte, aut natura, acerrimus, & intensus calor, vigilia producta, ciborum parcimonia, aut omnimoda abstinentia, ingens dolor, timor, tristitia, magnus motus corporeus, profusus coitus, essentialem debilitatem inducunt: non solùm illam, quam dicebamus, ad paupertatem spiritus pertinere, sed aliam, quam in cordis mutatione constituemus.

Vbi illud notandum, quòd omnes prædictæ causæ in termino ad quem, prædictum pulsum constituunt: tamē dum fit, apparent debiles pulsus, sed cum aliqua differentia particulari, quę sequitur speciem causæ, aut dolorem, aut vigiliam, aut acrem calorem, &c. Illud autem maximo opere aduer-

tendum duxi, contingere aliquando pulſum prædictum immutari, adhibente natura aliquem conatum. Tyrones verò putant, eſſe grauatam facultatem, & non eſsentialiter defatigatam: nam exiſtimant, quòd conatus ſemper apponitur ad humorem grauantem depellendum. Et reuera ſic ſe res habet, vt dicunt, ſed nō ſemper: nam in iſta debilitate neutiquam complicata cum onere humorum, poteſt accidere conatus, excitatus etiam à moderatis, aut paucis fuliginibus, quas deiecta natura excutere nequit, quæ fuligines, non ab humoribus prauis, aut multis eleuantur, ſed à cotidianis coctionibus per morbum. Quis in tali conatu cogitare poterit de euacuatione? Nullus ſanę mentis: poſſunt enim plures tunc congregari fumi quam antea, & natura novum detrimentum, aut timens, aut ſentiens, mutat pulſum. Conatus in debili virtute, vt ego exiſtimo, animæ quędam vis eſt appetitiua propriæ conſeruationis in ſuo corpore, & ideò motiua localiter: ſpiritus ſiquidem & ſanguinem mouet, pertinetque ad

poten-

potentias animales. Contingit ergo tempore magnę neceſſitatis, ſpiritus fluentes applicare ad locum oportunum, ad muſculos pro motu locali, ad cor pro motu vitali, vt eripiat ſuum corpus ab vltimo, & proximo malo: & ita ſenex, aut claudus, viſo leone, aut tauro, currunt, & fugam capiunt, qui antea nec ſe mouere poterant. Itaque vis illa coniungit has vires, quę in ſpiritu animali, & vitali reſident: quia ſpiritus ipſos valet mouere ob intenſum animi affectum, neutiquam alios, quia illis caret: non enim applicat temperiem ſubſtantificam, quam iam amiſit per ætates, neque applicat vires radicales partium, quia immobiles ſunt. Applicat ergo quas poteſt, quas habet, paucos ſcilicet ſpiritus, & motu illo locali atterit, & incendit, vndè vſus augetur, & pulſus mutatur. Vt igitur adeſt conatus in facultate animali, quantumuis ſit debilis, & ſine vllo onere, ita poteſt eſſe in facultate vitali, ſine vllo onere: & ita magna fallacia eſt, & in magnum damnũ ægrotantis cedit, ſi quando debilis eſt per eſſentiam, apparente aliqua noua

mutatione, & inæqualitate pulsus, putat medicus aliquam esse celebrandam vacuationem.

Vltimo notandum diligenter, quod à nullo video animaduersum, inæqualitatem pulsus reperiri cum debilitate per aggrauationem, & aliquando cum alijs causis, vbi nulla est aggrauatio. Medici verò non ita intenti rebus adeò serijs, & tàm magni momēti, existimant oneratam esse naturam; & ad vacuationes festinant, simulq; in mortem ęgrum miserum non ducunt, sed trahunt. Et tanto frequentius casus iste deplorādus contingit, quanto ista inæqualitas pulsus solet cum essētiali debilitate reperiri, quod in sequēti capite clarissimè demonstrabo.

Hic verò conclusum accipe, debilitatem essentialem cordis, nullo alio affectu complicatam, omninò impedire vacuationem, aut per sanguinis missionem, aut per purgans medicamentum. At quo pacto mensuret, & coarctet modum euacuandi, quando cum grauante humore concurrit, separatam considerationem, & separata indicia exposcit.

Rur

Rursus, debilitas essentialis cuiuscunque virtutis vegetalis, coquentis, trahentis, retinentis, expellentis, & nutrientis, non obscuras habet causas, & signa, siquidem ab omni intemperiei genere (vt sæpiùs diximus) oriri potest. Quàm doctrinam ex lib. artis medicinalis disces, & alijs locis.

CAP. XVI.

De debilitate per aggrauationem communiter dicta.

VIres dicuntur debiles respectu obiecti, circa quòd versantur, ut respectu oneris, quòd sustinent, quamuis ipsæ in se validæ sint: & ita potest dici debilitas respectiua, siue secundùm quid. Quamuis habeas optimum organum visus, & perfectũ temperamentum, & excellentem influxum à cerebro, quibus gaudet potentia visiua, debilis tamen dicitur, respectu corporis solaris, aut splendidissimi obiecti, quod nequit videre eo modo, quo videt alia obiecta sibi proportionata. Similiter motiua di-

cenda eſt valida intra ſuam ſphæram obiectiuam, ſed extra illam non poterit mouere, quia opprimitur. Ita de vegetabilibus aſſerendum, coquere retinere, expellere, trahere, aſſimilare poterunt ſuum obiectum, at ſi extra iſtam ſphæram deducantur, iam non agunt (vt ſic dicam) ſed patiuntur: & quæ validæ ſunt ad proprium finem conſequendum, iam reſpectu improportionati obiecti, debiles dicuntur: ita vt ſi tollas impedimentum, integræ maneant, aut citiſſimè reducantur, ſi aliquantulum fuerint perpeſſæ. Iſta diſpoſitio ſæpius per morbos reperitur, nec nil magis in ore omnium quam debilitas per aggrauationem, quæ aut ſola exiſtit, aut complicata cum debilitate eſſentiali. Cauſam autem aggrauationis (propriè loquendo) multitudinem eſſe omnes medici conſtituunt, quàm gubernare, aut portare natura non valet, ob excedentem quantitatem, reſpectu virium, in qua abſtrahunt à vitio aliquo, aut mala qualitate, licèt iſta poſſit complicari. Qua in parte illorum error notandus, qui putant plenitudinem quoad vaſa ſem-

ſemper esse quoad vires, aut semper complicari: cùm nil magis contra veritatem, quàm veneranda illa, & fidelis nobis reliquit antiquitas, vt breuiter explico. Plenitudo ad vires relata, non ſemper vitioſa eſt; ſiquidem incipit aliquando ſine vitio, quamuis poſtea putreſcat: in quo caſu dicebat Gal. conuenire cum illa, quæ ad vaſa nominatur. Vtraque certè in ſui natura non includit putredinem, aut aliud vitium, ſed ſolam exſuperantem molem: hæc reſpectu continentis loci, illa reſpectu gubernantis facultatis. Quam ſententiam ab Hippocr. ſuſcepimus: quia plenitudo vaſorum, ſolum reſpicit capacitatem vaſorum intactis omninò viribus, imò cum excellētiſſimo habitu, quem vocat ſumme bonum; ſoluere tamen illum præcipit, ne incidat in deterius. ſumma autem bonitas nunquam eſt ſine perfectis viribus. Hic eſt ſtatus plenitudinis vaſorum prçcisè ſumptę, quæ toto cœlo differt ab alia, in qua ſolæ vires patiuntur, quamuis vaſa non ſint plena, imò neque mediocriter repleta, ſed vires non poſſūt

gubernare fluitantes humores per vacuitates vaſorum. Vndè illa perfecta exercitatorum diſpoſitio, nullum habet ſenſum grauitatis, nec pulſum inæqualem, ſicut altera, vireſque in ſummo ſunt robore; habet tamen maximum periculum, ne alimentis ſumptis ita creſcat ſanguis, vt rumpantur vaſa, aut ſuffocetur calor. Itaq; non laborat facultas. At in alia quæ ad vires dicitur (ipſa dictio demonſtrat) ſine dubio à primo inſtanti laborant, & impotentes ſunt. Audi Gal. in aphor. tertium, ſect. 1. quē obiter declaramus. Ait. *Cuius rei documento eſſe poteſt bonus habitus Athletarum; qui inculpabilis exiſtens (vt qui, & bonis abundet humoribus, & vires habeat robuſtas) hoc ſolum malum permaximum gerit, quod ad extremam peruenit repletionem.*

Quod verò à primo inſtanti laborent vires in altera plenitudine, quæ ad illas refertur, dicebat Gal. lib. proprio de plenitudine. Signum enim proprium illius, eſt ſenſus ponderis, animali facultate non potente tolerare. At verò in ea, quæ ad vaſa nul-

nullus talis ſenſus adeſt, nec vlla querela, ſed præ bonitate ſuſpecta eſt iſta diſpoſitio, ne acceſsu alimenti, defectuque exercitij incidat in deterius: quod ſi aliquis fuerit ſenſus tenſionis, non pertinet ad debilitatem: quod Gal. ex ꝓfeſso docuit lib. de plenitudine, vbi probat, manifeſtam eſſe diſtinctionem inter iſtas plenitudines. Hæc dicta ſunt obiter, vt intelligamus, ſermonem noſtrum in iſto cap. de plenitudine esse, quæ ad vires refertur, in qua manifeſta reperitur pulſus inæqualitas.

CAP. XVII.

De indicijs debilitatis, quæ fit aggrauante onere.

NOn poteſt esse vnum genus ſignorum in hac re: nã cùm multitudo poſſit animalem facultatem, vitalem, aut vegetalem grauare, ex cuiuſcunque affectione aliqua emergent ſigna. Quod ſi duæ, aut omnes facultates conſentiant, erunt mixta etiam ipſa ſigna: ſed non poſsumus in

isto capite verbum proferre, nisi supponamus Galen. doctrinam maximè necessariam, de inæqualitate pulsus, lib. 2. de presag. ex puls. c. 4. qui caussas quatuor proposuit inæqualitatis: Obstructionem, aut compressionem instrumentorum, aut plenitudinem ad vires, aut cordis inæqualem intẽperiem. Ex quibus verbis colligimus, non quamlibet inæqualitatem pulsus esse signum aggrauationis, seu plenitudinis: siquidem potest fieri ab alij s alijs causis. Facilè igitur falli possumus in cognoscenda ista debilitate ex pulsu. Communiter dicunt medici (& ex mente Gal.) apparere quasdam pulsationes vehementes, alias non ita esse signum aggrauationis, & adducunt exemplum supra adductum de homine portante onus. Sed interrogo. Cùm multoties natura ad illas pulsationes maiores efficiendas, aut vehementiores, vires non habeat, quomodo ex pulsu cognoscas aggrauationem? Prætereà, quare medici nõ docent alias species inæqualitatis, quę necessario in plenitudine, aut cacochymia solent euenire? Nam inæqualitas

tas in vna pulsatione sub pluribus igitis aderit, si grauata arteria in diuersis partibus tangit plures digitos. t ita non erit spectandus numerus ul sationũ: imò & in vnica dilatatioe poterit dignosci humorum pondus inæquale. Idem dici debet de ompressione.

Quòd magis constat in morbis, in quibus cum quantitate humoris adest qualitas irritans: est enim necessum, vt istas inæqualitates experiatur natura. Præterea, quod supra dicebam de æqualitate pulsus in essentiali debilitate, potest aliquando maximam habere fallaciam, ob adiunctas causas, vt ibidem insinuaui: nam febris hectica pestilens habet pulsus æquales similes naturali, vt docet Galen. 3. de præsag. ex puls. cap. 4. Ergo profunde rimari conuenit alias causas, quæ solent complicari, & alia signa perpendere, vt ex pulsu, & illis simul sumptis, perfecta sumatur cognitio.

Quamobrem si debilitas contingat propter humores venenosos, aderunt signa veneni, fœtor respiratio-nis,

nis, lingua nigra, delirium, animi deliquia, vrina nigra, aut liuida. aut perturbata, inquietudo magna, &c. Pulsus verò erit inæqualis, sed paucissimas, aut nullas habebit: vehemētess pulsationes, & forsan aliquam pulsationem maiorem, sed languidus semper, & paruus, & fortiorem: nam irritatio venenosa cogit naturam ad exiliendum, & aggrediendum maiores motus, aut vehementiores; sicut enim in plenitudine sola, adest illa inæqualitas supradicta, & cognita in pluribus pulsationibus, aut in vna: ita in humoribus sua mala qualitate irritantibus contingit, quamuis multi non sint. Est tamen hæc differentia, & non parua, quòd humores maligni, & venenosi statim à principio naturam, & spiritum dissoluunt; plenitudo vero non ita. Et ob id dico, quòd in malignis, & venenosis vix inuenies aliquas pulsationes vehementes; sed in plenitudine, sine tali vitio, plures.

Tamen hic pulsus, quem in morbis malignis, & venenosis animaduerto, inęqualis in pluribus, & in vna pulsatione, adest quidem in febribus pra-

rauis, & magnæ malitiæ, & veneni, lum incipiunt, cum augentur. At quando in corde facta fuerit æqualis intemperies (quæ est deterior terminus ad quem) pulsus iam erit æqualis, vt dicebat Galen. de pestilenti hectica, qui iam propè mortem solet apparere. Sed accedamus ad alia signa. Nam segnitiem, & impotentiam ad motus liberos (iam supra diximus) esse indicium oneratæ virtutis, quod latè prosequitur Gal. lib. de plenitudine, & lib. de sangui. mis. c. 4. sed pondus facultatis naturalis (de qua obscurior est sermo) etiam sentitur ab animali facultate, saltem ab illis hominibus, qui vt ait Gal. lib. citat. de plenitud. cap. 11. vegetiori pollent sensu: sentitur enim profunda quædam, & obscura grauitas in corpore.

CAP. XIIX.

De facultatis naturalis debilitate, propter aggrauationem.

VIdeo omnes asserentes, quod licèt detur plenitudo respectu virium

virium naturalium, siue merè vegetabilium, nulla (vt dicunt) habet signa, quibus cognoscatur, propria, & peculiaria: sed cognoscitur mediatè per alia, quæ pertinent ad facultates, cum quibus vegetalis consensum habet. Et ob id dicebat Galen. loco citato de plenitudine, quòd à solis illis sentitur istud genus plenitudinis, qui acuto excellunt sensu. Et secundò, arterię inæqualiter pulsant, quia talis sympathia naturalis virtutis cum vitali existit, vt humores intra venas existentes, confluant ad arterias, nisi ita crassi, & lenti sint, vt nequeant arterias peruadere. Quod si hoc ita reuera contingit, ergo non semper, quando naturalis est onerata, erit pulsus inęqualitas. Hęc certè consequentia ex prædicta doctrina elicitur; nam solùm adest, quando humores tales sunt, vt fluant in arterias, quales sunt tenues. Ergo quãdo fuerint crassi, aut adhærentes venis, non erit ille motus inæqualis arteriæ. Præterea quando confluunt ob tenuitatem, potiùs dicenda erit oppresio vitalis, quàm naturalis.

Sed cogitanti mihi, quomodo sit possi-

possibile, quòd onerata naturalis non habeat aliqua signa propria, quibus dignoscatur, venit in mentem, esse quidem, sed non fuisse ab Autoribus adnotata, quia maiori ex parte vtuntur alijs. Video tamen Hippocratem illa non prætermittere: nam lib. 3. de diæta, plures plenitudines ad vires naturales recenset, & illarum signa proponit. Nam nullo consensu considerato, plenitudo ista præcisè attenditur in ordine ad facultates partium, coctricem, retentricem, tractricem, & expultricem. Quando ergo coctrix habet, plus quàm valeat concoquere, consequenter relinquit illud, & grauatur retentrix retinendo, quod nec potest, nec debet retinere: & expultrix incipit grauari à quanto, quamuis nondum irritetur à quali. In statu isto, quando nullus est manifestus consensus cum alijs facultatibus, potest cognosci plenitudo, quia in massa sãguinea, quæ est vniuersale obiectum coctricis, incipit calescere totum corpus, quamuis non adsit febris: cùm enim illa abundantia non possit gubernari à prædictis facultatibus, ex necef-

necessitate naturæ (etiamsi nulla sit obstructio) incalescit, & disponitur ad putredinem. Est ergo qualitas mutata ad tactum medici. Præterea secundo erit aliqua mutatio in colore naturali, quia est certum indicium prauæ coctionis, & nutritionis. Tertiò, corporis marcor etiam incipiet, sine vlla causa procatarctica: vt eleganter Hipp. lib. de diæta animaduertit, ponens exemplum in lignis viridibus, & igne. Vt enim ignis multis viridibus lignis obrutus marcescit suffocatione, quæ propriè non est marcor: ita similiter vigor naturalium virium flaccescit alimento improportionato. Quæ doctrina Hippoc. potest intelligi, sine consensu aliarum facultatum, si illud obiectum, quod molestat naturalem tãtummodo, excedit limites virtutis naturalis. Præterea, prout pars naturalis fuerit grauata, talia erunt signa. Si genus venosum, vrina: si ventriculus, si caput, &c. à signis partium sic affectarum orietur cognitio. Ergo non solum ad facultatem animalem, & ad pulsum recurrendum est, sed omnia meditari.

Di-

Diximus aggrauationem naturalis virtutis existere aliquando posse, vitali manente libera. Nunc ad vitalem dirigatur sermo.

CAP. XIX.

De cognoscenda debilitate vitalis facultatis, propter grauantem, aut molestantem humorem.

FAcultate vitali oppressa, semper opprimitur naturalis, non è contra: ratio est, quia vitalis cùm fortior sit, & excellentior, & quæ naturali communicat vitalem illum influxum calorificum, quo partes actuantur, & viuificantur, necessarium est, vt oppressa principali virtute, opprimatur inferior. Cognoscitur autem debilitas vitalis ex pulsu, illius propria actione, vt cœpi dicere superius, quando pulsus est inæqualis, non solum in vehementia, sed in magnitudine, & celeritate, & frequentia, teste Galen. 4. de præsag. ex pul. c. vltimo. Vndè, quando interrogo, quomodo cognoscatur per pulsum debilitas ex aggra-

uatione? Respondent, quia percipiunt quasdam pulsationes fortes, alias debiles. Nondum satisfaciunt dubio. Inquit ergo Galen. quod nunquam inuenerit inæqualitatem in vehementia, quin etiam simul perciperet inæqualitatem in magnitudine, celeritate, & frequentia. Ratio, vt arbitror, hęc est: nam si vehementia est inæqualis, quia facultas exurgit, modo plus, modo minùs, quia non potest æqualiter portare, & tolerare onus; vndè nō solum vna pulsatio erit vehemens, & altera languida, sed in vna pulsatione, arteria poterit incipere cum vehementia, & languscet in medio motu. Ergo eadem ratione erit necessarium, vt aliquas pulsationes faciat magnas, alias paruas: & propter defectum magnitudinis, erit necessarium, vt augeatur celeritas, & sit inæqualis iuxta magnitudinis inæqualitatem: & similiter si frequentia debet supplere defectus celeritatis, ad pensum inæqualitatis in celeritate, debet apparere inęqualitas in frequentia. Sed inexperti, & parum attenti non percipiunt istas differentias, sed solùm ictum,

atque

tque ex ſolo ictu, neque vehemen-
ia rectè poteſt dignoſci. Itaque prę-
dicto modo dignoſcitur debilitas vi-
talis cordis, & arteriarum. Quod vt
ſupra tetigi, non ſolùm exiſtimo eſſe
verum in pluribus pulſationibus, ſed
in vnica pulſatione; ſiquidem magni-
tudo, & celeritas in eodem motu poſ-
ſunt habere inæqualitatẽ, propter di-
uerſum ſtatum facultatis (reſpectu o-
neris) in vna parte motus, & in alia.

Vndè magna debilitas exiſtimanda, quando magni, & vehementes pulſus à contrarijs differentijs vincuntur, vt adnotauit Gal. loco citato de præſag. ex pul. Et ob hanc cauſam pulſus exigui in febribus acutis per ſudorem iudicandis, magnã oppreſſionem oſtendunt, & præ nimia copia, & irritatione humoris, iudicationes ante tempus, & conſequenter recidiuam oſtendunt, quod annis elapſis ſępe ſæpius vidimus.

Sed antequam ab hoc argumẽto diſcedam, dubium non contemnendũ diſsoluere decreui. Contingit in febrientibus reperiri pulſus exiguos, & poſt vacuationes, maiores apparere;

ratio

ratio aperta eſt Tyronibus, quia ablata plenitudine, & natura deonerata, maius spatium pertranſit, quam liberum eſt, & ipsa etiam potentior. Rectè dicis. Sed quare ante vacuationes nunquam percipere potuiſti inæquales pulſus, & poſt illas, manifeſtè apparuit inæqualitas: imò aliquando vidimus pulſum intermittẽtem. An aliquod inſigne, & occultum malum illatum eſt ab euacuationibus?

Reſpondeo, quòd ante vacuationes erat intenſior calor, & vſus maximè adauctus, & ob id in tanta vrgentia, nõ poterat natura quieſcere, nec pulſum rarum facere, qui ſimilatur intermittenti, (quamuis talis non ſit) ſed tota erat intenta, vt ſatisfaceret vſui, quàm celerrimè, & frequentiſſimè, quamuis onerata admodum esset. At poſtquã per euacuationes libera exiſtit à tanto pondere, & remittitur calor, ablata magna portione cauſæ, incipit natura à quocunque onere derelicto grauari, & defeſsa (cum iam non vrgeat intenſus ille calor) quiescit paululum, & videtur intermittere à motu. Quam rationem conſideraui

in

a aliquibus, qui in ſtatu naturali ha-
ent pulſus intermittentes, & ſuper-
eniente febre, non apparent tales
ulſus, quod in ſenibus ſæpius re-
eries: quia ſcilicet, à quocunque
nere lassata facultas intermittit: at
bi vſus adaugetur, ad caloris pręter
aturam excessum, vrgentiæ ſuccur-
ens, exurgit, & ad ſuas differen-
ias conuertitur; quod etiam in de-
linationibus particularibus accessio-
um obseruaui. Quæ doctrina ponde-
anda eſt, ne aliquis medicus videns
ales inæqualitates, non putet incre-
cere de nouo aggrauationem, & co-
itet semper de euacuatione, forsan
x ignoratione huius tàm neceſsariæ
loctrinę. Falli certè poteſt quisque,
i reperit in vera declinatione talem
næqualitatem. Illud tamen iterum,
tque iterum monere non deſinam, vt
ibrum de plenitudine Gal. intelligas,
& fixa memoria teneas, vt scias omnia
igna plenitudinis, & omnium specie-
um illius, quæ ibidem contra Empi-
ricos, contra Eraſiſtratum, & alios di-
lucidè demonſtrat: non enim scies
causas debilitatis factę à grauitate, aut
mole-

molestia humorum, nisi signa omnia plenitudinum callueris. Hic autem non sunt omnia dicenda, sed plura supponenda.

CAP. XX.

Omnium supradictorum conclusiones.

ERgo cùm debiles ægrotantes vario affici possint languore, vt latè explicuimus, iam obsecro aduertas conclusiones, quas in quacumque vacuandi occasione perspicere teneris.

1 In omni vera debilitate essentiali, integra vacuatio est prohibenda.

2 Moderata vacuatio, seu mediocris, potest exerceri in mediocri debilitate, cæteris omnibus indicationibus concurrentibus.

3 In summa debilitate, nullatenus est vacuandum, neque mediocriter, neq; per interualla.

4 In magna debilitate, sed non summa, si magna vrget vacuandi necessitas, prædicendo prius in quanto versetur infirmus periculo, & quantum immi-

immineat, vtendum eſt epicraſi, paulatim euacuando, & paulatim renutriendo, alimento humori peccanti apto. Teſte Galen. 9. meth. cap. 10.

Quæ euacuatio, aut ſectione venæ, 5
aut purgatione facienda eſt: pro ratione ſcilicet corruptelæ humorum, & prout humor corruptus ſãguini commixtus, aut ſupernatans eſt: nam iſte expurgatione, ille verò ſectione venæ expellendus. Ex Galen. 9. meth. ciat.

Debilitas, cuius cauſa fuit nimia 6
vacuatio, magis impedit vacuationem: ſiue vacuatio fuerit ab arte, ſiue à natura, aut manifeſta, aut inſenſilis. Tales enim ægroti potius cibandi, quam euacuandi.

Quando debilitas ſequitur ad dolo- 7
rem, aut ad morbum malignum, aut internam inflammationem, licèt prohibeat integram euacuationem, tamen magis euacuandum eſt, quàm in ante dicta debilitate: & ratio eſt, quia huius debilitatis cauſa eſt humoris præſentia, qui ſi in corpore manet, adhuc vires amplius proſternet, atque cùm ex cibi exhibitione

causa mali soleat augeri, maximas noxas poterit efficere. Quod his verbis dicebat Gal. com. 48. secundi de ratione victus. *Qui ob dolorem, aut morbi acumen parum valentem habent facultatem, vacuatione interdum magis, quàm repletione indigent: imò qui cibum his exhibet, maximum adfert detrimentum.*

8 Hæc à cibo abstinentia intelligenda est, quando mediocriter debilitatæ apparent vires: tamen si multum concidant, illis certè reparandis attendendum, priusquam vacuemus. Hanc conclusionem proposuit Galen. 12. metho. cap. 1. dicens. *Ergo si concidant vires, non tamen vehementer sint iam exsolutæ, sed adhuc resistunt, ad symptoma tantum sumus attenti, atque id quam primum tollere maturamus. Sin iam resolutæ vires sunt vehementer, non modo symptoma sedare, sed illas firmare properamus.*

9 Debilitas per aggrauationem quando diu perdurauit, vel ita vehemens est, vt magnam spiritus partem suffocauerit, vacuatione certè indiget, sed partita: quia hoc modo oppres-

pressâ naturâ, iam quodammodo vero, & proprio afficitur languore.

Si debilitas per aggrauationé, quæ 10
sit recens, & ob id, neque insigniter
refrigerauerit, neq; notabiliter suffocauerit
spiritum, & calorem natiuum, magna opus est euacuatione, sæpe sæpius per sanguinis extractionem, nonnumquam per expurgationem. Istæ enim naturæ oppressiones sæpius ob multitudinem sanguinis, non raro autem sanguinis crassi, pituitosique euenire consueuerunt, & solét ad extremũ suffocationis deducere: quas Hippocrat. 4. acutor. 23. dicebat, venarũ interceptiones, his verbis. *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones faciunt, si sano absque occasione, aut forti alia causa id contingat. Venam igitur brachij dextri internam secare oportet.*

In debilitate per aggrauationem, 11
tres gradus cótemplandi sunt, vt sciamus quando, & quomodo sit vacuandum. Primus gradus est, quando adest pulsus inæqualitas, & tunc audacter extrahimus sanguinem, ex Gal. 2. de causis puls. cap. 2. Secundus gradus

est, quando adest pulsus carentia, quã Græci asphyxiam vocant, in qua & si multitudo sit copiosior, quia tamen timemus extinctos esse multos spiritus, propter suffocationem, & adesse multitudinem crudorum succorum in venis, vacuationes partimur, & non ita copiosas facimus, sicut in causa decimæ conclusionis. Tertius gradus est, quando tanta est multitudo, vt in syncopas incidat homo: tunc enim in ipsamet accessione syncopali, si spes adest euadendi ab illa, non mittimus sanguinem, sed frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & alijs reuulsionibus vtimur (in ipso inquam syncopes tempore) ad ignobiles partes retrahendo, vt transacta illa imagine mortis, ad vacuationem deueniamus. De qua inferiùs agendum, cùm sermo erit de rebus pręter naturam, Atq; hæc de viribus dicta sufficiant.

CAP. XXI.

De fœtura.

INter res naturales vacuationem impedientes, enumeranda est fœtura, siue vteri gestatio (si ita licet loqui)

qui) Si quidem vacuatio in tali ſtatu maximum damnum poteſt adducere matri, & fœtui, partim defectu alimenti facultate vtriuſque debilitata, partim motione ipſa, fœtu ab vtero eradicato, vt ſolet in purgationibus accidere. Quare venæ ſectionem videtur impedire, virtutis gratia, & hac ratione ad res naturales reducitur iſta conſideratio: nam cum fœtura ſpecies quædam ſit euacuationis, cùm corpus matris ſanguine inaniatur, ob fœtus nutritionem, dicente Gal. lib. de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum, c. 5. neceſſario ex duabus vacuationibus ſuccumbet facultas: nam cùm hæc, & matrem, & fœtum debeat alere, periculum eſt, ne deficiat. Et ob id Hippocrat. dicebat 5. aphor. 31. mulier vtero gerens ſanguine miſſo ex vena abortit, & præcipuè ſi fœtus grandior ſit. Qua in parte duo expendam vtiliſſima in praxi. Primò, quomodo ſe habeat ſanguinis miſſio in ordine ad aborſum, an impediat illum, an acceleret. Secundò, an liberius ſit vacuandum primis menſibus, an poſtremis, vel è contra.

Omnia quæ dicta ſunt de debilitate eſſentiali verum habent etiam in grauidis, & maiori indigent attentione: nam ſi debilitas in alijs corporibus impedit vacuationem, quanto magis in vtero gerentibus, quæ proprias, & fœtus vires reſpicit? Solùm dubitari poſſet de debilitate per aggrauationem dicta: nam cùm ſanguis debeat ſufficere pro matre, & fœtu, videtur eſſe neceſſaria magna, & ſuffocans plenitudo, vt ſanguis omittatur, aliàs non licere: nam de plenitudine quoad vaſa nullus dubitare auſus eſt: petit enim ſtatim vacuationem, ad bonum matris, & fœtus. Igitur de altera aggrauatione loquendum eſt.

Certum eſt, mulierem fœtum perdere poſſe, aut propter motum corporis, aut animi, vel ob immodicam alterationem, aut ob inediam, aut ſuffocationem, aut ob peculiarem vteri affectionem, de qua alibi agendum. Ergo quemadmodum inanitio, aut ſenſibiliter, aut inſenſibiliter facta abortire facit, ita ob immodicam repletionem fœtus, non ſecus ac mater

poteſt

poteſt facilè mori. Videmus aliquando puerum exire tumidum, & liuoribus plenum. Quis dubitat plethoram fœtui communicari à plethora matris? Ergo, vt puer euacuetur, debet euacuari mater. Quò fit (& non ſine magno medicorum conſilio) vt nonnullæ fœminæ ſanguine plenæ, cùm videant ſecundo, aut tertio menſe aborſum imminere, vacuationem non timeant ante conſuetum aborſus tempus, atque cum maxima vtilitate, ſiquidem fœtus retinetur. Et hoc eſt, quod Hippocrat. inſinuauit ad initium 4. epidem. dicens. *Acheloi vxor ſexta morbi die abortiuit, ſanguinea exiſtens*. Quaſi diceret, ſanguine multo repleta. Et huius rationem exhibet ipſe Hippoc. mirificè certè, lib. de natura fœtus, longè à principio, inquiens. *Si enim aceruatim, & multus ſemel veniret, genitura ſpirationem habere non poſſet, ſed ſanguine multo accedente ſuffocaretur*. Quare affirmandum exiſtimo, noſtrum Hippocrat. non raro prægnantes per ſanguinis miſſionem euacuaſſe. Sed dixit quinto aphoriſ. 31. Abortire vena

secta: quando, scilicet, plenitudine, non molestante, audet aliquis taliter euacuare.

Et ideò cùm sine multitudine sanguinis grauida euacuatur, vt sæpè contingit in morbis acutis, aut doloribus vehemẽtibus, nõ pendentibus à plenitudine, sed ab aliquo alio humore putrefacto, aut calido, & acri, periculum est aborsus, ob defectum, scilicet alimenti. Hoc respexit Hippocrat. 5. aphoris. 30. dicens. *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale*. Quia febris interficit fœtum, & sanguis mittendus, & tenuis victus: ratio adiungenda est, quia ambo alimentum fœtui detrahunt.

Ergo vteri gestatio, siue fœtura sui tutelam indicat, tanquam res naturalis, & inter naturales, ad bonum vniuersale speciei, & indiuidui directa, implorauitq; manus auxiliares medici, ne ab onere humoris tantum opus impediatur, & ne virtus illa formatrix, vt diuina à Galen. vocata, suffocetur. Accipe verba à Galen. lib. de venæ section. aduersus Erasistratũ,

cap.

cap. 4. Quæ ille ad virtutem onerataram dixit, ego ad formatricem.

Idem profitetur Auerr. 7. collig. capit. 4. his verbis. *Ego autem dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio, quæ embryo non indiget, non est mala.* Et Auicen. 1. 4. cap. 20. Prægnans (inquit) & menstruata nō phlebotometur, nisi propter magnam necessitatem.

At verò in alijs morbis acutis, quibus coniungitur plenitudo, vidimus grauidas euacuari secta vena, quater, quinquies, & sexies, cum fœtus incolumitate. Celsus in hoc casu tuto curari grauidam mulierem venę sectione aiebat. Quomodo verò sit intelligendum, præsente plenitudine esse vacuandum, inferiùs disces, cum de causis præternaturam agemus. Sed interrogabis, ex qua parte sanguis extrahendus est? Respondeo, nullo modò ex talo, quia esset maximum peccatum, ob manifestum periculum abortus: quia vacuatio ex hac parte menstrua mouet, & vterum descendere facit. Ergo nisi adsint signa manifesta fœtus mortui, non licet ita-

lem venæ apertionem tentare.

Erit ergo ſanguis mittendus ex brachio, & ſi fieri poteſt, ex vena cephalica (& non ex baſilica) ſenſim enim sanguinem vacuat, vt in dysenteria, Aetius conſulebat. Quod ſi artifex non inueniat cephalicam, scindat cómunem, ſeu venam nigram, quam Hispani vocant, *vena de todo el cuerpo*: hæc enim minorem habet conſensum cum fœtu. Semper tamen vellem commendatos fœtus: quia licèt ſæpius fœliciter eueniant vacuationes, tamen ſæpiùs nascuntur languidi, & eneruati, & toto vitæ tépore macilenti: vndè non probo audaciam illorum, qui venam tali aperiunt, licèt adſit leuis etiam suspicio grauidationis. Vide quid agas, aliquádo crèdendum eſt mulieribus, vt dixit Hippoc. Si ergo mulier dixerit, aliquam esse suspicionem conceptus, non negligas, sed conſidera, vtrum poſſis ex brachio sanguinem detrahere, ne fœtum perdas.

Sed interrogas, an liceat sanguinem mittere ex talo, vt aborsus fiat, ad liberandam matrem in periculo constitutam?

tutam? Dico, non esse facienda mala, vt inde eueniant bona, & ita non licèt fœtum interficere. Quidquid Halyabbas dixerit: censet enim, quòd quando de morte matris timetur, nullo modo curandum est de fœtu. Sed certè non omninò vera loquitur, nisi intelligas, quòd quando periculosa est affectio, non adeò curandum est de fœtu, vt matrem negligas: sed auxilijs certandum aduersus morbum, quæ auxilia non sint prorsus certissima mortis causa fœtus, aut matris. Igitur illud est affirmandum, nullum auxilium directe adhibendum esse ad fœtum interficiendnm, vt mater incolumis seruetur: benè tamen conceditur, tentare aliquid licère cùm periculo fœtus: nam vacuatio periculum affert alterutrius, aut matris scilicet, aut fœtus: at verò omissio vacuationis, vtriusq; mortem adducit. Quando ergo in istis angustijs extiterit medicus, vt ex omissione vacuationis certissimum sit periculum mortis, matris simul, & fœtus, eligendum minus malum, salus scilicet, alterius. Nam morté fœtus neutiquam eligimus, sed

 non

non possumus illi subuenire.

CAP. XXI.

An audacius extrahendus sanguis primis mensibus, quam postremis, vt docuit Hippocrates.

ALiqui putant primis mensibus, fœtum adeò esse tenellum, vt ex quacumque vacuationis motione dissoluatur, & cum præ imbecillitate nequeat reuellenti auxilio resistere, facilè alimento destituitur.

Secundò, cùm ex quolibet mense supersit semper melancholicus sãguis nutritioni fœtus inutilis, & in partu tanta sanguinis copia appareat, ad magnam matris vtilitatem, verisimile est, postremis mensibus copiam sanguinis redundare, qui rectè per venę sectionem tolli possit, citra fœtus iacturam.

Tertiò, calculationes quasdam machinantur, quibus nituntur colligere, ex quolibet mense certam quantitaté asseruari, cui addita illa, quæ ex postremis resultat, in magnam molem assurgit plenitudo, quam indicant v-

bera

pera magis plena vltimis menſibus, & multorum alimentorum assumptio: nam primis menſibus ob magnum faſtidium, parco vtuntur grauidæ alimento.

Sed nos, qui Hippocrat. medicinę parentem semper colimus, illius dictis subscribendũ putamus, & tanquã legibus obediendũ. Ait ergo li. de natura fœtus. *Primis diebus exiguum ſanguinem ſibi aſſumere fœtum*. Cùm enim cotidie increſcat, multo copioſiori indiget alimento, ſi primo menſe, v. g. binis eget vncijs, ſecundo certè quatuor egebit, & proportionaliter in reliquis. Igitur in poſtremis multum abſumit alimentum: & ob hanc cauſam fame afficiuntur grauidæ, quanto grandior fœtus eſt (vt ſimul obiectiones diſſoluamus) & faſtidio cibi moleſtantur primis menſibus, quia multa quantitas supereſt sanguinis. Si autem multus adesset vltimis menſibus, non ita esurirent.

Præterea quomodo esset verum, quod Hippocrat. docuit, nono mense fœtum exitum ſolicitare, ob alimenti defectum? Dicent fortasſis, ſanguinẽ

deten-

detentum esse prauum, & cacochymum. Rectè dicunt. Indigebit ergo purgatione magis, quàm venæ sectione: est enim omninò inutilis nutritioni sãguis ille, & in alienam, & prauam naturam migrauit. Itaque ſanguis bonus, quo debet nutriri fœtus, paucus iam præſtatur à matre vltimis menſibus, reſpectu magnitudinis fœtus, & ob id quęrit alimẽtum: quòd verò redundat, iam non eſt ſãguis, sed prauus humor niger, aut alij ex corruptione ſanguinis generati: quò fit, vt menſtrua vacuatio purgatio dicatur, ab Hippocrat. & alijs antiquis. Ad iſtud verò argumentũ illuſtrandum ad ſunt plura loca, Gal. 3. epidem. com. 3. Ægro. 2. text. 73. & 1. epidem. part. 3. text. 21. Ægrot. 4. & 1. prorrheti. par. 2. tex. 48.

Mammas tumidas reddi primis mẽſibus etiam conspeximus, & permanere tumidas, & cum aliqua lactis effigie: non tamen valde tument, donec pepererit mulier. Vndè non certum ſignum abundantiæ exiſtit in vltimis menſibus.

CAP.

CAP. XXII.

Quare Hippocrat. dixerit, purgamenta puerperij, esse velut sanguinis a victima?

OBiter dicendum, quare Hippoc. laudauerit sanguinem, quem nos prauum, & deterrimum esse pronunciamus, lib. de morb. mulierum, post medium, inquit. *Prodeunt autē puerperij purgamēta sanæ mulieri sufficienter, primum sesquihemina mensura, aut paulo plura, postea adhuc pauciora, iuxta hanc rationem, donec cessēt. Prodeunt autem, velut sanguis à victima, si sana, velut dixi, mulier fuerit, & sana futura est, & cito coagulantur, ac purgantur, &c.* Quæ certè verba penitus ijs, quæ diximus, aduersari videntur. Sanguis enim victimæ, & cito gelascens, optimus est, & inculpatus apparet. Equidem posset aliquis dicere, lib. de morb. mulier. non esse Hippoc. sed Dioclis, qui lib. de morb. muli. conscripsit, asserente Gal. 6. epidem. part. 2. text. 45. quáuis multa vtilia contineat, ita vt Gal. tan-

tanquam genuinum hunc lib. adducat. 4. aphor. 2.

Hunc locum ſic amice explico. Agit ſummus dictator de mulieribus exacte ſanis, in quibus ſanguis generatus ita optimus, à liene, & veſica fellis depuratus, in vterum deſcendit, vt ſi quæ portio praui ſucci remaneat, ea inſenſilis ſit, cum multo, ac bono ſãguini ſit mixta. Quòd ſignificare voluit Galen. 1. epid. p. 3. text. 21. cùm dixit: *Mediocriter bonum nonnunquã exire, ſed inculpatum haudquaquam.* Quæ ſententia eo innititur fundamẽto, quod ſit rarum inuenire corpus ita ſanum perfectè, & exactè, præſertim mulierum, quæ intemperantes ſunt, multoque magis grauidæ, quæ licentiam deuorandi ſibi arrogarunt.

Vel dicendum (vt aliqui) ſanguinem exire in puerperijs, velut ſanguis victimæ; ille, ſcilicet, qui ſtatim à partu excernitur, qui ex ruptione venularum, propter primum impetum promanat. Procedente verò tempore, ſanguis qui excernitur in puerperio, eſt ille, qui toto tempore geſtationis vteri reſeruatur, ſimul cum ſecun-

cundinis. Sed magis placet prima cogitatio.

Quod autem menſtrua vacuatio purgatio ſimul vocetur ab Hippoc. ideò quidem verum habet: quia vt plurimum ſimul cum multitudine sãguinis, ſi aliqui sunt praui humores, etiam pelluntur, quaſi electi fuiſſent à medicamento: quod conſpicimus etiã finita vacuatione ſanguinis optimi, & ſola multitudine peccantis, apparent purgamenta quodammodo biliosa, pituitoſa, aut melancholica, prout fuerit mulieris cacochymia; quin & ipſa menſtruatio ſolet eſſe talibus implicita purgamentis. Igitur ſanguis victimæ in perfecte ſana reperitur, vt dicit Hipp.

Sed redeo ad inſtitutum. Exiſtimandum eſt (loquendo de fœminis, quæ mediocriter bonum habent ſanguinem) minorem eſſe quantitatem ſanguinis in vltimis menſibus, ob inſinuatas cauſas, & maiorem copiam eſſe in tribus primis menſibus. Quare notandum maximè arbitror (ad actum curatiuum) quòd purgatio, ſiue vacuatio à partu naturali, non debet, nec

ſolet

ſolet eſſe tam copioſa, ſicut ea quę debet fieri in aborſu, qui contingit primis menſibus. Sit ergo diligens medicus, ſupplendo vacuationes poſt aborſum, magis quàm poſt naturalem partum, niſi aliud vrgeat: video enim aliquos ſtatim à partu magnam quantitatem ſanguinis extrahere, timentes ne ceſſet natura à ſua vacuatione. Eſt ergo magni momenti iſta cóſideratio: nam ſolet remanere mulier multo tempore impedita ad nouam fœturam, vel ob debilitatem contractam, aut ob defectum ſanguinis neceſſarij.

CAP. XXIII.

De vſu medicamenti purgantis in grauidis, quid ſentiendum?

DIximus quomodo ſe habeat fœtura, inordine ad ſanguinis detractionem. Nunc quomodo ſe habeat in ordine ad medicamentum expurgans. Primò, certum eſt, quòd ſicut ſãguinis miſſione nullo modo vti poſſumus in grauidis, ſine magna, & vrgenti neceſſitate, præſente, aut imminen-

minente; ita neque purgatione, imò
forſan multo minus: nam aliæ ratio-
nes ſunt in vſu medicamenti, quæ non
concurrunt in vſu ſanguinis miſſionis:
quia medicamentum expurgans indu-
cit magnam commotionem in corpo-
re. Secundò, ſurgendi frequentia
maximè obeſt fœtui. Prætereà tertiò,
quia medicamentum non caret aliqua
mala, & venenosa qualitate, quæ fœ-
tum attingens, poterit illum perdere.
Quartò, quia ferè omnia medicamen-
ta purgantia ſunt amara. Et Hippoc.
alimenta amara grauidis obeſſe dice-
bat lib. 1. de morb. Nam alimenta
ingrata, inſuauia, aut amara, aborſum
incitare aſſerit. Si ergo talia alimenta
aborſus cauſa exiſtunt; ergo medica-
menta purgantia, quæ talem habent
conditionem, infeſtiſſima erunt. Hæ
itaque (inter alias) rationes, medicum
reddere debent ſolicitum, vt magna
præmeditatione purgatione vtatur.
Quare, vt Auerroen. 7. colliget, dimit-
timus, & alios Autores varijs quęſtio-
nibus implicitos, placuit in re ita
dubia, & neceſſaria propoſitiones qua-
dam excipere, quę tanquam vexilla,
& ſigna

& ſigna ducant medicum,ne viam ve-
titatis amittat. Quæ propoſitiones
(vt exiſtimo) reſolutiones ſunt,& con-
cluſiones omnium diſputationũ, quæ
in hoc argumento verſantur.

1 Prima propoſitio. Licèt fœtura im-
pediat vſum medicamenti purgantis,
tamẽ talis poteſt eſſe neceſſitas,vt co-
gat ad expurgationem moliendam.
Hæc eſt euidens: ſiquidem nil magis
ex arte, quàm vt magnum periculum
vitemus, aliquod auxilium experiri.
Prius tamen alta conſidetatione pen-
ſitandum, an ita iunctæ ſint indicatio-
nes purgandi, & ſcopi, vt nullo alio
medio poſſit cauſa tanti morbi detur-
bari: quæ res ad vnguem explica-
ta eſt in queſtione de minoratiua pur-
gatione,crudâ exiſtente materiâ,quam
infra attingemus.

2 Secunda propoſitio. Hippocrat. tur-
gentiam humoris propoſuit, tanquam
ideam ad expurgandam mulierẽ gra-
uidam,aphoriſ. 1. Vtero gerentes ſunt
purgandæ,ſi materia turget.

3 Tertia propoſitio. Nomine turgen-
tiæ intelligenda eſt motio localis hu-
moris velox, & irrequieta,de parte in

p ar-

artem; in quo ſtatu, patet, periculum ne irruat in partem nobilem, simul mater, fœtuſque pereant.
4 Quarta propoſitio. Intelligi etiam debet turgentia ipſius naturæ vitalis, quamuis humor non turgeat in actu secúdo, vt explicabimus in lib. 3. huius operis ex profeſſo: apparebunt enim signa naturæ deſiderantis, & appetenpellere, & non potentis. Hanc dispoſitionem voco veram turgentiam, non translatitiam, quæ quando elucet in periculo vitę, multo efficacius incitat purgationem, cuius indicationis pulcherrimæ ſunt rationes, inferius attingendæ.
5 Quinta propoſitio. Hæc prædicta turgentia naturæ viuentis, deſiderantis expellere, appellatur à nobis propriiſſime vrgentia, licèt alij ſint vrgentiæ modus. Oſtendo breuiter iſtam quartam, & quintam propoſitionem. Nam docemur ab Hipp. eadem die turgentes humores purgare, quia mouentur ex parte in partẽ, cũ periculo vitę, in quo caſu natura potẽs eſt ad illos mouendos: non enim mouentur à ſe ipſis, ſed à facultatibus corporis viuentis.
Ergo

Ergo quando ita rebelles, indomiti, & inobedictes sunt, vt nullo modò à natura viuenti possint, neque alterari, neq; moueri localiter ad loca debita. Quid, obsecro, faciet ars? An relinquet naturam extingui? An desiderijs, velut proprius loquar, an appetitui naturæ, & turgentiæ radicali, non respondebit medicus minister illius, & manum porriget? Equidem tentandu est auxilium: & in hoc casu non eadem die, vt dicebat Hippoc. de turgentia humorũ, sed illicò, nullo exspectato tempore: nam ista vrgentia celeriu petit auxiliares manus, quia celeriu periculum. Turgentia humorum subtilium, calidissimorum, acrium, mordacium, calorem nostrum exsoluentium, largo potu frigidæ detinetur, frænatur, temperatur: cucurbitulis, & frictionibus ad partes ignobiles auocatur. Vias, per quas debet purgari humor, decocto origani, & pulegi aperiebat Galenus (vias inquam disponebat, non humorem) Aliquas ergo dat inducias turgentia humorum, tamen turgentia propria naturæ, quæ vera vrgentia est, nullam prorsus dilationem

onem admittit, nullũ tempus exſpe-
at, nullam præparationem, nullum
iud temperans, aut deliniens, ſed
lam purgationem. Talis eſt pericu-
ſus naturæ ſtatus, talis humoris cõ-
arietas, & præternaturalitas.
Eſt autem iſta purgatio tam ex arte,
non ſit permittenda cuilibet medi-
, ſed cordato, peritiſsimo, & in ar-
s operibus exercitatiſſimo.
Si ergo tam neceſſaria eſt iſta indi-
tio, & tam obſcura principia, à qui-
s debet ſumi, quanto magis in prę-
nantibus, quæ propter fœtum pur-
ationi maximè obſtant, vt magis cõ-
abit infra.
Sexta propoſitio: Licèt iſta tam gra- 6
s neceſſitas medicum poſſit coge-
ad exequendam purgationem
uocumque menſe grauidationis, ta-
en minus graue, & minus periculo-
m eſt purgare medijs menſibus: nam
oſtremis, & primis timendus magis
t aborſus. Ratio eſt Galenica, quia
imis menſibus tenera ſunt ligamen-
, & cotyledones, quibus continetur
ſeptus fœtus, & à quolibet motu
cilè rumpuntur, vt fructus, ſeu flo-
res

res arborum, si à vento concutiantur: decidunt. Et vltimis mensibus, præ siccitate franguntur ligamenta, & fœtus decidit, sicut maturi fructus. Sed dubitas, quos vocamus vltimos menses, & primos? Variè enim loquuntur Autores. Sed ad concordiam reducemus.

7 Septima propositio. Primos menses vocamus cum Hippocræt. primum, secundum, & tertium; postremos, septimum, octauum, & nonum; ita vt minus timenda sit coacta purgatio in quarto, quinto, & sexto: quia his mensibus medijs fortius alligatus est fœtus: quia neque sicca, & dura sunt ligamenta, vt in postremis, neque facilè præ humiditate cedunt, vt in primis. Intentio aphorismi hæc fuit.

Vndè non probo opinionem illorũ, qui dicunt, septimum mensem comprehendi inter medios, & putant dixisse Hippocrat à quarto, vsque ad septimum, inclusiuè. Inquit textus. *Quadrimestres, & vsque ad septimũ, id est, quinto, & sexto*. Quis tibi dixit includi septimum? Et ratio quam adducunt tam parui est momenti, vt

potius

potius nostram firmet sententiam. Inquit Mercurialis, quòd cùm in septimo soleat natura ad bonos partus irritari, non est timenda purgatio, quia si fœtus protruditur, vitalis erit. Hæc est imaginatio huius viri, & aliorum, mihi verò non probata: nam ob eandem rationem, tale opus non debet tentare medicus, quia ante naturalem, & decretorium diem legitimi partus, non licèt naturam iuuare, aut immutare. Si autem vterus, & fœtus tentant partum, sympomaticè id fit, & non ex præscripto naturæ.

Neque turberis, si legas Galen. & Hippoc. 1. epid. ægrot. 13. de illa grauida trimestri, cui motus fuit venter, & eiecit biliosa: videtur enim Gale. trimestres aptas dicere ad purgationē, sicut quadrimestres. Sed aduertēdum, ibi per trimestres intelligere, quæ iam acceperunt aliquid de quarto mēse: sicut puerū, qui attingit principiū quarti anni, dicimus esse trium annorum.

Illud tamē silentio non est prætereundū, quod licèt Hip. menses: signauit pro purgatione grauidarum, docendi causa locutus est in gratiam rudiorū,

nam ipſe naturam, & ſpeciem rei inſpiciens, motum fœtus conſiderans, purgationem ſecuriorem facit, quando fœtus iam formatus ad motum eſt idoneus, non ad motum extra vterum, ſed ad motum in vtero: tunc enim ſignum eſt esse ſufficientis roboris, vt poſsit reſiſtere medicamenti iniurijs, & fortiter ſecundinas esse alligatas. Iſtud verò tempus motionis eſt varium, nam ſequitur ad formationem peractam: formatio autem aliquando citius, aliquando tardiùs perficitur, vt ipſe docuit Hippoc. Ergo ſentiet grauida motum fœtus, aliquando 4. menſe, aliquando quinto: non eſt tamen indiuiſibilis numerus dierum.

Excepto autem tempore motus in vtero, reliqua tempora ſuſpecta ſunt, & timendus aborſus, vt dictum eſt.

CAP. XXIV.

Qualia ſint medicamenta, quibus medicus vti poteſt in vtero gerentibus.

AD errores euitandos de hoc argumento, breuiter accipe neceſſaria. Non audias Autores, qui laudant

vſum caſſiæ : lenit enim, & emollit vias, & ſimul cotyledones, quo nil deterius. Hoc damnum caſsiæ aliqui timentes, miscent aliquid ſimul purgans, & adſtringens, vt myrobalanos, aut rhabarbarum. Alij solent miscere puluerem aromatici rosati, aut santalorum. Ego quantum possum caſſiam fugio, ob eius lubricitatem. Sunt enim aliqua medicamenta suspecta, tamen mixta prædictis roborãtibus poſſent exhiberi. De rhabarbaro ita ab omnibus laudato, dubitant aliqui, nam (vt dicunt) mouet vrinas, & ex consequenti menſtrua. Secundò, quia ob suam amaritudinem maximè nocet grauidis, vt suprà dicebam ex Hippocrat. Sed certè non exiſtimo hanc rationem esse sufficientem, vt, ſi necessarium ſit rhabarbarum, non exhibeamus: non enim eſt recensendum hoc medicamẽtum inter propria diuretica, neque inter vrinam mouentia, vt quis poteſt perspicere à sufficienti partium enumeratione. Nam propriè diuretica, excedunt rhabarbarum in calore, & ſiccitate, & ita attenuant, & extrahunt partes tenues, & aqueas

ſanguinis, vt remaneat ſine sero crassus, spiſsus, melancholicus, densatus, ita vt exsuperet multa quantitas ſeri, ſicut in coagulatione lactis, quæ trahatur à renibus: hæc sunt propriiſsimè diuretica. Quis tamen audeat tam cõtra ſenſum opinari, vt dicat, rhabarbarum hoc modo mouere vrinam, cùm eius ſiccitas, & caliditas nunquã talem producant effectum? Non quidem ſunt talis intenſionis: vndè nunquam enumeratum eſt à Galen. inter talia medicamenta.

Prætereà, non mouet vrinas, præſtando copiam ex se ipso, vt faciunt melones, pepones, & semina illorum: quia non talem habet humiditatem; Ergo non mouet vrinas, neque ſecundo, aut primo modo. Tingit tamen vrinam ſuo colore: aut quia aliqua tenuis, & vaporosa subſtantia ipſius, per illas vias diſtributa fuit: aut aliqua portio bilis per illam regionem à natura fuit expulſa. Medicamenta purgantia, quę aliqua vi tractrice pollent, non ita sunt limitata, vt vnam tantùm circumscribant regionẽ: trahunt enim humores ad vias ductuum, & natura

maio-

maiorem partem crassioris humoris per ventrem transmittit, aliquam per vrinas, sequens sępius pondus ipsius humoris, aut leuitatem. Vndè experientia didici, omnia medicaméta purgantia vrinam aliquo modo immutare. Ergo rhabarbarum cùm habeat partes roborantes, & adstringentes, firmabit cotyledones, & humores peccantes, si biliosi sunt, optimè deducet, quamuis aliquid natura moueat ad vrinas, vel portio tenuis medicamenti renes attingat.

Sed quamuis libenter concederemus, rhabarbarum vrinam concitare, non inde sequitur vterum ad aborsũ irritare, aut menses mouere: nam prętérquã quòd adstrictio illius est manifesta, tamen in rigore loquendo, & medicamentorum naturas contemplando, non valet consequentia. Mouet vrinas. Ergo & menstrua. Hanc doctrinam disce à Galen. 5. de simpli. med. fac. capit. 22. Itaque rhabarbarum ob suam adstrictoriam, & corroborantem vim, potest tempore necessitatis grauidis exhiberi. Quod verò nobis obijcit Heurnius, amaritudinem

timens, nil obſtat: quia Hippoc. prohibet generaliter vsum alimentorum habentium inſignes qualitates; nam distributa talia alimenta, necessum eſt, vt vterum irritent, aut foetum alterent. At non eſt æqualis ratio de medicamento amaro, & corroborante: nam quod posset turbare amaritudine, firmat adſtrictione. Prætereà, solo vno die cõtingit tali vti medicamento. At alimenta inſignis qualitatis, acris, aut amaræ, continuitate nocerent; aut saltem quatenus alimenta mixta alijs, vsque ad foetum deuenirent, cum maximo damno illius: rhabarbarum neutiquam, sed ſimul cum humore pellitur extra corpus, virtute corroborata derelicta, in quo euentu maius videmus commodum, quàm damnum.

Alij vtuntur mana, aut ſero, aut tamarindis, aut ſyrup. roſaceo ex nouẽ infuſionibus roſarũ rubrarũ; quæ medicamẽta nõ cognouit Hipp. ſaltẽ omnia: quamuis ſi attẽtius eius libros euoluimus, leuiſſima purgantia aliquãdo illi fuerunt in vſu, vt lac aſini nũ, mercurialis herba: poſſetq; aliquis exiſtimare

mare, non semper præcepisse Hip. vti efficacibus illis medicamentis in grauidis, quantumuis turgeat humor. Nam licet species turgentis humoris petat ex se speciem trahentis medicamenti: tamen ratio, & experientia ostendunt, quòd dato leui medicamento purgante, ad ventris turbationem, sequitur humoris peccantis in venis decursus: tam certè mobilis est, vt vbicumque vacui adsit capacitas, illuc fluat: & ita sic talia purgantur, qualia oportet, partim leuiter tracta, partim præ mobilitate excurrentia, sique succedentia, natura inter has difficultates, ad regionem per quam vocatur, aspirante. Et ita suspicor Hip. non semper vsum fuisse calidissimis medicamentis in vtero gerentibus, sed aliquando mitissimis suo tempore cognitis.

Vltimò aduertendum est, non esse tantam quantitatem medicamenti adhibendam prægnantibus, sicut in alijs. Primò, quia debemus vitare, quantum possumus, inflationem ventriculi, ne vterus comprimatur. Secundò, vt faciliùs actuetur. Tertio,

quia si natura desiderat expellere, vt dictum est, in vera turgentia, & in magna vrgentia, manu ducente solum indiget: sic enim completa erit purgatio. Quartò, quia in grauidis periculosus admodum est fluxus ventris, dicente Hippoc. 5. aphoris. 34. *Mulieri in vtero gerenti si aluus plurimum profluat, periculum est ne abortiat*. Equidem magis timere debes hoc periculum, quàm quod potest sequi ad sanguinis detractionem: quia vt dicebat Galen. 2. acutor. Post ebibitum pharmacum, non est in nostra potestate purgationem sistere. Ob id ergo hoc consilium maximè probaui, vt nunquam grauidas eradicatiuè, & vna vice purgarem, sed partitis vicibus, & miti medicamento, renutriendo interim. Hæc certè est lex conseruationis fœtus, & matris. Semper tamen vteri corroborandi diligẽtia habenda. Vmbilico igitur applicandum aliquid, aut frustum carnis assæ, cum pulu. corallor. & rosar. aut panis recens imbutus succo cydoniorum, & menthæ, cum eisdem pulueribus, &c. An verò maior facultas re-

qui-

quiratur ad purgationem, quàm ad sanguinis missionem; non mediocris est difficultas: agitatur tamen ab omnibus autoribus. Resolutio nostra ex varijs Gal. locis apparet in tractatu proprio de purgatione, & sanguinis missione, vbi probatum est, maiorem virturem requiri ad sanguinis missionem, tamen magis debere nobis constare de virtute necessaria ad purgationem. Igitur hæc conclusio loco citato declaratur. Posset autem aliquis dubitare, an purgatio per vomitum sit magis proficua, & secura in grauidis, quàm per infernam aluum? Cui respondet Auicen. 4. 1. cap. 11. in postremis verbis. *Faciendum non est vt prægnans vomat, quia superfluitates corporis ipsius in ea non egredientur, & vomitus, & labor eam ad æstuationem perducit. Faciendum est igitur, vt quiescant.*

LACTIS GENERATIO inter res naturales numeranda, aut moderatur, aut impedit uacuationes.

ANtequam ad res nonnaturales deueniamus, oportet non inu-

tilem conſiderationem inſerere. Video Medicos vulgares præcipere vacuationes nutricibus, & his quæ lactis generationi incumbunt, tàm intrepidè, quaſi nullum eſſet impedimentum. Galen. certè, de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum capit. 5. lactis generationem genus quoddam euacuationis nominauit. Si ergo vacuatio eſt, tantûm oportet de vacuationibus artificialibus auferre, quantùm per lactationem inanitur, vt ex vtraq; vacuatione compleatur perfecta indicatio, vt monuit Gal. 9. meth. cap. 5. Igitur nutrices, aut nullatenus, aut parcè euacuandæ; quod prudenter intelligendum eſt, niſi talis ſit vacuandi neceſſitas, vt lactatio ſit poſtponenda, ad idque, quod vrget concurrendum. Tamen ſi nutrix, aut ob nimium amorem pueri, aut quia ille alias nequit mãmillas arripere, ſibi puerulum coniunctum habet, vt etiam contingit in pauperibus, in hoc caſu, ſi neceſſaria ſit vacuatio ex arte, prædicta conſideratione eſt exercenda, quando morbus alijs non cedit auxilijs: qualia ſunt victus ratio, balneum,

um, frictio, potiones temperantes, leuiuſcula ſubpurgatio. Hæc de lacte breuiter dicta ſint. Nam longum poteram contexere diſcurſum contra Martianum, qui ex mente Hippoc. vult, lac generari ex alimentis, quę in prima ſtabulantur regione, antequam ad iecoris tranſeant officinam. Tamen quomodo debeant explicari Hippoc. verba, non eſt huius loci; exiſtimamus tamen falſam eſſe ſententiam huius Autoris.

LIBER SECVNDVS.

De rebus non naturalibus impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De aëre.

SEd iam ad sex res non naturales accedamus, quia possũt impedire euacuationes integras, quas affectus species postulat. Quędam impediunt, in quantum virtuti officiunt, aut vacuationi contrariantur: vt aer calidus, motus, & vigilia, vehemens gaudium, aut inanitio. Quædam essatu digna, vt menstrua: quædam verò, velut causa sine qua non appellata; quoniam si prius non auferatur, nequit vacuatio prodesse, aut rectè fieri, vt repletio, aut ventris, aut intestinorum, aer frigidus, metus.

De ambiente prius pauca, & necessaria. Hippoc, & ad sanguinis missio-

sionem, & ad purgationem, aerem ambientem, vt impedimentum considerauit. Nam lib. 6. epid. part. 3. text. vlt. dicebat, *Tempus impedire sanguinis extractionem*. De purgatione satis tritus est textus. Sub cane, & ante canem, &c. Notissimæ sunt rationes huius Hippoc. præcepti, & plura Gal. loca, quæ consulto prætermitto. Cùm enim virtutis custodia sit semper pre oculis habenda, nullus dubitat, quantum lędatur natura à sanguinis extractione, in vehementi aeris caliditate: exsoluitur siquidem spiritus, & in diaphoreticos, & lethales sudores deuenit æger. Quod non solum intelligendum est de statu præsenti (vt rectè docuit Galen.) sed de futuro: si enim hodierna die temperatus est aer, & exspectas feruorē æstiuum, timere debes vacuationem: non quidem fidem debes adhibere diei temperato, qui solet inter æstiuos incidere, cùm ex spectes tempus calidissimū, vbi defessa virtus ex vacuatione fatiscit, & exsoluitur. Quod adnotauit Galen. 9. meth. cap. 5. & lib. de sanguin. miss. cap. 14.

Sed

Sed certè mirandus Gal. nil in tactũ reliquit: lib. 2. de composit. secundum locos, cap. 1. considerandam docuit domum ægrotantis, pro auxilio exequendo in curatione. Vndè monemur, talẽ esse debere sitũ cubiculi ægrotantis, & ita artificiosè dispositũ, vt ambiens non impediat euacuationes necessarias: nam si hyberno tempore, domus, aut camera meridionalis sit, & a ventis aquilonaribus libera, & debito igne calefacta, vt apud diuites videmus: Æstate verò, humilia domicilia, crassis parietibus obducta, septentrionem respicientia, sine dubio nulla ratione habita temporis; aer pro vacuatione corrigitur.

Aliam considerationem induxit Auicen. cap. 20. 4. 1. parum esse aperiendam venam tempore calido, ne spiritus multus effluat. Quæ sententia Auicen. temperanda est: nam si humores peccantes essent crassi, quomodo per angustum foramen exire possent? Intelligenda est ergo, si humores tenues sint, exibunt, & minus de spiritu exhalabit. At ne medici audacter euacuationes imperent,

nulla

nulla habita temporis ratione, audiant obſecro duo Galen. loca, & tenaciter memoria teneant. Lib. 1. de art. curat. ad Glauc. cap. 14. *Ipſa præterea aeris temperatura loco accidentis cuiuſdam habenda eſt, quandio exquiſitè calida, ac ſicca fuerit, qualis eſt tempore medio inter canis ortũ, & Arcturi. Atque ideò omnes, quibus medici nihil omninò de temporum ſtatu cogitantes ſanguinem eduxerunt, interierunt. Si etiam valde frigida fuerit, tunc quidem ſanguinem mittere eſt formidandum, cùm non ignoremus, non parua ex ſimilibus ſequi pericula.* Alter locus eſt 4. de ratione victus. text. 19. in fine com. vbi complens Hippoc. textum, addit ſcopum ſumptum ab aere ambiente, his verbis. *Verum ut nihil deſit, adijciã, & eum qui ab ambiente nos aere deſumitur ſcopum, cùm fuerit abundè calidus, & ſiccus, ita ut cito ab eo corpus euaporet. Nempè tunc à ſanguinis miſſione abſtinemus, etiamſi morbus magnus fuerit, uigenſque ætate homo.*

Certè qui hæc legit, quomodo

tem-

tempore æſtiuo, & in iſta tam calida Madriti regione, præcipuè hoc anno, tam audacter mittit ſanguinem? Quid mirum, quòd multi interierint, vt dicit Galen. Sed quid mirum ſi tantum aberrant multi, vt mittant ſanguinem ſolius refrigerationis gratia? Sed de his alibi.

CAP. II.

An uenæ ſectio periculoſior ſit purgatione in calidiſſima aeris conſtitutione.

POſſet quis in controuerſiam vertere quod propoſitum eſt: nam apud Hippoc. æquo pede vtrumque auxilium currere videtur, vt ſupra tetigi, ex aphor. Sub cane, &c. & 6. epid. part. 3. tex. vlt. Sed quod ego ſentio vno verbo exprimam.

Quod quæritur eſt. An in morbo expoſcente ſanguinis miſsionem in æſtate, timenda adeò ſit venæ ſectio, ac in morbo expoſcente purgationẽ, eodem tempore timetur expurgatio.

Reſpondeo, quòd ſi de validis, ac calidis medicamentis eſt ſermo, periculoſior eſt purgatio, quàm venæ ſectio.

ſectio: nam purgatio triplici nomine nocet, & quia vacuatione debilitat: & quia commotione fatigat; & vltimo, quia calore immodico inflammat. At venæ ſectio vnica ratione timetur, ſcilicet, quia vacuatione debilitat.

Tamen ſi de leui purgatione loquamur, quæ blandis perficitur medicamentis, tantum abeſt, vt noceat, vt potius loco venæ ſectionis, eam in æſtate exerceamus: quia, vt docuit Galen. lib. de venæ ſect. contra Eraſiſtrat. capit. vlt. quodammodo minuit plenitudinem leuis purgatio. Quin etiam, & medicamenta leuia multa ſunt, quæ quietè euacuant, & ſimul temperant ardorem, vt ſerum, caſſia, &c. Sed interrogas de cœleſtibus aſpectibus, an impediant euacuationes? Ad aeris enim conſtitutionem pertinet iſta conſideratio. Sunt aliqui ita addicti Aſtrologiæ, vt nil ſine obſeruatione aſtrorum exequantur. Reſpondeo: Franciſcum Val. omni laude dignum (vt alia multa tetigit fœliciter.) ita circa hanc rem decreuiſſe, quid ſentiendum ſit. 7. lib.

con-

controuerſ. cap. 18. Amice, obſecro, ne quando curationibus morborum incumbis, aliquid cogites de aſtris: ſed ſi necesſitas poſtulat, exequere auxilium. Quando verò non curationi, ſed præcautioni invigilas, elige tempus quod tibi videtur magis aptū, fugiens plenilunia, & nouilunia, & ſolſtitia, & quidquid aliud tibi offerunt Aſtrologi. Ab aſtris ſumitur indicatio. Libenter admitto: ſed intelligendum, quando non eſt alia maior necesſitas. Nam vt ſapiens dominabitur aſtris per actus liberos voluntatis, & rationis; ita natura afflicta, & morbo oppreſſa, per auxiliares manus docti Medici, dominabitur, & morbo, & ſtellis. Incenditur domus, & tu patulus eleuas figuram, vt decernas an conueniat mittere aquam ad extinguēdum ignem? Exſpectas vt transeat plenilunium, aut ſolſtitium? O vanitas pernicioſa.

INTER VER, & Autumnum controuerſia ad euacuandum.

AVicen. 4. 1. c. 5. ita ait. *Et ſcito quod tempus quo maior canis aſcen-*

ascendit, & frigoris fortis, non est tẽpus sumendi medicinam: medicina enim in uere, aut autumno est bibenda. Et uer quidem est, cùm niues de montibus cadunt, & post uer quidem uenit æstas, in qua non est sumenda, nisi res subtilis; Autumnus uerò est ueri contrarius. Textus est apertus. Vetat medicaméta fortia in diebus maximè calidis, & frigidis: medicamenta verò subtilia, id est blanda concedit. Elegit autem Ver, & autumnum, vt meliores anni partes ad vacuandum, sed non distinguit inter illas; imò dicit, autumnum esse cõtrarium Veri. Quibus verbis videtur eum excludere.

Dico, quòd si vires spectemus, quę necessariæ sunt ad vacuandum, aptius tempus existimandum vernale, in quo vires maximè florent. In autũno enim vires non ita valent, tum ob illius inęqualitatem, tum quia sequitur ad æstatem, quæ calidum maximè exsoluit. Igitur firmiores facultates habemus tempore veris, & propter propriã ueris temperiem: & quia collectum calidum inuenit ex hyeme præterita. Igitur ad purgationem, & venæ sectio-

ctionem eligibilius est tempus. Veris ob rationem dictam. At si ideas humorum contempleris, ad purgationē autumnus aptior censendus, quam ad venę sectionem: quia sunt cumulati varij humores prauę qualitatis, ex victu inordinato, & potu in æstate, & ob inæqualitatem autumni, quę vario modo, & præternaturali disponit humores. Dixit autem Auicen. Autumnum esse Veri contrarium (existimo) ob dictas à me rationes: & quia sicut Ver vitalia principia sua temperie roborat, ita autumnus frigidus, siccus, & inæqualis, illa debilitat.

CAP. III.

An ratio ambientis cogat æstate per superiora, hyeme per inferiora purgare?

ETiam ad discursum de rebus non naturalibus pertinet ista non inutilis cogitatio. An scilicet, tempus hyemale impediat purgationem per superiora, & tempus æstiuale impediat motum per inferiora? Oritur ratio

tio dubitandi ex varijs locis Hippoc. quibus videtur contradictionem inuoluere. 4. enim aphor. 4. dicebat. *Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores & Aphor. 6. Graciles, & facile vomentes per superiora, cauentes hyemem: vomentes verò difficulter, & mediocriter bene carnosos per inferiora, cauentes æstatem*. At verò lib. de salubri dięta. tex. 15. Sex menses brumales vomere præcipit, & reliquo tẽpore per inferiora euacuare. Hanc dissensionẽ Gal. dirimit in com. hoc modo. Humores in morbo pręsẽti esse purgandos per eam regionem per quã repunt. Quare cùm multa pituita adest in vẽtriculo tempore hyemis, & multa copia bilis à vesica fellis tempore æstatis, tendit ad intestina, ideò per vomitum esse vacuandos hyeme, & ęstate per clysteres: eos scilicet, tantum succos, qui per tales feruntur regiones. At verò vbi præcautionis gratia à toto corpore expurgamus, per contraria loca euacuamus, vt facit in aphor. Quod autem Hippoc. non de eodem modo vacuationis loquatur in vtroque textu, constat. Nam lib. de

salub.

ſalub. dict. Vomitum, & deiectionem prouocat ſine medicamento purgāte: in aphoriſmo vero vtitur medicamē-to expurgante: quia ſcilicet, in aphor. vacuationem à toto corpore intendit: at in lib. de dieta, ea ſolum educere, quæ in ventre continentur. Sed quā-uis Gale. perſtet, & alij Autores in defenſione, aut explicatione Hippo. ſecurius exiſtimo, quando totum ex-purgandum eſt, mitiora medica-menta trahentia, & vere purgantia hyeme poſſe dari; deiectoria, ſeu per infernam aluum purgantia, æſtatis tē-pore. Ratio eſt, quia ſi humor con-tentus in venis, bilioſus eſt, facilè tra-hetur vi medicamenti ad ventrem in-feriorem, per quam certè regionem minus inflāmatur æger: cùm enim mo-tus qui fit in vomitu calefaciat, & me-dicamentum trahens expurgans per vomitum ſit calidius, quàm deiectori-um, crudele præſidium arbitror eſta-te humores per ſupernam ducere re-gionem. Ergo tam hyeme, quàm æ-ſtate per inferiora trahendus humor, niſi sua sponte bilis ad ventriculum confluat: præſertim cum bilis sua na-

tura superiores regiones inuadere cõsueuerit, ac proinde ad inferiores partes reuellenda est. At si pituita, aut melancholia redundet in corpore, ac venis, contraria ratione sępe per vomitum vacuare melius est, præcipuè hyeme. Primò, quia cùm ex sua natura soleant tales humores crassi ad inferiora descẽdere, grauissimis morbis materiam præbent: fient enim lapides, vteri obstructiones, colicæ, podagræ, abscessus, & alia plura mala. Igitur iure optimo reuellẽdi tales humores per vomitum. Si autem curationem febrium chronicarum cõtempleris, fere omnes Autores inuenies consulentes vomitum, & Auicen. 4. 1. c. 11. & 13. Quod non solum intelligas fieri ad vacuationem eorum, quæ circa ventriculum existunt, sed etiam ad totum corpus à colluuie humorum liberandum. At quando in superioribus partibus morbus timetur, aut iam adest, per inferiora vacuandum humorem volumus, cuiuscumque sit naturæ. Nam indicatio à tempore desumpta imbecilla est, vbi pręd icta repugnent: repugnant autem vehemen-

hementer reuulſionis indicatio, & calefactionis motus iam dictus.

Poſſem tamen aliter Hipp. interpretari, vt vocem illam Græcam φαρμακίυειν, id eſt, purgare per ſuperiora; nō accipiat pro vſu medicamenti trahentis, & purgantis per ſuperiora, ſed pro quacumque vomitus prouocatione (eſt enim magnum diſcrimen) ita vt velit Hipp. in morbis æſtatis bilioſis, vomitum prouocemus, vbi præſertim bilis eo inclinauerit, vt cognoſces ex nauſea, amaritudine oris, & anxietatibus. Sic vera dixit, & hoc conſilio ſolemus vti. Quamuis, vt verum fatear, verbum φαρμακίυειν nunquam tali modo Gal. fuit interpretatus. Quod ſi ita Hip. intelligere velis, omnia patent: ſiquidem ſemper quò vergunt humores, per conuenientem regionem euacuandi. Hyeme ergo pituita ſolet ventrem in ſanis opplere, æſtate verò venter inferior bile repletur in ſanis, in ægris etiam & ſuperior. Quocumque igitur vergat, eo vacuandus medicamento, & tempori, & morbo apto: non tamen neceſſariò medicamento attrahente vomitorio.

CAP.

CAP. IV.
De inanitione, & repletione.

INter res non naturales, inanitionẽ, & repletionem enumerauimus in superioribus. Sunt quidem aliquæ, quæ impediunt, aut retardant executionem istorum auxiliorum, de quibus agimus. Cibus nondum coctus, aut fæcum in intestinis copia retardant; venæ sectionem: nam si fieri potest, prius deturbandę fęces, & cibus proximè ingestus coquendus, & postea ad magnum auxilium accedere oportet: nisi vrgeat talis necessitas, vt ordinem inuertat: vt magnus casus ab alto, spuitio, aut vomitus sanguinis, anginosa suffocatio, & alia similia. Si enim facile, & citò balano, aut clystere possint intestina mundari, ante vacuationem: sin minus, satius est ad id quod magis vrget prohibẽdũ, accedere, & postea ad ventris prouidentiam deueniendum. Repletio autem cruditatum primę regionis inter res præter naturam enumeranda. de qua inferius agemus.

Sed ad inanitionem menſtrua purgatio merito reducitur, tanquam euacuatio, quæ inter res non naturales recenſetur: ſiquidem modo naturalis, modo præter naturam exiſtit. Quomodo ergo impediat vacuationes ab arte, declaremus.

CAP. V.

Menſtrua vacuatio inter res non naturales poteſt impedire euacuationes.

GAl. lib. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtr. c. 5. Menſtruam purgationem ſub inanitione videtur collocare: vnde videndum eſt quando, & quomodo impedire valeat euacuationes ab arte, aut illas metiatur. Hærent & dubitant medici etiam periti, in hac re. Primò, quia duabus vacuationibus debilitatur mulier. Secundò, quia fortaſſe vna vacuatio alteram impediet: vndè aliqui dum menſtrua fluunt, aliam vacuationem tentare reformidant, etiam in morbis acutis: cùm ſæpius in perniciem ægrotantis eueniat menſtruatio, neque morbum

finiens,

finiens, neque alijs remedijs locum præbens. Hoc ergo accuratius expendendum, ſed claritate qua potero maxima.

Video multos, qui indiſtinctè in ſuppreſſione menſtruorum ſáguinem mittunt ex brachio, propter quandam ſententiam Aetij. Ergo ad rem. Vt ſine periculo ægrotantis ab alijs euacuationibus abſtineamus, præſente muliebri euacuatione: primò inſpicere oportet, an purgatio hęc prę ſens ſit, aut iam iam eruptura. Secundò, an vbi præſens eſt, ea mole ſanguinem à corpore demat, eoue impetu, ac celeritate, qualem morbi ipſius acuties, magnitudoque deſiderat. Tertiò, quem locum poſſideat affectio, quamque celeritatem ſecum adducat. Si enim non adſunt menſtrua, ſed imminent, & morbus inducias prębet, differri certè poteſt euacuatio, ſi morbus ita paruus eſt, vt in euacuatione menſtruorum ſperemus auxilium.

At ſi maior morbus eſt, nec inducias pollicetur, audacter vacuare oportet, minuendaque eſt vacuatio,

pro ratione futuræ menſtruationis, quam metiri debemus ex alijs præteritis menſtruis: nam ſi ſperamus naturam large euacuaturam, moderatè incedimus, niſi aliud vrgeat.

Si autem vnica ſola vacuatio eſt neceſſaria, ea ex talo fieri debet, ne vacuatio, quæ ſperatur, cohibeatur. At verò, ſi talis morbus eſt, vt intelligas plures vacuationes eſſe neceſſarias, ſi copioſiſſima adſit ſanguinis abundantia, primum quidem ex brachio, & illicò ex talo poteris vacuare, vt placuit Aetio, cuius ſententia explicanda breuiter, ne error committatur: abſolutè enim falſa eſt, niſi quibuſdam adnotatis.

CAP. VI.

Aëtij ſententia explicata de vena ſecanda in cubito, vt profluant menſtrua.

SI proponam ipſa verba Aetij, non ita intrepidè venam brachij ſecandam decernent medici ſed iuxta methodi vniuerſalis, leges

ges, & secundum doctrinā traditā de vacuatione, & reuulsione. Ergo Aetius lib. 16. c. 59. ita pronunciat. *Quę plenitudinis causa non purgantur, congruo menstruorum tempore magis grauantur, doloresque circa lumbos percipiunt, flatuq; replentur, quem saltus, distensionesque, & horrores totius corporis neceßario consequuntur: sed præcipuè insigni venarum tumore dignoscuntur. Atq; istæ quidem copiosa sanguinis mißione sanantur. Cubiti igitur, ac malleoli venas secare oportet: deinceps euacuato sanguine, quæ superius memorauimus potiones, & fomenta locis adhibenda, &c.* Ita Aetius. Obsecro vt contépleris de verbo ad verbum huius viri sententiam, & clarissimè inuenies depictam plenitudinem ingentem quoad vasa. Vt igitur venam cubiti scindere præcipias in hoc casu, non quælibet plenitudo sufficit, sed ad vasa, & hæc magna. Habet autem ista plenitudo quandam proprietatem peculiarem: nam propter tumorem venarum, & tensionem partium, non potest fieri compressio: compressione enim fit expulsio. Sunt autem

omnia uasa impedita: atque cùm uacuatio menſtrualis incipiat à partibus ſupremis ad infimas, ab eis, ſcilicet, quæ ſunt ſupra ſeptum tranſverſum, ad eas quæ ſunt infra ſeptum, conſequens eſt, vt partes mandantes prius pellant; non poſsunt autem pellere, niſi comprimantur, nec poſſunt comprimi, niſi vacuẽtur. Ergo in tam magna plenitudine rectè Aetius incipit à ſectione venæ cubiti, quia ad originem cauſæ recurrit; tamen hoc non in alia plenitudine audet, ſed in prædicta. Pro cuius maiori claritate, pri-
1 mò, ponderandum eſt vnum quodque ſignum propoſitum ab Aetio. Horrores totius adſunt, grauitas, ſaltus, diſtenſiones, dolores per totum corpus, & præcipuè tumor venarum, non quilibet, ſed inſignis.

2 Secundò, ponderandum eſt, quanta ſit Aetij ſolicitudo ad venam tali ſecandam; non enim interponit tempus inter vnam, & aliam sanguinis miſſionem, ſed dicit. *Secandam eſse venam cubiti, & malleoli*. vt ſaltem cogites ſtatim quam breuiſſimè ad talum deuenire: tam eſt efficax indicatio,

io, quæ ſumitur à parte, per quam
olet fluere humor vacuādus. Sed pri-
s propoſuit venam cubiti, inſpiciens
ationem à me ſupra allatam, vt quis
oſſet ſuſpicari, non eſſe tempus inter
nedium, ſed ſimul illas euacuationes
ſſe faciendas, ſecundum Aetij ſen-
entiam, vt legitur, interpretatam. Ter-
iò, oportet hęc omnia in promptu ha-
ere, vt facias firmum, & vtile iudi-
ium: nam poſſet contingere, vt ſuffo-
aretur mulier ſanguine miſſo ex bra-
hio, concurrente ad præcordia ſan-
uine, ex partibus inferioribus conuo-
ato. Quapropter notaui attentius al-
erum locum Aetij, eodem lib. 16. c.
9. in fine. *Pro moleſtiæ verò magni-
udine, ſi ægram adoleſcentem, & ſan-
uineam nacti erimus, deliberabimus,
n cubiti vena ſecanda ſit: poſtremo quæ
nenſes prouocant propinabimus, &
eſſis mitioribus vtemur.* Attēde ver-
a grauiſſima. Prius cogitat, vt de-
ernat, an cubiti vena ſecanda ſit.
Nonne ſufficit, quod ſit adoleſcens,
& ſāguinea? Neutiquā, ſed cogitat ſe-
ūdò, an magnitudo cauſę talis, & tā-
a ſit, qualis hæc erit: ſine dubio illa

erit diſpoſitio, quam ſupra. c. 59. referebat, inſignis venarum tumor, dolores, grauitates totius corporis. &c. Itaque de hoc dubitat, an ſint talia ſigna, vel non, & ideò dixit. *Deliberabimus, an cubiti vena ſecanda ſit.* Hæc pro ſententia Aetij. Vide nunc quam facilè exequaris, quòd Aetius inter manifeſta illa ſigna dubius cogitat.

Hęc dicta ſint de vacuandis mulieribus nullo affectu particulari oppreſsis, sed vniuerſali illa plenitudine grauatis, quam depinximus, aut febre affectis, quæ vniuerſalis morbus eſt, aut quando partes infra ſeptum tranſverſum laborant, quæ aliquid ſuſcipiunt à ſupremis, vt dictum eſt.

At verò, quando aliquis morbus particularis adeſt, vt phrenitis, angina, pleuritis, pulmonia; hoc opus, hic labor, hęc occaſio errandi. Sed Deo dante, omnia clareſcent.

CAP.

CAP. VII.

Si affectus grauis supra septum transuersum partes occupat, imminentibus, aut fluentibus mensibus, quid faciendum?

ANtequam sententiam nostram proponam, locum Gal. recitãdum duxi, nunquam obliuioni tradendum, lib. de venæ sect. aduersus Erasist. cap. 5. in hunc modum fundamentum iecit nostræ cõclusionis. *Velim itaq; audias iam veritatem ipsam, me præcone, tibi denunciantem. Quod mulier, si rectè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumonijs capiatur: sed neque epilepsiæ, neque apoplexiæ obnoxia sit, aut respirationis, vel vocis ablatione, rite purgata vllo tẽpore infestetur. Nũ verò menstruis fluentibus, aut phrenitide, aut lethargis, aut conuulsionibus, uel tremoribus, rigoribusue mulier aliquando correpta est? Num etiam uel melancholia laborantem, aut mania*

uexatam, aut quæ ex thorace ſpueret, uel uomeret ex ventre ſanguinem, aut cephalæa laborantem; aut ſynanche præfocatam, aut aliquibus id genus magnis, & uehementibus affectibus impetitam, cui menſes recte excernerentur; quandoque conſpexiſti? Verum his retentis eam cuilibet malo implicari facilè eſt, huicque rurſum euacuationes medentur. Hæc Galen. aurea, ſicut & totum illud caput 5. contra Eraſiſtratum, aureum eſt. Aduerte, omnia mala quæ refert, affectiones ſunt particulares partium ſupernarũ, quæ in quantum particulares, & magnæ, petunt vacuationem ex vena propinquiori. Tamen cùm in eodem capite ex Hippocrat. refert, non ſolum ad cauſam deueniendum, ſed ad principium cauſæ, ad occaſionem, & ad cauſam occaſionis, totum ſcopum conuertit ad excitandas, & promouēdas menſtruationes: quia exiſtimat vel fluentibus, vel non fluentibus menſibus, ſanguinem illum qui debebat expurgari, eſſe tantorum malorum cauſam. Ita attentos nos reddit ad ſolicitandas ex talo ſectiones venarum.

Quamo-

Quamobrem non te fallat vrgentia mali: lethalem errorem facies, si in prædictis affectibus, iam imminentibus, aut erumpentibus menstruis, sãguinem mittis ex brachio: impetus enim humorum ad vterum illo principio morbi, sequendus est, vt ex talo raptus sanguis non petat superiora; ex brachio verò reuocatus, ad superiora, cõtra naturæ impetum causam mali augebis proculdubio, & mortẽ accelerabis. Ergo prima vacuatio semper facienda ex talo, in illo principio principiãte, vt loquuntur in scholis.

Atque ne contradictionem inuenias in nostris scriptis, memini me lib. 3. Auic. cum agerem de curatione affectuum capitis, ponderasse, quod Auic. venam capitis illico secare docet. Quare non venas totius, communem, siue nigram, aut basilicam? Sed certe ibi loquitur de affectibus, quando nulla præsens, aut imminens complicatur vacuatio desiderata à natura, consueta naturæ, ad cuius defectum, aut imminutionem, sequuntur capitales mo.bi. Vnde vt omnibus indica-

tionibus ſatisfiat, illa prima euacuatio fit à parte, ſcilicet, à cephalica; ne pereat æger, & ſtatim, aut quam breuiſſimè fit à vena totius, aut à baſilica, vt miſceantur, vacuatio, deriuatio, & reuulſio. Tam eſt celer mortis periculum, vt non poſſit ex ſpectare natura reuulſionem, & deriuationem, & poſtea vacuationem à parte. Si igitur ſubleuatur pars, depoſita aliqua quantitate humoris contenti in venis circa partem, & ita non perijt homo, & ſtatim impedis per reuulſionem, quod fluit de nouo, poteris hoc modo optimum finem conſequi. Et hæc eſt ratio, quare Auicen. incipit à ſectione venæ particularis. At verò in præſenti caſu, de quo agimus, licèt affectus ſit particularis, exiſtimamus eſſe incipiendum à ſectione tali: quia humores ſunt, aut deberēt eſſe actualiter in motu, vt tendant ad vterum, ex intentione, & appetitu proprio naturæ. Ergo ad partem affectam illos retrahere eſſet omninò periculoſum. Continget autem tibi ſæpius, vt vnica, aut altera vacuatione facta à talo, liberetur mulier ab vrgentia

mali

mali particularis, capitis, guttutis, aut pleuræ. At ſi poſt iſtas vacuationes morbus vrgeat, accede ad vacuationes particulares cum magna ſolicitune menſtruorum, per frictiones continuas, cucurbitulas, ligaturas, balnea. Et hęc vide obſecro in actu ſanguinis miſſionis à brachio, antea, & poſtea. Quidam peritus, & doctiſſimus præcipiebat, dum ſanguis è brachio extrahebatur, pedes, & crura in aqua calida decoctionis chamęmeli, & arthemiſiæ immitti, & cũ eiſdẽ herbis, & aqua ſimul trahi vſque ad ruborem. Alij, valente virtute, nõ dubitant vno die duas exercere vacuationes, aliam ex talo, aliam verò à vena propinqua. Sed quando imminentibus, aut fluentibus menſibus, tanta huius vacuationis ſolicitudo eſt, quid dicẽdum, ſi à partu morbus aliquis acutus enixam corripit? Equidem in præcedentibus dicebamus, primam ſaltem vacuationem eſſe ex talo: tamen, poſt partum, non ſolum primam, ſed alteram, atque tertiam, Hoc explicandum.

CAP.

CAP. VIII.

Fernelius, ne occasio sit errandi, explicatur.

FErnelius in hac re tyronibus occasionem dedit errandi: nam lib. 2. meth. agens de venæ sectione, cap. 7. curationem incipiendam dicit à sectione venæ brachij, & postea ad venas accedendũ inferiores. Hæc autem sentẽtia absolutè, vt legitur, displicet profectò: quia si administretur talis vacuatio, euenient vteri eleuationes, & suffocationes supernarum partium, recurrentibus humoribus ad partem affectam, qui incipiebant fluere per loca consueta menstruationis. Et hæc indicatio est prima, & vniuersalis, quę debet præcedere, ex natura indicationis à causa, & à motu illius (vt respondeam rationi Fernelij) Cù igitur causa, quæ fluit ad partem affectam, sit, quæ debet fluere, aut quę etiam fluit ad loca menstruationis, oportet certè illam dirigere, & reuocare totã per vterum: quia natura facilius pellet

per

per consuetam regionem, & deferet aliam inceptam symptomaticam viã, quo nil melius desiderari potest. Pellere ad pleuram, aut fauces, vel ad cerebrum, tempore mẽstruationis, symptomaticum omninò est, pellere ad venas vteri, omninò naturale. Ergo credendum est, vacuationem ex talo expeti, & admitti à natura, & affectam particulam citius liberari. Vndè Fernelius non facit primam euacuationem ex brachio, nisi ad præsentiã copiosæ plenitudinis, vt declaratum est ex mente Aëtij, quæ vehemens copia, si contingat cum vrgentia, potest primo vacuari per venam brachij, vt dicit Fernel. & secundò per venam tali, vt supra dicebam. Vbi seruanda est doctrina Auic. c. 20. 4. 1. ex mente Galen. interponit enim vnam horã inter duas euacuationes. Itaque in isto conflictu magnæ, & ingentis plenitudinis, mensibus imminentibus, poteris venam secare in brachio, & transacta vna hora, secare in talo: vel secundum gradum vrgentiæ, & fluxus menstrui, primam facere ex talo, & transacto simili spatio, alteram ex brachio;

chio; ſemper tamen incumbendum magis euacuationi per inferiora. Sed præcipuè in enixis magna differentia eſt in hac re. Afficitur morbo acuto mulier imminentibus, aut fluentibus menſibus: alia poſt partum afficitur etiam morbo acuto. Interrogo, quam differentiam conſpicis ad euacuandū? Eris ne æque ſolicitus ad ſecandas inferiores venas, aut ductus vrgentia acutiei morbi, vtramque mulierem euacuabis primo ex brachio, poſtea ex talo? Equidem licèt in re hac difficili, multum debeam tribuere prudentiæ medici, qui ponderare debet cauſarum exuperantiam, & gradus vrgentiæ, tamen aſſerendum conſtanter exiſtimo, enixas non vnica vice, ſed ſecundò, tertiò, & quartò, & ſæpius ſi opus eſt, eſſe vacuandas ex talo, quamtumuis videatur acutus morbus. Certè non eſt credibile, quā perniciosus ſit retroceſſus ſanguinis puerperij ad partes ſuperiores: multo magis lethalis, quàm menſtrualis eius mulieris, quæ non peperit. Conſultò relinquo varias rationes, & autoritates in re ita aperta.

Ergo

Ergo enixa pluries vacuanda ex talo, antequam ad ſuperiores uenas recurras. Quod ſi coactus ſis ad uenas altas ſecandas, multo maior diligentia præſtanda eſt in frictionibus, balneis calidis, cucurbitulis, ligaturis, & alijs, quæ crura continuè exerceant: etenim numquam ſecurè euacuatur ex brachio enixa, uſquedum per quadraginta dies ſufficienter fuerit expurgata. Brachiorum uia coacta eſt, neque fidendum, quod ceſſauerit purgatio uteri: nam quæ relinquuntur à partu, non ex uenis brachij, ſed ex talo per uenas uteri, petunt euacuari. Quod ſi medici hanc indicationem facilè deſerunt, putantes ſufficienter eſse purgatam mulierem, ad noxas inemendabiles deuenient.

Illud autem ſilentio non eſt prætereundum, ſi in euacuationibus ſymptomaticis (quamuis omninò ſymptomaticæ ſint) debemus exſpectare parumper, vt videamus quid vtile, aut inutile ferant: quomodo ſe habeat natura, an forſan debilitetur, an commodum aliquod percipiat. Quare non exſpectabimus, cū naturaliſſima

ap-

apparet vacuatio menſtrualis, enixæ, aut non enixæ. In qua non ſolum ſanguis ſuperfluus, ſed tres alij humores praui expurgantur per deſideratam, & conuenientem regionem, quo tempore, ſimul fit ſanguinis miſſio, & expurgatio. Quæ duo opera nunquam vnico auxilio poteſt ars perficere, niſi forſan naturam imitando, per venas tali ſectas, quando ſegniter, aut diminutè procedit. Quod licèt multis locis Hipp. & Gal. ſit præceptum: tamen eleganter lib. de ſanguin. miſ. cōtra Eraſiſt. c. 4. his verbis.
Cùm didicero, quæ probe ab illa perficiuntur, ſemper addito eo, in quo illa deficit, facilè ei adiumento eſſe potero; rurſus ſi ipſa nil penitus mouet (id quod quandoque morboſarum cauſarum vehementia ſuperata patitur) tum ego illud omne ſuggerere enitar, &c. Eſt igitur inferior vacuatio in enixis ſummopere ſolicitanda, ſi natura, aut tardè, aut diminutè expellit: hinc enim mala ſuperiorum partium nutriuntur, vt ex Galen. dixi: Qua in parte oportet contra obſtetrices, & vulgares medicos aduerte-
re,

re, non esse accidentia puerperij calidis mitiganda medicamentis, aut alimentis. Putant moueri melius menstruam purgationem. Sed falluntur proculdubio: nam siuè adsit morbus acutus, siue non adsit, solent promoueri similes vacuationes non ita calidis rebus, sed potius temperatis, & non nihil frigidis; nā vterus ex labore partus fere dilaceratus facilè à calidis inflammari potest. Atque cùm dolores, quos enixa patitur, excitentur à sanguine calido exeunte, potius quàm à frigore, apertū est, quòd nō calidis, sed maximè temperatis, & potius ad aliquam frigiditatem inclinantibus debeat medicus vti. Vndè Auic. aquam hordei aliquando cōcedit. Nos verò victum tenuen, & aliquando, si opus est, mediocrem, sed facilem cōcoctu exhibemus, & iuscula ex auiculis cum petroselino, & capil. veneris: vinū, & aromata, & alia calida prorsus interdicentes.

Sit ergo vltima conclusio, menstrua purgatio (si rectè fit) regulariter loquendo, aliam impedit: si imperfectè, semper per eandem regionem aliam

petit,

petit, multo magis in enixis. Si vrgeat multum peculiaris morbus in partibus supra septum, prima à talo incipienda, & statim ad venam superiorem, & iterum ad talum. At in enixis, non vna solum detractio, sed altera, atque tertia securior ex talo: quamuis interueniat aliqua ex vena superiori propinqua parti affectæ. Sed præ oculis habendum illud cõsilium, quod tot locis nobis relinquit Gal. tãtum esse auferendum sanguinẽ, quantum deficit ex menstrua purgatione, vt ex artificiali & naturali, fiat illa, quæ necessaria est, neutiquam liberalior: flaccescent enim vires, & morietur mulier. Itaque coniectandum semper in hoc morbo pendẽte ab humore, quot vnciæ euacuandæ, v. g. euacuare necessarium est (inspecta plenitudine, & sæuitia morbi) quinquaginta vncias. Ergo si natura euacuat 25. debes euacuare alias 25. vt ex vtraque vacuatione finis optimus sequatur. Hunc terminum non debes excedere: habet autem latitudinem, nam quædam mulier minus quàm alia menstruatur, vna magis

san-

anguinea, quam alia.

Est autem dignissimum considera-tione, quod supra tetigi, quàm facile medici relinquunt inferiores venas, certe cum manifesto periculo. Putant qui segniter ista contemplantur, quod transactis quadraginta diebus purgationis, facilè possunt euacuari per brachia. Magnum deliramentum: cum non omnes mulieres habeant eundem terminum purgationis, neque easdem vires expulsiuas. Aliquæ, debiles sunt, & retinent aliquid superflui, & putat medicus absolutam fuisse purgationem vteri, & quærit venas brachij, & miserè moritur infirma, accidentibus morbi acuti, & accidentibus vteris; ab vtero siquidem morbi causa accepit, & nutriebatur, sed latebat pars mandans, quia putabat tyro, morbum nullam cum vtero habere connexionem. Si potest febris ardens ex vteri affectione proficisci, nónne aliæ species febris, & aliæ inopinatæ terminationes ad mortem enixę, et medici dedecus?

CAP.

CAP. IX.

Quomodo motus localis corporis se habeat in ordine ad uacuandum.

MOtus inter nonnaturales causas enumeratur. Videndum ergo quomodo impediat vacuationes, aut si forsan ad illas disponat.
1 Primò, illud certum est, in febribus acutis, calidorumque succorum redundantia, motum localem corporis summopere vacuationem impedire, & præcipuè qui immodicus est; resoluuntur enim vires, & humores aridi, & biliosiores redduntur, & furentes. Ad vacuationẽ autem omnis perturbatio, siue corporis, siue animi fugienda est.
2 Secundò, vulgaris error notandus est quorundam è plebe, qui aut febrientes, aut non febrientes, adeunt domos scindentium venas, vt per venæ sectionem euacuentur, qui quam primum vacuatio facta est, in propria se conferunt domicilia, antequam sanguinis motus sedetur, vnde non pauci in animi deliquium incidunt in ipso itine-

nere , ita vt ſemimortui à prætere-
ntibus in lectum adducantur . Quã-
brem meo iudicio,non ſolum motus
ræcedens , ſed etiam ſubſequens eſt
axime conſiderandus . Et ob id A-
ic. agens de remouendis nocumen-
s , quæ accidunt ex regimine ſanita-
s , tract. 1. c. 3. dicebat. *Venæ ſe-
ionem non debere fieri poſt motum ;*
t paulo poſt ſubdit. *Et poſtea ſuccedat
quies.* Quod etiam docuerat 4. 1.
20. Quod vero cuique medico po-
rit accidere , libenter referam (nam
ihi ſæpè accidit) Accedunt aliqui
terrogantes , quid faciẽdũ ſic in hoc
aſu : nã eſt illis neceſſariũ ſtatim iter
gere , quod ueutiquam poſſunt ex-
uſare , & alia ex parte indigent venę
ctione : aut quia plenitudine magna,
febre laborant , aut incipiente alio
norbo . Quid reſpondebis obſecro ?
Quid ego reſponderim dicam . Vé-
am quidem ſecandam eſſe, ob morbi
peciem: tamen propter iter futurum,
tali auxilio abſtinendum , ne in ipſo
inere, aut ſyncope , aut phrenitide ,
ut alio periculoſo ſuperueniẽte affe-
tu periclitetur æger ; niſi poſt vacua-
tio-

tionem tanto tempore quiesceret, quo possim exactè percipere, an talis sit dispositio, vt ratione itineris maius non incurrat periculum.

Pro cuius maiori claritate notandum est, aliud esse agere de recremētis, quę quotidie generantur in nostris coctionibus, & de illis, quæ citra magnam febrem in valetudinarijs, aut in febribus longis necessario succrescūt: aliud verò est loqui de excrementis putridis, quæ ex vi intensæ & acutæ febris resultant. Nulli dubium potest esse, quod excrementa primi generis melius pelluntur, intercedente motu locali corporis, quā alio auxilio. Quod breuiter docuerat Gale. 3. Aphorism. text. 15. his verbis. *Nam in siccitatibus superfluæ humiditates dissoluuntur: per imbres autem intra corpus collectæ putrefiunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitijs expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio: parua est, & solam ferè cutem euacuat: quæ autem sunt per carnem, & solidiores partes dispersæ superfluitates, haud sufficienter balneis euacuantur, &c.* Præfert igitur Galen. motum localem alijs

lijs auxilijs, ad excrementa deturbã-
la: quod non ſolum in ſanis intelligi-
mus eſſe verum, ſed in ægris, qui poſ-
ſunt citra damnum exerceri, & ſine
metu accenſionis febrilis, & in vale-
tudinarijs. Non quidem expedit ad
medicamenta purgantia confugere,
quando motus localis expulſionem
excitare valet. Itaque neque balnea,
nec aliud auxilium, putrida recremen-
ta euacuat, ſicut motus. Igitur ſolum
ſpecta putredine, & recrementis ex
illa reſultantibus, nullum damnum,
ſed commodum poteſt exſurgere ex
motu. At ſi ingẽs calor adſit, ſi iudiciũ
aliquod exſpectatur, aut ſymptoma
aliquod timetur graue, proculdubio
motus prohibendus eſt. Quod verò
de ſanguinis miſſione dixi, idem de
purgatione intelligendum.

CAP. X.

Quòd motus localis vacuationem humorum craſſorum, & frigidorum, non ſolum non impedit, verum iuuat, ex mente Hipp. & Gal.

DIximus de motu in calida diſpo-
ſitione: nunc de illo aliqua adno-
H tanda,

tanda, quando humores adsunt ita crassi, glutinosi, & quasi frigore gelati, vt fluere nequeant, nec ad vias naturales expurgationis, nec ad artifi-
1 ciales ab arte inuentas. Apertum quidem est, neque per venæ sectionem, neque per medicamentum trahens tales humores euacuari posses cū sint, ad fluxum inepti. Igitur motus localis maximè iuuat, & disponit attenuando, calefaciendo. Quam doctrinam adnotauit Auicen. 4. 1. c. 20. ex men-
2 te Galen. lib. de venæ sec. c. 21. Si autem æger iacet in lecto, & motum aggredi non audet, aut ob aliam rationem non expedit, certè in hoc casu frictiones leues linteis calidis exequédæ ante vacuationem. Et quibus balnea sunt consueta, etiam maximè prosunt: fundunt enim sanguinem, & ad exitum habilem reddunt. Vnde in morbis melancholicis maximè probo vsum balnei, & post balnea, si opus est, sanguinem detrahere decerno: quia tenuatus humor, & alijs mixtus melius concurrit ad locum scissuræ, & melius exit. Quod intelligendum est: nisi adsit plenitudo magna, quæ prius

poscat

poscat deponi. De purgationibus dixit Hipp. lib. 4. Aphor. 13. *Cùm bibet quis elleborum, ad motionem corporis ducere magis, ad somnos verò, & quietem minus: indicat autem nauigatio turbari motione corpus.* Et Gal. in com. inquit. *Quies siquidem in eodem statu conseruat, motus verò transmutat, atque alterat corpus.* 3

Eadem ratione video aliquos medicos exspectantes motũ humoris in quartana, & morbis melancholicis, ad medicamentũ purgans propinandum, afferentes ita factum fuisse ab Hippoc. lib. de Affectionibus. & 5. Epid. De qua re alibi. 4

Similiter ante expurgationem solet Hipp. balneis vti 6. Epid. p. 5. text. 19. Gal. in com. Lauandos esse ægros docuit sæpè, ante veratri sumptionem, nonnumquam post assumptionem. 5

Imò non solum ad veratrum sumendum, sed etiam ad sanguinis missionem exercendam, quando sanguis crassius est, vtilem putauit Gal. vsum balnei, in eodem comm. vt etiam de motu nuper dicebam ex mente ipsius. 6

7 Quod autem motus moderatus sit vtilis ante vacuationes humoris crassi, quando non adest febris talis, quæ motum istum impediat, colligi potest ex Hippo.& Galen. 6. Epid. p.3. comtext. 31. *Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, fotibus calidis. Malum febriculosum inimicum fami, circuitibns multis, cursibus, frictioni, &c.* Si hæc verba Hipp. contra Prodicum rectè introspicias, videbis nostram mentem esse Hippocraticam. Diximus, nimium motum localem esse omnino perniciosum, aliquem tamen esse proficuum. Ita dicit Hipp. febrem inimicam esse circuitibus multis. quasi dicat, paucos circuitus prodesse. Exiguus motus etiam à Galeno cōceditur. lib. de sang. miss. c. 20. Auic. 4.1. cap. 20. Gal. 6. Epid. p. 1. com. 6.

8 Illud autem, quod supra insinuaui semper memorare debes. Nō dicimus motum esse proficuum ratione febris sed ratione uacuationis, quando tales humores ad futuram uacuationem per motum securè attenuantur, aut concitantur: nam aliter securus non est motus, potius desiderāt medici quietem

tem humorum craſſorum, ut coquantur, niſi adeò rebelles, aut hærentes ſint, ut motum deſiderent. Quod luculenter docebat Gal. ex mente Hippocr. 6. Epid. p. 1. com. 6. his uerbis. *Exercitationes conducere arbitratur Hipp. tanquam multitudinem vacuantes, & pituitoſum, crudum, craſſumque omne ad maturitatem ducentes, & attenuantes, & corporis omnes particulas roborantes.*

Quod in febribus longis pendentibus à magnis obſtructionibus lienis, aut hepatis, quotidie experimur, quantum ualeat motus ad febrem tollendam, ablata causa obſtructionis, & colore in natiuum mutato: ut in curatione febris albæ, aut morbi uirginei comprobatum eſt. 9

Vnde hæc forſan eſt ratio, quare inter antiquos medicos consuetudo inualuit, ut ad missionem sanguinis in mulieribus ex pede, meliorem horam putent uespertinam, seu circa crepusculum, ut promoueantur menses: nimirum calore, & motu totius diei humores craſſi minus hærentes, & quaſi uinculis ſoluti, melius de- 10

scendunt ad inferiora: quod Iacobus de Partibus obseruatũ relinquit. Sed hæc de motu corporis sufficiant.

CAP. XI.

Quòd motus animi maximè vacuationes impediat.

1 DIximus de motu corporis. Sed magnum pondus habet consideratio hæc, quia diuinior.

2 Gaudium expandit spiritum ad externa, cor frigidius relinquit. Si mortem hoc pacto vidimus, aut legimus accidere, quanto magis timẽda est vacuatio, quæ etiam depauperat spiritum? Ergo si necessitas vrget, prius sedanda talis affectio, vt cor ad statum pristinum reducatur, recuperatis spiritibus, vt valeat vacuationem tolerare.

3 Ira, licet non soleat vt gaudium interimere, sed multos non valdè animosos debilitare potest: & certè si vacuatio artis accederet, accederet etiã animi deliquium. Non igitur tibi contingat iratos vacuare.

In timore quis audet aut ſanguinē 4
detrahere, aut expurgare? Nam me-
us propter debilitatem, quam poteſt
inducere, etiam ob ſubitum ad inte-
riora humorum receſſum, valet va-
cuationes impedire. Si medicamentũ
eo tēpore aſſumeret ęger, mortis ma-
nifeſtũ periculum ex ſuffocatione ac-
cidere poſſet. Præterea videmus in
his qui timent, venam ſectam nihil
ſanguinis effundere, aut ſi quis fluit,
nō qui fluere debet, ſed tenuiſſimum:
quo fit, vt ſtatim iubeamus venam
claudere, donec metus omnino re-
cedat. Et forſan hæc eſt cauſa, ob
quam Galen. ob timiditatem quando-
que venam non ſecat. 9. Method. cap.
5. Tamen aduertendus locus: nam
dicit. *Quod ſi propter medici ignoran-
tiam, vel ægri, aut propinquorum ti-
miditatem vena non ſecatur.* &c. Vbi
non loquitur (vt ſuſpicor) de affectu
timoroſo, de quo hic loquimur, ſed
de heſitantia ægri, & propinquorum,
ob ſuſpicionem ne male habeat ex ſā-
guinis miſſione, propter diffidentiam,
quibus ignorans medicus, & rudis, ne-
ſcit philoſophicè oſtendere rationes,

& cauſas euacuandi; his enim rectè declaratis, & periculo explicato, ſi nõ vacuetur ſtatim æger, amittit metum, & ſpe firmatur. Tamen aliter ſæ-res habet, nam medicus rudis, (vt voce Galenica vtar, in eo cap.) vincitur facile rationibus ægri, & propinquorum; & ob id dixit loco citato. Propter ignorantiam medici, & propter timiditatem ægri. Si medicus sciret illum animi affectum, ortum ex falſa quapiam opinione, depellere, certè non præteriret occaſionem vacuandi.

Tamen maximè notandum eſt, ta-
5 lem poſſe eſſe ægrotantis, & propinquorum timorem, vt prædicto euentu, liceat ad alia auxilia tranſire; vt ibidem facit Galenus: ſequaces enim Eraſiſtrati vociferabantur, & dicebant, aliquos fuiſſe mortuos præ timore, ante venæ ſectionem, alios perijſſe in ipsamet ſectione: vt refert Galenus de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtr. cap. 2. ad explodendam omnino ſanguinis detractionem.

Igitur omnia prius ſedanda ſunt, & ſi quæ virium iactura e metu orta

fuit, prius reparanda.

De triſtitia idem philoſophandum, 6
interna vrit, exſiccat etiam oſſa ipſa, ſi diuturna eſt, ſi recens, ſuffocat, & vtroque modo debilitat vires. Ex pulſibus quidem triſtitiæ, & timoris, colliges quantum tales affectus vacuationes impediant, aut retardent.

Inter animi affectus amor locum 7
obtinet, qui in quantum amor, nil habet in hoc capite ad medici contemplationem. At quatenus nunquam ſine aliquo motu appetitus, hominem tenet. (loquimur de amore ſenſitiuo, quo mortales agitantur) Apertũ eſt ſecundum illum motum, quo inflammat, poſſe impedire vacuationes: nam aut mœrore, aut nimio gaudio, aut frigido timore, aut deſperatione, aut alijs animi perturbationibus miſerè concutitur animus. In quo caſu idem aſſerendum, ac de ſingulis diximus affectibus.

De raptu & exſtaſi attentius philo- 8
ſophandum, vt dicemus in tractatu de diuino in morbis ad lib. Hip. de morb. ſacr. nunc ſufficit dicere, omne auxilium impedire. Vidimus in quo-

dam raptu putasse assistentes esse apoplexiam, & sanguine misso (mirum) poterat anima euolare tamen ex tali vacuatione in magnam deuenit æger debilitatem, & plures morbos. Sunt quidem maximi momenti istæ considerationes, quamuis paruæ aliquibus videantur.

CAP. XII.
De somno.

1 SOmnus exiguo tempore mihi videtur impedire venę sectionem; nempe non statim à somno mittendus sanguis est (nisi aliud vrgeat) sed aliquo interposito spatio, vt humores ad interiora per somnum moti expandãtur, possintque rectius venæ sectione vacuari. Quod Gal. optimè aduertit lib. de sanguin. mis. c. 20. dicens: *Cùm autem nil huiusmodi aut vrgeat, aut prohibeat, præstat manè venam incidere, non protinus ex somno excitis, verum circiter horam vnam iam antea vigilantibus.*

2 Sed meritò dubitas circa locum Gal. lib. de optim. secta ad Thras. c. 38.

38. vbi contrariam ſententiam videtur proferre, ait: *nonnullis conferre ante venæ ſectionem dormire*. Sed aduerte, non eſſe contradictionem in dictis Gal. ſed conſonantiam: nam poteſt ſomnus conferre ante venæ ſectionem (quando aliud non vrget) Nonne potuit ſuperflua vigilia præceſſere, aut quid aliud, quod virium reſtaurationem per ſomnum petat? Ergo Gal. lib. de ſanguinis miſſione loquitur, dum aliud non vrget. Sic melius eſt vigilantem ægrum tenere, per illud tempus à Gal. ſignatum. Sed quando ſermo incidit de ſomno, vtile erit explicare, an liceat poſt venæ ſectionem dormire, etſi extra inſtitutum videatur.

CAP. XIII.
De ſomno poſt vacuationem.

EX natura ſomni elicies primum decretum in hac re; nam cùm in ſomno recurſus fiat ſanguinis, & ſpiritus ad viſcera, apertum eſt, quod ſi in partibus internis multitudo humorum adfuerit, aut putredo, aut fluxio 1

quæpiam, aut paulo poſt timetur, ſomnus poſt vacuationem maximè nocebit. Equidem ſi adeſt multitudo ſanguinis, aut putreſcentium humorum (quod maximè debes notare) ex retractione ſuffocabitur calor: quo fiet, vt augeatur putredo, & pullulet alia de nouo.

2 Quare in internis inflammationibus, aut in fluxionibus ad viſcera, peſſimus eſt ſomnus: quin etiam & in peſtilentibus affectibus, & venenoſis, in quibus afflicta natura, ſaltē principatum cordis deſiderat à tali malo liberare (concurrit enim ſemper venenum ad cor) In his quidem maximè timendus ſomnus poſt vacuationem.

3 Quo fit, vt in quibus ſperatur aliqua acceſſio, ſuſpectus etiam ſit poſt venæ ſectionem.

4 Sed quando poſt ſanguinis miſſionem timetur debilitas, aut magna reſolutio, vt in calidis & ſiccis, tum tēperaturis, tum temporibus, & regionibus accidere ſolet, permittendus ſomnus eſt.

5 Secundò poteſt permitti, quando vena ſecatur propter dolorem exiſtent-

ſtentem in patte externa. Sedat quidem talem dolorem ſomnus, vt dicebat Auicen. 4. 1. c. 30.

Tertiò, ſi humor qui relinquitur 6
poſt venæ ſectionem paucus eſt, & per ſomnum euinci poteſt.

Quartò, ſi puer eſt, & crudis abun- 7
dat. Somnus in pueris multos finit morbos.

Quintò, ſi fluxio aliqua ventris, aut 8
ſanguinis adeſt.

Sextò, in morbis melancholicis, & 9
maniacis, in quibus prędominatur ſiccitas. In his caſibus ex arte ſomnum permittimus: quamuis duo ſint quæ perſuadeant non eſſe dormiendum. Primò metus, ne ligatura ſoluatur, &
multus effluat ſanguis, vt adnotat Fer- 10
nelius. Secundò, propter membrorum confractionem, vt ait Auic. 4. 1. cap. de phlebot. Tamē maior eſt vtilitas quæ ex ſomno ſequitur: poſſumus præterea venam ſecurè ligare.
At confractio membrorum accidit in 11
primis relatis caſibus, in plenitudine internarū partium, in putredine, &c. Sed in ſex vltimis neutiquam accidū, niſi perexigua, vt nullius ſit momenti.

11 menti. Causa confractionis membrorum post venæ sectionem est (vt arbitror) insinuata, Auicenna enim ait. *Quia inter phlebotomiam quoque, & repetitionem, non est dormiendum, ne cum sanguine expellantur superfluitates, quæ attrahuntur: propterea quod humores per somnum ad corporis profundum trahuntur*, &c. Hæc Auic.

Quare cùm ex venæ sectione humores sint commoti, somno accedente, velocius concurrunt ad interna, &
12 viscera grauantur. Igitur quando aliquis ex sex prædictis casibus non vrget, non conuenit dormire post venæ sectionem, sed ex spectare per vnam, aut duas horas, vt sanguinis motus sedetur.

13 Quando autem multitudo tota vacuata est, vt in synochis, in quibus Gal. tam profusas faciendas præcipit vacuationes, somnus laudabilis est. Dormiebat ille iuuenis 9. Meth. 4. c. neque fricatus, & absterfus linteis sentiebat, neque vocatus. Gal relinquebat, neque sinebat excitari, & pluries illum visitabat; ille autem dormiebat cum magno virium prouen-

tu,

u. Continetur enim iſte ſomnus re-atus à Gal. in noſtris ſex caſibus, in primo, & tertio.

Diximus in ſexto caſu, concedi 14
ſomnum in delirantibus, maniacis, aut phreneticis: non ſolum quia remedium affectus eſt, cùm ſomnus humectet: & ob id delirium ex, ſiccitate, & calore ortum ſedat, ſed etiam quia tales infirmi ſolent delirando ligaturam tollere. Quare rectè Auicenna animaduertit, quod in his affectibus, & in illis, quos per noctem, aut hora dormiendi oportet euacuare, ſciſſura venæ ſit anguſta. 4. 1. capit. 20. Et ob id 1. 3. tract. 3. cap. 3. dicebat: *Et oportet vt ſit cautela in ligatione vittæ ſuper ipſam, ita vt ſit firmata, quam motus ipſius, & agitatio irrationabilis non ſoluant.* &c. Quando ergo Auicēna dixit: *Et poſt phlebotomiā ſuccedat quies, & non dormiat quantum ei fuerit poſſibile.* Intelligendum eſt, niſi aliud indicans ſit, quod petat ſomnum.

De expurgatione fere eadem eſt ratio: nam poſt purgationem inchoatam non oportet dormire: ſtabit

enim,

enim, aut cessabit purgatio, & alia ex parte humores ad interiora cōcurrent, quo nil infelicius. Consueuimus verò post exactam, & perfectam purgationem somnum concedere: sicut Galenus post longam sanguinis detractionem, ad humectandum corpus à medicamēto exsiccatum, vel ad reparandos spiritus deperditos somnum concedit.

CAP. XIV.

De Vigilia.

DE Vigilia loquimur, quæ mere res non naturalis est, non de illa que morborum, & causarum pre-
1 ter naturam est soboles. Nam hæc potius petit vacuationem, non ut vigilia, sed vt oritur à causa humorali caput distemperante, de qua infra agendum est. Tamen vigilia quæ alias causas sequi potest, sine dubio vacuationem impedit, aut retardat, aut maximè
2 moderatur. Nam si aliquis, aut propter nocturna studia, aut aliam quāpiam solicitudinem insomnis est, aut ob aliud impedimentum, ista vigilia

à causa procatarctica nõ tolerabit va-
cuationem: vt meritò dixerit Galenus 3
lib. 1. ad Glauc.cap. 14. Vigiliam pos-
se impedire vacuationem, ſicut aer.
Quod Galenus ſignificare voluit, quã-
do eodem lib. cap. de febribus cum
accidentibus, dixit. *Ita etiam ſi ve-
hementiſſimæ vigiliæ, aut dolor inten-
ſus ægrum vexauerint, cauendæ ſunt
ſubitæ, & multæ vacuationes, &c.*
Quod de purgatione etiam ſit intelli-
gendum, apertum exiſtimo.

Sed intelligenda sententia Galeni, 4
quando eò vigilia deuenerit, vt vires
fregerit: quo casu prius oportet auxi-
lijs, quę somnum inducant, & vires
reficiant, ęgrum leuare, & poſtea va-
cuare.

Tamen ſi malum ita vrgens eſt, vt 5
celerrimum exposcat auxilium, pru-
dentia medici maxime necessaria eſt,
vt uacuationem mensuret, secundum
ſtatum virium, inspiciens non solum
pręteritam vigiliam, ſed futuram, quę
timetur. Parce ergo vacuandum,
semper vires reficiendo ante vacua-
tionem.

CAP.

CAP. XV.

De vsu venereorum, quem inter res non naturales medici referunt.

VSum venereorum inter res non naturales medici recēsent: quia si (vt ipsi putant) aliquando iuuat, tamen ita solet vires deijcere, vt magna auxilia impediat. Et ob id Auicenna lib. 3. fen. 20. cap. 11. dicebat. *Coitus euacuat de substantia cibi postremi: quare debilitatem affert, cuius similē aliæ non afferunt enacuationes, & euacuat de substantia spiritus rem plurimā.* &c. Quare non mirum quod lib. de remouend. imped. cap. 3. prohibeat venam secare post coitum.

Sed pro Auicennæ explicatione animaduertendum est, perniciosam esse multorum audaciam, in extrahendo sanguine his, qui post coitum infirmantur. Apparent autem aliquando pulsus validi, enitente natura debilitatem profectam ex penuria spiritus reparare, magnis tractionibus aeris, & san-

sanguinis, vt spiritus generetur. Putat verò inexpertus esse fortes dilatationes, & oriri à robore virtutis: atq; cùm necessum sit aliquas esse debiles, & impares, confundit inæqualitates pulsus ex coitu, & inęqualitates ex vi morbi. Qua in re magnus latitat error, ita vt viderim plures infirmos post coitum morbo correptos, ad lethalem statum, & ad mortem deuenire ex sola sanguinis detractione. Est ergo maximè ponderandum, qualis, & quãta sit debilitas, & qualis ęgri temperies, & quem gradum vrgentiæ morbus obtineat. Sunt equidem aliqui, qui facile veneris euacuationem tolerant: sed precipuè tempore hyemis, quando corpora minus effluunt per cutem, qualia sunt calida, & humida: hęc quidem minùs à coitu debilitantur, & magna debet esse imbecillitas, vt impediat magna auxilia, dicente Galeno lib. 6. de sanitate tuenda. *Nonnulli sunt, qui vsque ad senium citra noxam venere vtuntur: hos dixit calidæ, & humidæ naturæ. Quod si huic temperaturæ accedat cutis densitas, minus coitus noxam sentiunt.* Quod alijs verbis

bis dixerat 6. de morb. vulg. p. 2. com. 26. inquiens. *Solos eos iuuare, qui fuliginosas, & fumosas ob naturalem intẽperiem transpirationes habent*. Tamẽ notandum ex prędictis locis, & 8. Meth. quod sicut coitus minus debilitat relata corpora, ita maximè calida, & sicca. Quare dolendum est, & maximopere fugiendum, quam sine discrimine tempore æstatis in morbis acutis, complexione calida, & sicca, post diffusam, & lasciuam vitam, sanguinem mittunt tyrones medici, dicentes. Morbus acutus est, vrgentia magna. Ergo oportet hęc omnia, & alia multa alta consideratione exspendere. Renuit calida & sicca complexio vacuationem veneream, ab eaque impẽse debilitatur. Rursus ab ambiente, rursus à copia humoris biliosi, non à sanguine (vt multi putant.) Igitur extractio sanguinis lethalis solet esse in prędictis causarum combinationibus. Quis dubitat? Imo non dubitat audax, & qui non audit. Vide quanta cautione, quàm paulatim, quàm rarò tatem vacuationem debes exercere.

Sit ergo cõclusio, qui coitum exer-

cuerunt

uerunt, biliosi, aut debiles, tempore æstiuo, aut inediam passi, prout plures, paucioresuè resolutionis causæ veneri accesserunt, plus aut minus vacuandi. Quinimo talis esse potest status causæ morbosæ, & morbi acuti, & virium, vt alterantibus, & clysteribus, magnam curationis partem perficiamus, natura interim se paululum reficiente, & leuante ad alias vacuationes perferendas.

Sed dices, Auicẽnam post coitum sanguinis missionem præcepisse, lib. 3. fen. 1. cap. de dolore capitis ex coitu. Sed lege attentè textum: nam dicit. *Si adsit multa vaporatio, & effumatio totius corporis ad cerebrum, contingit, vt motu coitus agitetur plenitudo, & caput recipiat quod molestet.* Igitur in isto casu magis est quod agitatum remansit, quam quod debilitatum apparet. Sed certè rem infinitæ varietatis non possumus ad normam determinatam redigere: plura sunt iudicio periti artificis relinquenda, qui vires contempletur, naturam causæ, & illius motum, futurum exitum, & alia innumera, quę inferius sunt explicanda

canda, cùm de causis præter naturam agemus. Sed antiquitas audaces in euacuando coercet. Regulæ igitur seruandæ in hoc casu, declaratæ sunt.

CAP. XVI.

De cibo, & potu.

CIbus & potus ad repletionem reducuntur. Dè cibo autem sub ratione cibi aliquid suprà insinuauimus, in ordine ad vacuandum: Si autem corruptus cruditatis species constituat, infrà habebit locum, cùm de rebus agam præter naturam. De potu, illud solum adnotare decreui, quia impedire vacuationes, si frigidùs sit: humores refrigerans ad motũ reddit ineptos. Quamobrem vbi multus potus aquæ frigidæ, aut vini præcessit, Auicenna sanguinem non euacuat, quia aqua frigida sanguinem densat, vinum agitat humores omnes. Equidem inter causas infelicis exitus multorum morborum, enumerandus est tam largus frigidæ potus, & vsus niuis: nam cùm vrgeat necessitas vacuandi

andi,nec tẽpus exſpectandi præſtet
ducias, vt humores ad ſanguinis
iſſionem, aut purgationem præpa-
ntur, neceſſarium eſt, vt conden-
tis manentibus humoribus in caui-
tibus internis, educantur tenuiores,
t fluxiles, cum incredibili agotantis
amno.

Tamen licet Auice. dixerit frigidæ
otum, & vini copioſi impedire va-
uationes, non æquali modo intelli-
enda ſententia: nam aqua frigida
il habet boni ad vacuationem, ob ra-
onem dictam: vinum aliquo modo
otiùs indicat, quàm impediat. Hæc
eneraliter dicta ſunt, agendo de
ita anteacta.

At in particulari ſunt aliqui, qui a-
uam tribuunt frigidam ante vacua-
ionem: melius tamẽ facerent, ſi in bi-
iofis, & calido tempore (ſi neceſſa-
ia eſt ſanguinis detractio) vtantur
auca aqua, cui aliquid de ſucco gra-
atorum admiſceatur: ſic feliciter to-
erat natura, & roboratur. At in cõ-
raria temperie, & tempore, biscoctũ
vino imbutum, aut aliquid aliud ro-
borans, & attenuans vtiliter exhiben-
dum.

dum. Quod ad ſanguinis miſſionem habere locum poteſt, ad purgationem neutiquam, cùm melius ſit ad medicamenti purgantis ſumptionem ventriculum eſſe ieiunum.

Conueniens autem erit, vt ſi aliquis fuerit euacuandus per ſanguinis detractionem, & aqua frigida fuerit vſus, roboretur prius medicamentis ventriculo applicatis, quæ ſimul calefaciant, & roborent. Quod autem de potu aquæ frigidæ in hoc loco dixi, intelligendum paulo ante vacuationem. Tamen alia maior conſideratio exurgit, quando prima regio vſu niuis frigeſcit. De quo infrà, quando de prima regione diſſeram.

De rebus naturalibus, quæ valent impedire venæ ſectionem aut purgationem, dictũ abundè exiſtimo. Nunc ad rem difficillimam, arduam, & omnibus viribus contemplandam (fauẽte Deo) accedimus. De rebus, ſcilicet, præter naturam, quæ eaſdem vacuationes impedire poſſunt.

LIBER

LIBER TERTIVS.

De rebus præter naturam impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De causis, humoribus impedientibus vacuationem sanguinis.

DIcebamus tria esse genera rerum præter naturam, vel differentias. Nam quidquid humanæ naturæ contrariatur, aut est causa morbi, aut morbus, aut accidens, quod consequitur. Atque cùm de vacuatione institutus sit sermo, apertum est nomine causæ, non intelligi causam aliquam externam, quæ vacuationi non subjicitur, neque incorpoream, qualis est affectio animi. Agendum ergo est de humoribus, ex quorum perfecta moderatione in actiuis, & passiuis sanitas dependet, & morbus multiplex, ab illorum ametria. 1

2 Cùm omnis vacuatio (de qua agimus) culpabilem humorem respiciat, clarum est, quòd qualis fuerit humor, & qualis locus in quo oberrat, talis erit vacuatio. Prius ergo de causis humoralibus in ordine ad sanguinis detractionem: deinde de impedimentis ad purgationem: & vltimo de flatibus aliquid dicam, quatenus impedire valeant.

3 Proponamus leges, & statuta ex Gal. à quibus Auic. & omnis antiquitas numquam discessit. Ergo 4. de sanitate tuenda cap. 4. sic statuit. *Humores alij priusquam ad exactum sanguinem perueniant, veluti semicocti sunt: alij prorsus incocti, crudique, alij paulo absunt à sanguinis forma. Rursus alij sanguificationis velut vltima pars: qui vtique caloris excessu proueniunt: quorum alij paulatim, alij plus, alij plurimum à sanguine receßerunt. Vbi paululum, vel intra sanguinem restitum, vel vltra procesßum est, audacter mittendus sanguis est; ubi plus consideratius agendum; ubi plurimum in his nullus omnino mittendus est.* Hæc ille. Hoc statutum angustioribus verbis

bis confirmat. 6. Epid. p. 3. cap. 43. dicens. *Expedit aliquibus eorum qui sanguinem expuunt, sanguinem detrahi, quibus scilicet copiosus est, & non dum insigniter ad alterius humoris naturam conuersus, non detrahendus est autem ijs quibus iam mutatus est,* &c. Istam Galeni legem confirmat Auicēna capit. de phebotom. 2.4.1. illis verbis, a nobis propositis in principio huius operis. Istam tam antiquam, tam solidam, & salutarem doctrinam video hoc tempore obliteratā, & desertam. Ego pro viribus conabor illam dilucidè explicare, & pro tam necessaria & publica causa elegi scholasticum morem. Sic omnium animi, & ingenia quiescunt, si rationes contrarias audiamus, & dissoluamus.

CAP. II.

Est difficultas, an aliqui humores intra venas impedire, aut omnino prohibere possint sanguinis detractionem.

PRimo probatur, quòd venæ sectio 1
conueniat quibuscumque humoribus intra venas existentibus: nam

aperto foramine exire debent neceſſa-
rio. Ergo quocumque modo humores
peccent, deturbari poſſunt per ſangui-
nis miſſionem.

2 Secundò, quia ſi ob aliquam ratio-
nem humores intra venas impediunt
ſanguinis miſſionem, ea eſt, quia di-
ſtant à natura ſanguinis, & ex conſe-
quenti cùm iſta vacuatio ſit vniuerſa-
lis, omnes euacuabit tàm malos, quàm
bonos, meliuſque erit medicamentum
expurgans. Hæc videtur communi-
or ratio pro iſta ſententia, tamen non
conuincit: imò potius, quamuis di-
ſtent humores, & alienati ſint, exibũt
per venæ ſectionem, vt apparet ad ſẽ-
ſum in vaſis extrinſecis. Medicamen-
tum autem licèt trahat prauos, hoc fit
cum maxima commotione, quę com-
motio maximè fugienda eſt, præcipuè
in febribus. Ergo ſanguinis miſſio in
quacumque cacochymia erit ex vſu
atque adeò nullus humor, aut crudus
aut putridus, dummodo ſit intra ve-
nas, valet impedire venæ ſectionem.

3 Tertiò efficaciter morbus ma-
gnus, & virtutis robur, ſunt ſcopi ſan-
guinis detractionis. Ergo his ſcopis ap-
paren-

parentibus,non eſt cur poſſit impediri ſanguinis euacuatio . Sed humores præter naturam, maximè diſtantes à natura ſanguinis (v. g. bilioſi, aut crudi, aut maligni, aut aduſti, aut putrefacti) possunt cauſare morbum magnum intra venas exiſtentes,præſente virium robore . Ergo exercenda eſt ſanguinis misſio, atq; ideò humores, propter diſtantiam à ſanguine,non valent impedire talem vacuationem.

Confirmatur. nam in febribus ar- 5
dentibus,ex præcepto Gal. ſãguis mittitur, etiam ad animi deliquium. Sed exquiſita febris ardens, à ſola bile incenſa, aut putreſcente diſtante à ſanguine progignitur. Ergo ſine peccato ſanguinis, debet vena ſecari, neque humores, aut ſupra, aut infrà ſanguinem valent impedire talem vacuationem. Et ex consequenti sententię illę Galen. supra adductæ, & Auicen.non habent locum in acuto morbo ab humore separato, & segregato à sanguine.

Solet responderi ad iſtas rationes, quòd quando ſinceri humores seorsũ à sanguine putrescunt, aut præter na-

turam inflammantur, aut maligna qualitate afficiuntur, non possunt cóstare vires: quia natura in tam aliena humorum conditione, non potuit rectè nutriri, & ex consequenti debilis erit, neque tolerare poterit sanguinis euacuationem.

5 Sed efficaciter contra istam responsionem insurgit ratio. Concedunt omnes, morbum magnum posse oriri ab humoribus distantibus à sãguine, siue à solitaria cacochymia, nullo modo peccante sanguine: tunc sic. Sed in tali statu possunt vires constare, Ergo mittendus sanguis est; quod ex presse contra textus supra positos. Ostenditur: quia Galen. 1. aphor. text. 17. docet, posse coniungi virium robur cum humorũ corruptione, vt in principio diximus huius tractatus. Loquitur apertè Galen. meo iudicio de humoribus intra venas (vt tacite obiectioni respondeam) non de cibis corruptis in ventriculo: nam deliramentum videretur, onerato uentriculo prauis succis hominem saginare multis, & frequétibus alimentis. Sed ista dubitatiuncula non est ad rem. Probatum enim

existi-

existimo autoritate Galen. coniungi
viriũ robur cum magna cacochymia.
Ergo si adsit magnus morbus, conueniet sanguinis detractio; adsunt
siquidem scopi.

Quia in omnibus febribus putridis 6
iuuat Galen. mitti sanguinem, ut leuata natura reliquum superet. Per putredinem autem fiunt humores distantes
a sanguine. Ergo isti non impediunt,
sed poscunt talem uacuationem.

Quia nullo modo melius tollitur 7
obstructio in putridis, quàm sanguinis
missione: est autem obstructio comes
putridarum.

Quia detractio sanguinis in eadem 8
proportione relinquit humores, quia
æqualiter uacuat, Ergo non est periculum, ut extrahatur sanguis bonus, &
remaneat malus humor, quę uidetur
ratio Fernelij.

Quia ventilatio impedit putrediñe. 9
Sed per sãguinis missionem fit magna.

Quia reuulsio à foco putredinis ma- 10
gnum auxilium semper fuit in febribus putridis: hęc autem reuulsio rectè
fit sanguinis missione.

Aliæ plures Gale. sententiæ in Me-

thodo, & alibi poſſent adduci pro iſtâ parte: ſed vtilitati, & breuitati incumbo. In tam graui negotio non decreui conclusiones ſtatuere, niſi prius notabilia quædam, & fundamenta propo nam ex antiqua Philoſophia Hippoc. & Galen.

CAP. III.

Notabilia pro concluſione ſtabilienda

PRimò notandum, maſsam ſanguineam eſſe quoddam quaſi mixtū ex quatuor humoribus compoſitum & contemperatum, à ſanguine præcipua eius parte denominatum: in cuius contemperatione, & partium vnione poſuit Hippoc. lib. de Natura humana ſanitatis cauſam, & in illius intemperamento, & ſegregatione, cauſam morbi, & doloris.

Non tamen ex iſta ſententia poteſt probari humores eſſe tantum virtualiter in maſſa ſanguinea, vt opinatur Fernelius. Nos eam exquiſitā mixtionem, quæ ducit ad formarum corruptionem, negamus: ſed volumus miſceri,

sceri, & contemperari, & in ordine ad sanitatem conuenire humores, quãquam formas proprias substantiales contineant: sic enim docuimus in tractatu de Humoribus. Tamen quam sententiam sequi studueris, non est ad rem, de qua agimus: nam quomodocumque, certum est, quòd calore prẹter naturam agente, aut alia qualitate contraria, potest amittere massa sanguinea illam conditionem debitam, & mixtionem (quæ cũ illa sit) qua inter se unitur, & qua subdita est mẽbris solidis, & virtutibus nostrum corpus gubernantibus.

Inseruit tamen multum ad declarãdam doctrinam istius notabilis status elementorum in mixto. Nam sicut per putredinem mixtum, dissoluitur in ea, ex quibus componitur: ita similiter massa sanguinea cùm alteratur, & corrumpitur, dissipatur, & apparent humores effrænati, & cum sinceris formis, vt fẹx vini, & spuma, & id quod viride in vino nominatur. Bilis contemperata sanguine, & pituita, non ita pallida, amara, nec calida existit; separata tamen à prẹdicto

confortio, calidior euadit, amarior pallidior, irritat, mordet, pungit, & vt dicebat Hippoc. loco citato, dolorem infert membro, vbi segregatur & membro ad quod tendit.

2 Secundò notandum, quòd ista separatio humorum, quæ fit à causa præter naturam, talis potest esse, vt impediat sanguinis missionem. Sed dubitas quando, aut quem gradum separationis debent habere humores, vt impediant talem vacuationem. Resp. Quòd ista separatio debet esse, vsque ad supernatantiam. Aliqui obijciunt nobis, vocabulum hoc (supernatantia) esse barbarum, neque Latinum, neque Græcum, neque talem dispositionem reperiri posse in humoribus. Sed ego libenter fero, dummodo meis studijs aliquid conferam bono publico. Supernatantes humores vertit Hermannus Campensis. eodem modo vertit Trincauellius Galen. in com. lib. Hippoc. explicat, supernatans, id est, impermixtus: Humor igitur ille qui debet esse mixtus, & comtemperatus alijs, & contra proprias leges naturæ superfluit, incapaxque redditur, vt permi-

permiſceatur, iſte talis dicitur ſuper-natare. Verba Galen. lib. de nat. human. Hippoc. text. 23. *Pro abundante intellige nunc dictum ſupernatans, ut ſi mauis id, quod non eſt cum cæteris omnibus commixtum, ſupernatans puta appellatum.* Non barbarum eſt vocabulum, quo etiam Plinius vtitur, lib. 24. Aqua ſupernatans ſpongijs tollitur. pudet de nomine agere. Humores debent mergi ad inuicem in maſſa ſanguinea, ille qui non mergitur, eleganter dicitur ſupernatans.

Igitur terminus ad quem iſtius ſeparationis talis eſſe debet, vt impediat prorſus vacuationem ſanguinis: nam humores peccantes, & morbum facientes ita ſeparantur ab optimo ſanguine, vt iam non ſint capaces mixtionis: ſed ſegregati à natura, aut tendunt ad cauitates vitales, vt in morbis lethalibus, aut ad ventriculum, aut ad caput. &c. Quod communiter video in tenuibus humoribus, & bilioſis. Alij verò ita craſſi ſunt, aut denſi, aut glutinoſi, vt tanquam feces, & recrementa grauia adhæreant parietibus vaſorũ, ibique infinita mala efficiant, & com- 3

municent cordi; contingitque in talibus, vt ſãguis extractus nil mali habeat, sed ſit quaſi victimæ, vt aiunt. Aperitur vena (proh dolor) humores peccantes, non poſſunt exire, quia alij adhærent, aut grauitant, aut prædenſitate torpeſcunt; ſãguis verò pulcher, & viuidus, qui diligenter cuſtoditur à natura pro cordis ſuſtentaculo, exit neceſſario, & neceſſario labefactatur æger. Qui funeſtus caſus quotidie accidit (vt ſupra tetigi) in his, qui liberaliter, & ventri, & veneri indulgent. Ventri quidem, quia longis potionibus, & frigidis, & conuiuijs inſeruiunt, veneris nullum modum obſeruantes, ſed pro ratione voluntatem, aut voluptatem ſequentes. Et præterea in illis contingit, qui licèt temperati ſint, & à libidine abſtracti, prauo victu vſi ſunt, aut intempeſtiuis corporis, vel animi motibus agitati.

Eſt tamen pulchra animaduerſio, quod iſta ſegregatio humorum à duabus cauſis poteſt oriri, quarum vnaquæque varios ſortiri poteſt modos, aut differentias (vtcumque volueris nominare, dummodo res intelligatur)

Primò possunt separari ex vi putredinis, vt dixi, & ex omnibus illius caussis, quæ plures sunt, & ex omnibus caufis malignæ qualitatis, aut corruptelæ. Nam massa sanguinaria omnibus modis corruptionis subiecta est; putredini, vstioni, congelationi, rarefactioni, veneno, malignitati, & cuilibet alij contrario, quod primis, aut secundis aduersatur qualitatibus, & earum modis. Secundò, tales humores possunt separari, & supernatare ex ipso principio suæ generationis: quia iecur autor quatuor humorum, talibus intemperamentis affici potest, vt generet humores separabiles, & alienos à consortio sanguinis, difficulter miscibiles, imò nunquam miscibiles, vt in hydropico, aut alijs affectibus hepatis. Tales humores non supernatant, neque adhærent, aut grauitant: quia per nouam putredinem separati fuere. Sed quia in exordio suæ generationis ab hepate mutuati tamen inconuenientiam: atque cùm humores præter naturam possint etiã extra iecur generari (vt alibi docuimus) supernatantia ab illis certe par-

tibus

tibus exordium ſumet, quia multæ ſpecies pituitæ nonnaturalis à ventriculo diſtẽperato proficiſcuntur, quin & aliquæ ſpecies bilis. Vide iam quàm plura ſint, & varia principia ſupernatantiæ.

Rurſus hæc ſeparatio differentias poteſt habere, ſecundum differentias, & ſpecies humorum peccantium, & penes maiorem, aut minorem irritationem naturæ. Pro cuius maiori claritate perpendere oportet, ſupernatantiam non eſſe turgentiam, aut turgentiæ ſpeciem, vt aliqui docti inſinuant. Diſtant certè. Explico: exiſtimo, quod tota maſſa ſanguinaria (ob multitudinem ad vires, antequam ſint ſigna ſupernatantiæ) poteſt turgere, aut eſſe cauſa turgentiæ naturæ, vt ſuo loco dicendum eſt. Ergo aliquando poteſt dari aliqua turgentia ſine ſupernatantia. Si vires totam maſſam commouent huc, illucque, antequam ſuſcitetur putredo, quę humores ſeparet, nonne talis dicetur turgentia ſanguinis? Quis dubitat? Rurſus ſupernatantia datur ſæpius ſine turgentia, vt in febribus merè putridis,

tridis, & longis, & alijs morbis pendentibus ab humoribus ſinceris non turgentibus. Ergo ſupernatantia, & turgentia res ſunt diſtinctæ: ſiquidem vna ſine alia eſſe poteſt.

Sed aduertendum, quòd omnis turgentia bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ ſeparatim, aut ſimul, incipit à ſupernatantia (non loquimur nunc de ſanguine, vt nuper dicebam) Itaque in hoc caſu omnis turgentia fundatur in humoribus ſeparatis iam, & ſolutis à conſortio ſanguinis: & talis turgentia habet coniunctam ſupernatantiam (quam vocamus) ſed non è conuerſo: ratio eſt aperta, nam nunquam turgẽt prædicti humores, niſi quia ſupernatantes, & ſeparati à ſanguinis debito conſortio, & vim inferunt virtuti expultrici membrorum, quæ virtus in varias illos mouet, & agitat partes, vt ab illis liberetur. Ergo ſupernatantia ſemper præcedit talem turgentiam, & illam concomitatur. Vnde aſſerendum eſt, iſtam ſeparationem eſſe viam, & tendentiam in turgentiam. Vide quanta ſolicitudine iſta principia debeas ponderare.

Mul-

Sæpius contingit in morbo febrili, aut ſine febre, mortem repente euenire, neque medicus præſenſit, neque aſſiſtentes quid hoc ſit. Quia humores iſti ſeparati iterum, atq; iterum miſso ſanguine non exibant, ſed manebant magis indomiti, & ſupernatantia mutata fuit in turgentiam: aut vt melius loquar ſupernatantiæ ſuperuenit turgentia vnico aut altero motu ad cor, aut aliam partem principem directo; quia vires debiles erant. O miſerandum accidens; quia fuerunt occulta primordia turgentiæ, quæ latitabant tanquam in ſeminario, in illa quieta, & fallaci ſupernatantia: ideo nunc experiris funeralia lethalis turgentiæ, quæ aut metaſtaſi, vel vt dixi, vnico, ſolo, & funeſto motu elucefcit.

Sæpius vidi (neglecta purgatione talium humorum in febribus continuis) miſerandos euentus. Omnes indicationes volunt aliqui adimplere per ſanguinis detractionem.

Itaque incipiunt humores turgere à ſupernatantia, tanquam à termino à quo: nam per illam redduntur acriores,

res, mordaciores, molestissimi, ita vt nulla pars viuens, aut sentiens illos tolerare posit: & hinc incipit actus secundus turgentiæ.

His suppositis, elicimus conclusionem. Supernatantia præcipuè, vt talis est, impedit sanguinis missionem. Hæc ostenditur autoritatibus Gale. & Auicen. supra citatis, quas vt leges habemus, fundatas in doctrina Hippocrat. & ratione probatur: nam ista separatio humorum solitaria, sed præcisè sumpta, nil aliud dicit, quam præsentiam humorum separatorum à sanguine, propter prauam aliquam qualitatem putredinalem, aut alterius naturæ, repugnantem consortio sanguinis, aut ita exorbitante quantitate, vt nullam habeat proportionem, vt possit misceri, subigi, & coqui. Sed tales humores per se indicant attemperationem, & correctionem, aut purgationem electiuam. Ergo sicut petũt vacuari hac specie vacuationis, ita renuunt, & impediunt sanguinis detractionem.

Sed dices, non esse efficacem rationem: Petunt purgationem. Ergo impedi-

pediunt ſanguinis miſſionem. Aduerte obſecro vim rationis; nam dico, quòd iſti humores ita indicant talem auxilij ſpeciẽ, vt nequeant auferri per ſanguinis miſſionem. Patet, quia illa ſeparatio fit prædictis ſupra modis, ex vi cauſæ præter naturam putrefacientis, aut alio modo corrumpentis, & ſeparantis iſtos humores à conſortio, & miſcella ſanguinis. Addo nunc, & ex vi facultatis ſegregantis bonum à malo, quæ duplex eſt, expultrix mali, & attractrix boni. Itaque vt incipiunt humores ſeparari, etiam incipit natura, quod nocuũ eſt auertere, & quod optimum, in mixtione debita retinere: ſimulque regiones reſpiciens, ad quas humor melius inclinat: & ſic videbis tenues ad caput aliquando tendere, aliquando ad ventriculum per vomitum: craſsi, aut adhærent vaſis, aut inferiora petunt. Vnde ſoleo dicere, quòd ſupernatantia eſt principium, ſiue terminus à quo turgentiæ, & vrgentiæ, vt per ſe patet: nam omnia iſta ſequuntur ad tales, vel tales qualitates humoris, hoc aut illo modo infeſtantis. Ergo cum vergentia, turgẽtia,

a, & vrgentia ab humoribus acribus, ꝫ prauis purgationem expostulent, epugnant necessario sanguinis missioni: quia natura talium humorum, ꝫ natura viuens, simul sequuntur regiones, ad quas inclinant, certè satis iuersas à scissura venę: & in hoc sensu tales humores impediunt sanguinis etractionem, quia neque possunt, eque debent exire per venam scissã. Ergo extracto humore non peccante, ulla erit conferentia, neque tolerania, nullaque vitæ spes: nam extraicur sanguis, qui non peccat, & remanet causa morbosa integra & cum ebiliori virtute. Ergo rectè dictum st, quòd supernatantia propriè dicta mpedit apertionem venæ.

Hanc existimo fundamentalem raonem illius sententiæ Galen. supr. ecit. 4. de sanit. tuend. cap. 4. & 6. pid. p. 3. com. 43.

Vndè si contrariorum contraria est atio, cùm humores separati minenur magnos, & perniciosos motus, ita uando cum sanguine mixti quiescũt, ꝫ mitescunt: vt colligi potest ex ipa ratione contrariorum, & Galen. insinuat.

ſinuat.4.de sanit.tuend.cap.2.

Tamen quia ea, quæ dicta sunt, videntur aliquantulum vniuersalia, & medicus particularia petit, audias pauca verba circa ſingularia.

CAP. IV.

De vnaquaque cacochymia per ſe.

CVm tāta diuerſitas ſit inter separatos biliosos, pituitosos, melancholicos, & seroſos, humores & dubitas merito quem modū in his seruare debeas. Rectè interrogas, præcipuè cùm ſint aliqui textus Gal. & aliorum, qui non mediocrem habēt difficultatem.

DE BILIOSA SVPERNATANTIA.

Trallianus explicatus.

PRius de iſta dicendum, quia humores bilioſi multo citius, & frequentius ſeparati ſunt ob suam caliditatem, & acrimoniam ſimul cum leuitate, quod etiam seroſis contingit; poſtea pituitoſis, tardius melancholicis.

is. Dubitas ergo, quia in biliosa ſupernatantia æquè extrahitur sanguis, ſicut in plenitudine sanguinea. Nam Trallianus, autor grauis dicebat lib. 2.cap.2. Itaq; febres ex putredine,& ſanguinis redundantia ortæ venæ ſectione curari debent: non tamen minus etiam his, qui à bile infeſtantur ſanguinem detrahes, ſiquidem turgens ad purgationem idoneus, craſſior, & copia tibi peccare videatur. Locus difficilis Tralliani, nam videtur æquales facere indicationes ad mittendum sanguinem in biliosa,ac in mere sanguinea redundantia; quod non solum cōtra ea quæ diximus, sed adverſus fundamenta Galeni quæ in principio iacta sunt.

Reſpondeo Trallianum non velle indicationes eſſe æquales omninò, quoad quantitatem ſanguinis extrahendam, ſed quoad genus auxilij. Explico. Detrahendus eſt in ſanguinea, detrahendus etiam, quamuis ſimul redundet bilis cum ſanguine: ſed in hac non ita copiosè, ac ſi non redundauerit, quia illud præceptum eſt ſemper perpetuum, non tantam eſſe quā-
tita-

titatem ſanguinis extrahendam, quādo alij humores à maſſa deflectunt, aut ipſa maſſa infecta apparet alijs humoribus. Exempli gratia, in tertiana exquiſita, quamuis adſit redundantia ſanguinis, mittendus certe, non tamen ità largiter, ac ſi non fuiſſet morbus bilioſus. Quando ergo dixit Trallianus. In bilioſis non minus mittendus eſt, loquitur de genere auxilij (more Hiſpanico) non de quantitate. Equidem ſequentia verba Tralliani noſtrā explicationem inſinuant. Subdit enim. *Nam perſpiratu diſcutere materiam ita latitantem, & putreſcentem. Concludit, quippè minor efficitur*, &c. Hæc certe cauſalis plane demonſtrat mentem autoris, ſcilicet, mittendum ſanguinem, non tamen multum, ſicut quando ſola ſanguinea viget plenitudo. Et licèt priora verba illius videantur obſcura; tamen nil aliud indicant, niſi quod, quando complicatur abundantia ſanguinis cum aliqua ſpecie cacochymiæ intra venas, quæ purgationem poſtulet, potius incipiendum à sanguinis detractione. Trallianus enim, quando

o sola bilis sine abundantia sangui-
is infestat, purgationem faciendam
ocet lib. 12. cap. 3. Maneat ergo ve-
m, supernatantiam biliosam, quantū
t ex se, impedire: sanguineam licèt nō
npediat, moderatur tamen, tempe-
t, & minuit quantitatem. Doctrina
rtè Hippoc. 6. epid. in illo celebri
xtu. Impedimentum in his, qui san-
uinolenta exspuunt, anni tempus,
eurítis, bilis. Quasi dicat. Quod
si adsit morbus venæ sectionem ex-
oscens, bilis multa, & præcipuè su-
ernatans impedit integram fieri, tē-
erat, & minuit quantitatē. Ob quod
icebat Auicen. Caue ne ægrū ducas
d vnum extremorum, vel ad crudo-
um frigiditatem, aut biliosorum ef-
erueſcentiam. Quæ duæ sententiæ
Hippocrat. & Auicen. conueniunt
erbis Gale. supra citatis. Conuenit
is, qui sanguinem expuunt, &c. Quā-
um verò delirent, qui ob solam re-
rigerationem sanguinem extrahunt
n biliosis, explicabo inferius in re-
ponsionibus ad argumenta.

CAP.

CAP. V.

De serosa supernatantia, & pituitosa: ubi de hydrope.

HÆc species cacochymiæ notissima est in ascite, in quo morbo magna copia serosæ, & aqueæ humiditatis exundat, & pauca quantitas sanguinis. Quis autem non videat, morbum esse magnum, & omnibus modis esse perniciosum, & lethalem sanguinem extrahere, etiam in paucissima quantitate. Habituali intemperie hepar afficitur, vires debiles sunt. Quod etiam in leucophlegmatia animaduertendum, in qua magnus etiam recessus à naturali statu, & paucissima sanguinis quantitas conspicitur. Et ob id dixit Galen. lib. aduersus Iulianum, Hydropicum iugulat, qui sanguinem mittit.

Licèt obiter notandum, aliquando posse mitti sanguinem in leucophlegmatia, siue anasarca; non tamen in ascite, aut tympanite. Aliqui medici non dubitant de ista vacuatione, in

dicto

icto casu anasarcæ, si ad aliquam
ppressionē sanguinis superueniat,
ut menstrualis, aut hæmorrhoidalis,
ut è naribus, &c. Sed obsecro mira-
ilem Galenum audiant, numquam
eserentem, quas proposuimus su-
ra indicationes. Quarto igitur de
tione victus Hippocrat. textu cen-
simo, & vndecimo, iam propè fi-
em libri, loquens de anasarca, sic ait:
*empè hic solus cùm incipit, eget in-
rdum sanguinis detractione, cum
ilicet, ex retentione, vel hęmorrhoi-
s, uel muliebris, uel ex quapiam, quę
a plethorica sit causa inceperit: tym-
niam uerò, & ascitem nullus per
nguinis missionem sanare est au-
s*, &c.

Certè tātillum immorabor his Ga-
n. verbis explicandis pro optima
raxi.

Imprimis iam vides, quàm conso-
è loquatur suis principijs. Semper
oposuerat indicationem ad sangui-
em mittendum, desumi, non à
orbo, sed ab specie causæ, quæ cùm
nguis est, audacter mittendus, si ve-
ò a natura sanguinis deflectit, & in

alienam separatam, & supernatantem naturam fuerit permutata, ad pésum & gradum permutationis, & alienationis, permutatur indicatio, & incipit apparere necessitas expurgationis, & obscurari indicatio sanguinis missionis: tantumque increscere poteſt prædicta separatio, & alienatio à natura sanguinis, vt vnam guttam extrahere (ſi possumus ſic ponderare rem hanc) ſit ægrum iugulare. Textu præsens id teſtatur. In tympanite, & ascite, quia materia peccans, & causans morbum magnum, ita exorbitat & aliena eſt à natura sanguinis, neutiquam iſte mittendus eſt, niſi consulto volueris hominem iugulare. At in anasarca, vel leucophlegmatia diuersa res eſt, ob duplicem rationem. Primò, quia humor peccans diſtat à sanguine, sed non ita ſicut flatus, & aqua. Secundo, quia ſi mitti debet, id fit quando talis morbus accidit ob suppressionem alicuius euacuationis sanguinis, & non aliter. Tunc recta curatio ducit ad causam, & causæ principium, & quærit regionem illam, per quam talis sanguis solebat euacuari.

qui

ui detentus, obſtruens, & calorem uffocans, morbum frigidum tandem fficit.

Sed quando dices, talis vacuatio xercenda eſt? Audi obsecro. Galen. lare prædicat, tentandam vacuatio- em cùm incipit morbus, non poſt- uam iam inueteratus eſt, neque in ſtatu, neque in augmento, sed quan- lo incipit. Quid eſt, quando incipit? Quod tempus eſt, quando incipit? Respondeo. Aut in ipso primo insul- u, recenti suppressione illa euacua- ionis, aut quatuor, vel octo primis iebus, vel tẽpore ſtatuto cruditatis. Quid hoc? An in hoc morbo hoc eſt eculiare, vt ſi omittatur in principio anguinis detractio, postea non pos- it effici? Vide obsecro quàm reli- giose Galen. suam doctrinam, & leges rtis insequatur. In principio huius norbi moderatè poteſt mitti sanguis, k non largiter: quia probabile est tũc emporis non esse omninò permuta- am maſſam sanguinis ad alienam na- uram; postea verò iam alius rerum tatus, iam alia humoris diſpoſitio, alius modus virium, propria, & ſim-

pliciter cacochymia censenda, purgationem petens, calefactionem, fomenta, iam habitus refrigeratus, melius sperare poteris menstruationem suppressam, aut aliam vacuationem, adhibita vna, & altera purgatiuncula, & renutritione optima, euacuata frigida, crassa, obstruente materia, quam deposita portione sanguinis, qui maximis de causis est in corpore necessarius. Hęc igitur est ratio ob quā Galen. in principio audet moderatè sanguinem detrahere in anasarca, & non in alio tempore, scilicet, antequā insigniter sanguis fuerit mutatus: nam postea nullum locum habet talis vacuatio, nisi in ægri perniciem.

Ergo humores tales purgationem postulant. Iam legisti, quòd nulla spectata mora serosos in principio, sine vlla dispositione præhabita, purgare docuit Galen. lib. quos, & quando, quia supernatantes cùm sint, & nullius coctionis capaces, medicamentum requirunt: leucophlegmatia verò prędicta cautione tractanda est, quando ad suppressionem sequitur, & humores, quia initia habent aliqua sanguinis

suo

uo modo disponendi. Tamē an prę-
arandi ſint humores seroſi, & aquei
ferius attingam.

CAP. VI.

Melancholica cacochymia an impediat ſanguinis miſſionem.

RESTAT vt de cacochymi amelancholica dicamus, quatenus impedire prorſus, aut modum impo-
nere poteſt vacuationibus prædictis. Eſt autem diſtinguendum, ſicut in
alijs diximus: nam licèt melancholia ſuperflua ſit mixta ſanguini (& ſolet
melācholicus ſanguis appellari) & hac ratione in aliquo affectu indicet vacuationem ſanguinis, tamen prudenter agendum: quia, vt diximus, iam incipit apparere purgationis indicatio, & ideò cautè, & moderatè ſanguis extrahendus. Vidimus plura, & maxima mala ex frequenti vacuatione in melancholicis, vndè Auicen. 4. 1. cap. 20. *Sanguis inquit melācholicus facit, vt fre-*

frequens imminutio sit necessaria, quia in præsenti quidem aleuiat, sed in senio peruenitur inde ad malas ægritudines, ex quibus est apoplexia. Quem textum fere eisdem verbis repetit parte 3. tractat. 4. cap. 12. Et si enim ratione crassitudiuis oporteat sanguinem mittere, quia nequit natura humorem ita crassum euincere: vt docuit Galen. lib. de sanguin. mis. cap. 10. tamen necessarium est calidum innatum refrigerari in absentia spiritus exhausti. In præsentia melancholici succi non potest esse copia spiritus ob contrarias, quibus pollet qualitates. Ergo remanere debet frigidior totus corporis habitus, & ad vlteriorem melancholiam paratus.

Vndè quando Gale. in redundantia sanguinis melancholici suadet sanguinis missionem: vt in curatione lapidis renum. 6. epid. & in curatione melancholiæ morbi. lib. de locis aff. interpretãdus est de moderatissima vacuatione. Elegans locus id insinuat lib. de sanguin. mis. cap. 10. dicens. *Cęterum in redundantia humoris melancholici, sanguinem mittere præstat,*

aut

aut, certe omninò medicaměto vti, etiã bilem expurgante. Quid clariùs potuit dici? Existimauit iuxta artis leges, non posse melancholicum succũ, sine maximo damno per sanguinis vacuationem extirpari, & ideò proposuit expurgationem, tanquam adæquatum melancholicæ supernatantiæ auxilium. Hæc loca insignia Galeni oportet memoria tenere, vbi Galen. agit ex professò de vacuãdi ratione, & alios textus circa res particulares, qui si contraria docent, per prædictas leges, & statuta, corrigendi, & temperandi, quod in præsentia nobis contingit.

CAP. VII.

Locus Gal. ex 3. de locis affect. de curatione melancholiæ explicatus.

ADuersus dicta extat Galen. 3. de locis affert, agẽs de melãcholia morbo, vbi curationem misso sanguine copiosè exercet: ait, quòd si tenuis exierit, supprime statim; si verò crassus,

ſus, relinque, vt largiter exeat. Quæ ſentētia audaces facit medicos in hac re, & videtur Galen. ſui oblitus.

Reſpondendum, Gal. loqui iuxta præſentes occaſiones, & cauſas morborum: nam qui totum illud caput legerit, inueniet tentatiuam vacuationē facere, vt ſciret, an totum corpus refertum esset ſanguine melancholico, & conſequenter ad cerebrum mandaret ſimilē ſuccum. Eſt alia curationis norma: vbi enim cerebrum patitur per conſenſum, ſemper tranſmittentes partes euacuamus. Ergo ſanguinis miſſio, quæ non conuenit cerebro per essentiam affecto, conuenit certe laboranti per conſenſum à toto. Species autem cauſæ talis eſt, vt queat partim tali vacuatione deturbari, quia plethora eſt melancholica, aut ad vires ex mixtione multæ melancholiæ cum multo ſanguine. Itaq; in hoc caſu non propriè ſupernatat melancholia, quia licèt abundet, mixta tamen eſt à prima generatione: quod maximè notandum in hoc loco. Refert Galen. victum præcedentem fuiſse omninò melancholicum, & continuo talem

ſan-

ſanguinem fuisse generatum, quem ſinit fluere (intellige pro virium, & multitudinis ratione) ſicq; cerebrum à tanto malo liberat. Tamen ſi sola melancholia supernataret separata, ſanguine exiſtente in illa debita quantitate, & bonitate, quam exoptat natura, procul dubio non mitteret ſanguinem, sed balneo, & alimentis boni succi negotium perageret. Ipſe quidem gloriatur, ſe melancholiam morbum hoc modo curaſſe, & ſuos amicos teſtes facit. Vbi notãdum, nullam vacuationem exercuiſſe per medicamenta purgantia, neque per ſanguinis miſſionem, sed certè loquebatur de melancholia incipiente à parua causa, quam mitioribus tentabat auxilijs deſtruere. Quantum verò præſtet balnei vſus in hoc morbo, & ad ipsum, & ad cauſam explicare, esset ab inſtituto recedere. At ſi de euacuandi ratione in affectibus melancholicis deſideras exactam, & antiquam doctrinam habere, lege librum eruditiſſimi Alphonſi de Sanctacruce, venerandi parentis noſtri, de melancholicis morbis, & illorum curatione: videbis,

bis flueta clarissima ab antiquissimis fótibus decurrẽtia, & ab vniuersitate illa Parisiẽsi toto orbe celebratissima emanantia, quam pater meus, matrem, & magistram agnoscit: vt suis testatur scriptis.

Ergo hic finem impono, eadem conclusione proposita, ac in superioribus, separatam melancholiam esse purgatiunculis expellendam; mixtam verò cum sanguine, sanguinis detractione euacuandam, non largè, sed cautè, vt dicebat Auicen. & statim ad purgationem accedendũ. Ergo locus Galen. nil contra ipsum Galen. innouat.

CAP. VIII.

Quod licèt vitium in ipso sanguine cognoscatur, antequam omninò separentur humores, non ob id sanguis copiosè vacuandus.

PLura diximus de supernatantia completa humorum: pauca de statu sanguinis, quando ex illius affectio-

ctionibus incipiunt seminaria, siue exordia cacochymiæ. Ergo in isto capite de sanguinis mutatione dissero, antequam terminus ad quem sẽsibilis demonstretur nouæ supernatantiæ.

Nil magis receptum, quam largiter vacuare, quando suspicio est putrefactionis, aut malitiæ sanguinis. Et licèt vt sæpius contingit, infelices sint exitus, medicus tamen gloriatur omnia possibilia auxilia fuisse proposita, quia nulla dies, neque hora sine linea, multis vacuationibus celebratis, quibus extrahebatur sanguis pessimus, malignus, venenosus: putantque laici illas vacuationes fuisse ex arte, & defecisse ægrum ex vi morbi, non ex alia causa. Videamus, an vitia particularia sanguinis, etiam incipientia, impediant omninò, aut mensuram imponant venarum vacuationi.

Sit prima propositio. Putrefactio sanguinis (commune vitium) non impedit sanguinis detractionem, sed poscit: non tamẽ ita largiter, ac cùm sine putrefactione in calescit. Hęc est euidens ex doctrina tradita: nam materia peccans est sãguis facilè per ve-

nas vacuandus, nullo modo subditus medicamento expurganti, neque alterantibus cohibendus. Nota, quòd dixerim, putrefactio sanguinis, non putredo: nam per putrefactionem,, intelligimus ipsum fieri putredinis,, per putredinem, ipsum terminum.,. Quando ergo putrescit sanguis, audacter vacuamus, antequam ex toto putrescat. Est tamen hæc notabilis differentia, quod in febre putrida ex sanguine putrescente, non mittimus sanguinem vsque ad animi deliquium; tali enim vacuatione vtimur in synocha magnæ plenitudinis, antequam tā nobilis humor putrescat: tunc adsunt indicantia exposcentia, & nulla impedientia. At verò quando putrescit, non est possibile vires ita constare in præsenti, & in posterum. Secundò, cacochymia est parata in exordio. Itaque largiter euacuamus, sed non ad animi defectum. Quod etiam Gale. fecit: siquidem illos duos ægrotos, synocha laborantes, alterum euacuauit vsque ad animi deliquium, quia sine putrefactione sanguis multus incalescebat: alium verò putrida affectum

ctum vacuauit quidem, sed non ad extremum. Hanc ergo mensuram imponit putrefactio in fieri.

At putredo in termino magis limitat quantitatem, & gaudet multiplicatione numeri, & repositione melioris succi. Alitur natura sanguine, sed non putrido. Ergo nō est possibile vires esse robustas ad largas vacuationes, quando alimenti adest penuria. Quæ doctrina intelligitur de putredine sanguinis, coniuncta cum putrescentia alterius. Hoc modo cohærentia docemus nostris conclusionibus, & Galeno, & arti. Ostendo, quia putredo, vt est in termino, nullum aliud habet auxilium pro vita patientis, quam vt expurgetur: quia putredo ista omninò corruptum, & dissolutum relinquit sanguinem, & ex consequenti, supernatant partes separatę sub alia forma, & magis magisque separantur à virtute viuentis ad expulsionem per commodas regiones. Ergo vt sic, tāquam impedimētum existit sanguinis missionis: atque adeo, illud quod proprie est in fieri, postulat venæ sectionem, quando sā-

guis

guis non amisit suam formam. Vnde notabilis error illorum animaduertitur, qui quanto deteriorem, & infectũ magis sanguinem vident in vasculis, tanto copiosiorem præcipiunt euacuationem. Maneat ergo stabilitũ, quòd putredo sãguinis in termino ad quem, habet se vt noua complicata cacochymia, quæ hac ratione aliquo modo impediebat: sed quia iuncta est cum sanguine putrescẽte in fieri, ideo antecedit venæ sectio; sicut dicebamus de biliosa supernatantia iuncta cum plethora, aut cum plenitudine ad vires. Et ob id eleganter Gal. exhibet rationem, ob quam sanguinem mittit in istis febribus, dicens: vt leuata natura, concoquat concoquenda, & expellat expellẽda. Quid expellet? Certe putridum in termino: quia hoc genus humoris nullius beneficij est capax, quia accessit ad vltimam priuationem, à qua non est regressus, reliquum est vt foras mittatur. Quid concoquet? Sine dubio poterit suo viuifico calore ab anima gubernato, vnire quod separari incipiebat, sanguinemque suum rectificare, ne vlte-

rius

ius putrescat. Quod opus vitale (vt existimo) in naturalibus edocuit mirus ille Gal. ponens exemplum in vino acescente. Quod iam acetum factum est, ad antiquũ statum recurrere non valet, at quod acescit, medelã suscipit, & ad integritatem reuocatur pristinæ bonitatis. Sed dices. Si quod putrescit potest coqui, vt quid vacuatur? Dico, quòd non attendis dicta Gal. & cogis nos ad producendum sermonem, quando aspiramus ad breuitatem. Euacuamus, quia tantam quantitatem putrescentis sãguinis nõ potest natura vnire, & coquere, leuata potest. Et ita vacuatio hæc respicit id quod putrescit, tanquam si fuisset iam putridum, quia si non exercetur, putrescet, & respectu huius est præcautoria, & respectu multitudinis est vacuatoria.

CAP. IX.

De vitio sanguinis pestilenti, maligno, aut venenoso, an impediat sanguinis missionem, & quo modo?

ANtiqui sub vitio sanguinis plura intellexerunt, quæ forsan non

non ita distinctè tradita in uenies, sed obscura, & confusa. Nostri laboris erit (Deo fauente) in tam grauii negotio, obscura illustrare, confusa distinguere.

Multa sunt communia pestilenti, malignæ, & venenosæ qualitati, quę sub vnica contemplatione comprehēdi possunt ad præsens institutum, quatenus impedire valent vacuationes, aut temperare.

Separemus certa ab incertis. Tres qualitates nobis proponuntur, pestilens, maligna, venenosa, quibus solet esse communis altera, quæ dicitur contagiosa. Pestilens aliquando statim elucet, lethalisq; est, aliquando verò latitat in principio, maligna etiā in principio occultatur, & posteà serpit, & insurgit; venenosa, prout natura eius fuerit, aliquando statim, aliquādo sicut maligna manifestatur in augmēto, aliquando in statu, & sæpius in declinatione falsa, & fraudulenta (loquimur nunc de ephemera pestilenti) In omnibus his dispositionibus, febre acuta comitante, si adsit ali-

qua

qua plenitudinis species, etiam mediocris, viribus sufficientibus, nunquam dubium mihi fuit ad extrahendam moderatam sanguinis quantitaté, partitis vicibus, vt Galen. faciebat in vitio, & corruptela sanguinis, renuendo, & reparando, & contemperando medio alimento corruptionem ipsam. Suppono qualitatem humori inhærere, vt in causa: neque ob hoc dico corrumpi primario humores, vt statim dicam.

Nunquam cogitaui de purgatione in principio minoratiua, aut alia, vt absurdè faciebant quidam medici, quos fuse cōfutaui in meo opusculo de peste Vallisoletana, nisi forsan prius uentris partes abstergere esset necessarium. Cùm enim natura desideret ad emunctoria in ipso principio inimicum depellere ab internis ad externa, quod nititur in omnibus humoribus uenenosis, taliter infectis, & sic carbunculos, parotides, puncticulas, & alia exanthemata solicitat, magnus error est in hoc casu medicamētum tribuere, quod à circumferentia ad centrum moueat, quando ad ambitum

bitum inclinatur, inclinatur statim à principio morbi. Ergo dubium est de venæ sectione, in præsentia istarum qualitatum, dubium inquam apud aliquos. Sed illorum dubium, utinam remoraretur audaciã aliorum, qui in istis febribus ita sanguinem effundunt, sicut in putridis, & synochis.

Dico ergo quòd Iacobus Pons Lugdunensis, qui nuper de sanguinis missione scripsit, probare conatur, non esse mittendum sanguinem in istis tribus febribus, vsque dum compescatur qualitas illa venenosa, maligna, aut pestilens: quia per istam vacuationem accidit vt qualitas repat ad cor: nam sanguinis missio mouet venenum ad interiora, quod videmus in rabie: si enim hominem morsum à cane rabido euacuaremus vena secta, statim illud venenum tenderet ad interna. Idem in carbunculis, & lue venerea, in alijs malignis, & pestilentibus dispositionibus: quia inanitis partibus confluit ad interna replenda, ne detur vacuum, sanguis ille infectus, & cor apprehendit. Ergo non est mittendus.

Præ-

Præterea quia non valent vires. Vltimo adducit experimenta pestis in illa Prouincia, in qua moriebantur omnes, qui per venam sectam euacuabantur.

Parui mométi sunt obiectiones istę, conclusio est firmiter tenenda. Quòd si istæ qualitates resident in massa sanguinea, vt frequenter contingit, non impediunt sanguinis effusionem, sed mensurant, quatenus latenter frangunt vires cordis: nam licet à principio morbi vti debet medicus antidotis, alexipharmacis, & selectis alimentis medicamentosis, tamen si relinquit ipsum humorem, in quo subiectatur maligna illa, aut venenosa, aut pestilens qualitas, nulli dubium, quin citius cordi communicetur, & intensius. Ostendo istam conclusionem ex vi principiorum artis, contra istũ opinantem: quia vrgens indicatio locum habet primum in arte, reliquo nõ neglecto. Sed reuulsio, & retractio humoris venenosi, aut maligni, vrget primo, ne decumbat in cordis substantiam, cum qua habet naturalem antipathiam. Ergo statim à reuulsio-

sione

ne eſt incipiendum. Sed hæc non per purgans medicamentum. Ergo per venæ ſectionem.

Secundò, ſi vena ſecta cõfluunt humores ad interna per ramulos venarũ internarum, vt dicit iſta opinio, certe non erit mittendus ſanguis in pleuritide, aut alia interna inflammatione.

Præterea, ſuppoſito quòd iſta qualitas in hæreat maſſæ, (nã poteſt alibi) debes vacuare maſſam ſanguineam, quia hæc eſt breuior curatio, & ſecurior. Sicut putreſcẽtem vacuas, quare non venenatam, malignam, aut peſtilentem? Non poteſt ſtare differentia niſi in modo, & occaſione, & in menſura quantitatis.

Debeo igitur diſſoluere propoſitas rationes. Dico ad primam, quòd secta vena, omnes humores venarum mouentur ad orificium, ſucceſſione neceſſaria corporum fluentium, aliter non fieret, tollendaque eſſet omnis reuulſio. Si ergo ſenſus demonſtrat, humores reuelli ab internis ad venas externas. Ergo fluunt humores ad locum venæ sectæ; & ita quantum ad

hoc,

hoc, non eſt periculum cõcurſus qualitatis uenenoſæ ad interna, quia iſtæ qualitates non habent motum proprium, ſed mouentur ad motum ſubiecti in quo ſunt, ſcilicet ſanguinis. Cùm ergo humor non fluat ad internas partes ſecta vena brachij, neque ipſa qualitas. Vbi notare velim (ne in noſtris dictis contradictio reperiatur) quod ſupra dixi, ſanguinem fundi in bilioſa ſupernatantia, quia (inter alias rationes) bilis ſubterfugit exitum, & exit ſanguis laudabilis, ipſa vero furit, & mouetur ad alias partes. Sed hoc ratione ſolius miſſionis ſanguinis non poteſt contingere in his qualitatibus, de quibus agimus, quia iſtæ per ſe loquendo non ſunt loco motiuæ, ſed ſuo modo corrumpentes, & deſtruentes mixtionem vitalem cordis, quaſi fuiſſent primæ qnalitates intenſæ. Ex quo ſequitur, quòd non poſſunt leuitare, aut grauitare, ideſt, non poſſunt mouere localiter humores verſus interna, ſicut leuitas facit in humore bilioſo, qui denudatus à craſsis, ſubterfugiens locum ſcalpelli, ſolet petere caput, aut præcordia, ſicut pituita, quę

hæret,

hæret, & melancholia quæ grauitat, vt supra declaraui. Restat ergo, vt malignæ qualitates moueantur localiter ad motum humoris, in quo sunt, versus venam ruptam, quando sãguis extrahitur.

Sed notandum, quòd istæ qualitates talis sunt conditionis, vt etiam possint operari per partium continuitatẽ vsque ad interna, & ita, quamuis non mouerentur huc illucque humores, contingit communicari cordis humoribus in eius ventriculis existentibus, & tandem substantiæ ipsius.

Quò magis conuincitur, vt quam citissime, si in humoribus est talis qualitas, extrahantur humores, ne communicet ut solidis partibus cordis.

In lue venerea, aut bubone Gallico, si adsit species causæ indicans, mittendus sanguis ex vena, quæ ducat humorẽ ad inguina, vbi est tumor, vt crescat, & suas terminationes quærat. Inscius verò apparente tumore, nil de illo curat, sed talum relinquens, aperit brachiales, & cogit naturam mutare regiones.

In morsu canis, non confluit virus ad

d interna, quia humores illuc tendunt: ipsa enim venenosa qualitas per continui alterationem serpit modo prædicto, siue tollas sanguinem, siue non tollas, tangit citius intima sanguine misso: quia pauciora corpora inuenit, quibus resistat, & ita peruenit ad interna. Vnde error est in morsu canis sanguinem detrahere ex vena: sed tota indicatio vertitur ad virulentam substantiam per partem sugendã, trahendam: quia qualitas rabida à solidis incepit, & continuitate partium ad principes deuenit. Nos vero loquimur de qualitate maligna, quę primam antipathiam in humoribus demonstrat, respiciens cor.

Debilitas virium talis potest esse, vt prorsus impediat missionem sanguinis, & talis, vt parumper consentiat. De quo argumẽto plura diximus in superioribus, agentes de debilitate.

Restat dicendum, quare multi moriebantur, si per venas euacuabantur, Audi quæso. Quæ hucusq; dixi de istis qualitatibus, intellige, residentibus in massa sanguinis, præcipue in quarto humore, sanguine, hic facillimè

limè iſta mala suscipit, & prius quàm alij humores: nam & ob alias communes putredinis causas veneni induit naturam, vt semẽ, & lac. Didiciſti hoc ex Gal. lib. de locis. Atque cùm hoc ita ſit, non aberraret, qui talem ſanguinem ita infectum prudenter euacuaret, semper vires inspiciens, & reparans, vſus Gal. conſilio multis in locis. Hoc tamen non ita ſtrictè intelligas, vt semper sanguinem fundere debeas per venas: cõtingit enim in his febribus aliquando vires ſtatim flaccescere, & melius erit per cucurbitulas ſcarificatas sanguinem infectum ad cutem reuocare: quam regionem solet tentare natura in omnibus venenis, corde se per arterias totius corporis exonerante. Apparent puncticulæ lividæ, & maculę, quæ etiam ſolent eſſe assumpti veneni ſigna. Vidi Vallesium illum magnum, ante venarum vacuationes ſtatim totum hominem scarificasse, ne virus ad intima serperet.

At quia qualitas malefica non solum quartum, & selectum humorem sed aliquando solam bilem flauam, aut

ut atram, aliquando pituitam, & ſe-
oſam molem ſolet aggredi, intacto
nguine (mirum dictu) Alia quidem
ia incedendum, quàm propalare, eſ-
et de febrium ſcribere curatione. So-
um hæc dixerim, vt intelligamus
ori plures, vt Lugdunenſis refert in
la peſte, quia forſan alij humores
eccabant, adeò alieni à ſanguine: iſte
utem in pauca quantitate exiſtens,
uacuatus per venas, mortem accele-
abat: quia hoc eſt commune damnũ
mnibus vacuationibus naturæ, & ar-
s, vt ſi non euacuentur talia, qualia
portet, nulla ſit tolerantia, nulla
onferentia.

Sed erit alia ponderanda cauſa? Erit
uidem, nam qualitates venenoſæ, &
eſtilentes, seu quocumque modo
alignæ, non humores, sed spiritus,
on venas, ſed arterias ſolent inuade-
, imo & carnes: in quo euentu, ne-
ue euacuationes per venas, neque
urgationes prodesse possunt, quia
eque peccat sanguis venarum, neq;
ij humores. Quid miraris, quòd plu-
s moriantur? Agitas causam, quæ
on peccat. Debemus ergo inquirere

vbinam ſit pernicioſa qualitas: nam ſi ſit in ſolo spiritu vitali, ſi in animali, aut ſi forſan ſtatim in parte ſolida cordis firmatur, quid prodeſt ſanguinis miſſio? Prodeſt ad mortem citiſſimá. Sed relinquamus hæc omnia tam necessaria, quàm difficilia, quia non pertinent ad iſtum locum, ſed ad lib. de febribus.

CAP. IX.

Obiectiones primo loco propoſitæ diſſoluuntur.

NVnc quieſcet animus, ſi argumenta priora, & dubitationes aliquas dissoluamus.

Putabas indiſtinctè omnes humores, & æqualiter exire per venam sectam. Fernelius huius erroris occaſio fuit, quia dixit, in ęquali proportione remanere humores post venæ ſectionem. Aliud autem agebat Fernelius, & non legiſti attente. Occaſionem dedit: concedo, ſed debebat se amplius explicare, vt non errares. Igitur quando maſsa æqualiter putrescit, æqualiter exeunt humo-

mores, & æqualis remanet proportio. Tamen ſi putridus vnus humor eſt, & reliqui intacti, ſensus demonſtrat, quòd ſi talis humor eſt verè separatus per putredinem à consortio sanguinis, pauca quantitas illius exit per venam ſectam, & sanguis in maiori portione. Ergo poſt euacuationem etiam remanebit inæqualis proportio, quia manet minus de sanguine, & multum de humore putrido. In tertianis exquiſitis, & morbis purè bilioſis quotidie hoc cernimus: ſi sanguinẽ extrahis, videbis in vasculis maiorem portionem sanguinis, quam bilis. Quare hoc? Quia refugit bilis ob suã supernatantiam, cõsortium sanguinis, & mutans locum, cõfluit ad ventriculum, vel ad aliam partem, exitque viuidus ille fluor sanguineus, & quæ erat tertiana, tranſit in continuam, & continua in acutam. Quare? Quia poſt missionem sanguinis non ex arte factam, bilis relicta est in corpore, maior in quantitate, mordacior in qualitate: sanguis verò qui erat eius contemperamentum, effusus eſt inculpatus.

Et hoc est quòd Auicenna dicebat. *Caue ne ad vnam duarum ægrum perducas, vel biliosam efferuescentiam, &c.* Sed p. 4. tract. 2. cap. 7. agens de febre putrida, studensque crassum, & viscosum succum redundantem euacuare, verba quædam profert, mutuata ex Gal. doctrina, sed memoria retinenda. *Et consilium meum in phlebotomia est, vt dimittatur quantum possibile est: si autem non est possibile, tunc multiplicatio numeri est melior multiplicatione quantitatis. Oportet enim vt non euacuetur multus sanguis, quoniam vacuat multum de eo, cuius non est necessaria vacuatio.* Doctrina expressa Gale. cap. 4. de sanit. tuend. sepius citato, vbi ait. *Inspicere autem quantitatem conueniet:* vt v.g. Si bonus sanguis exiguus sit, reliquus vero succus plurimus, in his abstinendum à detractione est &c.

Ergo argum. nil conficit: nam numquã probari poterit, quod humor peccans separatus, & supernatans, & maximè distans à sanguine, exit per sectionem venæ, relinquens eandem proportionem: nam vt ostendimus

fluit

fluit maior quantitas boni, & minor, aut nulla mali humoris, quia talis supernatantia non solum distat qualitatibus à sanguine, sed loco.

Ad secundum patet ex dictis. Sed rursus dico, quòd cacochymia mixta sanguini non impedit venæ sectioné. At si omnino est separata, & sanguis inculpatus manet, sine dubio renuit talem vacuationem, imo prorsus impedit.

Neque obiicias fundamentalem illam sententiam Gal. ex 4. de sanit. non esse ad rem, quia ibi agit de sanitate tuenda, hic agimus de morbis. Atq; adeo si morbus fuerit magnus à sola cacochymia, exposcet venæ sectioné.

Respondeo, Gale. sibi consona loqui: nam similes sententias adduxi ex methodo, & alibi, quando agit de morbis curandis. Nam principia artis, & sanis & ægris sunt communia, sanis ad precauendum morbos, & conseruandum optimum statum, ægris ad recuperandam sanitatem. Vniuersale principium artis tale est, materia peccans est educenda, quæ non peccat, & necessaria omnino est ad vitã,

relinquẽda eſt, aliàs mors exſpectãda. Hoc principium omnibus corporibus eſt commune. Si ergo cacochymia eſt vere ſupernatans, non mixta cum ſanguine, indicabit purgationem; quamuis morbus ſit magnus, non venæ ſectionem: quia peccans materia debet euacuari, non alia.

Commotio verò à medicamento, minoris momenti eſt, reſpectu vtilitatis, quæ conſequitur.

Tertia obiectio etiam diſſoluitur ex dictis. Negamus quòd morbus magnus, & virium robur indicent venæ ſectionem, pertinent ad ſcopos, ſed non ſunt indicantes: in hoc enim video magnam fallaciam inter medicos, confundunt ſcopos cum indicationibus, differunt tamen quàm maxime, indicationes vacuãdi hoc, aut illo auxilio, ſumuntur a ſpecie causæ humoralis, & à modo illius: hæc circũſcribit auxilium, alia quæ contemplaris, (præter ſpeciem cauſæ (non indicant ſpeciem remedij, ſed imponunt modum remedio ipſi iam inuento per indicationem. Virium robur, morbi magnitudo, ætas, tempus, aer,

regio,

regio, ſcopi ſunt quidam magis neceſſarij, & propinqui, alij remotiores, & minus moderantes auxilia.

Ergo ſi adſit morbus magnus, & virium robur, quid ad rem? Adſunt ſcopi generales, ſed non adeſt ſpecies cauſæ humoralis, quæ indicet hoc, aut illud magnum, & ex conſequenti, ſi adſit ſpecies ſupernatantis humoris alieni omnino à natura ſanguinis, adſit indicans purgationem, vt multis locis edocuit Gale. cum Hipp. ſatis apertè, vt ſtatim dicam.

Quartum argumentum de febre ardenti nullam habet efficaciam. Aſſerimus conſtanter non esse mittendum ſanguinem in febre ardenti, pura, & rigoroſa, in qua ſola bilis omnino ſeparata peccat, sanguine non peccante, neque quantitate, aut qualitate. Sola ergo attemperatione, & purgatione curatur. Idem affirmandum de febre ardente à pituita ſalſa, aut à ſola melancholia torrefacta, aut putrefacta circa cordis vaſa, quam admittit Auicen. Tamem ſi tales humores mixti ſanguini peccant, ſanguinem detrahes, quia iam adeſt ſpecies cauſæ ex

poscentis, scilicet sanguis, aut multus, aut infectus alio humore. Dicas obsecro, an inueneris aliquem locum in Galeno, in quo doceat fundendum sanguinem in tertiana exquisita? Nullum certè inuenies, quamuis ex professo illam curat lib. ad Glauc. quia inspecta natura causę, purgationem tantum petit, & temperationem, sicut ardens ex bile. Et ita tam frequenter contingit medicis vt duplicentur tertianę simplices, & fiant grauissimæ, ob sanguinis defectum, & exuperantiam bilis. Nos nisi videamus signa miscelæ, aut abundantiæ sanguinis, aut imminentis maioris mali, abstinemus à tali vacuatione. Vnde Gal. 1. Aphor. 22. agens de ardentibus febribus, & magnis doloribus, mittendum esse sanguinem numquam dixit, sed vacuandum vsq; ad animi deliquium, facta prius consideratione, an effundere Sanguinem, vel purgare conueniat. Equidem ista pręcepta in philosophiæ principijs fundata numquam deserenda. Si Gal. incipiente magna inflammatione, aut dolore vehementi, cogitat prius quid agendum, an mittat sangui-

ſanguinem, vel expurget. Ergo ſumit ſpeciem vacuationis, non ex morbo, ſed ex ſpecie cauſæ, ſemper puram cacochymiam expurgando, ſemper ſanguinem multum, aut vitioſum effundendo.

Quando verò dixit, in ardẽtibus febrib. mittendum ſanguinem vſque ad defectionem, attende, quòd loquitur ſecundum traditam doctrinam, quia in illis inuenit ſpeciem cauſæ expoſcentis: diximus enim ſupra, quòd duo illi iuuenes curati à Gale. ille qui euacuatus fuit ad animi deliquium, laborabat febre ardenti synocho, ſed non putrida. At verò alter synocho putrida, in qua non eſt auſus ad deliquiũ animi peruenire, quia iam incipiebat cacochymia apparere: tamen abundè vacuauit.

Quint. arg. nil contra nos. Concedimus poſſe vires conſtare cum magna cacochymia. An ob id effũdere debes ſanguinem, niſi adſit ſpecies talis cauſæ? Sola ergo cacochymia indicabit purgationem, mixta verò cum ſanguine non impedit ſanguinis miſſionem, ſed impedit copioſam. Quæ doctri-

nã habet latitudinem, si maior est plenitudo, quàm cacochymia, aut è contra. Erit ergo mensuranda quantitas, hoc aut illo modo.

Sextum confirmat dicta. Nam quãdo dixit Gal. *Leuata enim natura, &c.* clarè insinuat, se loqui de oppressiõe, & onere naturæ, non ita de sola qualitate cacochyma.

Ad septimum, obstructio tollitur, prout fuerit causa, si multus aut vitiosus sanguis, illius detractione, si crassi, & pituitosi, aut similes humores, nequaquam, fusione sanguinis, sed incisione, apertione, attenuatione, tandem absterfione, & purgatione.

De ventilatione quærit octauum argumentum, credens, omnes febres admittere sanguinis detractionẽ, quia ista vacuatio ventilat, & frigefacit. Magnus error. Dicimus, numquam esse fundendum sanguinem, ventilationis gratia, nisi alia causa per se exposcens adsit. Prius magnus artifex respicit quod est per se, deinde id quod secundario sequitur, non è cõtra. Vis refrigerare? Placet, refrigera: sed non cum maiore damno, mis-

so

so vitæ thesauro. Refrigera per se,
da aquã frigidam. Non id poteſt? Re-
frigera ex accidenti, ſi adeſt species
causę subdita venæ sectioni: quia
quod eſt per se, præcedit necessario
d quòd ex accidenti:ſi non adeſt cau-
a per se, cnm tua refrigeratione agis
d mortem. Sed dicas obsecro: cali-
lisſima eſt bilis pręter naturam,quare
non purgas illam, vt refrigeres totum
habitum corporis?Semper ne refrige-
rare promiſiſti per venæ sectionem?
Non vides illas refrigerationes totius
corporis, ad quas Hippoc. deducit
23. Aphorism. 1. sectionis. Refrigerat
quidem per deiectiones, non per ve-
næ sectionem. Quare non cogitas de
refrigerando corpore, expulsa bile?
Semper semper amicus noſter sãguis
culpandus, cùm non ſit calidus, ſicut
bilis præter naturam? Valeat iſta eua-
cuatio sanguinis ob solam refrigera-
tionem, recedat ab vsu. Quòd ſi at-
tentè legas loca Galeni, quibus venti-
lationem inducit, inuenies aliam an-
tecedere indicationem, ventilationem
esse comitem, & non primario indi-
cantem.

Nonum argumentum petit longam tractationem de foco putredinis, propriam lib. de febrib. vno verbo respondeo. Reuulsio à foco putredinis facienda: libenter concedo. Sed quis te docuit reuulsionem semper per venæ sectionem, cùm sæpius debeat fieri per medicamentum expurgans, iuxta ideam humoris peccantis. Puerilia sunt hæc: tamen de his iterum inferius.

Actum est iam de humoribus intra venas existentibus, qui valent impedire, aut mensuram imponere magnis auxilijs.

Sed antequam vlterius procedamus, de flatibus aliquid dicendum, vt promisi superiùs.

CAP. XI.

Quando flatus impediant, aut poscant venæ sectionem.

CVm flatus in qualibet nostri corporis regione generari possit (quamuis circa ventrem magis, vt dicebat Hip.) necessarium est aliquid dicere

dicere de illo, antequam ad alia transeamus.

Flatus propter varias causas suę generationis, vario modo impedit, aut admittit vacuationes. Nulli dubium, quin si in toto corpore ex abundantia multorum humorum frigidorum, calore diminutè agente eleuatur copia flatus, impedire debet sanguinis detractionem, & postulare potius concoctionē causæ, & purgationem. Rursus si flatus accidit propter inconcoctionem ventriculi à superante frigore, impediet etiam, nisi aliquid vrgentius molestaret.

Tamen cùm flatus sæpius accidat, quia pituita alicui membro calido accedit; aut à melancholico succo detento, & calefacto, vt in lienosis, aut obstructis feminis. Certè in tribus casibus non impedire venæ sectionē, sed potius admittere existimo. Primò in retentione menstruorum melancholicorum. Videbis ingentes rugitus flatulentos, qui sanguine misso ex talo remouentur. Secundò, in quibusdam lienosis, quibus melancholicus succus, fæx sanguinis cum

ipso

ipſo ſanguine abundat, & circa lienē caleſcit, & flatus calidi generantur: vt vidi in aliquibus hypocōdriacis. Tertiò in alijs hepaticis, qui ob nimiam iecoris caliditatem, non ſolum calefaciunt proprium ſanguinem, qui eſt nutrimentum hepatis, ſed ante tempus trahitur chylus, & rapitur cum quātitate pituitæ, & in illis venulis meſaraicis, & iuxta iecur, ex crudo chylo, & pituita eleuantur flatus. In iſtis tribus caſibus ſine dubio non impeditur vacuatio, ſed petitur, vt demonſtrat euentus, tales lienoſos, & hepaticos, & obſtructos, ſanguine miſſo liberari, peccante ſemper cacochymo ſanguine, qui detinetur in partibus prædictis. Vnde Hip. 2. de morb. pop. p.5. tex. 11. dicebat. *Ventoſitatem venæ ſectio ſoluit.* Hæc interpretatio facilis eſt, & vera: non eſt recurrendum ad ambages Iacobi Eſteue Valentini, qui verbum Græcū Ἀνεμιῶδων, transfert, ſubuentaneum, & ſtatim diſcurrit ad obſcurum, & infœcundum ſeminis fluxum, quem dicit ſanguine miſſo ſanari. Melius noſter eruditiſſimus Valleſius, Fla-

tum

rum ex Hippocrate lib. de flatibus, multarum sanguinis pertubationum esse causam, & consequenter leuari sanguine extracto. Rectè quidem, sed cùm videam plures flatus à causa calida, vt dictum est, in qua & sanguis melancholicus feruet, rectè dixit Hip. *Flatum soluit sanguinis detractio,*

CAP. XII.

De his humoribus, qui in prima regione possunt impedire venæ sectionem.

RElictis alijs diuisionibus corporis humani, diuisionem sequimur, quę pertinet ad vacuationes molliendas.

Prima ergo regio continet ventriculum, intestina, mesenterium, cauam iecoris, & lienis, pancreas, hypochõdrium dextrum, & sinistrum; tandem omnes partes vsque ad gibbam hepatis exclusiuè, & versus sinistram, vsque ad lienẽ, in qua tunicæ molliores, & aliæ duriores, & glandulosæ particulæ. Habet rursus ventriculus

triculus proprias tunicas, & tres regiones, imam, quæ fundus dicitur, mediam, & supremam. Intestina multiplicia, tenuia, & crassa, superiora, media, & infima. Sunt autem in istis locis tot latibula, & cauitates, vt nemini possit esse dubium, multos humores, & varias excrementorum species in illis posse cumulari, aut quia ibi generantur, aut aliunde transmittuntur.

Clarum est, quòd quælibet res præter naturam ibidem potest generari: quamuis quatuor humores naturales solius hepatis germina dicamus.

Oh quot genera febrium sortiũtur causam existentem in latibulis huius primæ regionis, & medicus dummodo clystere eluerit intestina, aut alter diligenter leuiter purgauerit, statim iterum atque iterum sanguinem mittit, & nunquam cessat à sanguinis detractione, putãs causam, & focum putredinis (vt communiter loquitur) esse in venis totius corporis, aut in maioribus. Nonne poterit esse origo in partibus huius primæ regionis, quas non potuit mundare leniens medica-

mentum,

nentum, quia fortiter hærentes hu-
mores, aut antiquas cruditates non
potuit eradicare, aut (quod a nemi-
ne video ponderatum) quia humores
præter naturales ibidem geniti, non
cedunt nisi eligenti medicaměto: sunt
enim biliosi, pituitosi, & melancho-
lici, & tandem incoctiles. Quis du-
bitat, quin purgatio fuerit irrita, si so-
lum lenitiua fuerit. Sine dubio sic
contingit, & morietur æger, quia pri-
ma regio non fuit mundata vt oporte-
bat, & sanguine extracto contingit
vnum duorum, aut venæ sugunt in-
coctiles humores, aut quia non po-
tuerunt sugere prę imbecillitate, aut
quia resistentia crudorum talis fuit,
vt in eodem loco manentes, pernicio-
sa qualitate acquisita, os ventriculi
miserabiliter torquerent, & cor simul
affligerent vsq; ad mortem, acuta fe-
bre excitata, nullaq; prosint remedia,
quia non attingunt ipsam absconditã,
& hærentem causam.

Sed dices: adest inæqualitas pulsus
cum febre continua. Ergo est putrida,
cuius causa in venis commoratur: ad
sunt anxietas, inquietudines, lingua
nigri-

nigricás, ficca, aſpera. Quid ergo? Debeo attendere ad primam regionem, cum omnia hæc ſigna ſint febris profectæ ab humoribus venarum? Ergo posthabita prima regione, detraham atque detraham ſanguinem. ¶ Audi, collige vires ad percipienda quę dicturus ſum. Non ſis ceruicoſus, nec cõtumaciter inhæreas propriæ opinioni, præcipuè quando laboras pro ſalute, & vita. Deteſtor medicum durum, & indocilem. Sæpius mihi contigit audire meos diſcipulos, (ipſi ſciunt) & cogito quòd Deus poteſt illis dare aliquid lucis ad operandum, quod mihi denegat ob meam ſuperbiam dummodo infirmus liberetur, vtar cuiuſcumque conſilio.

Soluam igitur iſtam difficultatem, maxima qua potero claritate, quibusdam concluſionibus propoſitis.

Primò certum eſt, omnia ſigna febris humoralis putridæ venarum poſſe reperiri in febre à cruditatibus primę regionis putrefactis, aut vſtis, aut alio modo deprauatis, aut in alienos humores conuerſis. Pulſum enim adeſſe inæqualem tanquam certo certius

...s affirmo. Galen. id docuerat 3 de
...æsag. ex puls. c. 16. Nam si dicit, ex
...ultis cibis ingestis inordinatum, &
...æqualem pulsum apparere, conse-
...enter ex alijs speciebus cruditatũ,
...t humorum pręternaturalium in
...ima regione generatorum, pulsus
...it inęqualis. Et ostendo, quia omnes
...usas inęqualis, & inordinati pulsus,
...hę reperiri possunt affectis venis to-
...is corporis, possunt etiam reperiri
...febre à prima regione: in ea enim
...ssunt esse causę inęqualiter grauan-
...s, inęqualiter distemperantes, inę-
...aliter obstruentes, inęqualem di-
...ositionem producentes in cordę, &
...terijs. Velocitatem verò, & magnitu-
...ę pulsus aperte proposuit Aui. Erit
...go pulsus magnus, celer, & inęqua-
...s, & sæpius non magnus.

... Prętereà secundo certum est, in
...ausa adusta, & nidorosa apparere
...rinam rubrã, similem ei quę in syno-
...ho: nam sufficientes causę sunt ad
...lam tingendam, aut mixtione alicui-
...s portionis biliosæ, aut intensione
...aloris; id enim clarè docuit Auic. a-
...ens de ephemera ex cruditate.

Tertiò

Tertiò certum eſt, ſæpius esse linguam aridam, & nigram, quia tunica ventriculi tantopere diſtēperata, eſt & fuliginibus nigris ex ipsomet ventriculo, & alijs partibus primę regionis eleuatis,hę linguam aridam, asperam,& nigram reddere valent. Similiter aderit rubor faciei, dolor capitis, difficultas respirationis, septo transuerso compresso.

Hęc cùm ita ſint, magnum periculum imminet,imo certa vitę desperatio, ſi tam magno impedimento exiſtente, sanguinem detrahas, non cognita exactè specie cruditatis,à qua febris oritur, tam ſimilis humorali venarum. Signa febris putridæ, calor intenſior, inæqualitas pulsus, cum frequentia, & celeritate, vrina rubea, dolor & grauitas capitis, inquietudo, anxietas, faſtidium cibi: omnia, hęc reperiuntur in febre ex cruditate, de qua loquimur; quam cum non diſtinguis à putrida venarum, detracto sāguine, auges mala, & iugulas ægrotantem. Igitur cognito isto impedimento, neutiquam conuenit ad scindendas venas properare: nam ſi talē

materi-

ateriam venę sectione vacuare ten-
es, manifestum esset deliramentũ,
prius mortem ægri videres, quam
itum talium cruditatum per venas;
consideres viam arctissimam, & cir-
ulos ab ista regione vsque ad 2. Re-
ram quòd mihi cõtigit. 28. die mor-
grauissimi, vocatus, inueni peritum
edicũ strenuè se gessisse in eius cu-
tione, & multas, & copiosas san-
uinis vacuationes exercuisse, & in-
erdum cucurbitulas scarificatas. Erat
utem ęger studijs deditus, Regis, &
egni consilijs distractus, & impedi-
us; videbatur autem agere animam,
ifficilè respirans, cum dolore intenso
orsi, & pectoris, cum nigra, & aspera
ngua, pulsu veloci, inæquali, ma-
no. Cum autem esset paratus bar-
itonsor, seu venarum artifex, ex prę-
epto periti medici, ad celebrandam
anguinis detractionem, tetigi ventrẽ,
omnem primam regionem profun-
e tangens, et per omnes partes dis-
urrens, mihi persuasi, ex vita antea-
ta, & continuis vigilijs, & studijs, aut
x erroribus victus, aut alijs, aceruari
magnam copiam flatuum crassorum,

&

& variorum succorũ crudorum, causam euidentem tantorum accidentiũ atque per dies omnes anteactos, nunquam ad venas potuisse transire, nec per tã angustas venas hepatis ad gibbam eius percolari. Animo igitur alacri iussi chirurgum abire, & subito purgationem parari, ex catholico benedicta, & de coctione emollienti, cum saccaro rubro; clystere iniecto quater deiecit, non excrementa communia, solum ex alimentis, sed quasdam melancholiæ adustæ partes, & aliorum humorum crassorum, incepitque exclamare, tam facili auxilio se iam iam liberari. Peritus tamen medicus semper suspectus, mihi dicebat, quod illa lingua, malignum aliquod internum inflammatorium affectum ostẽdebat: semperque adesse necessitatem per venas euacuandi: aut ratio danda, quare illa lingua cum febre hoc non indicaret. Nos verò securi de euentu dicebamus esse fuligines ex prima regione, & febrẽ adhuc ex eadẽ causa, licèt posset coniungi altera ex venis. Igitur ementiuntur sępius signa, quæ possunt ex varijs partibus

oriri,

iri, quia ſimilitudines ſunt fallaces. atura ergo noſtri infirmi ab illa ſub irgatione non cessauit aliquas euaiationes moliri per ventrem, & vriis, conualuitque breuiter, ſine vlla nguinis detractione. Per tot itaque es poteſt dnrare hęc indicatio, neecta in principio? ſine dubio poteſt, misericordia Dei accidit profecto us cognitio, non viribus noſtris.

Sed dices. Quomodo diſtinguā inr hæc ſigna? Quando affirmare pcero ſigna esse febris humoralis vearum, aut contentorum in prima regione? Rectè dubitas. Hoc opus, hic abor. Reſpondeo. Longam requiri xperientiam, & meditationem. Sed uid conſiderauerim dicetur: hinc nanuduceris ad certiores contemlationes. Ego cum viderem non onuenire ſigna iſtius infirmi cum afectu venarum, decreui tangere rimam regionem, & manu comprinente ſentiebam rugitum, ſimul cum enſione varia, iam cedente, iam in lijs partibus non cedente. Videbam oſt factas plures vacuationes ſanguiis, non esse temere mittendum. Tertiò,

riò, hoc impedimentum per tactum cognitum, poſſe deturbari, quamuis aliquid in venis esset: quia hoc mihi ſemper cõpertum habeo, primam regionem derelictam, aut oblitam, eſſe conſeruantem cauſam, aut generatricem multorum malorum in venis in progressu morbi. Si conſeruans eſt necessario tollenda, vt cauſa ſine qua non, ſi generatrix, præcipuè indicat.

Quartò, vrina erat fere ſimilis naturali, & alia ex parte non aderant ſigna veneni, aut malitię, quamquam febris se oſtendebat cùm tantis accidentibus. Ergo genus venoſum parũ aut nil indicat in hoc caſu, et ponderat magis læſio primę regionis,

Quintò, conſideraui quòd in febribus acutis vtimur ſæpius poculis, & Alexipharmacis frigidioribus, & in tertianis duplicibus continuis etiam, & in alijs, pręcipuè tempore æſtatis: & quamuis reserata fuerit in principio prima regio, iterum in eodem morbo solet obſtrui, et premi tam potionibus, quam alimentis inquinatis à febre, & consequenter quaſi ex reliquijs, et reſiduo morbi

prima

rima laborat regio, et medicus solet
xistimare esse reuerſionem, aut re-
udescentiam ipſius morbi in venis,
ùm tamen ſit complicatio, aut quaſi
rminatio causarum pręcedentium.
aque quamuis prima hęc regio non
boraret à primo morbi insultu, ta-
en poſtea potuit, aut ex dictis cau-
s victus, et potionum, aut ex tran-
oſitione humorum, et metaſtaſi:
que adeò iſtis conſideratis, audacter
linquendæ ſunt venæ, & quærenda
acuatio prædicta, quæ subpurgatio
ocatur ab Hippocra. ſub qua intelli-
tur alia etiam, quæ licèt eligat pręc-
ctos humores, quia tamen parcè
ercetur, ſubpurgatio dici poteſt,
uę locum habet, quando per clyſte-
s predictos non cõpletur indicatio.
rgo ſatis vt arbitror, conſtat, quan-
m impediat iſta diſpoſitio vacuatio-
em sanguinis, & quàm ſimilia habe-
accidentia cum febre putrida, ad
ducendos medicos.

Illud autem monere non deſinam,
oc tempore, quando per totam Hi-
aniam vſus niuis inoleuit, & non
uomodocumque, ſed quę frigidior,

& in gelu conuersa, eo laudabilior potio, vt vnius oris, & gutturis transvolans voluptas totius corporis tristitiam pariat. Non vitupero niuem, sed tempero.

Asſiduus verò vſus frigidisſimæ, primam regionem debilitat, coctiones retardat, craſſos, lentos, glutinoſoſq; ſuccos reddit, & pituitam vitream generat, qui humor ita partibus adhæret, vt nullis ſoleat ſubijci medicamentis: & dolores incredibiles, & morbos difficiles pariat: & in febribus humoralibus, ſolus iſte humor ſegregatus ab alijs, in iſta prima regione perſiſtens, moleſtias facit tales, vt ſæpius credamus, eſſe malitioſam febrem, ob ſymptomata: quia calor paruus, accidentia verò magna elucent. Et ſine dubio fallimur, quia accidentia oriri ſolent ex iſtis humoribus ita hærentibus, vt maximè vexent tenacitate & penetratione ſimul: & cùm ſint difficilis incenſionis, febriculam excitant quaſi tepidam, & putamus malignam puncticularem. Exiſtimo hoc eſſe maximè ponderandum: quia cum adſint etiam pulſus inæqualitates,

lates, & anxietates, & calor preter-
turam quaſi paruus, putat medicus
se sanguinem mittendum, quia ſer-
t putredo, & malignitas in venis.
hinc infelices euentus. Vide
tanta, & fraudulenta mala ex potu
gido, & inordinato victu profici-
antur, ita tenacia, & reſiſtentia, vt
principio morbi inuicta perſeuerēt,
amque sanguis extrahatur, peioris
unt conditionis, & maioris periculi.
Quod etiam in ſuperioribus anima-
uerti, agens de humoribus craſsis,
c lentis venarum totius corporis:
uia non solum in prima regione, de
ua nunc loquimur, ſed in ſecunda,
ifficiles, & mali euentus pariunt di-
poſitiones, ſi per venam sectam ten-
es vacuationem. Si enim diximus,
xuenis non posse tales humores ve-
a secta exire, ſine magno detrimen-
o, quomodo possunt ex prima re-
ione?

Solet autem in medicorum colle- 1
gio, quando consulunt de morbi cu-
atione, dubitari, an prima regione exi-
tente cruda, cum acuta venarum fe-
re, quæ ſanguinis vacuationem po-

 ſtulet,

ſtulet, debeat primus dies purgationi dicari, & ſecundus venæ ſectioni?

Reſpondeo per aliquas propoſitiones. 1. Si cruditas leuis eſt, quæ clyſteri cedat, & parco victui, poteris ventrem eluere, & ſanguinem mittere eodem die.

2 Si ex ingeſtis, & prauo, atque antiquo vſu rerum non naturalium, & nauſea, & alia primæ regionis grauatæ ſigna adſint, quamuis febris vrgeat, debes leue medicamentum exhibere, aut ſaccharum roſatum alexandrinum, aut ſyrupum vocatum Principis, qui ex ſucco Alexādrino, & ſaccharo cōficitur; aut ſyr. purgatiuū 9. infuſionum ex deſcriptione Regia, addito decocto cordiali ſēnato. Equidem non video caſſiam in vſu, forſan quia admodum lenta, & non eradicat adhærentia, & craſſa, ſoletque mouere multa, & euacuare pauca: quamuis Valliſoletani medici periti antiqui illam probabant: altero verò die poteris ſanguinem detrahere.

Ratio eſt, quia licèt febris vrgeat etiam purgatione temperatur, quia

aufer-

aufertur quædam concausa ipsius febris, & tollitur impedimentum magnum ad exercendas reliquas vacuationes. Secundò, quia præcautionis gratia (ne febris acuta fiat malignioris conditionis, & difficilioris curationis) oportet tantam, & hærentem cruditatē deponere: erit enim causa prauorum accidentium, si intus relinquatur. Tertiò, quia opus tam necessarium non debet committi cuilibet clysteri, quamtumuis acri, sed purganti medicamento, quod finem artis, et naturæ perficiat, et compleat. Ex quibus constat, non detrahi aliquid de indicatione, quam præstat acuta, & vrgens febris, sed potius securius compleri: video tamen clystere purgante multos vti, cum magno periculo futuri euentus. Id ego non probo. Tyrones autem vt sunt audaces, et multa temere aggrediuntur, vno die purgant electiuè, simulque mittunt sanguinem. Sed quæ non faciat iuuenilis feruor? Quāuis possibile est tam magnam vrgentiam inueniri.

Igitur vt ad alia pergam, sequi debemus consilium Galen. 4. de sanitate

tuenda cap. 5. dicentis. *Quippè vena incisa bonum ſanguinem emittit, malum vero, qui in primis maximè venis circa hepar, & meſenterum colligitur, in totum attrahit corpus*. Quæ ſententia non tam rigidè ſeruanda eſt, vt ſi aliqua ſe obtulerit vrgentisſima cauſa vacuandi ſanguinem, non poſſis vacuare, vt in celeri angina, aut alia ſimilis periculi inflammatione.

QVAE HVMORVM diſpoſitio impediat purgationem.

DIximus ſuper ius de abundantia vel ſupernatãtia humorũ: nunc opus eſt explicare, an talium humorum cruditas, vel alia diſpoſitio valeat impedire purgationem: an neceſſario præparationem aliquam expoſcant.

Magna hic quęſtio de minoratiua purgatione, quam ex profeſſo eleganter agitant omnes neoterici, & antiqui in tractatu de purgatione. Ego aliqua adnotabo neceſſaria, forſan ab aliis relicta, & claritatis gratia, per quędam dubia procedam.

Sed iam opus eſt, vt concluſione

propo-

proponamus, dubijs præpositis suo ordine.

1 Dubitare quis posset, quare cruditas humorum constituitur, tanquam impedimentum purgationis: præcipit enim Hippocrat. nec vllo modo tangenda, aut mouenda ea quæ cruda sunt. Quid habet cruditas in se, vt obstaculum sit expurgationi? Et auget dubitationem, quia experimur sæpius, cruda expelli à natura, tàm per morbos, quàm per sanitatem: quin, & à medicamēto trahi cum patientis vtilitate. Ergo crudum, in quãtum crudum, præcisè loquendo, nullã facit repugnantiam ad expulsionem.

Dico quòd crudum, aut potest suscipere aliquod beneficium ab arte, aut natura, aut nullo modo aliquid proficuum aptum est recipere, quod est notatu dignum. Si aliquid potest boni recipere, retinetur à natura; retineri verò, impedimentum est ad expurgationē: quia retentio, & expulsio, motus, & quies, sibi adinuicem obstant. Ergo illa cruda non sunt mouenda, quæ retinentur à natura, vt aliquod ab illis commodum accipiat, sicut

 cut

cut sunt alimenta, aut alij humores, in quibus quærit viuens, si posset, suam similitudinem imprimere, aut saltem reducere ad meliorem statum, quem vocant ad benignum. Itaque in istis duobus casibus, cruditas retenta à natura, contrariatur purgationi: quia ad aliquem bonum finem retinetur, & cum vtilitate naturæ retinentis. Ergo crudum vt sic, non repugnat purgationi, nisi in quantum retinetur à vitalibus facultatibus: retinetur autem propter aliquam similitudinem. Sed quam similitudinem, cum sit omninò dissimile in termino à quo? Dico habere crudum aliquam similitudinem, saltem genericam, aut mediam. Retinet certè natura panem in ventriculo, quamuis non sit ita similis, vt in termino medio, aut vltimo. Sic etiá humores crudi retinentur in venis, quãuis cum vestigijs putredinis (quia habent aliquas partes reducibiles ad benignum) tametsi fuissent alimentitij: quia quantum attinet (aduertas obsecro) ad finem naturæ, eundem habet in alimentis, & in humoribus istis, quamuis non conuertat ex toto

humores

humores malos, simul conuertit alimentitios. At verò aliud est crudum, ita alienum, ita dissimile, vt neutiquã natura possit retentionem illius appetere, vt humor putridus in termino, venenosus, malignus, & si aliqui alij sint ob aliquam conditionem incoctiles. Isti certè, vt taliter crudi, non impediunt purgationem: quia neque à natura, neque ab arte sunt susceptiui alicuius beneficij, propter remotam dissimilitudinem, & ob id non retinentur à natura; si non retinentur, non obstant purgationi; & motui locali: imò (vt dicemus) conducunt aliquid ad motum purgationis.

Sed dubitabis, quia in principijs morborum nil excernitur naturæ ratione, sed violenter ex vi causæ symptomaticæ: vt docuit Gal. 4. aphor. 2. Quæ doctrina nullo alio innititur fundamento, nisi in amplexu illo generali, quo natura retinet omnia in principio morbi, tàm bonum, quàm malum humorem similem, & dissimilem, ac si posset aggredi coctionem: nam post hanc excitatur expultrix ad ex pellendum,

Rectè dubitas. Sed aduerte, hanc esse excellentiam artis ratione vtentis, vt cognoſcat, quando natura amplectitur inimicum inuincibilem, à quo debet ſuperari; quando verò è contra. Ipſa certè, vt determinata ſolet eſſe ad vnum, ignorat alterū; in quo caſu indiget arte. Lex communis illa eſt, vt retineat coquenda: ſed quando inter iſta ſunt alia incoctilia, à quibus mortale damnum accipere debet; quid faciendum? Ipſa quidem naturali motu licèt tibi videatur detinere omnia indifferenter: ſi tamen habet eruditum miniſtrum, cognoſcentem humoris fraudem, cogit ad purgationem; cogit dico humorem, non cogit naturā, quia hæc non detinet humorem incoctilem, ſed potius deteſtatur; detinet ſolum coctilem per ſe, in quo inuenit aliquid aſſimilabile, alium vero ex accidenti. Atque, quod iſte ſit ordo naturæ, vel (vt preſſius loquar) quod iſta ſit appetitio naturaliſſima ad expellēdú incoctile, à priori quidē colligitur: quia appetitus, vt fertur in obiectum ſibi naturale, ita dicit fugā ab obiecto omninò corruptiuo. Rurſus, vt dicit

tenden-

tendentiam in bonum: ita dicit vnionem cum illo, amplexum, quietem, & retentionem illius: & vt dicit fugā, & auersionem, ita non caret medijs, quibus propellat suum contrarium. Hoc principium euidens est in appetitu intellectiuo, & sensitiuo: euidens quoque in appetitu naturali, tam viuētiū, quàm aliorū corporū. Videmus, siquidem similia similibus iungi, & alia pellere. In historia de plantis, & virtutibus lapidum plura inuenies. Nunc ad rem. Ergo natura nostra cum illis nunquam vincendis humoribus, nunquam dicet quietem, vnionem, & amplexum; dicet tamen auersionem, & ad pellendum propensionem radicalem.

A posteriori, quia ab vno Hippoc. vsque ad nostra tempora visæ sunt plures vacuationes in principio factæ, aut cruda existēte materia, quæ symptomaticæ vocantur, cum maxima viræ vtilitate, vt eruditissimè probat noster Vallesius 5. controuers. c. 5. Discurre per lib. de morb. vulgar. & videbis lib. 3. morb. pop. 2. p. text. 2. & 3. de morb. pop. par. 1, de illo, qui

habitabat in horto Dealcis, & lib. 22 ep. 1. p. text. 9. Ergo ſignum eſt naturam radicaliter, & in ſuis internis principijs appetere expulſioné illius, quod non decet, neque poteſt retinere. Itaque cum iſtis humoribus tam contrariæ conditionis, nunquam dicitur quietem, neque verum amplexum. Atque ad hoc opus expulſionis, ſi ipſa non valet, aut ob imbecillitatem, aut ob nimiam contrarij reſiſtentiam, indiget magno miniſtro. Et hanc exiſtimo eſſe Philoſophicam rationem, qua poteſt inniti minoratiua purgatio. Atque adeò iſtud genus cruditatis non impedit, ſed acclamat purgationem, habetque adminiculantem naturam vitalem, vt dictum eſt, ſiquidem appetit. Ex quibus ſequitur, in hac purgatione minoratiua medicum eſſe imitatorem naturæ.

Dubitas, quomodo poteſt appetere expulſionem humoris, quem non inuenit incoctilem, & diſſimilem; nam cùm mixtus ſit alijs, non apparet talis diſſimilitudo ita contraria, vt indicet auerſionem, & diſſonantiam obiectiuam ad appetitum. Ergo non appetit

natura

natura talem humorem pellere: & sic nunquam erit adminiculans ad actum purgationis.

Dico, diuersorum humorum mixtio, aut rudis miscella, aut aggregatio, aut iuxta positio (quodcumq; volueris) non tollit actionem qualitatum inter se, & vnius humoris in alium: quia si adhuc in mixtione perfectissima, quæ excludit formas miscibilium, remanet actio, & passio inter diuersas partes mixti, quid dices de diuersis humoribus mixtis, seruantibus suas formas? Sine dubio agent, & patientur inter se. Quare ergo non agent in partes viuentes nostri corporis? Agēt quidem, sed multū dissimiliter, vnusquisque humor per qualitates, quas habet, coctilis per qualitates mites, & domabiles, incoctilis, & alienus, per qualitates rebelles. Itaque natura in humores coctiles magis agit, quam patiatur ab illis, ab humore incoctili magis patitur, quam agat. Ergo falsum est dicere, humorem incoctilem non esse obiectum facultatis expellētis in principijs morborum. Et ostendo præterea, quia aut separatus, aut

non

non separatus ab alijs, semper seruat eandem conditionem,& rationem excrementi; solum potest esse differentia penes minorem, aut maiorem irritationem, quam imprimit naturæ viuentis: quia mixtus non ita irritat, sincerus maximè molestat.

Et hoc quidem fallacissimũ signum est apud eruditos, et eos qui iam senescunt in artis operibus: quod maximè ponderari desidero, nisi præ claritate dicendi vilescat. Explico.

Humores peccantes in principijs morborum, sunt in multiplici differētia. Sed ad præsentem dubitationem duplex modus explicandus sufficit. Quidam irritant qualitatibus manifestis primis, aut secundis, quorum notitia manifesta est etiam cuilibet medico, saltem ex sensu infirmi, si ipse medicus attentionem præstet ad percipiendas acrimonias, caliditatis intēsionem, et tenacitatem humoris renitentis: et hæc, omnia, vt fieri possunt in principio.

Alij sunt humores, qui nullum habent manifestum peccatum, pertinens ad prædictas qualitates: habent

tamen

tamen aliquam qualitatem deleteriã, qua mixtioni ſpiritus, & cordis contrariantur, non per qualitates excedentes primas (vt dixi) ſed per ſecundam qualitatem, quo caſu quieti ſunt: humores, æger non affligitur, non iactatur, vrina non turbatur, omnia videntur eſſe in pace, cùm tamen deiectio virium vitalium ſe oſtendat, attentè inſpicientibus. Si igitur illi humores in principio moleſtabant naturam manifeſtè, ad quorum expulſionem aſpirabat expultrix ante coctionis aggreſſum, multo magis intendet in principio expellere iſtos, qui quanto magis in agendo occulti, tanto ſunt lethaliores. Obſecro, vt non metiaris ſtatum facultatis expellentis, & humorum, ſolum penes maiorem, aut minorem irritationem, aut penes inquietudinem ægri, & alia accidentia: ita vt quando non irritant, tu etiam ſegnis, & otioſus ſis; ſed debes ponderare diſſolutionem vitalem ex ſola præſentia, & cõtactu talium humorũ, quo nihil terribilius dici poteſt. Noſcit autem ſtatutum huius indicationis, qui in pulſibus cognoſcendis diu-

tur-

turnos, & studiosos inpendit labores.
Hęc dixerim,vt appetitū naturę viuētis consideremus ad expellendū quēcumq; inuincibilem humorē,ad cuius expulsionē solet indigere manu ducēte: & hūc statū soleo appellare naturę turgentiam in actu primo: non enim potest exire in secundum, mouendo tales humores, quia tales sunt, vt anticipent debilitatem illius, & non audeat pellere, quia non potest; imò potius fugit, & comprimit se, neque dilatat arterias, ne trahat versus cor venenosos halitus. In tanto periculo quid facies? Si sanguis paucus est in venis, neque cucurbitulis ad cutem; neque clysteribus ad ventrem malignos succos vales allicere? Nonne (si reliqua omnia cōsentiant) tentabis partem deponere, miscendo cordialia cum ipso medicamento? Non debes exspectare veram coctionē,quia prius accedet mors. Dixi veram coctionem, quia falsam sæpius vidi, & cum vrina bona perire ægrum. Sed quia hæc iam pertinent ad curationem febrium malignarum non pestilentium, ad alia transeamus.

Hęc

Hæc saltem dicta ſint, vt diſcedant iam ab ore omnium frigidæ illæ rationes. Natura retinet, Ergo non vacuandum. Non habemus illam adminiculantem, non trahit medicamentum, &c. Omnia iſta argumenta procedunt ex ignorantia principiorum.

Eſt igitur purgandum moderatè, quando humores ſeparati, licet quieti, tales ſunt, vt natura illos vincere non poſſit, & ab illis ſuperari. Multa ſigna habeamus. Neque vllum impedimentum eſt cruditas, ſed potius motiuum, & indicatio, quod Gal. ſatis clarè docuit. 4. aphor. 1. his verbis. *Non tamen omnes quæ (loquitur de grauidis) hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari: ſed ſi materia turgeat (inquit) vel cogat accelerare, aut vrgeat, & premat.* Sic teſtatur codex Græcus, vt rectè aduertit Anton. Muſa.

Sed dubitas, quare in tam graui negotio non ſe explicuit Hipp. in aphor. 22. Concocta medicari, &c. Dico, quòd Hipp. exemplum poſuit in turgenti, & non in vrgenti: quia perpe-

tuum

tuum magis eſt, purgare turgentes, non ita perpetuum, purgare vrgentes: quia ſæpius mixti ſunt cum ſanguine, & cedunt feliciter ſanguinis miſſioni: tamen ob id non negauit deberi purgationem vrgentibus benè ſeparatis à consortio sanguinis. Non certè nouum eſt in Hippoc. ſub vno exemplo aliud intelligere, quòd habeat ſimilem rationem. At vrgens quam ſimilis cenſendus turgenti.

Preterea probatur noſtra ſententia. In turgentibus, expurgamus tribus de cauſis, atteſtante Gal. 4. aphor. 10. Primò, ne robur diſſoluatur. Secundò, ne febris augeatur. Tertiò, ne humor irruat in partem principem: quæ certe causæ omnes concurrunt in vrgenti supernatantia, vt per ſe patet: nam insuperabiles humores ob suá malitiam, aut aliam prauam qualitatem, niſi in principio minorentur, increſcit maximè febris, diſſoluetur virtus, & pars princeps ab illabente humore fatiſcet, ita vt periculum futurum, quod eſt in turgentia actuali, iam ſit præsens in vrgentia iſta, de qua nobis eſt sermo. loquimur enim

de

de purgatione, vt euacuatorium auxilium est, quia de hoc est dubitatio, nam de expurgatione, vt reuulsorium aliqui non dubitant, vt est videre in tract. de purg. Itaque asserimus, humores istos, licet non fluant actu, sed quieti sint, esse vacuandos, propter tres illas causas, quæ in turgentia inueniuntur.

DE PVRGATIONE reuulsoria.

SEd contra illos, qui etiam negant reuulsionis gratia esse purgandos humores crudos, extant plures, & euidentes rationes apud Auicennistas, c. de curatione phrenitidis, etiam ex mente Gal. vbi probatum est, in ipso primo insultu incipientis phrenitidis à sincera bile, à sanguine segregata, neque sanguine peccante, esse exhibendum medicamentum expurgans. Aliqui vero ad pauca respicientes, in omnibus febribus, & in omni incipiente morbo, reuellere à foco putredinis per sanguinis detractionem semper contendunt.

Neque

Neque illis ſufficit autoritas Gal. lib. 1. de compoſ. medic. per loca, vbi ſtatim in alopecia pituitam, & vtramque bilem, & idem facit in manantibus capitis vlceribus, expurgat. & li. 2. in dolore capitis, & 13. method. plures oculorum inflammationes vno die ſanaſſe dicit expurgatione.

Idem Hipp. 4. acut. 64 Hos ſi ab initio purgare volueris, ante diem quintum facito: quod in fracturis, & vulneribus fecit. & Galen 4. method. Ergo humorum cruditas nullo modo impedit, aut vacuare, aut reuellere, dum adeſt vrgentia.

Sed dubitas ex trito ſatis loco. Cruda paſſio non cedit, &c. Hippoc. 4. acut. 22. eius verba ſunt. *Quicumq; veró ea quæ inflammata ſunt, medicamentis ſoluere conantur, ſtatim per morborum initia, ij non ſolum ab incenſa, inflammataq; parte nil adimũt, cùm non cedat, obſequaturque, quæ cruda adhuc eſt affectio: verum quoque, & quæ morbo reſiſtentia, & ſana ſunt, abſumunt, contabefaciuntque, ductoque ad imbecillitatem corpore morbus ſuperior euadit, qui v-*

bi

corpus vicerit, remedium non ha-
et.

Tyrones hanc ſententiam maximè
ntrariam putant his, quæ diximus
 purgatione reuulſoria, in phreni-
de, & alijs ſimilibus affectibus, &
iquid probat contra vacuatoriam,
ando licèt non ſit inflammatio par-
cularis, ſunt ſaltem crudi ſucci.

Sed non obſtat, nec contrariatur
ippocrat. noſtræ ſententiæ, quam
ſius eſſe putamus. Dico in iſto tex-
prohiberi purgationē in affectibus
flammatorijs hypochondriorum, nō
alijs, vrgente neceſſitate. Explico,
ia in text. 21. antecedenti, & hoc
expreſſè loquitur de inflammatio-
 iecoris, vel aliarum partium ſub
pto tranſverſo, in quibus pernicioſā
icit purgationē in principio, & prę-
rendam eſſe ſanguinis miſſionem, &
 arte quidem: ipſe enim præceperat
ias debere eſſe patulas, vt purgentur
umores. Sed quomodo erunt patulę,
compreſsæ, & doloroſę à partibus
flammatis? Quo pacto non incre-
et inflammatio, ſi à toto corpore
at tractio humoris ad partes inflam-
matas?

matas? Eſt itaque inſigne impedimẽtum inflammatio hypochondriorum; atque ita ad ſanguinis miſſionem eſt recurrendum ſtatim.

Quia, & ſi alias eſſet cauſa ſincera, & ſupernatans, & omninò ſeparata à ſanguine, quæ peteret purgationem, tamen ad euitandum maius periculũ, debet reuulſio fieri per venas, quia neutiquam per ventrem fieri poteſt: reuellitur etiam ſimul aliquid humoris peccantis. Ita fuit mens Hippocr. text 21. & 22. citatis.

At in principijs aliarum inflammationum, cerebri, & thoracis, temperari debet iſta doctrina, ſecundum Gal. 2. aphoriſ. 23. Cerebro inflammato, aut pulmone, in ipſo primo inſultu, &c. Aliquando opus erit incipere à purgatione (nota aliquando) ſi concurrant omnes indicationes, & ſcopi purgationis; tamen vt plurimum incipiendum eſt à ſanguinis detractione. Ita Galen. inchoantibus morbis, ſi quid tibi videtur mouendum, moue, præcipuè per ſanguinis miſſionem, nonnunquam purgationẽ: & idem confirmat in pleuritide deſcendente. 2. acut.

cut.

*t. Igitur Hippoc. consuluit, quod *pius faciendum est: sed non negat, *òd aliquando sit exequendú aliud.

Sed notandum (relictis hypochon- *riorum inflammationibus) quod *ando Hippoc.negat, medicamenta *urgantia, crudo existente tumore, id *cit respectu humoris cótenti in par- *: ille siquidem neutiquam cedit, *sque dum, aut manus chirurgica ac- *edat, aut medicamentis resoluenti- *us exhalet, aut aliam terminationem *uscipiat: tamen respectu humorum, *ui sunt in fluxu, & tendentia ad par- *em affectam obsidendam, quis dubi- *at posse aliquando exhiberi pharma- *um, præsertim si venæ sectio aliqua *ræcesserit, quæ venas melius dispo- *nat ad compressiones? Quod docuit Galen. lib. de ren. affe. & id fortasse insinuauit Hippoc. quando dixit loco *it.4. de ratione victus, text. 21. *Nam venæ sectio in his præferenda venit.* At *i post venæ sectionem imminet ma- nifestum vitæ periculum, nisi copia *raui, & superuacanei humoris expur- *getur, qui neque clysteribus potuit deponi, in tali euentu, melius est pe-

riclitari cum ægroto, & pharmacum
exhibere.

Et quod hæc fuerit Hippo. mens
colligi poteſt ex lib. de medicamentis
expurgãtibus, vbi non minus nos reddi-
dit formidoloſos ad expurgãdum an-
te declinationem, & ſæpius nocere
inquit. Tamen ibidem ſubdit. *Si di
purgationis ſuperſtes permanſerit, &
vna cum purgatione remittat febris
ſanus fit.* Quibus verbis duo aperte
inſinuat, & purgationem poſſe fieri
& poſſe prodeſſe. Qui locus mihi vi-
detur ſingularis, ad exiſtimandum in
vrgentia (de qua eſt præſens ſermo)
Hip. pharmacum exhibuiſſe minora-
tiuum: nam primo agit de febribus
acutis. Secundò poſtquam timuit,
aut abſtinuit à purgatione: ait tertiò
(ſi die purgationis ſuperſtes ſit æger)
explicans in magno periculo conſti-
tutum ægrum bibiſſe pharmacum, &
profuiſſe. Ergo iniquum eſt non ten-
tare illud auxilium, quod in ſimili pe-
riculo vnicum reſtat;

Quod etiam docuit ipſe Hippo. lib.
de locis in homine, ſic ſcribens. *Cùm
enim morbus periculoſiſſimus ſit, in his
peri-*

ericlitari oportet; si enim successerit, anum facies, sin minus, quod etiam liàs futurum erat, id ipsum perpetiur; quá sententiam Celsus fere transtulit.

CAP. XIII.

Locus Hippoc. expenditur lib. de humoribus. Animaduersio in Gal.

OFfert se locus difficilis Hippoc. lib. de humor. com. 2. text. 21. alia eius verba. *Multa autem purganda sunt, eaque non propè iudicatioem, sed longius; raró autem in acuis multa ducenda sunt, in delassatis erò, totum.* Istum textum adduxi in holis, cùm iuuenilis disputandi feror vrgebat ad probandam minoraionem humoris crudi, ex mente Hip. unc maturius, & breuiter ponderao mentem senis, & Gal. in comm.

Tres inuenio propositiones in isto xtu. Prima est, multa purganda nt, non propè iudicationem, sed ongius. Secunda, raró in acutis ulta ducenda. Tertia, in delassatis

N autem

autem totum. In quarum explicatione Gal. obſcuriorem reddit ſenſum. Ego non detorquebo, ſed iuxta principia Hipp. & Gal. explicabo, Prima propoſitio docet, eſſe purgandam multam humorum materiam, ſi opus fuerit, ſed non circa criſim; nam eſſet naturam à debito fine retrahere; & ſicut malum cenſetur, anticipari criſim, v.g. quę debebat fieri in ſeptimo, fieri in ſexto, quia videtur opus potius naturæ errantis, ita medicus erraret, ſi circa diem crisis pharmacum exhiberet. Quæ doctrina Hippo. illos notat, qui quaſi lege conducti, purgant die ſexto, ſi ſepti. ſit aliquid à natura mouendum. Ergo præcipit Hippoc. eſſe purgandum (ſi neceſſaria eſt purgatio) longè à iudicatione. Gal. hanc particulam (longius à iudicatione) explicat, à parte poſt, quaſi dicat: poſt criticum diem exſpectare debemus quid faciat natura, ſi non expellit, ars debet ſupplere. Certè duo habet difficilia ſententia hæc Gal. ¶ nam in commẽtario totus eſt in explicãdo ordine facultatum, reſpectu criſis,
Con-

oncoctrix perficit suum munus, & racta coctione, insurgit expultrix, iam vocat autorem, & causam cri. Ergo si iam perfectè concocta est ateria, & debet incipere expultrix, nó incipit, vt quid debet exspectare edicus? Nonne timor est, ne aut huor iam concoctus in aliquem periilosum abscessum tendat, aut noua itredine malignetur, cum vltra neeat concoqui, neque nutrire? Ergo ncocta purgare oportet, si natura on expellit.

Quorsum ergo Gal. illam particum (longius à iudicatione) intelligit parte post, id est, vt trãseãt multi dipost tempus iudicationi dicatum.

Sunt quidem diuersę facultates, corix, & expultrix, diuersis vtentes strumentis, & potest esse vna fortis, alia debilis, & consequenter erit ecessarium, non longius differre purionem desideratam, & cóuenienssimam naturæ, vt ipsa non mouen, moueas tu hora motus eius, aut aulo post

Tamen cùm illa particula (longius) abeat latitudinem, declarandus Gal.

iuxta prudentiam medici, vt cogno-
ſcat, quando poteſt exſpectare,
quantum temporis: ſi enim timet
aut recurſum, aut malum abſceſſum
aut alia accidentia, ſtatim natu-
ram pigram excitet, & ſecundùm te-
norem virium concoctos humores
purget.

Sed quare locum ita difficilem ſi
relinquit? Quid eſt, multa expurgan-
da? Quid eſt, multa ducenda in acu-
tis raro? Quid eſt, in delaſſatis totum?
Ego ſi me non fallit aſſidua Hippoc.
& Gale. lectio, exiſtimo, in hoc textu
habere etiam ſufficiens fundamētum
purgationē minoratiuā, quę tā abſtru-
ſam, et excellentem ſequitur indica-
tionem, vt ad ſolos eruditos pertineat
executio: nec vellem medicos iuue-
nes, ſine maiorum cōſultatione, Hip-
pocraticum hoc adire remediū. Sed
ad noſtrum textum.

Certum eſt, in iſtis tribus propoſi-
tionibus loqui præceptorem noſtrum
de morbis iudicabilibus abſolutè, ſed
cum hac diſtinctione. In prima di-
cit, non esse purgandum circa iudica-
tionem: iudicantur verò morbi acuti
aut

aut ex decidentia tales. In secunda aperte loquitur de propriè acutis, siquidem dicit: in acutis rarò. In tertia, constituit delassatos, id est morbo acuto correptos, & delassatos, & vexatos à lassitudinibus morbosis. Sed accedo ad primam propositionem.

Multa sunt purganda longe à crisi, non quidē si natura coctis humoribus, cum dāno suo quiescit, vt dictum est: sic enim medicus vacuare statim debet. Sed sensus Hippocr. est: si natura tardè, & lentè, aut diminutè expellit, debemus purgare: hoc tamen nō possum perficere statim, sed ex spectare decet per aliquod tēpus, et cōtemplari, quomodo se habeat in sua paulatina vacuatione, quem fructum recipiat, an consummare valeat feliciter. Hæc autē consideratio locum habet in crisibus, quæ paulatim fiunt, & imperfectè: de his asserit Gale. longe à iudicatione esse ab arte supplendas, quia prius debemus experiri naturæ motum.

Sed quare illa prima propositio nō possit ītelligi de purgatione minoratiua, quę in pricipio morborū adhibetur

quando materia est cruda, aut ob nimiam quantitatem, aut ob prauam qualitatem inuincibilem? Ostendi posse sic explicari, nam hæc est, quam reuera nobis proposuit Hipp. quando dixit. Inchoantibus morbis, si quid tibi videtur mouendum, moue, vt etiam Gal. in com. Hæc est etiam, quæ lõgius solet distare à tempore iudicationis: imò, et quæ si futura est iudicatio, ad illam disponit, sicut de sanguinis missione dicere solemus. Ergo sicut Galen. insinuat, longius à iudicatione, à parte post, multo melius venit explicandus textus, longius à crisi: id est in principio morbi; hoc siquidem tempus longius distat à iudicatione, & tantum abest, vt turbet naturam, aut distrahat, quin potius purgata materia peccãte, felicius aggreditur expultrix incoctiles, & concoctrix coctiles.

Secũdò, quia hæc purgatio, de qua in prima propositione, non versatur circa turgentes, vt per se patet: nam vel ex mente, & explicatione Gal. solũ in secunda propositione agit Hipp. de turgentibus, quando dicit: *In acutis*

tis rarò. Quæ verba ſunt ex aphor. bi clare agit de turgentibus, cũ præ-editatione purgandis, quia rarò tur-ent. Neq; dicendum eſt, verſari cir- concoctos: patet, nam longè ante dicationem non ſunt humores per-ctè euicti, & cocti. Coctiones iu-cij celeritatem, & ſecuritatem oſtẽ-unt. Præcedunt ergo. Igitur quan-b Hippoc. dicit: *longè à iudicatione expurgandum*, manifeſtè loqui-r de cruda materia, quæ non poteſt qui, ſi tota relinquatur viribus na-ræ. Si iam incipit concoquere, & liciter pergit, quis turbare auſus erit? Ergo loquitur de tempore uditatis, longè à iudicatione.

2 Secunda propoſitio facilè expli-tur à Gal. (*in acutis rarò*) præci-t ſcilicet, purgandum *in acutis*, ſi ateria turget: rarò verò turget.

3 Tertia propoſitio mutat ordinem, uantum ad ſpeciẽ auxilij, & quan-m ad menſuram vacuandi. Loque-tur in duabus primis, de purgatio-e, & loquitur in tertia de delaſſatis, eſt, maximè à laſſitudinibus vexa-s, morbo magno correptis: indicant

verò tales magnæ laſſitudines ma-
gnam quantitatem humorũ, vel rum-
pentiũ vaſa, vel vires opprimentu
(quæ ſunt duæ ſpecies plenitudinis)
in his dicit eſſe vacuandum totum
humorem: quia plenitudo ad vaſa tan
magnam poſcit vacuationem: imò i
lam exercuit Galen. ad animi del
quium. In alia verò, quæ ad vires, et
totum vacuandum humorem, qui
premit, vſque dum vires victrice
maneant, & ſuperiores, antequam ad
ueniat corruptela. Scis quod vtra
plenitudo, vt ſic, & abſolutè, caret vi
tio, ſed ea quæ ad vires, paruo tem-
pore durat: quin tendit in corruptio
nem. Ergo in vtraque totum humorẽ
ſuperantem præcipit euacuari: in ea
quæ ad vaſa, ne illa mala, quæ timen-
tur, adueniant: in ea quæ ad vires, ne
corruptela incipiat, & ſerpat.

CAP. XIV.

*Claritatis gratia communes obie-
ctiones diſſoluuntur, propter ſcho-
laſticos, licèt ex dictis
clareſcant.*

1 DIces. Natura nõ euacuat in prin-
cipio. Ergo nec medicus eius
imi-

imitator. Dico, quòd medicus optimus est imitator naturæ, & ob id purgat aliquando in principio: quia natura ipsa id solet facere cùm afflicta, & oppressa est, & hoc quidē cum magna vtilitate. Ille aphor. famosus, in perturbationibus ventris, & vomitibus sponte factis, &c. de omnibus loquitur vacuationibus factis à natura, aut in augmēto, aut in statu: & omnibus communis est vna, & inuiolabilis regula, vt si talia, qualia debent purgari, purgentur, censenda sit optima, & laudabilis vacuatio, quātum attinet præcisè ad talem vacuationem. Ergo medicus optimus imitatur naturam in simili periculo.

2 Ad secundum dico. Si humores sunt quieti, debent vacuari, quando fallaci quiete quiescunt; maius enim damnum succrescit naturæ ex illa falsa quiete, siquidem patitur cum vitæ periculo, & nil agit.

3 Ad tertium. Quādo purgamus humores ita crudos, illos educimus, non bonos. Duæ concurrunt causæ, vt sic fiat, quia medicamentum malos trahit, non bonos, & expultrix, ma-

los sequitur, retentrix, bonos retinet. Hic est ordo naturæ.

4 Ad quartum diximus, naturam esse adminiculantē, similia appetentem, & turgentem in actu primo: solum deficit conditio ex parte passi, vt minoratione fiat, quod restat, magis obediens.

5 Ad quintum dico, humores esse trahibiles à medicamento, quamuis sint alijs mixti. Rideo quando tales audio illationes, quasi fuissent amissæ, & corruptæ similitudines inter trahens, & tractum: intellige, quod licet malus humor cum bono sit mixtus, trahitur à medicamento: quia attingitur à qualitate illa motiua, quæ fluit à medicamento, & hoc sufficit; attingitur malus, & alienus, bonus, quia non peccat, retinetur à viuenti. Præterea attende, quòd per illam quam vocas mixtionem, non deperditur forma humoris, aut similitudo cum medicamēto. Ergo quis prohibet trahi?

6 Ad sextum dico, quòd vt natura solet per malos abscessus in mortem tendere, ita per euacuationes sympto-

stomaticas dictas, solet salutem recuperare, vt multi ægroti apud Hip. suprà relati. Nos æmulamur naturam rectè operantem, non sinistrè.

Ad septimum, nomine turgentiũ, subintellexit vrgentes: eandem siquidem habent, aut maiorem efficaciam in indicando, ac turgentes: nam turgentes, aut cucurbitulis, aut potionibus frigidis frænamus, aut coercemus, & fieri potest, vt clystere ad inferna ducamus; vrgentes verò, & fallaciter quiescentes, sola vacuatio deturbat. 7

Ad octauum dico. Etiam medicus rarò per initia debet purganti minoratiuo vti: quando, scilicet, viderit indicationes sufficiẽtes ex signis multorum, aut malorum humorum distantium à natura sanguinis, aut tam mala qualitate affectorum, vt natura non coquens succumbat. 8

Ad nonum, omnes contrarij textus intelliguntur extra vrgentiam, cum illis vrinis tenuibus, et nebulosis. Si non adsint signa vrgentiæ prædictæ, non est purgandũ, sed clistere vtendũ. 9

Ad decimũ, idẽ dico, pro fluuia ve- 10

rò ſanguinis in principio, ſi morbus non ſit ex ſanguine, rectè damnat Gal. 1. de Criſ. cap. 8. At verò ſi morbus oritur à cauſa ſanguinea, confert, euacuata eadem ſpecie humoris peccantis. A ſimilibus profluuijs didicit Gal. mittere ſanguinem in principio, ad animi vſque deliquium; ſi verò profluuium ſanguinis accidit in morbo purè bilioſo, aut melancholico, erit malum, vt ſignum, et vt cauſa. Hanc regulã accipe ad omnes ſimiles obiectiones textuales explicandas, vt tantum deflectat euacuatio à bonitate, quantum diſcedit, à ſpecie humoris peccantis. Ad penſum vacuationis mutantur vires, ſi vacuatur quale oportet, roborantur, ſi è contra, fatiſcunt. Ergo ſi aliqua vacuatio eſt ſymptomatica, erit quoad tempus, quia fit in principio: ſi tamen euacuat talia, qualia oportet, non eſt deteſtanda, quia cauſa ſalutis exiſtere poteſt, & ideo aliquando in aliqua neceſſitate vrgentiæ meritò imitanda.

11 Ad vndecimum, ille locus Gal. ſæpius explicatus eſt. Omnes vacuationes in principio non ſunt ex le-

ge

ge naturæ regulariter operantis. Concedimus libenter: ſed quæ nunquam deficit in necessarijs, prouidit ſapienter, vt ſi aliquando premeretur, apponeret conatum ante coctionem, vt expelleret inimicum, quem tolerare postea non poterit. Et ita omnes Gal. authoritates ſemper intelligũtur, ſolum attendendo vim cauſæ morbificæ, vt ſigna dant ſuæ violentiæ: tamen neutiquam ſunt à natura merè errante, ſed proficiente in melius.

Quis dixit, quòd tales euacuationes ſũt opera cauſarum morboſarum? Aſſerendum eſt (vt explicemus Gal.) eſſe opera naturæ vitalis læſę, et irritatæ, ſed talia qualia oportet excernentis, et properantis, licet per labores, ad ſalutem. Debebat contemplari Gal. quod ipſe docuerat in lib. de diff. morb. & ſympt. cùm philoſophũ agebat, Coctio in nocitiuo, id eſt, coctio, qua per febres humor putridus reducitur ad benignum, actio ſymptomatica eſt: quia læsa à principio læso. An ob id nõ habet leges natura? Habet quidem, & ad finem bonum conſequendũ, vt illá adiuuemus oportet. Ita

vacua-

vacuatio ſymptomatica, quæ per morbos fit à natura, actio eſt ipſius naturę, ſed læsæ, per quam ſi trudit quod ſtimulat, imitanda, laudanda.

Ad 12. de atra bile, nil nouũ inuenit Gal. in com. 22. 4. ſect. Aphor. nam exiſtimat, quòd ſicut malum eſt alios humores excerni in principio morbi, ita dicendum de atra bile. Sed nos iam explicuimus, quo pacto iſtæ vacuationes malæ ſint, et quando bonæ: forſan atra bilis hoc habet peculiare, illa ſcilicet, quæ propter igneam vim assata, et terram fermentat, et muſcas fugat, inter alios humores, maximè naturam irritat, ſtimulat, et labefactat. Quare quãuis euacuata cauſetur bonũ aliquod: ſed ita dilaceratam relinquit naturam, ob effręnem conditionem, vt ſignificet magnas internas intemperies. Sed hoc non tollit purgationem artificiosã, nam artifex ſi tam effrænẽ ſuccum debet mouere, miſcebit potioni, quæ roborent, deliniant, et demulceãt tá acres qualitates, ne motus peiora inducat. At ſperamus ſemper maioré vtilitatem, quam damnum.

Ad 13. dic, rectè Celsũ dixisse. Nã ſangui-

sanguinem mittimus, non solum in abundantia sanguinis, sed in vitio eius: neque solum in vitio eius proprio, sed etiam in illo, quod resultat ex miscella aliorum prauorum humorũ cum sanguine. At purgatio semper respicit humores diuersos separatos, & supernatantes, alienos à natura sanguinis, sua qualitate molestantes.

Dubitas rursus de foco putredinis, quia focus adest in omnibus febribus putridis: atque cùm in illo sint humores putrescentes, & magna caloris intensio, cuius ratione trahit, confluuntque de nouo humores, sanguinis missio semper exercenda erit: nam valet vacuare aliquid, quod in foco continetur, & reuellere quod fluit.

Dico, focum esse multiplicem, & varium, quia nil est aliud, quàm id quod fouet, aut conseruat febrem putridam: hæc potest conseruari ab aliqua intemperie calida iecoris, generãtis copiam bilis præternaturalis. Erit ergo focus iecur ipsum, vt contingere potest in aliqua tertiana exquisita, quæ licet septem periodis terminetur, si tamẽ calida iecoris intemperies duret,

ret, ſuppeditans materiam, vltra prædictos terminos progredietur. Obſtructio etiam eſt focus, qui comitem habet prohibitam ventilationem putredinem, & tandem febrem conſeruat. Quæ relinquuntur in morbis, recidiuas facere cōſueuerunt (partes, ſcilicet, humoris crudi non victi, qui aliquando nec obſtructionem, nec ſenſibilem facit intemperiem) talis humor focus putredinis eſt: quia in eo reſident ſeminaria putredinis, in diem recidiuæ cuſtodita, quaſi ignis conſopitus, & cineribus obtentus. Iſtæ verò, & ſi quæ aliæ ſunt focorum differentiæ, ſolent inueniri ſeorſum, & ſimul, & in diuerſis corporis partibus: nam in prima, & ſecunda, & tertia regione. Quorum omnium explicatio ad libros pertinet de febribus.

His ſuppoſitis, conſtat idem eſſe dicendum ad iſtā dubitationem, quòd in ſuperioribus oſtendimus: ſemper inſpiciendam ſpeciem propriā cauſæ humoralis, vt ſpecies eligatur vacuationis. Focus ſolam bilem retinet? Reuellendam, aut vacuandam bilem indicat. Solam melancholiam con-

ſeruat

ſeruat? (vt lien in quartanis) Hanc deturbandam dicit. Sola intemperies continua generatione morbum fouet? Duplici manu vtendum eſſe ſuadet: nã attemperari pars deſiderat, & productum expelli.

Crudi ſucci ſeminaria relicta, ſi optimo victu non poſſunt corrigi, purgationem acclamant. Vide iam omnes focos humorum ſincerorum citra ſaguinis miſſionem aboleri. Sed qualis ſit focus in febribus ſanguineis, aut continentibus, non pertinet ad hunc locum: quia agimus nunc de febribus pendẽtibus à ſinceris humoribus, citra ſanguinis miſcellam, quæ ex neceſſitate debẽt habere ſimiles focos, [illegible]ſantes ſanguinis detractionem. Sed maximè notandum, quòd licet cœperit febris, (vt ſæpe contingit) cum ſanguinis pręſentia, tamen poſt ablatam omnem quantitatem ſanguinis peccantis, perſeuerante putredine, remanent iam humores ita alieni, vt focus mutatus ſit; nam antea erat focus humorum ſimul cum ſanguine, ſed poſt plures venæ ſectiones, & intenſiorem putredinem, eſt focus ſince-

ro-

rorum, & separatorum humorum putrescentium. Ergo distingue focos, & distingues curationem.

14 Ad decimum quartum, dices. Si focus cõsistit solum in quadam ignea intemperie iecoris, quę fouet, & conseruat accessiones tertianas, generatione continua portionis bilis præternaturalis, nonne post purgationem attemperabis, potionibus vtilibus, syrupis, aut apozemate facto ex arte, aut balneo partiali, aut inunctionibus, & victu attemperante? Quid habet sanguinis detractio cũ attemperatione simplici, quæ debet fieri per se, & non ex accidenti? Morbos debes curare per contraria; nunquam curationem ita ridiculam inuenies in medicinæ parentibus, vt sanguine non peccante, dicant esse attemperandum iecur sanguine detracto. Illud saltem inuenies, existentibus scopis sanguinis missionis, consequi etiam, vt tẽperetur corpus. Hoc dico de foco cõsistente in sola intemperie, quia nunquam indicat per se sanguinis detractionem, nisi cum alio vero exposcente coniungatur. At si cùm intemperie

rie complicetur obstructio, clarum est esse agendum cum obstructione simul, illam reserando, humoribus crassis attenuatis, viscidis incisis: non tamen semper pendet obstructio ab humoribus exposcentibus sanguinis detractionem, Atque ita falsum est focum putredinis semper petere talem vacuationem, sed illa, quæ obstructioni, & putredini contrariantur. His tamen absolutis, expendere oportet, quid sentiendum de humoribus incoctilibus, quales sint, an aliqui verè tales dicantur.

CAP. XV.

De humoribus incoctilibus in speciali.

IN superioribus diximus, eam cruditatem humorum supernatantiũ exposcere purgationem, quæ naturam ita vexat, vt nisi statim aliquid deponamus, periculum vitæ immineat, quæ doctrina videtur vniuersalis, Cõsonum est videamus impedimenta particularia, quæ sunt ex parte humo-

humorum: & primò enumerare conuenit, & distinguere differentias humorum incoctilium, vt hinc ponderemus, an sint, aut non sint impedimenta ad purgationem moliendam.

1 Primò, humores possunt esse incoctiles largo modo, ob solam quantitatem nimiam, quam dispositionem voco respectiuam, quia in ordine ad vires tales dicuntur; nam si minuantur, natura feliciter aggreditur superare quòd restat, vt si tanta sit copia bilis, aut pituitæ, aut alterius humoris, qui sanguis non sit.

2 Secundò sunt aliquæ substantiæ ex propria natura incoctiles, vt lapides: ita tumores cancrosi, aut schirrosi, nō possunt concoqui, aut maturari, quia ex natiua conditione, & mixtione, humores contenti sunt incapaces talis beneficij. Quæ doctrina ex 4. Meteor. clarescet; non enim omne mixtum est coctile, sicut non omne est friabile.

Ad istam secundam differentiam reduco venena insuperabilia à nostra natura, & humores taliter venenatos: nam tales substantiæ non per motum proprium coctionis, sed diuerso modo

do aut vincuntur, aut extirpantur.

Tertiam differentiã constituo quorundam humorum talis naturæ, vt licet aliquem gradum coctionis recipiant, tamen ita tardè ad perfectam deuenire possunt, vt priùs æger ab accidentibus, & morbo periclitetur. 3

Quarta differentia illorum humorum censenda, qui, licet superentur, & coquantur à nostro calore, tamen vapores qui eleuantur, dum coctio fit, partes principes maximo afficiũt periculo. Qui hęc non contemplatur, relinquit naturã, dicẽdo. Agitur coctio, non est turbanda, iam vacuationes sanguinis factæ sunt, nunc quiescere oportet. O fallax consilium. Notandum ergo, quòd non sufficit vt coctio fiat, sed quòd securè, sine lethali damno partium principum. 4

Sed dicet aliquis. Impediri possunt vapores ne occupẽt caput, aut cor, repercussiuis, frictionibus, & alijs auxilijs.

Aduertas obsecro, & rem grauissimam audi. Non loquimur de morbis à toto genere salubribus, sed de his, in quorum causa latitat pernicies, & cõsequen-

ſequenter periculum vitæ. Contingit ergo vt talis cauſa humoralis agitata per coctionem, emittat partes quaſdã vaporoſas, aut tenues, in quibus malitia exiſtebat, non in mediocribus, aut craſſis; medicus verò contemplatur ſigna coctionis in his, & non videt tenues malignam qualitatem eleuare, & quaſi in plauſtro ferre vſque ad intimiora membrorum nobilium. Si repercusſiuis vteris, forſan craſseſcēt, & detinebuntur in membro, aut retrocedent ad maius damnum: ſi cucurbitulis, parum, aut nil proderis, nam coctionem plus retardabis, calore auocato, & non attinges partes vaporoſas, quæ internas vacuitates peruagantur, & interim dum in hoc laboras, aut phreniticus, aut ſyncopticus, aut lethargicus fit æger. Igitur tales humores vocamus incoctiles, in hac ſignificatione: quia ſi ſperamus perfectum ſtatum, & terminum coctionis, priùs multo peribit æger, ob pericula quæ ſequentur in actu prædictę actionis coctricis: nam licèt coctio emendet putredinem in vna parte capaci, in alia non potuit.

Sed dubitas: nam in hoc caſu non oportet agere cum humoribus, qui coquuntur, ſed cum tenuibus, qui eleuantur, celebrabiturque aliqua reuulſio, non tamen vera euacuatio.

Rectè dubitas. Sed notandum, quòd ex arte euacuandi ſunt tales humores minoratiuè, & eſt vacuatio per ſe: ex accidenti verò retractio à principibus membris: quia inſpicimus primò cauſam ipſam totalem, quæ cum periculo coquitur, & ſecundariò partes, quæ ſeparantur, & eleuantur, malitiam deferentes. Non equidem aliter poſſumus tollere prauum effectũ talis coctionis, niſi minuamus tales humores, & per regiones ducamus maximè contrarias, & longinquas à partibus principibus. Quam plures liberati ſunt hoc conſilio: erant ſatis vacuati per ſanguinis miſſionem ante ſeptimum, in hoc die apparebant coctiones, ſed cum periculo partium principum, & in octauo, aut decimo, aut alio die ſecuro, ſecundum ſpeciem morbi, manuducebamus humorem decocto communi cordiali purgante, mixto cum ſyrupo borraginis. Putabant

bant infirmus,& aſſiſtentes quotidianum eſſe ſyrupum, & ad veſperam deiectionibus leuatus,salutari fallaciæ gratias agebat,& extollebat auxilium.

Alia differentia poteſt conſiderari in hunc modum. Quando diuerſitas adeſt humorum, & quidã efficientes febrem, qui tardè coquuntur, alij verò praui,qui ſolent miſceri cum ſemicoctis, in malaque terribilia ægrotũ deducunt: equidem humores iſti ex ſua natura coctiles ſunt (illi ſcilicet, qui cauſantur febrẽ) tamen quia dum coctio fit lentè, & tardè, periculum eſt ne alij prauiores miſceantur,ad maiora damna cauſanda, conſonum erit non exſpectare vlteriorẽ coctionem. Ad iſtas quatuor differentias poſſunt aliæ, (ſi quæ ſunt) reduci.

Tamen dubium eſt, quid ſentiendũ de ſeroſis, & tenuibus: nam Galenus ſtatim in principio illos præcipit expurgare, lib. quos & quando. Ex quo loco maximum colligimus argumentum ad fundandam minoratiuam purgationem, cruda exiſtente materia. nam ſi humores peccantes ſunt tenues, & ſeroſi, cur non erunt euacuandi?

li : quod vt exactius consideretur, li qua præmittenda sunt.

C A P. XVI.

Quas coctiones considerauit Hippoc. in humoribus.

COmprimo sermonem ad quasdã alterationes, quibus nostra temperies ab anima gubernata, emendat, & corrigit humores discordes, & prę- ternaturales, aut perficit alimenta in ordine ad nutritionem. Has duas coctionis differentias primus docuit Hippoc. nam lib. de natura pueri dicebat. *Fructus coqui adiutos à calore solis*: quibus verbis, illam perfectissimam coctionem, quæ maturatio dicitur, insinuauit. Aliam subiunxit minus perfectam, dicens, primo Epidem. *Coctiones excrementorum semper esse bonas*: à quo Arist. mutuatus metheo. dicebat. *Coctio alia formã respicit, alia formam quandam, qualis vrina apparet, & in pure.*

Vbi notandum, victoriam hanc naturæ, quàm in excrementis manifestat,

nil esse aliud, quam omnium qualitatũ prauarum, quoad fieri potest, amotionem, aut reductionem ad similitudinem qualitatum residentium in solidis membris, quò fit, vt hęc coctio semper ea quæ coquuntur dulcoret, & demulceat. Ita Hipp. lib. de locis in homine, quasi diceret: omnem alienam abigit qualitatem, & quoad licet, reddit propinquius naturę. Omne siquidem quod nutriturum est, sub ratione dulcis alere debet, vt dixerat Arist. quòd memini me declarasse: nõ quòd necessariò sit dulce, sed nomine dulcis intelligendum, nostræ naturæ familiare, & carens inimica qualitate, & incoctili. Quod etiam docuerat Hipp. lib. 4. de morb. dicens. *Alimẽtum hominis debere esse leue*: quasi diceret suaue, familiare, subiicibile mitigabile: quòd alijs verbis explicuit 3. acutor. *Malitiam coctorum tollit*

Quam doctrinam numquam Gale deseruit: siquidem 2. acut. text. 44 inquit. *Cruda bilis flaua admodum est & acris, & male olens*. &c. Vnde acrimoniam coqui dicere consueuit vt li. 1. prorrhet. com. 1. Quod à diu

no

o Hipp. desumpsit, lib. de veteri me-
icina, sic mirabiliter dicente. *Quan-
autem tempore bilis eleuata fuerit,
& cruda, & meraca, ac intemperata,
ulla arte, neque dolores, neque febres
dare possis, &c.*

Iam vides ex Hippo. coctionem il-
m perfectissimam, quæ maturatio
uctuum est, cui correspondet perfe-
io alimenti optimi, quam acquirunt
rfecta assimilatione ad nostra mē-
a alenda: & secundò, aliam alte-
tionem, quæ coctio etiam nomina-
r, qua humores domantur, & deli-
untur, ablatis extremis qualitatibus,
quendam teporem, & remissionem
educti: sed non ad vltimam illam,
perfectam maturationem, ob inca-
citatem passi, sed ad quandam
ensuram vt possint subijci, facultati
pultrici.

Hac doctrina Hippocratica suppo-
a, dubitari potest in scholis, & con-
tationibus curatiuis.

CAP. XVII.

An humores serosi, & tenues, ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem, nulla exspectata coctione, an verò impediant.

PVtant aliqui serosos humores esse incoctiles ex propria natura, quia aquei: nam vt aqua non est coctilis, quia nō est mixtum, sed corpus quoddam simplex, carens oppositis patibilibus, quę sunt materia coctionis, eadem ratione, & serosi humores, quia aquei. Colligunt autem hoc ex Aristotele 4. meteor.

A posteriori etiam, quia quæ coctionem subeunt, crassiora euadunt; & aqua tota in vaporem vertitur vi caloris.

3 Confirmant ex Gale. lib. quos & quando. cap. 7. cuius verba. *At hæc omnia etiam tempus monstrabunt, siquidem inter initia morbi, tenues & aquosos humores euacuabis, vbi tenaces,*

ces, & crassi fuerint, quales suapte natura sunt pituita, & nigra bilis, cōctionem ex spectabis. Hæc Gal. Cui subscribit Aëtius lib. 3. cap. 23. Si ergo initio purgandi sunt tales humores, indicium est ex propria natura incoctiles putasse etiam Gale. qui semper cum Hipp. clamat, exspectandam coctionem.

Sed locus elegans Gale. id stabilire videtur lib. 2. de facult. nat. c. 9. cui tit. de generatione, & corruptione succorum, circa finem ait. *Verum seri genera omnia, quæ in succis habentur, sunt excrementa, purumque ab his esse postulat animalis corpus: reliqua verò, quæ prædicta sunt, vsum aliquem naturæ conferunt, & quod crassum est, & quod tenue*. Certè satis apertè docet, omne serum, quocūq; tempore, esse obiectum facultatis expellentis, cùm humanum corpus, vt sanum sit, ab illo esse liberum expostulet. Quod non diceret Gale. si aliquam coctionem ferre posset: expectaret si quidē, vt in alijs humoribus.

Alij autores putant, serosos statim evacuandos, non quia incoctiles sint

ex propria natura, ſed quia tenues, & facilè trahibiles à medicamento expurgante. Huius ſententiæ fuit Razis, qui fuſo ſermone reprehenditur ab Auicen. fen. 1. 4. quamuis à Manardo omnibus ſuis neruis defendatur. lib. 12. epiſt. 1. argumentis Auicen. reſpódens. Sed hic autor non vidit doctrinam ſupra citatam Hippoc lib de vet. medic. quam Ariſtoteles diſtinctius explicuit. 4. meteor. Ergo ſerum omne coctile eſt illa ſecunda coctione ab Hippocrat. tradita: domari ſiquidem, & mitigari poteſt à natura, vt alij humores alieni à ſanguine, vtraque bilis, praua pituita, &c. Tamen coctionem illam perfectiſsimam, quàm fructus aſſequitur, alimentum ſubire non poteſt.

Igitur ſerum ſalſum, aut acre, calidum, aut putreſcens, corrigi poteſt, & temperari, dulcedinem, aut ſuauitatem aliquam accipere ab arte, & à natura; ab arte quidem, per contrariorum adhibitionem: à natura, quia eius temperatura calida, & humida animalium propria, ſemper demulcet, quæ ſalſa, arida, & acerrima ſunt.

Con-

Contraria facilè dilues. Ad primum dic: ſerum non esse aquam, sed mixtũ quoddam aqueum, poteſtque coctionem illam imperfectam ſubire: & ob id dixerat Ariſtotel. 4. meteo. omnis humor præter aquam igne craſſescit, & coct uram admittit.

Ad secundum, iam patet quid dicas, nam serum non eſt aqua, vt dictũ eſt, & consequenter non totum vaporabile, sed vt mixtum aqueum (ſicut alij humores) corrigibile eſt & emendabile.

Ad tertium ex Gale. dic: non inde colligi ex illa autoritate serosos esse incoctiles, sed purgandos docuit citius, facta comparatione ad crassos; tùm propter suam fluxibilitatem, & maiorem obedientiam: tum etiam, quia sæpius contingit tenues purgari in principio, et felicius purgari, quàm crassos. Itaque noluit Gale. legem ſtatuere, qua semper seroſi succi in principio purgarentur, sed tantum innuauit, illorum purgationem facilem esse, respectu crassorum. Praetereà tenuium, et aquosorum promptitudinẽ ad irruendum in partes principes, re-

formidans Galen. consultum esse existimauit, illos sæpius ante coctionem vacuandos, crassos autem rarò, quasi diceret: in acutis morbis à tenuibus, et serosis pendentibus, ab initio solemus expurgare: in longis verò, qui à crassis, et viscidis oriuntur, coctionē exspectamus. Ita certè videtur interpretari Auerro. 7. Col. cap. 9.

At vbi spes est tales succos tenues fore superandos (vt sæpius in tertiana fit) coctio illis debita exspectanda est: Ergo hoc sit manifestum, serosos humores, non esse ex propria natura incoctiles, sed ex accidenti, aut ob multitudinem, aut quia in tali loco existant, vt non possint debitum beneficium naturæ susceptare, vt in ascite contingit, aut ob prauam qualitatem illis adiunctam. Atque adeò, quantum attinet ad expurgationem minoratiuam, idem de serosis, ac de alijs dicēdum, non esse exspectandam coctionem illam secundam ab Hippocr. dictam, si vrgeat aliquod periculum maius, quod medici prudentia metiri debet. Quis (interrogo) tempus conterit in rectificanda aqua hydropico-

picorum? Quis ex ſpectat coctionem? Nullus.

Sed poterunt tales humores, vt ſupra diximus, aliquo modo demulceri, & ſubigi, aut viæ aperiri, per quas debent fluere, niſi aliud vrgeat.

Ad locum Galen. de facultat. nat. dico, nil afferre cõtra dicta. Eſt quidem omne ſerum excrementum, in quo conuenit cum omnibus humoribus putridis alienis à ſanguine: ſed differt, quia facilius vacuatur, & frequentius in morbi principio, ob rationes iam dictas.

CAP. XVIII.

Ea, quæ in habitu corporis, ſiue in tertia regione continentur, an, & quomodo impediant vacuationes?

DIces, nullam eſſe in re poſitam difficultatem: nam indicatione ſumpta à ſitu, ſicut contenta in ventriculo vomitum petunt, in inteſtinis, & caua hepatis, deiectiones, in venis, & gibba hepatis, vacuationem

per vrinas, aut venæ sectionem; ita quæ in carnoso ambitu extra venas continentur, per cutem extrahi desiderant, & ita nullum præstat impedimentum: imò è contra sanguinis missio, & expurgatio impedient talium humorum exitum, per retrocessum ad interna, & in magna pericula deuenire poterit æger.

Vndè Galen. 4. de sanit. tuendi cap. 6. *Cauere oportet, vbi in solidis partibus mordacia excrementa redundant, reuulsum ad interiora*. Quā sententiam Auicen. sequutus in cap. de phlebot. post perfectam variolarum apparitionem, abstinendum esse à venæ sectione dicit. Sed quid sentiendū sit in hac dispositione, paucis aperiam.

1 Humores cōtenti in variolis, morbillis, tuberculis, pustulis, erysipelate, maculis malignis, & alijs quibuscumque huius census, existentes in genere carnoso, id est, extra venas capillares, per cutem euacuari desiderant, atque hæc illis est regio deputata à natura.

2 Atq; si complicētur cum lassitudi-

ne

ne merè vlcerosa, quæ affectio est etiā tertiæ regionis (nullo modo læsa secunda) eandem etiam viam vacuationis desiderant. Vt quid (dicas mihi) violentia naturæ inferenda, reuocatis humoribus ad venulas, & inde ad maiores, atque mutato situ, de ignobili membro ad nobile?

Tamen sæpius solent ista exanthemata cum lassitudine phlegmonosa, tensiua, aut cum signis virtutis intus oppressæ complicari; quo casu venas vacuare sine dubio oportet. Primò, quia ad id, quod magis vrget intendendum. Secundò, quia putandum est ex venis sic repletis foueri etiam, quæ in tertia regione molestant, atque fieri posse (vt re vera cōtingit) vt neq; grauatę inte vnę partes propellāt, neq; externæ peculiaria excremēta deturbent. Itaq; in tali cōplicatione tertia regio oppressa, non repugnat, imò postulat venæ sectionē.

Sed maximè notandum, exire aliquando variolas, aut morbillos ita placidè cum febre, aut sine illa, vt error sit venam secare. Commoda regio est, nullum accidens vrget, neq;

ex pulſu, aut alio ſigno poteſt intelligi latitans malum. Quorſum ſine vlla indicatione audet medicus turbare criſim? Quæ iudicantur, ſinere oportet. Et in hoc caſu intelligendus eſt Auicenna, quando dixit, non eſſe vacuandum apparentibus variolis; atque exiſtimans quarto die incipere eruptionem, dicebat, poſt quartum non eſſe phlebotomandũ. Tamen hac noſtra conſideratione tẽperandus tantus autor, aliter falſum diceret.

Sed dubitas, an ſicut prædicta intelliguntur de ſanguinis miſſione, ita etiam mutatis mutandis, poſſint intelligi de purgatione? Petis omnia quæ ſupra dicta ſunt de ſupernatantia. Sed vt omnem errandi occaſionem tollamus, dico, breuibus quibuſdam propoſitionibus rem coarctans.

Sanguis miſſus eſt in principio, ratione indicantium, & iam impetu incipit natura pellere ad cutim; ſine obſecro parumper (vt facimus in alijs vacuationibus) ne mittas ſanguinem, nec ex purges: quia quando natura eſt in illo primo impetu ad aliquam regionem, cùm maximo periculo illam

interturbas, aut debilitas: habet sufficientes vires ad maculandam cutem, & tu illas debilitas, ne possit perficere vacuationem, & maneat intus venenum. Et hæc est potissima inter alias ratio, quare plures moriuntur ex febre puncticulari: quia nunquam cessas à sanguinis extractione, adhuc in ipso impetu exeuntium macularum, quia putas esse vacuationem simpliciter symptomaticam, & totum te conuertis ad internas partes inaniendas.

Cùm vides anxietates in ista excretione, putas iuuari naturam phlebotomia, & moues venenum ad cor, quòd à natura mouebatur ad cutem.

Ergo si in altera visitatione (oportet frequentissime visitare infirmum, vt faciebat Galenus) inueneris vnam, aut alteram tantummodo maculam, & ægrum conflictari, neque frictionibus, aut cucurbitulis leuari, bene vides non posse comprimi venas ad expellendum, debesque vacuare, & statim fricare. Ergo illę maculæ, aut variolæ, raræ, & paruulæ, & cum afflictione patientis, non impediunt, sed

postu-

postulant vacuationē per venas, quia adhuc vires grauantur, at si non grauantur, interius quid faciendum?

Dico in senibus, & debilibus non iuuandam esse istam vacuationem cutaneam, per apertionem venarum, sed per cutis scarificationem. Est in senibus cutis dura, sicut & compacta, propter ætatem, conuenietque scarificatio cutanea. Maximè certè timenda ęgritudo puncticularis in cute clausa. Aperienda ergo: atque in debili virtute expultrice leuandus æger per attractricem ab arte. Parum pellunt internæ partes, attrahant externæ, vt impleatur dictum Hippocrat. secant homines lignum serra, alter trudit, alter trahit; sic non patientur insigniter vires, & venenata materia auertetur.

Duo mala facis vacuando ex venis, quando debes vacuare ex carnosis partibus, debilitas cor, & cōfluunt ad illud humores maligni: quia inanitæ partes necessario recipiūt, mille rationibus Philosophicis, quas nunc fugio.

5 Memini me cum Gentile quæstionem excitasse, an in prædictis casibus vena secta moueantur humores ad intima,

tima, an ad externa, fortiter affirmātibus aliquibus, circa sciſſuram concurrere, non ad viſcera, & ita ad carnoſum genus trahi. Sed in hoc eſt maxima fallacia: nam depoſita omni plenitudine ad vires (vt ſupponimus) manent partes internæ deſtitutæ, & certò certius putandum diuidi humores, quoſdā motos ad ſciſſuram venę, & alios ad ſupplēdum vacuum internum: atque cùm iſti praua ſint qualitate affecti, quis dubitat cor incidere in vrgentiora pericula? Itaque concedo Gentili moueri aliquos ad venam ſciſſam, ſed affirmo reliquos replere vacuitates internas, & hinc pericula, & mortes in caſu prædicto.

Sed de purgatione diuerſa, & clariſſima ratio illuceſcit. Incipiunt apparere maculę, & cùm ſatisfeceris ſāguinis miſſioni, medicamentum expurgans exhibuiſti, magnum errorem comiſiſti: quia licèt ſanguinis miſſio erat rationibus dictis interdicta, habebat tamē illud fallax aſſylum, quòd mouebat humores ad ſciſſuram venæ. Tamen expurgatio facta à medicamento, nullam habet excuſationem: 6

omnino

omnino est contra artem, & contra naturam: quia adest motus ad circumferentiam, tu moues ad centrum: quãdo recedunt humores à corde, & visceribus, tu laboras, vt accedant ad vitæ principia.

7 Vndè, transacto die quarto, cotidie, mane, et vesperi inspicienda est cutis, vt si vnam solam maculam vides nouam, neutiquam cogites de purgatione: quia solum illud signum ex paruula macula (simul cum alijs) impedimentum sufficiens est ad expurgationem, quia indicat inceptum motum ad cutem.

Ex dictis satis aperta manent verba illa Gal. 4. de sanit tuend. *Cauere oportet, vbi in solidis partibus mordacia redundant excreméta, reuulsum ad interiora.*

Sed dubitas, si initium eruptionis, vario larcũ, morbillorũq; aut aliorum similium, complicatur cum recenti, & insigni onere primæ regionis, à niue, & varijs alimentis grauatæ, quid faciendum?

Satis superque de simili argumento dictũ supra, & nunc dubitas, quasi nõ

habe-

haberes medicamenta taliter primæ regioni dicata, quæ neutiquam turbant secundam, nec reuulsionem illã, quam timet Galen. concitare valeant. Quãdo fortes clysteres nõ sufficiunt; non quidem si expurgatur prima regio ita onerata, reuelluntur humores venarum, & partium carnosarum, sed melius natura insurgit, & melius cõprimit venas versus cutaneam regionem; nam talis potest esse frigiditas primæ regionis, vt cor, & viscera cõprimat, & ad syncopẽ deducat. Quo ergo pacto, vitales facultates poterũt aliam sarcinam venarum superare, si coarctantur à prima.

CAP. XIX.

De morbis, qui impediunt magna auxilia.

SI de causis humoralibus impediẽtibus, aut mensurantibus vacuationes, aliquid restat, suspicor reduci posse ad ea quę dicta sunt. Nunc ad morbos deueniendum: qua in parte, licet non omnes percurremus in specie,

cie, tamen ex his poteris eandem methodum in alijs ita exercere.

Morbi qui vacuationem valent impedire, alias ab alio affectu indicatam, aut sunt in intemperie, aut in compositione, aut soluta vnitate; ac morbos in intemperie, alios partis, aut totius statuere oportet. Quare similem considerationem in his habere possumus, ac in naturalibus intemperantijs, in principio huius lucubrationis propositis.

In frigidis, et humidis intemperiebus, venę sectionem reformidamus. Primum quidem cordis, secundò, cerebri; tertiò, hepatis; quartò, ventris.

In calidis ac siccis morbis, purgationem magis timemus, ac præcipuè quidem ventriculi. Secundo hepatis; tertiò cordis: quartò cerebri, et renum, ob primum, aut vltimum medicamenti occursum, vt supra tactum est.

D V B I V M.

SEd meritò dubitas, quādo est magis timenda vacuatio, in naturalibus partium intemperantijs, an in mor-

morbosis. Ventriculus Petri est calidissimus à principijs generationis, aut iecur, et Ioannis est calidissimus ex vi morbi, in quo est magis timenda vacuatio? In eodem subiecto, etiam viget dubium.

Dico, distinctionem esse necessariã, quia diuersa potest esse ratio: nam si morbosa calida intemperies augetur propter purgationem, v.g. clarum est, citius tendere ægrum in mortem ex vi morbi, quàm si illa intemperies fuisset natiua, quia hæc tardiùs adducit periculum: nam discrasiæ ætatiuæ non ita celeriter intenduntur, ac morbosæ.

At è contra, si consideres difficultatem maximam, quam ars inuenit in attemperanda natiua inemperie, & facilitatem in attemperando excessu morboso, apertum est, esse magis timendam intensionem naturalis intẽperaturæ. Patet hæc philosophandi ratio: nam aduersus sensibiliter morbosam intemperiem, magis adiuuantia habemus principia vitalia, quàm aduersus intemperaturas congenitas ab ortu generationis: quia istæ plus

par-

participant de ratione habitus, qui difficulter tollitur.

CAP. XX.

De frigida, & humida vniuersi corporis intemperie, vbi iterum de hydrope.

IN superioribus, agētes de humoribus alienis à sanguine, decreuimus ex mente antiquitatis, quid sentiendum fit de frigidis, & humidis hydropicorum humoribus. Nunc redit eadem consideratio, quatenus morbus frigidus, & humidus vniuersalis, omnibus corporis partibus communis; frigida siquidem, & humida intemperies, fere hydropes omnes comitatur, & solet præcedere, relinquo siccam tympanitim. Cùm igitur febris putrida complicatur, quæ missionem sanguinis exposcat, satis est apertum, quantum obsit, & impediat prædictus morbus, quamuis ratione causæ suffocantis calorem, aliquando liceat venam pertundere, semper tamen cum metu, & moderatione: licèt

licèt putrida febris copiosam euacuationem exposcat: concurrunt enim in hac intemperie duo maxima impedimenta, quæ aut tollunt, aut parcissimè mensurant vacuationem, virium scilicet, imbecillitas, quæ necessario cum tali intemperie coniungitur: & secundo copia humorum crudorum, distantium magno interuallo à sanguinis natura, vt supra diffusè diximus. Igitur frigida, & humida intēperies, quæ cachexiam inducit, id est, malum corporis habitum, declinantem ad frigidum, & humidum, & tādem hydropicum, venæ sectionem prohibet, quantum est de se.

Vndè in superioribus satis explicatum manet, non esse mittendum sanguinem ratione hydropis, nisi fortè sequatur ad aliquam sanguinis retentionem, qui solebat vacuari, à qua calor suffocetur, & frigescat, diximusque talem sanguinis vacuationem felicius fieri in principio, antequam ex toto habitualis factus sit morbus. Et in hoc casu admittimus doctrinam Celsi lib. 3. cap. 22. & Paul. lib. 3. cap. 47. Quam limitationem Aëtius

etiam

etiā sequutus est. Sed Aui. Fen. 14. li. 3. tract. 4. cap. 12. de curat. cachexiæ, aiebat. *Et deuitent phlebotomiam, quātum possibile est, & si fuerit necessaria propter repletionem sanguinis, aude super eam cum timore, & partire in diebus tribus, aut quatuor, & cùm plus est necessaria phlebotomia; & quando causa est ex retentione sanguinis hæmorrhoidalis, aut menstruorum, &c.* Quod ex Galen. mutuatus est de venæ sectione cōtra Erasist. ca. 6. ex Hipp. mente 2. epid. Sed videndus Galen. lib. de tremore, rigore & palpitatione c. 5. Hæc volui addere ad caput de serosa supernatantia.

Aliquis ad hoc caput reducet apoplexiam, paralysim, tremorem, conuulsionem, stuporem cum Galen. lib. aduersus Erasist. cap. 6. & lib. de differ. mor. cap. 5. Videntur tamen ad morbos in compositione posse reduci. Quare ad morbos in intemperie redeat oratio.

Frigidi igitur affectus sanguinem detrahendum impediunt, quia sanguine exhausto ingrauescunt, vt à remouente prohibens: sanguis enim, & spiritus

ſpiritus calefaciunt membra, & illis euacuatis, frigeſcunt. Eadem ratione ſiccæ intemperaturæ impediunt talem vacuationem, vt hectica, & marasſmus torridus, & alius qui ſenium ex morbo à Gal. conſueuit nominari. lib. de marcore, & ſanguinis miſſionem, & purgationem impediunt: nam ſiccitas augetur, & vires iam debiles, debiliores fiunt.

CAP. XXI.

De refrigeratis.

QVia iſta complicatio ſæpius contingit, claritatis gratia, per quasdam propoſitiones procedam.

Omnis refrigeratio, abſolutè loquendo, impedit venæ ſectionem: quia hæc magis refrigerat, & morbũ frigidum auget (vt dictum eſt) ablato calfaciente.

Tamen in ſpecie loquendo, talia poſſunt complicari, vt non impediant venæ apertionem. Hæc propoſitio cõſtat ex loco, & modo refrigerationis, & ex his quæ ſequuntur:

nam

nam si sola cutis refrigeretur, & per clausos poros non possit exire debita copia excremetorum, clarum est accendi febrem, cui pro natura illius succurrendum venæ sectione (quamuis præmissa frictione) quia quod vrget est incendium internum, & refrigeratio potius fuit causa caloris, detẽto effluuio consueto: atque adeò non impedit, sed ex accidenti indicat vacuandum, quia indicat vrgentius malum internum.

Tamen si perfigeratio, non solum cutanea est, sed penetrans ad interna & humores cõgelans, visceraq; refrigerans, talis dispositio omninò impedit venæ sectionem, per contrariam rationem duplicem. Primò, quia intemperies frigida augetur, Secundò quia densati humores fluere non possunt ad sectam venam, quamuis aut multi, aut putridi sint: quem statum ex pulsus coarctatione, ex relatione causæ præcedentis, & ex doloribus internarum partium, ventriculi, lumborum, &c. cum sensu frigiditatis coniunctis cognoscemus.

Sed interrogas, quam ob causam frigus

frigus ante accessionem impedit venę sectionem? Aliqui enim, aut ignorantes, aut audaces, falso aliquo fundamento innixi, non dubitarunt in ipso principio accessionis sanguinem detrahere, & vitam cum mortę commutare.

Dico, multiplici de causa tale frigus impedire sanguinis missionem, & purgationem. Primò, quia laborat maximè æger in illa humorum commotione, sufficitque diei malitia sua. Secundò, quia fugiens calidum influēs ad interna, maioris boni gratia, vt expellat scilicet, per loca destinata, aperta vena, cogitur exire violenter. Tertiò, quia illo tempore refrigerationis separat natura bonos à malis humoribus, malos, vt pellat longè à corde, bonos vt, amplectatur. Pellit autem secundum communem Gal. opinionem iam receptam, à vasis extra venas: in isto verò motu sanguinem detrahere, certum est exire optimum à venis, siquidē deturbat malos ad carnes. Quarto si ad pancreas pelluntur, vt Fernelius (in aliquibus) rectè putauit, nonne vides, tunc sanguinem mittere per

re per venas, esse omninò lethale, expellente natura per vomitum, aut ventrem prauum humorem, & tentante malo artifice per venas, depuratum, & sincerum sanguinem effundere. Atq; quamuis gratis cõcedamus, etiam exire tunc prauum sanguinem, impossibile tamen est duos tam inordinatos motus tolerare naturam, ex quo cõtingere solet, vt in aliquam partem principẽ portio aliqua decumbat inæqualiter mota, aut virtus omninò fatiscat.

Purgationi obstant calidæ, & siccę intemperaturæ. Primò, quia purgantia medicamenta fere omnia calida, & sicca sunt. Secundò, quia ipsa vacuatio exsiccat.

Quando ergo talis est intemperantia, vt integram purgationem impediat, coniectare oportet, & comparationem facere inter vrgentiã affectus & damnum, quod potest efficere remedium adhibitum: atque quando affectus vrgentissimus est, noxa vero vacuationis magna quidem, sed quæ mortem non afferat, læsio potius, quam mors est eligenda: vt aliquando dixit

Galen.

Galen. Atque hac in parte prudentia medici maximopere necessaria est, quæ recto iudicio, rectaque lance conferre possit noxam vnius cum periculo alterius; quod certè literis nequit mandari, omniumque eorum, quæ sunt in arte, censeo difficillimum. Quod intelligens diuinus ille Hipp. initio. lib. de diebus decretorijs, dicebat. *Magnam artis partem esse, de his quæ rectè scripta sunt, posse considerationem facere, ac iudicare, &c.* Hoc verò iudicium, sine longa experientia, & obseruatione, & sine magna consideratione fieri non potest.

Igitur coniectura vsus exacta, si intellexeris affectum vacuatione nõ integra, longo temporis spatio abolendum, existimo melius esse, morbi longitudinem eligere, quàm ob eius citam ablationem, in difficiliorem noxam incidere, aut partis, aut totius.

Interim alijs auxilijs naturam leuare oportet, vt addamus, quod deficit uacuationi, quam non potuisti facere integram, ob contraria indicantia: v.g. si sanguinem mittis parcissimè, ob frigidum cor, iecur, aut ventriculũ

 mem-

membra ista ante, & post vacuationẽ, mille quidem modis calfacere, & roborare solicita, quorum magnam copiã apud practicos inuenies. Et idem, quòd dico de partibus, intellige de toto.

De putrida febre cum hectica, aut marcore complicata, magna exorta controuersia est; nam cùm habitualis siccitas sanguine indigeat, & virtus essentialiter debilis sit, in magnam dubitationem veniunt medicorũ consilia.

Breuiter tamen dicam, quid sentiã, iuxta leges artis, si primo auferam nouum quemdam errorem, circa febres hecticas.

Ex rore putrescente febrem quandam constituunt aliqui, & non dubitant de mittendo sanguine, quia dicunt esse putridam, & nullo alio auxilio aboleri. Sed falluntur omninò; nam si talis febris datur, extra venas causam habet: quia & ros iam est alimentum solidiorum membrorum, & amisit formam sanguinis, attractusque fuit à venis capillaribus vi facultatis attractricis: atque si difficilè est hu-

morem

morem cōtentum in parte inflamma-
ta ducere per venā maiorem, tamen
impossibile videtur, quòd ros rur-
sus ingrediatur per capillares, & in-
de ad maiores, & ad orificium venę.
Certe nullus erit tam sine mente,
vt in tali febre, ratione huiusmodi
roris, putet mittendum esse sangui-
nem, nisi fortè coniungatur alia cau-
sa, quæ præstet indicationem: sed
potius frictionibus, aut cucurbitulis,
tale putrescens ros esset vacuandus,
aut balneo.

At in præsenti consideratione, agi-
mus solum de intemperie calida, &
sicca, quæ obstat euacuationi, & in-
ter tales intemperies, hectica primum
locum obtinet, quæ habet tres partes,
aut tempora (species vocant commu-
niter) Ego sequor antiquitatem, & cō-
stituo primam in calore habituali
præter naturam cordis, cum consum-
tione roridæ substantiæ, ex qua colli-
gimus viuentem partem ita esse habi-
tualiter intemperatam, vt aduenien-
tem sanguinem, quem debebat con-
uertere in roridam substantiam, poti-
us exsiccet, & resoluat in substantia

cordis. Secundam constituo in eodem calore, cum altero gradu siccitatis, ad consumptionem cambij. Tertiam ad consumptionem vltimę humiditatis, quæ dicitur gluten. Has siccitates docuit Gal. & ex eius mente Auicen.

Si ergo complicatur putrida cum prima specie hecticæ, quia tunc solēt adesse vires, potest mitti sanguis, parcissimè tamen, & per interualla: præsertim si putrida eius generis sit, quæ poscat tale remedium.

Sed aduertendum, quòd ista febris aliquando solet aggredi à principio, id est, nulla alia febre præcedente: quo casu, in complicatione putridę, magis potest medicus prębere fidem vacuationi, quia non est ita debilis virtus, sicut in hectica, quæ succedit alijs febribus, in quarum curatione, & propter vacuationes, & alia auxilia, debilitatæ admodum sunt vires. Itaq; licèt valde timendum sit sanguinem mittere in putrida cum hectica, multo magis, si aliæ febres præcesserint.

Sed nullum antiquum autorem legi, qui mentionem fecerit sanguinis missionis in complicatione putridæ

cum

cum hectica, cùm tamen aliqui purgationis meminerint. Tamen non dubito, quin aliquando cõtingat ſanguinem putreſcere tali modo, vt parciſſimam vacuationem expoſcat: hoc autem raro euenit. Sed quare raro? Quia debilitata natura, cui aduenit calida, & habitualis intemperies, potius generat cacochymiam, & humores purgationem petentes.

At in ſecunda, & tertia ſpecie maiorem vim habet iſta contemplatio: quia vires debiliores, & maior inanitio, quę repoſitionem expoſcat, non ablationem: & cum hecticam curare non poſſis, niſi prius putridam auferas, hoc reſpicere oportet, non oblita hectica, nam putrida celerius interimit ægrum, hectica tardius. Atq; ob id duplici de cauſa primo loco putridam inſpicimus, & quia eſt conditio, ſine qua non, & quia vrgentius indicat, ob celeritatem motus.

Quamobrem vitam protrahere curabimus, & putridam, ſi non per venę ſectionem, ſaltem per leues purgatiunculas auferre (niſi aliqua colliquatio adſit) ac ſtatim per temperatiſſima

balnea, & humectantia alimenta cum aliqua abstersione, vt sunt ptissana, iura ex hordeo, lactuca, cucurbita, ac cicoreo confecta.

Semper animaduertendo, quod si putrida ex tenuioribus, & calidioribus succis fuerit orta, eo magis in hecticę curatione persistere debemus: quia hoc pacto etiam causam febris attemperamus, & deturbamus; at verò si crassior, & pituitosior causa febris fuerit, eo parcius partes hecticæ agendæ. Sed iam hæc transeunt ad aliam tractationem, insinuasse sufficit. Calida, & sicca intemperies, sine affluxu humoris, etiam quantum est de se, impedit purgationem catarcticam, & per medicamenta calida. Quare cùm complicatus affectus, qui talem petat vacuationem, Alsarauij consilium admittimus, qui cap. de curatione hecticæ, quando bilis redundantia viget in venis, quæ putredini apta est, expurgare consulit per medicamenta, quæ alimenta quodammodo sunt, quæ euacuent absque calfactione, & exsiccatione: vt est inquit succus Lebleb, & moraba ros, & violarum, &

in ſucco lebleb, ſiue ſucco lupulorum myrobalani infuſi, in quo etiam diſſoluātur, & colētur medulla caſſiæ fiſtulæ, & manna, & violæ: aut bibat iulep. cum infuſione myrobalanorum, & ſimilia. Et posteà addit: & quando laxaueris, & mundificaueris corpus, tunc accedas ad regionem, et curationem hecticæ, &c. Vide quo pacto prius agit de cauſa febris putridæ, posteà de hectica, & quomodo vtitur blandis, & humectantibus medicamentis purgantibus.

Similiter in euacuatione melāchoIię, & pituitę faciendum, eligentes quæ minimum calorem, aut nullum inducant.

Frigida, & humida intemperies cū humore (vt ſupra tactum eſt) non ſolum non impedit, imò poſcit purgationem, ita vt augenda ſit eo caſu purgantium quantitas: tum ob ſuccorum redundantiam, tùm quia hebetior ſenſus in his ſolet pigram efficere purgationem: & ſecundò, quia humores non ſunt ita faciles ad motum in his morbis, præſertim ſi frigus cum ſiccitate coniungitur. Si verò ſola fri-

giditas sine humore existit, iam supra tactum est, quid faciendum.

De humidis illud solum adnotare libuit, non admittenda esse humida medicamenta, vt cassia fistula, præcipuè, quando ex humiditate debilitas ventriculi, aut aliorum viscerum contracta est. Sic colligitur ex Mesue illo peritissimo; nocet enim cassia, quando ob nimiam humiditatem facultas debilis est, siquidem laxat, & auget retentricis imbecillitatem. Tandem in morbosis intẽperaturis, similem facimus coniecturam, ac in naturalibus. Quare ad morbos cõpositionis transeamus.

CAP. XXII.

De morbis in compositione, qui vacuationes impediunt.

Oportet prius referre morbos in compositione, vt inductione quadam veniamus in cognitionem eorum, qui obstare possunt, aut impedire. ¶ Ex Gal. lib. de diff. morb. cap. 6. quadruplex est morbus in compo-

compositione, in formatione, numero, magnitudine, & situ. Ex his morbi in formatione, & magnitudine videntur vacuationem impedire. Et ob id formatio iterum diuidenda est: nã alia est in figura, alia in meatuum cauitate, alia in superficie.

Rursus ex his soli morbi meatuum impedire videntur vacuationes, qui aut nimis patentes, aut nimis stricti reddũtur. Est ergo multiplex affectus iste: nam quinque differentias inuenit Gal. lib. de caus. morb. cap. 7. aut coalitu, aut angustia, aut compressione, aut subsidentia, seu conniuentia, densationeue, & vltimo obstructione: inter quas affectiones sola obstructio vacuantibus prædictis repugnare videtur. Rursus cum obstructio à varijs causis possit oriri, sub diuidenda venit: quæ enim à multitudine proficiscitur, non impedit, sed exposcit quam citissimè vacuationẽ sanguinis. Et hæc est illa celebratissima vacuatio in omnibus synochis, cũ in alijs febribus acutis.

At verò, si obstructio oriatur à lẽtis, crassis, & frigidis humoribus, non

rarò impedimento esse solet ad venæ sectionem: imò quantum est ex parte prędictę causę, obstare videtur. Quod argumentū breuiter, sed separato capite attingendum est.

CAP. XXIII.

An obstructio, quæ pendet à crassis, & lentis humoribus, impediat sanguinis missionem.

ALiqui non timent in omni obstructione, cuiuscunque sit naturæ, sanguinem mittere. Ego existimo esse perniciosum errorem, humanę salutis destructorem, & secundo esse contra rationem Philosophicam. Atq; vt in principio proposui, discurram per conclusiones, opiniones recentiorum vanas relinquens, antiquitati semper inhærens.

Inscriptio huius difficultatis, non indiget explicatione: nam quæris vtrùm obstructio orta à solis crassis, aut lentis humoribus, requirat venæ sectionem; non loqueris de obstructione orta à multitudine, & copia

massæ

massæ sanguineæ, quæ venas opplet, quia de ista causa nullus dubitat: cum hęc, vltimo inuenta febrium humoralium curatione, primo loco petat vacuationem, qua omnes intentiones complentur; & idem dico de alijs similibus obstructionibus. Dubium ergo est de sola obstructione, à glutinosis, lentis, aut crassis humoribus, qui fere semper frigidi sunt. Qua in re pulchra aliqua sunt adnotanda ad curationem, si prius ratiunculas recentiorum audiamus, qui putant, omni obstructioni deberi sanguinis missionem.

Quia obstructio habet aliquid fiens, & aliquid factum. Ergo saltem ratione fientis, ideſt humoris illius, qui cõfluit ad illam, consonum videtur agere de mittendo sanguine. 1

Quia sanguinis missio facit fluere humores omnes ad venam sectam, Ergo successione quadam, etiam fluent humores illi crassi, & viscidi, facientes obstructionem: quia vitandi vacui gratia, etiam lapides ipsi mouentur, multoque magis humores obstruentes, 2

Et

3 Et Galen. id docuit Method. lib. 8. c. 4. agens de hac obſtructione à craſſis, & lentis humoribus, his verbis: *Ergo vt tranſpiret, maiore auxilio eſſet opus: ac ſiquidem vel puer, vel ſenex ſit, ſanguinem detrahere non licet. Inter has ætates, vbi ægro robur non deeſt, ſecanda vena eſt, etiam ſi plenitudinis ſigna non adſint.*

Ex iſta ſententia magnum conficiunt argumentum, Gal. loquebatur eo capite de curatione ephemerę, ortę ab obſtructione. Si in ephemera, quæ leuis febris eſt, & orta a viſcidis, & craſſis ſuccis, ſanguis mittendus, ſine vlla plenitudinis præſentia. Ergo in intenſioribus febribus, aut alijs morbis, à ſimili ortis obſtructione ſine vlla plenitudine, mitti debet ſanguis. Atq; adeo morbus hic in compoſitione nō impedit, ſed poſcit talem vacuationem, vt aperiatur obſtructio, vt fiat tranſpiratio, &c.

Nos conſonè loquentes his, quæ de ſupernatantia ſupra diximus ex mente antiquitatis, idem prorſus nunc in obſtructione, à craſſis, & lentis humoribus profitemur,

In primis quantum attinet ad mentem Galen. illud audeo affirmare, nusquã dixisse, obstructionem à crassis solummodo, & lentis profectam, detractionem sanguinis exposcere: inuenies tamẽ hoc remedio vti, si multitudo sola, aut simul cum crassis, & lentis inueniatur, aliter nequaquam: imò expresse 11. meth. cap. sæpius citato ait. *Verum cum neque obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem possint, reponi aliquid sanguinis debet ad spacium curationis.*

Et per se, & propriè loquendo, ex doctrina ipsius patet: nam præcise, putrescentia, vt sic, coctionem, & correctionem petit, iuxta illud artis medicæ, coctio est, quæ facit cessare putredinem. Obstructio vt sic, solum petit apertionem; hæc autem fit tenuantibus, incidentibus, & tandem abstergentibus, quæ localiter moueant id quod incisum est, & separent à parte obstructa. At in isto opere nil habet sanguinis missio. Ergo relinquitur esse perniciosum, & à methodo alienũ mittere sanguinem in obstructione à solis humoribus crassis, & lentis.

Præ-

Preterea vtor eadem ratione, quam adduxi, agens de supernatantia serosa, & pituitosa hydropicorum. Per sanguinis missionem extrahitur quod calidius, & quod facilè ad exitum paratur, qualis est tenuis sanguis. Hoc autem humore extracto, necessarium est, vt lenti & frigidi inculcati, maneant frigidiores, & ad motum ineptiores. Hæc est ratio, quare Galen. in quartana, & melancholia, vbi sanguis à vena fluens tenuis exierit, præcipit claudere venam, 1. ad Glauc. & 3. de locis, quia viderat ex trahi calidum, & tenue, quod non peccat, & remanere crassum, & lentum, quod morbum facit.

CAP. XXIV.

Quando obstructio à crassis, & lentis humoribus non impediat.

DIxi id quod est per se, dicam nunc, quod ex accidenti: nam in artis operibus magnum locum habet hæc indicatio, quia contingit, vt non possimus deuenire ad id, quod est

per

er se, nisi prius aliud tollamus: & erte respectu finis intenti, bene po-est dici per se. Sed quęrimus res, neu-quam nomina.

Primo illud tyronibus notum est, talis obstructio coniungatur cum lenitudine, ab istius ablatione esse- incipiendum, quia impedit agere de bstructione: ipsam siquidem magis ccludit, & quanto magis obstructio-em tractamus, magis illam augere- t necessum, multitudine non depo-a, per confluxum humorum ad par-m obstructam, cauendumque, ne imores magis impingamus. Et ita- ræcautionis gratia & curationis fa-lioris sanguis mittendus.

Sed alia est contemplatio ad erudi-s pertinens, quàm discant, & atten-audiant tyrones.

Obstructio à frigidis, crassis, & len-humoribus, alio modo ex acciden-potest indicare vacuationem, pro-er locum quem occupat, qui occlu-, humores regurgitare in venas cō-llit, atque adeò oportebit istos mo-rata vacuatione per venam sectam trhere. Secundo, quia ob oppi-

latio-

lationem hepatis ſemper ſanguificati[o]
deprauatur,taliſque ſanguis reliquum
ſuo vitio commaculat. Tertio, pro-
pter obſtructionẽ lien non valet me-
lancholicum ſuccum allicere, & e[x]
conſequenti per venas oberrans, tot[am]
maſſam inquinat. Et hoc exiſtimo e[ſ-]
ſe fundamentum Auic. in cap. de cu[-]
ration. oppilationis hepatis. & Fe[n]
15. lib. 3. c. 3. de icteritia. Sunt qui[-]
dem ſingulares textus: ait lib. 3. fen
1. 4. tract. 2 cap. 6. *Et quando antri-*
quatur oppilatio, indiget phlebotomi[a]
baſilicæ, & ſolutiuo. Rurſus lien ſi
obſtruatur, non rectè trahit, & re-
gurgitat melancholia, ſicut ſi debili-
tatem patitur ſimiliter, aut non trahit,
aut diminute trahit. Quod de veſic[a]
fellis docebat Auicen. loco citat. d[e]
icteritiæ, ſic ait. *Et ſcias, quod quan-*
do peruenit oppilatio retinens choler[am]
in hepate, in quocumque locorum ſit he-
patis, & fellis, oportet vt ex ea fi[at]
hepar calidius quam eſt, & genere-
tur cholera, plus etiam quàm genera-
tur tempore ſanitatis: facta autem
cauſa fellis, aut propter debilitatem
eius ab attrahendo ex hepate, & præ-
cipuè

cipuè cùm est cum debilitate hepatis, á separatione, & expulsione, aut propter vehementiam virtutis attrahentis, & implet ipsam vice vna valde, & non cepit ipsam, propter ipsum quod illam repleuit, & extendit: deinde cadit virtus eius, & non trahit, &c. Quibus verbis docet, quòd obstructio solet esse causa abundantię humoris in reliquis partibus, exemplo vesicæ fellis, quæ multum repleta, nouum humorem non potest nec recipere, nec trahere, & consequenter regurgitat per totum corpus. Ergo hoc modo indicat obstructio vacuationem, & efficacius, quanto antiquior est, non quidem vt obstructio, sed quia est occasio, vt regurgitantes humores redundent in corpore. Dixi non vt obstructio, quia re vera obstructio à crassis, & lentis humoribus, quo antiquior, eo magis repugnat sanguinis missioni: quia tenaciores sunt humores impacti, & difficilius remouentur à partibus obstructis. Petit ergo euacuationem secundariò, & ex accidenti, quatenus est causa regurgitationis humoris ad venas.

Quod

Quod in feminis non menſtruatis quotidie conſpicimus, ſi antiquata eſt oppilatio, clarum eſt vnoquoque mẽſe recurrere ad venas, aut in illis remanere ſuperfluum, quod debuit expurgari. Multo ergo alacrius vacuandæ diu oppilatæ, ex retentione menſtruorum, quam illæ quæ recens oppilatæ ſunt, quamuis oppilatio ſit à frigidis humoribus. Solet certe oppilatio induci à frigido, lẽto, & quod regurgitat poteſt eſſe calidũ sanguineũ, aut biliofum, aut vtrumque: ſimiliter ſi obſtructio ſit in brachio, aut crure, aut alia qualibet parte, quæ non permittat alimentum intrare ad alendum, clarum eſt, eſſe occaſionem redundantiæ in reliquo corpore: non ſecus, ac mutilatis membris dixit Galen. accidere ſanguinis redundantiam. Vnde colliges, quod obſtructio a viſcidis, & craſſis non indicat vacuationem ſanguinis (ſemper enim hæc reſiſtit) ſed redundantia quæ regurgitat.

Quare quando Gal. Auic. & alij autores, in morbis ex obſtructione ſanguinem fundunt: vt in apoplexia,

ia, epilepſia, ſurditate, oculorum hebetudine, torpore, paralyſi, conulſione, icteritia, lienis, aut hepatis bſtructione, aut duritie, & etiam enum, vt in lapide obſtruente, & ſthmate, id dumtaxat faciunt, aut uando obſtructio ex multo ſangui e, aut vitioſo orta eſt: aut cum in orpore multus bonus, aut multus raſſus redundat, nam aliàs extrema ſt pernicies. Quod intelligens mirus le Galen. 3. de loc. affect. cap. 7. ita icebat: *At hæc diſtinctio non parum habet in curatione momentum: quidem vbi vniuerſum corpus ſanunem melancholicum continet, cuitionem à venæ ſectione incipere oortet: vbi verò ſolum cerebrum inrmum, ſanguinis detractione non et, quantum attinet ad hanc diſpotionem,* &c. Quam doctrinam ſuxit uicen. lib. 3. fen. 15. cap. de dolore lenis. *Et non fiat* (inquit) *phlebotoia, quamuis iudicet eam communis medicorum, niſi apud neceſſitam, & pauca,* &c.

Quamobrem toto cœlo aberrare los arbitror, qui in obſtructionibus

anti-

antiquis ſanguinem mittunt, ob eam ſolam rationem, vt humores inculcati ponantur in motu. Sed hoc perniciosum inuentum non exacte poteſt deleri, niſi ſingulis argumentis propoſitis reſpondeamus. Videbis quomodo obſtructio inueterata à craſſis, & lentis humoribus ſanguinis miſſione dimoueri nequat, quantum attinet ad naturã ipſius obſtructionis, vt ſæpius dixi.

CAP. XXV.

Obiectiones propoſitæ diſſoluuntur, quibus recentiores probant obſtructionem craſſorum, & lentorum deleri ſanguinis miſſione.

TRia nobis obijciunt. Ad primum dico, obſtructionem fientem tolli vacuatione reuulſoria, ſecundũ ſpeciem cauſæ: nam ſi à multo ſanguine, vel à vitioſo, quamuis non multo conueniet illius detractio: ſi verò ab humoribus ita alienis, quales ſunt lenti, craſſi, & pituitoſi, quis dubitat quin purgatio ſit exequenda, vt ſupra

latis-

atiſsimè probatum eſt, agentes de ſupernatantia.

Quod autem factum eſt, inciſionem, tenuationem, & abſterſionem poſtulat.

Secunda ratio eſt, quæ non ſolum in ſcholis, ſed in conſultationibus ita communiter circumfertur, vt nil magis tritum. Hæc ſucceſsio ad id, quod vacuatur omnes torquet, omnes dico vulgares. Explicare igitur oportet, n humores inculcati, & durati in parte obſtructa, exeant, ſucceſsione ad id, quod vacuatur per venam ſectam. Tractio fit, vel à calore, aut proprietate, aut ſimilitudine ſubſtantiæ, aut ſucceſsione eius quod vacuatur, vt vitetur vacuum: quamuis tractionem à calore, aut dolore ſolemus reducere ad eam, quæ fit ratione vacui. Hanc diuiſionem colliges ex Galen. 2. de dif. feb. & 1. de sim. med. facul. & in lib. de facult. natur. Tamen tertio de facul. nat. c. vlt. ſtatuit differētiam inter motum tractionis, qui fit ob ſimilitudinem ſubſtantiæ, & eum qui fit ſucceſſione ad id quod vacuatur: nam quod ob ſimilitudi-

tudinem trahit, nonnunquam (si ita sors tulit) trahit quod grauius est, si inuenit sibi simile: at successione ad id quod vacuatur, prius id trahitur quòd leuius est: quòd auté prius succedet, propinquũ magis, quàm remotum luce clarius existit; quòd experimento etiam constat, nam fluxile præcedit durum, et tenue crassum.

Ergo vbi sanguis in corpore tenuis est, vena quidem scissa, tenuis effluet, quem sequetur alius tenuis citius quam crassus, infarctusque nisi tam terribilis sit tenuiorum, et fluxilium euacuatio, vt etiam impacta suo modo dimoueat. Atque an vtile sit ingentem boni, et inculpati succi copiam vacuare, vt tantillum impacti humoris extrahatur, tu videris.

Nam quod medicamentum vim attractoriam ob similitudinem habens, vix potest educere, cùm instar claui in meatibus angustis hæreat, qua obsecro ratione persuaderi potest, successione extrahendum, vbi alij humores in corpore adsunt, liberè ob fluxilem substantiam statim currentes.

Nam

Nam etsi Gal.(vt tacitè respondeã
ubitationi) 3. de Nat.Facult.cap.vlt.
icat,successione eius,quod vacuatur,
tiam quod longius abest, trahi, &
noueri, id certè dixit, quando per fi-
tulam duram, ab aliquo sugente,tra-
enteque,ne detur vacuum: nam in
to casu, quod longius est, trahetur,
c succedet,aut fistulæ latera coibunt,
ut rumpentur. At in corpore hu-
nano, nec vis aliqua externa vim in-
ert sanguini, aut violentiam, qua
umores impacti, & resistẽtes succe-
ant: prius enim venarum latera con-
ident, quæ non ita duræ, & inflexi-
es sunt: coire certe necesse est, & ina-
itas sibimet adhærere, vt vacuum
npleant.

Satius certè, atque in miserorum
grotantium vtilitatem foret, si huiu-
emodi inculcatos terreos, lentosq;
umores, emollientibus, inciden-
bus, humectantibusque præsidijs ad
otum habiles reddere curares, vt
ostea, aut medicamenti trahentis vir-
ute, aut cucurbitulæ propiusappli-
tæ violentia, ab antiqua sede remo-
eres, vt si quando venæ sectione vti

voluiſſes, poſt hanc, attenuationem & præparationem tentares; vt ſup. e mente Hipp. & Gal. docuimus, agentes de cauſis lentis, crassis, & frigidis: hac enim præattenuatione, emollitioneq; fortaſſe venæ ſectioni cederent attenuati humores. Quam ſententiam philoſophica ratione fultam, vel eo libentius amplector, quia alius ante me illam excogitauit Matthæus de Gradi, inſignis medicus lib. 3. cap. de varicibus. & 9. ad Almans. c. 10. Quare aduertant ſtudioſi, atque erga ægrorum miſerias pietate ducti, ne temere in acutis morbis, quibus complicatur aliqua ex ſupradictis obſtructionibus, copioſè, & integre ſanguinem mittant, aſſerentes ſe acuto morbo attendere: nam (vera loquor) millies in noxas immedabiles ægros deductos ob hanc negligentiam conſpexi.

Quis à pituita aſthmaticis, epilepticis, obſtructis pulmonibus, quis in ſcirrhoſis tumoribus, aut vteri oppilationibus, hepatis, aut lienis, &c. à craſſis humoribus, deinceps ſanguinem largiter mittat, aut ſine metu?

Ex

Ex illa autorit. Galen. magna con-
ouersia, & diuersitas opinantium
orta est, et confusio ad curationẽ:
men si huius tractationis, et do-
rinæ Galenicæ principia constanter
neas, numquam errabis.
Diximus Auic. epilogum fecisse,
vniuersam Gal. doctrinam breuis-
nis verbis comprehendisse, quæ ta-
sunt, vt sæpius sint referenda.
t non est phlebotomandus, nisi vnus
eorum, aut ille qui debeat cadere in
gritudines sanguinis, & cadet in eas,
ut ille qui iam cadit. Et vnusquisque
orum nõ phlebotomatur, nisi ob mul-
itudinem sanguinis, aut propter vi-
ium sanguinis, aut propter vtrumq;
Cum igitur in ephemera ex ob-
tructione, non minima, sed magna
eperiatur, et talis, vt alijs auxilijs
on cedat, sed declinationem exten-
at, cum signis putrescentiæ humo-
um, rectè Galen. quamuis non sint
ultitudinis signa, venam secat, quia
cipit vitium sanguinis apparere:
ndè non curat per se obstructionem
ctam, sed præcauet futuram peri-
ulosiorem, et impedit fientem, et

damnum, quod maius est, scilic febrem, ex vitio, & putrescentia san guinis, ortam quidem cum miscel fuliginum, & vaporum putridoru alterantium sanguinem, quin etiam miscella prauorum humorum redun dantium. Itaq; iam in illa extensa d clinatione ephemerę, adest princip putridæ sanguineæ, quamuis nulla plenitudo ad vasa: vitiosus verò su cus semper sanguinem inquinat, vires incipit afficere.

Imò relictis nugis recentiorum, c primo veritatem, quam sequitur Au cen. ex Galen. & dico istam senten tiam ex 8. meth. c. 4. debere sic inte ligi: vitium solum sanguinis, sine v plenitudine, neque ad vasa, neq ad vires, posse venæ sectionem ind care, alijs annuentibus. Et hæc fu mens Galen. quando dixit. *Quamu non sit multitudo* prosequitur eni sic. *Præstat enim vitiosi succi par emissa, ad detergendas obstructione accedere*, &c. Vitiosum succum vocat sanguinẽ à prauis humoribu iam alteratum, non alienum, & v rè supernatantem, sanguine prors inta-

tacto; illum siquidem per se, & se-
rsum peccantem, semper expurganti
edicamēto propellit. Nunquā hoc
otuit intelligere Horatius Augen.
per inculcat aliquam plenitudinem,
ignorat hanc explicationem ex A-
icen. & veris deductam principijs.
Sed simul insinuat Galen. quod li-
et ista vacuatio fiat in principio (vt
c dicam) principiante putride, & in
eclinatione extensa febris epheme-
e, ad multa prodest, vt sæpius cum
o diximus: quia viam præstat ad
etergendas obstructiones, vt posteà
edicamenta securius operentur, vt
anspiratione facta, inhibeatur parata
m putredo, & temperetur calor. in-
r quas commoditates inuenies quas-
am ex accidenti sequi, aliàs per se
dicare.

CAP. XXVI.

Aëtij, & Tralliani sententiæ, quæ videntur dictis contrariæ. Alia apparens contradictio in doctrina Gal. componitur.

AEtius videtur sentire contra supradictam Gal. doctrinam: ait enim. *Sanguis mittendus est, si etiam*

plenitudinis adſunt ſigna. Quib
oſtēdit, quòd ſi non adſint talia ſign
non eſt mittendus. Verum ſine dub
Aetius habuit codicem alium Gale
minus excultum, aut textus ipſius
mendandus.

Tamen cùm Trallianus lib. 11. ca
de ephem. ex obſtructione, dic
*Quod ſi non copia, ſed craſſi, viſco
que humores obſtructionem procrea
ſanguis mittendus non eſt; ſed dec
ctis potius quibuſdam vtendum, q
extenuare poßunt, ita vt non cal
ciant*. Quæ ſententia accepta ſin
dubio fuit ex Gal. 11. met. c. 4. in fi
his verbis. *Vbi namque abundan
humorum eſt, hos vacuabis, vbi cr
ſi ſunt, & glutinoſi, tenues eos,
fluxiles efficies, &c.*

Sed ſi legas lib. 11. met. c. 10.
detur maior contradictio, nam ſic h
bet. *Oſtenſum enim in prioribus
eſt, ſi ijs auxilijs, quæ obſtructione
ximant, vti, non vacuata prius ab
dantia, velimus, fore vt non modo
proficiamus, ſed etiam affectum m
iorem reddamus, pugnantibus ſci
cet, inter ſe indicationibus. At ſi v*

uata multitudine, ad curandam obstructionem accedamus, &c. Iam vides contradicentia loca. Hîc Galen. non euacuat, ſine præſentia multitudinis; ſupra verò dicebamus cum illo, etiamſi plenitudinis non adſint ſigna, eſſe vacuandum in ephemera ex obſtructione, quæ tranſit in putridã. Rurſus Aetius, & Trallianus viri primæ claſſis, ſine notis plenitudinis nõ mittunt ſanguinem. Quid dicendum?

Aliqui iſtam contradictionem ex Auicen. placitis componunt. 1. 4. cap. 3. Vbi ſic ait. *Et ſi non ſentis multitudinem humorum, imò ſentis oppilationes, & quod ipſæ ſunt accidentes a groſſitudine eorum, & viſcoſitate ipſorum, tunc fortaße non indiges phlebotomia, & euacuatione ſuperflua, imò indiges apertione.* Quibusverbis, mediam videtur ſequi ſententiam, ſcilicet, non eſſe mittendum ſanguinem largiter, ſed moderatiſſimè. Tamen ego firmiter in hæreo Gal. & Auicen. doctrinæ, quam ſupra explicui, & tetigi 1. lib. ad 2. caput: quamuis enim nulla ſit multitudo, neque ad vires, neque ad vaſa,

neque partis, aut totius, & sine prauo motu locali sanguinis, puto debere venam secari, existente vitio sanguinis, alijs auxiliis non cedente, dicat quidquid voluerit Augenius. Vndè Aetius, & Trallianus deserendi, & Galen. fides adhibenda, sed Hippoc. à quo ista bona emanant, vt in principio agentes de supernatantia, visum est.

Galeni loca conciliantur facilè, nã 8. met. 4. dicit. *Quamuis non adsit multitudo, esse mittendum sanguinem*, lib. verò 11. & 9. intelligit multo melius extrahi posse, existente multitudine, & abundantia. Itaque non negat, sine multitudinis presentia (si adsit vitium) debere mitti. Quibus rectè ponderatis, facilè antiquitate amplexa, inter varias recentiorum argutias securus ibis.

CAP. XXVII.

De morbis in magnitudine impedientibus vacuationem.

TVmores aliqui præter naturam venæ sectionem impediunt; scimus

ſcimus enim, hepatis præcipuè; deinde lienis, vteri, ac meſenterij, aut alterius partis, fere eadem ratione, qua prædictæ obſtructiones, impedire. Præterquam quod, efficacius prædictæ obſtant euacuationi, quantum ex ſeipſis eſt: vt antea de obſtructionibus monſtratum eſt.

Impediunt autem vehementius, quanto ſcilicet difficilius tales morbi ſaneſcunt, & ad eorum medellam copioſiori indigent calore, & ſanguine, diuturnioreſq; ſunt affectiones. Oedemata verò, vbi in partibus ſunt nõ infimæ notæ: & prætereà aquoſi tumores, vt hydrocephalus, aſcites, tumor in ventre, ac tympanites, aquoſa hernia, & flatulenta, ſemper ſanguinis vacuationem, indicatam ab alio affectu minuere videntur; ipſi tamen tumores (vt dictum eſt) per ſe renuunt. Quæ omnia probationem firmam habent ex his quæ diximus de cauſis.

CAP. XXVIII.

Pleuritis inter tumores an impediat, aut minuat sanguinis missionem?

LOcus ille Hip. 6. epid, p. 3. tex. 40. occasionem dedit huic adnotationi, ait enim. *Impedimentum in cruenta spuentibus, anni tempus, pleuritis, bilis.* Quod pleuritidis affectio calidis fomentis non remissa, sanguinis missionem efflagitet, tyronibus manifestum est. Sed quando duæ indicationes concurrunt, eandem vacuationem sanguinis exposcentes, vt spuitio sanguinis, & pleuritis, quomodo est possibile, vt vna aliam impediat? Imò potius auget vim vacuandi.

Eruditissimus Vallesius antesignanus noster, & noster, quia Couarruuianus, in com. huius loci, pleuritidem esse ait impedimentum: quia complicata cum hæmoptoica passione, ipsam auget: nam ex creatio, quæ iudicat, expurgat pleuritidem motu locali tussis, auget ruptionem venarum,

rum, quæ quietem omnimodam exposcit. Eleganter quidem, si agamus de duobus affectibus complicatis, quales sunt hæmorrhagia, & pleuritis. Nos ad institutum nostrum interrogamus, an pleuritis venæ sectionem aliquo modo impediat; nam plures tyrones legentes hunc textum, & videntes spuitiones sanguinolentas, poterunt dubitare. Hic infirmus spuit sanguinem, & pleuriticus est. Quare ergo dixit Hipp. in spuentibus sanguinem, pleuritis impedimentũ præstat? Bene certè dubitant, nam in hemoptoica passione adest sputum sanguinis cum tussi; idem etiam in pleuritide sanguinea.

Dicam, quod sentio, in primis Vallesius, licèt vera profitetur, tamen Hip. in hoc loco, & tex. antecedenti, agit de impedimentis sãguinis missionis, vt Gal. in hoc sensu prosequitur. Atque adeò inquirendũ est, quare pleuritis dicatur impedire sanguinis missionem? Impedit quidem (vt ait Vallesius) curationem solutionis continui venarum: quia per tusim magis aperiuntur venæ, quæ constringi

deberent. Sed quærimus, quare impedit reuulsionem per venam sectam brachij?

Gal. in com. paruam pleuritidem, & leuem, in qua spuitur sanguis, impedire dicit venæ sectionem, quia alijs auxilijs potest curari. Frigida explicatio; nam reuera leuis pleuritis cùm sanguineo sputo, non impedit, sed poscit leuia auxilia (si leuia auxilia secura sunt, quando cùm dolore sanguis spuitur) Quamobrem mihi suspecta est Gal. doctrina, quamuis dicat in illa historia, sine sanguinis missione se talẽ ægrum curasse; nam vt sanguinis missio est magnum remedium, ita est moderatissimum, si in parua quantitate extrahatur sanguis.

Mihi videtur diuini Hippoc. mens fuisse, pleuritidem impedimentum esse, non ad missionem sanguinis, sed ad largas euacuationes: quia cũ morbi causa ad duas pertineat potentias, ad animalem, quæ tussi expellere debet, & ad naturalẽ coctricem, quæ maturat spuenda, clarum est, quod si tenorem, & robur animalis non serues, parum refert, esse euictam, & có-

coctam materiam. Multos vidi suffocatos pleuriticos, à materia iam cocta ad exitum parata, ſed ob defectum virtutis animalis perierunt. Ergo hoc eſt proprium pleuritidis. Sub vno quidem exemplo, reliqua intelligere conſueuit Hip. & omnes morbos intellexit, qui à facultate animali debent vltimo euinci, qui obſtant magnis euacuationibus, ne facultas animalis fatiſcat; & non valeat trudere, quæ iam concocta, aut ſuperata ſunt.

Rectè ergo Valleſius morbi cum morbo fecit comparationem. Nos de pleuritide intelligimus, non complicatum affectum inſpicientes, ſed vt impedit largas vacuationes: has certè admittet ſynochus, aut hepatis inflammatio, non pleuritis.

De morbis in compoſitione dicta ſufficiant: nam his exemplis ad alia deuenies, ſuppoſita exacta notitia methodi medendi. Nam ſi omnes morbos complicatos percurrerem, longa terenda esset via, ſiquidem omnium fere malorum curatio eſſet peragenda, quod in tertium lib. Auicen. Si Deus Optimus Maximus voluerit,

per-

perficiemus. Sed de purgatione disserendum aliquid cum magna vtilitate.

CAP. XXIX.

Perutilis discursus de morbis in compositione, purgationem impedientibus.

PVrgationem (quamuis ab aliquo affectu indicatam) prohibere possunt morbi in compositione, obstructio, aut conniuentia, seu considentia, vt hac dictione voluulum ex inuoluto intestino creatum inuoluamus: aut tumorem præter naturam, non ea ratione, qua venæ sectionem impediebant: erat autem ea, ne scilicet, calore depauperato, morbi hi curatu difficiliores redderentur. At purgationi obsistere censentur primo, eo quod vias occludũt, per quas purgatio est exercenda: ac 2. prætereà quod expurganti pharmaco inflammatio irritatur. Ob quam rationem Auic. 4. 1. c. 11. in his qui solent gulæ phlegmonas pati, vomitum vitat.

Potest etiam morbus aliquis in situ quo-

quodammodo purgationes inferiores impedire, vt procidētia intestini recti, aut podicis, aut procidentia vteri: in his enim, quoad fieri potest, fugienda est purgatio per inferiorem regionē, & vomitus pro viribus concitandus.

Tumor itaque quicunque ille sit, in purgationis via procreatus, impedit per eam humoris deductionem. Quod graui illa sententia Hippo. docuit Epi. 21. de hellebori vsu, his verbis. *Neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucis, lienosis, exanguibus, spirituosis, & siccum tussientibus, siticulosis, flatuosis, & his qui præcordia, & latera ac dorsum distenta habent, & torpentibus, & obscure videntibus, & quibus aurium sonitus sunt, & vrinę meatibus impotentibus: neque item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his qui sanguinis eruptiones, aut tubercula habent.* Hæc Hippoc. Quam sententiā ita difficilem si enarrandam ex professo assumerē, digrederemur ad plures morborum indicationes explicandas. Ad præsentem saltem discursum illud adnotare oportet, quantum fu-

gere

gere doceat medicamentorum vsum vijs impeditis, aut inflãmatis. Quod dixit Auic.4.1.c.4. *Habentium quoque in interioribus apostemata, difficile est ventrem soluere, & vomere.*

Quando ergo purgatio impeditur ob aliquod ex prædictis repugnantibus, machinari oportet industriam, qua morbis purgatione indigentibus subueniamus. Libuit autem quoddam exemplum proponere in casu per difficili, vt tyrones in illo non aberrent, eritque via ad similia.

CAP. XXX.

De colica affectione ab obstructione, lenta pituita, aut flatu, aut fæcibus induratis.

VIde iam morbum in via, qui impedit purgationem infernam ob obstructionem, & si vis, cum febre complicatum, vt sæpius solet. Atque tyrones cum audiant querelas doloris, statim ad sanguinis missioné, aut vsum medicaméti purgantis properant. Quid autem pro ratione do-

loris

loris agendum, ſuprà inſinuatum eſt, & cũ de ſymptomate impediente tractabimus. Nunc quomodo se gerere debeat Medicus circa morbum hunc in compoſitione, contemplandum eſt.

Pro ratione igitur obſtructionis agendum, nam ſi impedit purgationẽ, demoliri causam debemus, aut vacuantibus, aut emollientibus, & de obſtruentibus. Si enim colica à retentione fæcum induratarum proficiſcitur, primo mollientibus clyſteribus. Secundò acrioribus irritantibus, cibarijsque huiusmodi, ac potionibus ſuccurremus, vt poteſt colligi ex Gal. 3. Ar. Medicę de fęcum retentione differente. Apertius autem ex Auic. lib. 3. c. de colicæ curatione, vbi laudat vſum caſſiæ fiſtulæ, & decoctionem maluarum, altheæ, & prunorum paſſorum, & diaprun. ſimp. poſteà vero emulſionem hordei, cum decoctione betæ, & alia ſimilia, quæ detergere fæces poſſint, citra febris complicatæ noxam, emollitas iam à prædictis medicamentis. Quæ omnia, & alia in cap. de colica. comprehenſa, eo citius peragenda, quò totius corporis

ex-

expurgatio neceſſaria magis eſt.

Quòd ſi colica, aut voluulus (fere enim vtriuſque eadem eſt curatio) à flatu, aut pituita pendeat, hoc enim frequentiſſimum eſt, vt ait Auic. lo. cit. 1. de canonibus curationis colicę, ea quæ flatus diſcutiant, & humorem flatus materiam abſtergere, ac vacuare poſſint, molienda, tum inferius, tum ſuperius.

Quo casu illud ſummopere aduertendum, quod non ſatis pro ratione commendarunt, tum Galen. 12. met. cap. 8. tum Auic. 16.3. tract. 4. cap. 2. de cura colicæ frigidæ, nempè humorem craſſum, frigidumque, ac lentum inteſtino hęrentem, flatumque inde natum, ab obſtructioneque cohibitum, esse magna cum cautela diſſoluendum, atque vacuandum, nec nō & concoquendum ijs quę calfaciunt medicamentis, valenterque digerentibus, non tantum liquantibus, aut in flatum vertentibus quin potius incidentibus præſidijs, coquentibus, tenuantibuſque, quę tamen vehementer calida non ſint: ne fortaſſe loco curationis, dolorem au-

geas

geas, à medicamētis liquam tibus flatu denuo e leuato.

Quare licet plura ſint medicamenta colicæ frigidæ ſubuenientia apud autores, tamen in præſenti loco, cù m agamus de colica adiuncta febri, ea dumtaxat ſub epilogo proponemus, quæ colicæ auxiliari citra febris exarcerbationem poſſunt. ¶ Conabimur igitur per inferiora potius, quàm ore aſſumptis ſuccurrere. Clyſteres ergo pituitam abſtergentes, & flatus diſcutientes ſimul, & vbi dolor vrget, anodynos conficies, ex vino albo, decoctioni betæ, aut furfurum, aut aquæ ſalis admixto, cū portione aliqua ſacchari, & oleo anethi, aut rutaceo, chamęmelino. Aut ſi volueris ſimplicius componere, vinum album miſcebis cum oleo chamęmelino, aut ſimili, & ſaccharo nigro. Et vt expertus loquar, oleum optimum commune, vino antiquo albo feruefactum, sępiſſimè, & breuiſſimè colicam hanc perſanauit: quibus ſi placet adijcies adipem, leniendi doloris gratia, ſimul vt fęces ne minimū quidē detineant: fellis etiā aliquod genus abſterſionis gratia,

tia,

tia, aliqui admiſcent.

His qui clyſterum ſunt impatientes, ſuppoſitoria præcipies ex felle, ſale, melle, & momento caſtorei: aut ſi res vehementer vrgeat, portiuncula trochiscorum alhandal admixta.

Emplaſtra etiam exterius vmbilico appoſita non contemnenda, quæ purgatoria ſunt, & colicam diſſoluentia: qualia Auic. compoſuit ex felle taurino, pulpa colocynthidis, & chartamo, baccis lauri, & eiuſdẽ oleo, vrtice, & lupinorũ, pulu. ſcãmonij, helle bori, cum adipe anſeris, vſque ad pecten vngendo. Prudentiæ tuæ relinquimus, vt horum magis, aut minus, prout vrgentia fuerit, adhibeas.

At diuerſa ratio eſt, quando ſolus flatus infeſtat, tunc enim ſine metu oleo rutaceo, aut vino albo ſolo vti oportet, & cucurbita ſine ſcarificatione: opus enim incantamenti illi ineſt, dicente Gal.

Fomenta vero ſi fieri poteſt, fugienda ſunt in colica ex humore frigido; nam cùm corpus, de quo agimus, purgatione indigeat, fortaſſis concitabitur aliqua fluxio in inteſtina, &

ſe-

ſecundo humor pituitoſus à fomentis ſæpè dilatatus, ac fuſus, in flatum vertitur: vt rectè Auic. nobis animaduerſum reliquit, cap. proprio de cura frigidæ colicæ.

Quod ſi fouere inceperis, nõ deſiſtas, ſed multis vtere fomentis, vt reſoluas id quod prius dilataſti.

Ore autem ea ſumi poſſunt, quæ idem præſtare valeant, ſed cùm ex calidis potionibus celerius febris augeatur, quam ex ijs quæ per aluum ſubduntur, pauca medicamenta erunt ſumenda: inter quæ aqua ex decoctione hordei, furfure, & pauco chamęmel. viniq; optimi momento, cũ ſaccharo, poſt colaturam feruefacto Præterea calidiſſima aqua hauſta frequenter, erit ex vſu. Aliquando (inſpecta natura, & temperie ægri, temporis, & febris) erit ex vſu aqua ſola hordei, aut ſacchari, aut mellis, feruens potata, aut vini albi cyathus, aut aqua carui, aut cymini.

Vomitus etiam aliquando non nocebit, ſi ventriculus labefactatus nõ eſt, & fluxio à toto ad inteſtina clare conſpicitur.

Si

Si autem prædicta non ſufficiunt, poteris vti aliquo medicamento leuiter expurgante; inter quæ nullum melius (niſi magnitudo febris impediret) quam hiera. In hac enim prohibetur à Gal. de ſimp. med. f. vnde ſolemus hieram cum diacatholi. aut diaprun. ſimpl. miſcere, aut decoctũ propinare ex mercuriali, beta, & ſaccharo.

Casſiam verò fiſtulam fugiendam conſulo, quia flatuoſa eſt, & debilem vim habet abſterſoriam, & vacuatoriam pituitæ.

Tamen ſi indicatio ad expurgandũ totum corpus ita vrget, vt te compellat ad vſum fortioris medicamenti, hieram cum agarico miſcere poteris; aut ſi in periculo magno verſatur æger, vt etiam tu cum illo periclitari cogaris, ad fortiora medicamenta accedere poteris.

Quo caſu intelligendus eſt locus Auic. aliàs arguendus: nam lib. 3. fen. 16. tract. 4. c. 2. ſic ait. *In colica autem, quę eſt ſecundum ſemitam effuſionis, & generationis, conueniens eſt, vt in potu detur, cum paroxyſmus eſt*

dolor

doloris, & in nocte vehementiæ eius, aliquid, sicut pilulæ de aloe, & pilulę de hiera, & pilulæ compositæ de pulpa colocyntidis, & scammonio, & serapino, & aloe, ab aureo semisse, vsque ad aureos duos, &c. Quæ vltima medicina, vt ex dictis constat, fortior est, quam vt in colica sit propinanda, nisi intelligatur autor, nulla alia ex prædictis conferente, & morbo necis proximæ periculum minitente. Quo etiam pacto intelligendus Hip. in Epist. de hellebori vsu, ad finem, sic dicens. *Aliquando pleuriticos, & voluulosos veratro purgandos,* & Ras. 9. ad Almans. c. 11.

Tu autem qui medicamenta nactus es optima, loco huius Auic. confectionis, poteris vti electuar. rosat. Mesues, aut Nicolai, aut hamec, pro rationeq; præsentis febris, colicæ patrocinari, semper quantitatem eorum minuens.

Est verò pulchra animaduersio in colica ista pituitosa, & frigida, de qua loquimur: nam cùm sæpius eueniat propter obstructionem meatuum bilis, bile scilicet, intestina non irritante

ritante (ob quod etiam fæces retentæ colicam efficere possunt) vt ait Aetius lib. 9. cap.26. & Auic. loco sæpius citato. Hanc per deobstruentia primò, deinde prædictis medicamētis curabis: quod in arcuatis sæpius videmus, colicam scilicet, cum icteritia coniungi. Quod agnoscens Hipp. lib. de Internis affect. inter alios morbos, hunc statuit, voluulum arcuatum appellans, & aperientibus obstructiones eidem auxiliatur. Sed de his latiùs suo loco.

Quòd si ex conniuentia intestini (quando scilicet, inuoluitur) via stercoris, & purgationis occludatur: alterum duorum tentandum est: aut follibus vento plenis, aut vtre, aut syrīga insufflādo, intestina aere implere, vt violētia illa intestinū dirigatur: vt Hip. consulit l. de affectionibus. Hoc autem faciendum, quando reliqua dicta neutiquam profuerunt.

Aut vt consulit Matthæus de Gradi, omnia sumens ex Auic. æger resupinus iaceat, extentis cruribus, & oleo lil j, aut amygdal., aut aneth. aut simul mistis, versus quamcunque partem

tem

rem fricandus, ac dimouendus, modo ad læuam, cruribus interdum cõtractis, vt his motionibus redeat intestinum ad pristinum ſitum, quem solet amittere ex magno saltu, aut luctatione, aut à magno flatu per inteſtina concitato, quo tempore duplex surgit indicatio, flatus discuſio, & intestini directio.

Si autem intestina inflammatione obturentur, aut podex, sanguine miſſo ex interiori vena brachij, & statim ex talo, subueniemus. quam vacuandi formam omnes antiqui sequuntur, Gal. Auicen. Serapio, Rhasis, &c. Quibus vacuationibus ſuccedent illa, quæ diximus ad fæces induratas, frigidiora tamen, vt sunt clysteres ex ptissana colata cum saccharo: ex decoct. violar. maluarum, plani, mucilagine pſyllij, oleo roſa, maximè tamen laudat Auic. clyſteres ex lacte aſinino, in quo caſſia fiſtula diſſoluatur, quæ omnia poſſunt ore propinari, præter lac. Hæc in principio. At in augmento aliquid altheæ, camemillæ: in ſtatu aliquanto plus: in declinatione magis, & adipes, & alia,

quæ magis emolliant, & vacuent.

De alijs verò colicis, quæ fiunt ob lapides in inteſtinis genitos, vt rarò accidentibus, non eſt quod agamus, præterquam quod emollientibus, abſtergentibuſque, & aliquando fortioribus irritantibus, mederi oportet.

De ijs autem qui ob lumbricorum congeriē colica laborant, ſimiliter intelligendum, abſtergentibus, ac animalis lumbricos necantibus, & acidis certandū eſſe, apertius eſt quā longiori indigeat ſermone, præſertim quia apud Auic. & alios latus est inueniendi remediorum campus. Diximus de colica, vt ab obſtructione oritur, morbo ſcilicet in compoſitione, non tamen vt vehementer habet dolorem adiunctum.

CAP. XXXI.

Deſcenſus inteſtinorum in ſcrotum purgationis impedimentum.

DEſcenſus inteſtinorum ad inguina, aut in ſcrotum maximè ſolet purgationem infernam impedire. Erit ergo neceſſarium, quantum fieri

it poſſibile, hoc impedimentum moderari. Reducere itaque paulatim inteſtina ad ſuum locum opus eſt, & rupturam cõprimere, emplaſtris adſtringentibus, & ſubligaculis: deinde purgationem oportunam iniungere.

PROCIDENTIA VTERI.

PRocidentia vteri, ſicuti inteſtinorum, tanquam morbus in ſitu, etiã obſtat purgationi infernæ: & ob id melius eſſet vomitum tentare. Quod ſi hæc vacuatio fieri nequit, diligenter agendum, vt inteſtinum, aut vterus ad propria loca retrahãtur, aut nauſea, aut vomitu, aut cucurbitulis, & concusſione ad oppoſitum, ac obſtetricis manibus, & poſitu, qui crura ad ſuperiora conuertat, & ligaturis à pube incipientibus, & medicamentis, quæ omnia hæc ſuo loco firment: quibus peractis, pharmacum exhibendum, pro ratione neceſſitatis, ſed animaduerſione facta, vt reſpiciant cauſas procidentiæ, quæ ſolent ſæpius ex nimia humiditate proficiſci, quæ ſiccari, conſtringi pau-

latim desiderant, suadendumque ne æger à lecto surgat, ne conatum apponat.

CAP. XXXII.

Hypochondria distenta, & obstructi venæ mesaraicæ, vt impedimentum tollendum ad purgationem.

SImiliter in distensione hypochondriorum, & obstructionibus mesaraicarum venarum procedendum vt diximus supra, agentes de obstructione. Nam primò prout natura signauerit regionē, per clysteres purgandum, & aliquando per vomitum postea fomētis cōsuetis vtēdū, addi absinthio; quod si hæc non sufficient, purgatiunculam adhibere oportet, quæ solas illas partes respiciat, vt ex hiera, cassia, catholico, &c. vt reseratis vijs, purgatio quæ à toto corpore debet fieri, felicius eueniat.

CAP.

CAP. XXXIII.

Tumor in hepate purgationem impediens.

APertum est, tumorem inflammatorium hepatis impedire purgationem, & statim poscere sanguinis missionem ex brachio dextro, & vena interna, & illicò medicaména esse apponenda, quę iecur refrigerent (vt in principio fieri debet inflãmationum) qualia sunt aqua rosacea, plantaginis, & ptisana, & portiuncula paucula aceti. Tamen de his latè c. proprio, omnes antiqui, & neoterici: nos tantum de incepto instituto agimus.

Mitigata verò inflammatione, & apparente purgandi necessitate, his vti oportet, ab Auic. commemoratis 1. c. 4. *Habentium quoque in inferioribus apostema, ventrem soluere, & facere vt vomant, est difficilè: quòd si tibi necessarium fuerit, da eis, quod sit sicuti volubilis, & semen cnici, cttensis, & apozema polypodij, & cassiam fistulam, & his similia, &c.* Vide Auicen, qui solet esse audax, vt

ſuprà tetigi, in exhibitione purgantium, tamen hic ſolum recenset leuiſſima, aut saltem moderata medicamenta. Volubilis lupulus eſt, semen croci hortenſis, chartamus; timet quidem in viſcere ita calido, & calida affectione oppreſſo medicamẽta maiora medicamentis prędictis: poſſumus addere, quæ in vsu etiam ſunt, ſyr. ex violis infuſis, diacatolicho, & non verò mannam, vt aliqui faciunt, ob rationẽ ſuprà tactam: facilè enim incenditur, & bileſcit.

At ſit tumor ſit frigidus, & longioris temporis dans inducias, prælibatis prius quę aperiãt, & attenuẽt, expurgationes paulatinas, & moderatas exercebis, addito rhabarbaro, & aliquantulo agaraci, aut ſyr. cichor. cum duplicato rhabar. ex vſu erit.

Ego Gal. ſemper inſequens, cum medicamento purganti misceo aperientia, quando obſtructiones agito. Ita Gal. 2. acut. com. 12. Reliqua omnia in practicis doctiſſimis inuenies. Hæc certè pro exemplis morborum in compoſitione dicta ſufficiant.

CAP.

CAP. XXXIV.

De morbis in soluta vnitate, vacuationem impedientibus.

PErquirendi nunc morbi in soluta vnitate, qui valent impedire purgationem, non quidem sanguinis missionem. Vulnus, aut vlcus intestinorum quantum in se ipso est, postulat vacuationem longissimè ab vlcerata particula. Similiter, quando vena in ano, aut intus rupta, vel adaperta fuerit, multis quidem rationibus medicamentum expurgans nocebit, & ob humorum colluuiem, quæ vulnus, aut vlcus maius, & sordidius reddere debet, ac dolens magis: & ob calorem, acrimoniamque eiusdem medicamenti inflammatio vlceris augetur: & tandem ob motum, qui in purgationibus est ineuitabilis; motus autẽ omnibus vlceribus noxius existit. Quod voluit diuinus ille Hipp. insinuare, quãdo in epist. de vsu hellebori, in eruptionibus sanguinis medicamentum purgans vitandum consuit.

 Sed

Sed vt omnem dubitationẽ è mee
dio tollamus, consultò dicimus, v l
cus, aut vulnus intestinorum, quantu
in se ipso est, purgationem impedire
& omnino renuere: quia ratione cau
sæ fluentis à toto, aut ab hepate, con
uenire potest expurgatio, quæ nisi cr
tissimè fiat, incurabilis redditur exco
riatio, aut vlcus intestini. Igitur po
venæ sectionem (si hæc conuenit
purgare oportet: nam etsi bilis ero
dens vergat per intestina, tamen ex
paulatim per venulas capillares, &
retardata, vlcerationem facit; non ita
que exijt per conuenientem regionẽ
quia per venas. Ergo per vacuitate
maiores deriuanda est à medicamẽto
quòd non sinet moram facere. Qua
animaduersio Fernelio debetur, viro
doctissimo, li.2. Meth. de ven. sect. c
11. his verbis. *Eadẽ ex causa in dysen-
teria purgans medicamentum offertur
vt quod sensim, & languidè per an-
fractus parum idoneos elabitur, affa-
tim per ductus conuenientiores deriue-
tur, ac defluat*, &c.

Quod vero sæpius per venas ma-
iores ad minores, & à minoribus ad

capil-

capillares, & ab eis in ipsam substantiam intestinorum bilis fluat, monstrant statim à principio sanguinolentæ deiectiones, antequam mucores appareant; è contra verò, quando bilis ad intestina per consuetam viam ab hepate per mesaraicas reijcitur, solent prius mucores apparere, posteà sanguis multus, aut paucus, prout fuerit exulceratio, & causæ apparatus. Ergo causa vlceris petit vacuari, aliquando per venæ sectionem, iuxta supra traditas à nobis considerationes, & per expurgans medicamentũ, aliquando per vomitum: semper tamen medicamento miscendũ aliquid, quod respiciat vlcus. Sed quando in cap. de dysenteria, tam pulchra adnotata inuenies, ad alia transeamus.

Similem viam in ruptis ani venulis, aut hęmorrhoidibus nimis apertis seruandam proponimus.

Dictum prætereà ante est, cùm de colica tractationem exercebamus, quid agendum in rupturis scroti. Impedit ruptura peritonęi, aut scroti, quæ passim hominibus herniæ causâ accidit, purgationem: tamen præap-

plicatis medicamentis adstringenti-
bus, & optimis ligaturis, iacens æger
in lecto, experietur purgationem.

Inter morbos solutionis cõtinuita-
tis, vulnus à cane rabido inflictũ pro-
ponitur.

CAP. XXXV.

Conueniat ne sanguinis vacuatio in morsis à rabido animali.

1 PAulus lib. 2. cap. 2. agens de ictu,
ac morsu venenato, ait. *Si autẽ
venenum prius per corpus distribui cõ-
tigerit, statim venæ sectione vtendum
est, & maximè si affectus humoribus*
2 *repletus sit.* Celsus lib. 5. cap. 27. in
curatione morsus canis rabiosi, præ-
3 cipit partem vulneratam aduri, quod
si vri non possit, sanguinem mitti. A-
uic. lib. 4. fen. 6. tract. 4. c. 9. difficilem
sententiam, & quæ disputationibus
occasionem dedit, pronunciat, his
verbis. *Cùm ergo trahis, quod tibi pos-
sibile est, post duos dies, aut tres, tunc
occupare in euacuando, quod iam for-
san penetrauit, & si facta non fuerit*
attra-

attractio, & acciderit negligentia, tũc euacuatio erit in illa hora magis necessaria, & melius est vt sit fortior: & si videris repletionem augmentatam, phlebotomo, & si non, tunc non. Razis Li. 20. Cõtinentis tract. 2. c. 2. asserit. *Ante attractionem veneni ad interiora, æger non phlebotometur, sed postquam tractum fuerit venenũ, duobus vel tribus diebus, secare uenam poteris.* 4

Nec deest ratio: nam si pars vulnere magno afficitur, si inflammatur, si accidat febris, aut spasmus, aut aliud accidens insigne, quare non erit extrahendus sanguis, siquidem in omnibus inflammationibus, aut vulneribus, cum similibus accidentibus, ex communi omnium medicorum consensu, sanguis extrahitur, reuulsionis gratia? 5

Alia tamen ex parte, validissimæ rationes & autoritates nos mouent, vt à prædicta opinione discedamus, totamque intentionem conuertamus ad venenum canis rabidi extrahendum, & auertendum à partibus internis, semper vulneratam partem solicitan-

do, vt per eam, & per vicinas vacuemus, & simul cum humore qualitaté venenosam extrahamus. Primò, quia inanitis venis, facilius penetrare poterit venenata qualitas ab externis ad interna, vt suprà dicebamus, viresq; citissimè labefactabit, quæ in hydrophobia tam necessariæ sunt. Secundò, quia melancholici, & pituitosi humores, cum quibus rabida qualitas analogiam habet, crudiores, & crassiores redduntur sãguine extr acto, & consequẽter magis apti ad susceptionem talis qualitatis. Tertiò, illa vniuersalia præcepta supra tacta, in hoc morbo exequẽda. Vulneratio rabida in parte externa existit. Ergo prima indicatio suadet per cutem extirpari. Ergo morbus iste in solutione continui ob adiunctam causam venenosam in parte externa, impedit (absolutè loquendo) sanguinis missionem. Sed est quidem magni momenti scrupulus: nam Aui. (vt suprà diximus) & aliqui alij dicunt, debere sanguinem mitti, transacto principio, quando scilicet, venenum quod erat in parte vulnerata, sparsum est per totam

massam

massã sanguineã, constituuntq; duos, aut tres dies principij: itaq; liberã relinquunt licẽtiã Medico, vt post istos tres dies, pręcipiat sanguinẽ mitti. Sed audias obsecro, suspecta nobis est sẽtentia Rhazis, & Auic. Quis dixit illis, intra tres dies finiri principiũ huius morbi, & statim per massam sanguineam esse dilatatum venenum, quod videtur tempus augmenti? Certè si delatio veneni per humores est finis pr incipij, statim in augmento apparebunt tanti mali signa. Sed contrarium videmus, nam multo tempore à morsu, sine vllo accidente, & in omni quiete videmus hominem, & post mensem: imò, & post tres menses, & annum integrum, rabies elucet, latitante veneno iam post tam longum spacium communicato. Ergo illa mensura principij trium dierum non debet securum Medicum reddere, vt statim euacuet; nam putabit esse trãsactum principium, & humores esse venenatos, & sanguine misso ęgrum iugulabit; quia venenum adhuc erat in parte externa, & illud deducit ad

caui-

cauitates vitales. Est quidem qualitas rabida tardæ motionis, antequam in actum deducatur, sicut posteà est velox. Ergo cùm tot mala possint oriri ex sanguine misso in principio, meritò vt suspectam Auicę. opinionem nunc relinquimus.

Equidem præter rationes dictas, tantorum virorum autoritas, qui nostram tuētur sententiam, maximè permouere debet. Dioscorides, qui tam exacte remedia morsus rabidi fuit prosecutus, vt nil intactum reliquerit, sanguinis missionis nunquam meminit, neque Galen. nec Paulus, Aetius, Oribasius. Equidem si aliquid emolumenti cōferret uenæ sectio, neutiquam tacuissent: vt omittam doctissimos viros, Fernelium, & Fracastorium.

Vnde ad autoritatem citatam Pauli dicimus, ibi esse sermonem de alijs venenatis sub alia dispositione: tamen cum agit de morsu à cane rabido, ne verbū quidē de venę sectione, forsan quia alia venena manifestum habent exordium: at rabida qualitas, latens & incertum obtinet principium.

Cor,

Cornel. Celsi auctoritas nil habet in contrarium: nam non dicit, venam secandam absolutè, sed potius insinuat esse extrahendum sanguinem ex propria parte vulnerata, si non possit aduri: postquam enim docuit, virus cucurbitula, & vstione esse trahendum, ait. *Si non potest locus cõmorsus uri, sanguinem mitti non est alienum, & super ponenda sunt vulneri ea medicamenta, quæ ualde exedunt, &c.* Interrogo. Quis poterit dicere ex mente Celsi, sanguinem mittendum ex aliqua vena partis sanę? Equidem intentio Celsi fuit, vt ex ipsa vulnerata parte bene scarificata post cucurbitulã, aut si aliqua vena, aut venulę in ipsa apparent, istæ scindendę sint, neutiquam in parte alia sana.

Non possumus Auic. sequi opinionem, quando tantorum virorum auctoritas, & ipsa ratio in aliam partem nos deducunt, quam veriorem iudicamus. Diximus in tam incerto veneni statu, cùm habeamus signa adhuc latitare in parte vulnerata, non esse temere aggrediendam venę sectioné in parte sana, sed ęgrotam continuo

soli-

solicitandam. Ad Rhazim idem respondemus.

Ad rationem dico, quod licèt alia vulnera valeant, ratione causæ, venam secandam indicare, reuulsionis gratia, tamen tam ferox est, & lethalis hydrophobia, vt si quid à parte vulnerata ad alias internas retrahatur, citissimum sit sperādum periculum, licèt paucissima quantitas sanguinis partis affectæ moueatur ad intra. Hęc ergo est differentia inter venenum impressum parti externę, & illud quod iam intus, aut genitū, aut assumptum est: externum enim ad extra per eandem partem, in qua latitat, excutiendum, alterum alijs modis. Ergo reuulsio nō est indicata in præsenti casu.

Sed dubitas: nam si inflammatur pars, si febri putridę ob dispositionem humorum complicetur, videtur necessario esse venam secandam. Dico in tam ancipiti casu, & periculoso, esse contemplandum tempus, in quo ista mala excitantur; nam ante quadragesimum diem à vulnere, cum maximo metu extrahi sanguinem omnes affirmant: quia probabile videtur, esse

vene-

venenum adhuc integrum, & posse recurrere ad interna. At transactis quadraginta diebus, in febre acuta complicata, non reformidant venæ sectionem: tamen ante prædictum tempus partes inferiores scarificare præcipiunt, vt cutanea vacuatione febris causam depellant.

Quid ego sentiam breuiter explico. Cum febris sit morbus vniuersalis, quacumque ex parte scissa vena, auxilium susceptat natura: quia ex quacumque totum vacuatur corpus. Ergo si non posses in febre humorali venam brachij scindere, ob aliquod impedimentum, relinqueres ne ægrũ sine tam nobili auxilio? Non apparent venæ in brachijs, nonne scindes talũ? Ergo cum morsus venenosus partem externam affligens, sit impedimentũ ad vacuandum ex partibus superioribus, ne ad illas rapiatur venenosus vapor, aut humor infectus poteris venas distantissimas aperire, infra morsum, si non sufficiunt, cucurbitulæ scarificatæ. Sic condonandum vnicuique indicationi, & febri acutæ, & vulneri.

CAP.

CAP. XXXVI.

An tale uulnus uenenatum impediat purgationem, aut quando admittat.

SEd quæret aliquis, an eadem ſit ratio in hoc morbo de purgatione ; Dico nequaquam esse purgationem tentandā, niſi cū maxima cōſideratione; nam prima indicatio quæ ſumitur ab illo, quod continetur in parte vulnerata externa, adimplenda prius eſt, topicis, & chirurgicis extrahentibus quod in parte poteſt contineri; hocque peracto, cum timor ſit ne aliquid fuerit communicatum humoribus melācholicis, & craſſis, cum quibus venenum habet analogiam, & nō cum ſanguine, iſti quidem euacuandi, vt omnis ſuſpicio auferatur: atq; cum tales ſint, vt requirant pręparationem, prius præparandi, & ſubigendi, vt cedant medicamento: & (vt obiectionibus ſimul reſpondeam) quamuis Galen. purgationis non fecerit mentionē, ſufficiūt quę in alijs dixit locis,

circa humores craſſos melancholicos, & alios redundátes, quos docuit eſſe va cuádos. Quamuis ergo nullus esset timor talis morbi, eſſent vacuãdi, quia ſuperflui. Igitur tardum hoc venenũ, & pigrum, ſi forſan tetigit tales humores, & alia ex parte ſufficientibus auxilijs fuerit à particula extractum, ſperandum eſt, nullum esse impediens ad talem purgationem exequendam, & esse expoſcentia. Galen verò omnem solicitudinem posuit in topicis extrahentibus venenum à parte vulnerata, quæ eſt prima indicatio, & quæ securam reddit reliquam artis operationem. Hac quidem ex act ſſime completa, agunt medici de purgatione poſt humorum concoctioné. Audias Dioſc. lib. 6. cap. 37. & 38. vbi diligentiſſimè particularia prius antidota, & extrahentia pertractans, rurſus in cap. 39. ita ſcribit. *Intra principia eorum, qui à cane rabido sunt cõmorſi, curandi ratio talis eſt, alter uerò modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cùm mouendo corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera, item*

lac

lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & uenenum domare poſsit. Dioſcoridem ſequuti sunt Paulus, Actuarius, Aetius, hic ita apertè, vt dicat, ulceribus ad cicatricem per ductis, veratrum album eſſe propinandũ ad totius affectionis deſtructioné. Idé prorſus Rhaz. & Auic. locis supra cit.

CAP. XXXVII.

Solutiones continui in uijs urinæ.

VIdeo multos medicos facilè medicamenta propinare purgantia in ardore, aut excoriatione viarum vrinæ, & in vlceribus veſicæ, aut renum. Quod prorsus eſt periculoſum, & à ratione alienum, ob rationes ſupra tactas omnibus vlceribus communes: nam licèt nobis obijciant fieri per aluum deriuationem, tamen ſemper ex talibus medicamentis partes vlceratæ irritantur, & ardent: præcipuè ſi verum eſt quod circumfertur, nullum eſſe medicamẽtum, quòd non purget etiam per vrinas, eſtque maius malum quod fit à

talibus

talibus medicamentis, quàm commodum. quod experientia didici. Ergo si necessaria est purgatio, eligendum est medicamentum, quod seri salem temperet, & demulceat, vt est cassia fistula diluta cum sero lactis, aut sola per se: syrup. ex infusione violarũm ad istos morbos videtur inuentus: nõ admitto syrup. persicum in isto casu. Poteris etiam in decocto tamarindorum bene mundatorum infundere myrobalanos, addito succo lupulorum, & si quæ sunt alia mansueta, quæ paulatim, & sine caloris notatu digni impressione valeant purgare.

CAP. XXXVIII.
Rupturę, aut ulcera thoracis.

VLcera, aut rupturæ venarum thoracis, multo efficacius impediunt purgationem; nam vacuatio per vomitum tanquam venenum fugienda est, imò quicumq; leuissimus vomitus. Quod docuit Hip. 4. aphor. text. 8. dicens. *Tabidos per inferiora, cauentes superiora.* Gal. in com. per tabidos, pthisicos intelligit: vel eos qui

qui ad pthiſim apti ſunt. Per pthiſim „ modo vlcus pulmonis intelligens; nã i lib. de tabe, non ſolum vlcus, ſed citra hoc, corporis totius conſumptio tabes nominatur. Addimus nos, vel qui ob morbum aliquem, nempè venæ ruptionem præſentem, aut imminentem, thoracis partes quietas conſeruare deſiderant, caueant superiores vacuationes. Quod Auic. rectè aduertit 4. 1. c. 11. In quibus hac cautela vti oportet tempore purgationis, vt non solum illa, quæ ex ſua natura vomitoria sunt, vt helleborus, sed ea quæ ob raritatem ſubſtantiæ in ventriculo eleuantur, vt agaricus, ſicque vomitum concitant, prorsus fugiamus. Præterea magna induſtria curandum, vt nec imaginatio purgationis subrepat timidis, aut quibus sola maginatio medicamenti subuertit ventrem: fallenduſque æger, insciuſbue sumat quod oportet. Atque omnia media quæ in capit. de sedando vomitu sunt scripta, prudenter exequenda: vt enim dicebat Auicen. 4. 1. sæpè deiectorium medicamentũ fit vomitorium.

CAP.

CAP. XXXIX.

De ſymptomatis vacuationes impedientibus.

MAxima attentione dignũ hoc vltimum caput exiſtimo, quia res difficilior, & periculo plena.

Symptoma nomen vnum eſt, multa tamen apud Gal. ſignificare agnoſces. Nonnumquam genericè sumptum, eſt quidquid animali pręter naturam euenit, ſiue quod morbum sequitur, epigenema, ideſt super genitum, vt docuit Galen. lib. de dif. sympt. cap. 1.

Alio modo ſtrictiori symptoma apud Galen. accipitur, quando eodẽ lib. de dif. ſympt. cap. 2. symptoma vult eſſe, quidquid morbum ipsum velut vmbra corpus consequitur: qua ſignificatione aiebat Gal. 1. met. cap. vlt. *Quæ conſtitutionem vnde actio naſcitur, neceſſario ſequuntur. Sanis quidem nobis, accidentia, Græcis* συμβεβηκότα, *ægrotantibus ſymptomata*

ta nuncupantur.

Quæ sanè trifariam diuidit, tum lib. de dif. symp. cap. 2. tum 12. met. cap. 1. & alibi sæpè: Aut etenim in actionum offensa: aut in retentorum euacuatorumue modico excessu: aut in corporum affectu collocantur.

Sed tertio & arctiori modo intelligit Galen. symptoma, vt non quodcumque ex his nuper dictis sic appelletur, sed id dumtaxat, quòd in tantam creuerit magnitudinem, vt iam causæ rationem obtineat, scilicèt, aut augendi morbũm, aut virtutem destruendi. Quo significato 1. ad Glauc. cap. 1. 4. febres nõnunquam cum symptomatis accidere dixit. Omnes quidem febres & morbi necesse est vt habeant symptomata in secundo significato, at in tertia acceptione non semper; mitissimæ namque febres, quas descripsit Hipp. 3. prog. tex. 1. nullis symptomatis grauibus copulãtur. De quibus etiam loquitur 12. met. c. 11. in hunc modum. *Et cum febre incidunt quædam grauiora symptomata quibus prospici debet: nam de lenioribus, quę febrium generationi ne-*

ceßa-

cessariò succedunt, adeò omnino non meminerunt autores, ut etiam seu prorsus sint innominata, ea reliquerint. At quæ uel rarenter febricitantibus incidunt, aut communem magnitudinem excedunt, seorsum ab alijs tradita censent, &c.

Hęc ergo symptomata tertio modo sumpta sunt, de quibus sermo in pręsentia proponitur, ista enim solent curationem inuertere: nam & si ratio curationis (prout curatio in se simul pręcautionem complectitur) ab ipso morbo, morbique causa mutetur dumtaxat, ex accidenti tamen, teste Gal. 12. met. c. 1. symptomata quoque curandi rationem aliquando mutari, causę scilicet locum eo tempore habentia; causa etenim sunt lęsionis, vel morbi, vel virtutis, ibidem Gal. affirmante.

Licet enim symptoma, vt symptoma est, morbum augendi, aut facultatem eneruandi vires non habeat, at ex accidenti, & mediantibus alijs, quę necessario succedunt grauius symptomatis, rectè id fieri posse, persuadet in actione lęsa dolor, quem

sequi solet copiosa spirituũ iactura, quàm virium sequitur debilitas:atq; idem dolor causa eſt concitandę fluxionis,qua aucta,morbus quoque augetur.Eodem modo de vigilia, animi deliquijs, vacuationibus, &c. subaudiendum:virium etiam magna debilitas, quę ex lęsa actione innotescit, cùm morbum superare nequeat, ex lęsa actione innotescit,cùm morbum superare nequeat,ex accidenti occaſio eſt, vt morbus augeatur, donec ęgrum tollat.

Sed dubitas.quid dicendum de febre symptomate, an quartum genus hoc loco conſtituendum?

Neutiquam, nam febris symptoma non eſt verè symptoma, sed morbus: dicitur tamen symptoma,ob ſimilitudinem, nam videtur non aliter ac symptoma, cum principali morbo tolli.

Cùm autem, vt suprà dixi, symptoma in secundo ſignificato trifariam diuidatur, non conſtituimus grauia hęc symptomata,de quibus loquendum, in qualitate mutata, sed in actione lęsa, & excretis, cum Gal.

12. met. c. 1. & de dif. ſymp. c. 5. nam color mutatus, odor, ſapor, ſonus, mollities, aſperitas, &c. rarò, aut nunquam increſcunt, ita vt curationem ad ſe trahant. Nota raro, aut nõnunquam, quia magna eſt controuerſia inter Scholaſticos circa aliqua ſymptomata, an propriè talia ſint, an morbi per ſe, vt color in oculo, amaritudo in lingua, &c. Sed de his in noſtris cõment. de morbo, & ſympt. ex profeſſo tractamus; ad præſens inſtitutum ſufficit agere de ſymp. quæ vocant curationem ad ſe, aut impediunt vacuationes.

CAP. LX.

An ſymptomata, & signa idem, & qualia signa.

DEclarandũ eſt hoc quæſitum, vt ſciamus, an symptomata, de quibus agimus, ſigna ſint, & qualia: non enim ſymptoma cum ſigno cõuertitur, nam cauſæ procatarcticæ ſigna ſunt aliquorum morborum, nõ tamen ſymptomata dici poſſunt: at

omnia ſigna quæ ex corporeo aliquo affectu prodeunt, ſymptomata sunt, ita vt quidquid eſt ſymptoma, ſignũ etiam ſit, non vero è contra, quod ſignum eſt, ſit etiam ſymptoma.

Cùm ergo ſymptomatum & ſignorum in ægris apparentium quædam ſint demonſtratiua, alia prognoſtica, ac mox apparentia, ſub quibus aſſidentia comprehendimus, cum Gal. 1. de criſ. cap. 5. merito dubitas ad quod genus ſignorum reducuntur ſymptomata, de quibus loquimur.

Dico non eſſe numeranda inter ea, quæ eſſentiam morbi demonſtrant, ſed inter mox apparentia, aut aſſidẽtia, vt docuit Gal. 12. met. c. 1. Explico. Dolor lateris eſt ſignum demonſtratiuum, ſeu pathognomonicum pleuritidis, tamen ſi ita increſcat, & magnus ſit, vt vertat ad ſe curationẽ, hoc non facit, vt pathognomonicũ, ſed vt aſſidens, aut ſuperueniens: quia licet omnes pleuritides habeant dolorem, non tamen vehementem, niſi iſtæ, quibus cauſæ vehementiæ aut aſſident, aut ſuperueniunt. Hoc ergo ſignorum genus comprehendit a-

ctiones

ctiones læſas, & retenta, aut excreta, vt dictum eſt.

Primò ergo ab actionum ſymptomatis incipiendum: atque cùm actiones aut vegetales, aut vitales, aut animales exiſtant, quæ aut abolitæ, aut diminutæ, aut deprauatæ ex vi morbi redduntur, ab animalibus ordiamur, quæ vt multiplices, ita multiplicem ſymptomatum lęſionem patiuntur, quæ non mediocre impedimentum præſtant ad vacuandum. Et primo de rectricibus.

CAP. XLI.

Quomodo, aut quando delirium impediat uacuationes.

DE ſymptomatis facul. rectricũ habendus ſermo. Eſt vero delirium inſigne inter omnia accidẽtia, rationi, & imaginationi, &c. commune, quod methodicam curationẽ inhibere poſſit, & vacuationes prædictas quodammodo impedire.

Sed notandum antea, quid per læſionem rationis intelligamus, & reli-

ctis erroribus neotericorum aliquo-
rum, quos latè cõfutauimus in lib. de
diff. sympt. & opusc. de facult. quæ
omnia supponimus, considerare o-
portet, quod Gal. cum non cogno-
uerit potentiam aliquam spiritualem
defectu diuinæ illius Hipp. philos. &
Aristot. quam segniter tractauit, qui
putauit nil pulchrum, nil metaphysi-
cum cõducere ad morborum cura-
tiones. Ideo quotiescunque apud il-
lum legeris, rationem lædi, mentem
lædi, intelligas, æstimatiuam action-
seu cogitatiuam, tanquam corpore-
in suo organo pati, quod etiam intel-
ligitur de imaginatiuis; intellectus ve-
rò, cum sit potentia, quæ nõ eget cor-
pore, vt subiecto, sed vt obiecto,
idest, eget corpore, vt à potentijs cor-
poreis recipiat phantasmata, nunqu-
læditur, nisi ex accidenti, & remot-
quatenus inordinatis, & errantibu-
ministris vtitur. Mercatum consult.
omitto, quia putauit, quod Theophi-
lus delirauit in cogitatiua, quòd fui-
melancholicus, nõ phreniticus, quo-
imaginatiua est organum, in quo resi-
det ratio, quòd sola est vna potenti-
in

in anima, & ſtatim proponit varia organa ad plures potentias, & alia huius cenſus, quę omnia ad lib. de morb. & ſymp. relegamus. Ad rem nunc. Ergo delirium, quod Gręci παραφροσύνην appellāt, propriè pertinet in homine ad ęſtimatiuam, ſiue cogitatiuam, quę quia eleuata eſt ab anima rationali, perfectius operatur, quàm in brutis: & ob id permittemus Gal. & alijs Medicis vocari rationem particularem, quæ verſatur circa conueniens. Illi proximior adeſt imaginatrix: atq; ob id Gal. tria adinuenit deliria, cogitationis, imaginationis, aut vtriuſque ſimul, ſenſus cōmunis, nec memorię vlla facta mentione: ſenſus quidē, quia confundit cum imaginatione in eius opinione, memoriæ, quia diminutè, aut abolitè lędi putauit. Nos verò qui quatuor potentias cum S. Tho. & Ariſt. conſtituimus, quatuor læſiones diſtinctas proponimus. Sed in pręſenti ad curationem ſufficit declarare, quę deliria poſcant vacuationem, & quę impediant.

CAP.

CAP. XLII.

Quòd delirium, ut delirium est, causa non inspecta, potius impedit uacuationes.

SI consideres huius capitis sensum, facilè intelliges? conclusionem. Delirium, vt sic congerit multa, quę vires dissipant: perturbat siquidem, & impedit humanę vitę gubernacula. Quando bibendũ, aut edendum, tum cibo & potu abstinere cogit: quando dormiendum, vigiliam expetit; si vena secanda, si potiones salutares exhibendę, vbi quiescendum, ac vestibus, & operculis induendum, respuit omnia: tandem motibus intempestiuis, ac fortibus ægrum concitat, ac nudari compellit: quibus omnibus, & virtutem labefactari, & febrẽ, aut incẽdi, & augeri est necessarium: & ob id prudenter Gal. 2. aphor. text. 28. dicebat. *Delirantes, ob inordinatos motus, intra paucos dies extenuantur.* Ergo rectè dictum est, delirium (vt sic) impedire vacua-

uacuationes. Restat vt causa delirij moneat Medicum ad aliquid exequẽdum.

CAP. XLIII.

Causæ delirij perpenduntur, quę uacuationem postulant, aut renuunt.

HIpp. lib. de morbo sacro aiebat. *Quanto uerò tempore cerebrum quieuerit, tanto etiam homo sapit: insanimus autem moto cerebro.* Quam sententiam repetit epist. de insania: nos verò in nostro commentario ad diuinum illum Hip. lib. fuse explicuimus, non solum asserentes, motum alterationis intelligere Hipp. sed etiam aliquando motum localem inordinatum ipsius substantię medullaris, & spiritus contenti: diuersos enim textus scripsit ad vnumquemq; motum, quod nemo hucusque adnotauit (pro omnibus laus sit soli Deo.) Sed agamus nunc de motione tantum alteratiua cerebri, quæ terminatur in intemperiem. Mouetur alteratiue

cerebrum à calore, vel cum ſiccitate vel cum frigore, humiditate, idque aut cum affluxu, aut ſine affluxu humoris.

Quod autem ob ſolam intemperiē calidam deliret cerebrū, docuit Gal. 3. de locis affect. vbi ait, *Siue per cōſenſum, ſiue per primogeneam affectionem cerebrum laboret, delirium fit, uel á calore, aut fuligine, aut uapore, aut humore cerebrum alterante.* Et clariſſime lib. 4. de præsag. expuls. c. 8. ita, *Calori immodico, ſi quando ſolus per ſe ſteterit, delirium ſuccedit.*

At non dubites, obſecro, delirare hominem per ſolam ſimplicem intemperiem: debes enim memoria tenere, quę docui in tractatu de facult. Temperies cerebri attingit actiones rectrices, non in genere cauſæ efficientis, ſed materialis, quia taliter diſponit organum, vt facultas rectè eliciat actionem: hoc eſt proprium potentijs cognoſcitiuis ſentientibus. Vt ergo calor attingit actiones, & effectus virtutis nutritiuæ, in genere cauſę efficientis, ita in cerebro rectrices ſolum materialiter. Igitur erronea

nea cogitatio fiet, & imaginatio à sola intemperie calida. Quod Hipp. in epidem. explicante Gal. 3. de locis, dixerit. *Si humor melancholicus uergat in animam, fit delirium, si in corpus, epilepsia*, &c. Vbi Gale. ignorans animam, non ignorauit explicationē; nam dixit, si alteretur solum cerebrū, fieri delirium, si obstruatur, fieri epilepsiam. Addimus nos, spiritum animalem perturbari, aut affici, vt fit in melancholia morbo, quem animę honorabili stēmate insigniuit antiquitas. quod aduersus Auerroem alibi probatum inuenies.

Igitur per diuisionem causarū deuenies facilè in causam delirij, quæ petat vacuationem. Vbi dolendum maximè quam audacter Tyrones in delirio sanguinem mittunt: si enim à sola intemperie calida, aut calida, & sicca, quę hecticas solet causari amentias, si à sola melancholia frigida, & sicca, in quibus omnibus virtus iam fatiscit, delirium procedit, quis audet mittere sanguinem, cum nec vires admittant, nec causa exposcat, neque prorsus reuulsionis gratia, vt

falſis fundamentis reſpondeam: nam nulla cauſa materialis peccat in ſimplici intemperie. In melancholia verò morbo per eſſentiam, niſi ſanguis in toto melancholicus ſit, qui foueat morbum factum (vt ſuprà ſatis probatum eſt) cum etiam vires ita debiles ſint, à frigore, & ſiccitate remiſſę, & non extrahatur humor peccans; erroneum eſt ſanguinem mittere: at ſi à ſanguine aut ſolo, aut cum bile proſiliat, aut alio quolibet humore permixto, putreſcente, aut non putreſcente, ſanguis mittendus, vel ipſo etiam delirio coindicante, ne tam princeps membrum lethali phreniti- dis inſultæ pereat. Itaque in hac poſtrema cauſarum ſerie, delirium potius inuitat, quam impedit.

Delirium prętereà lethargicum, licet a pituita putreſcente ortum duxerit, ſanguinem mittendum non renuit, ſed moderatur, quantum videris diſtare humorem à ſanguinis conſortio. Quamobrem largis vacuationibus ſanguinis moriuntur lethargici, pituita craſſiori reddita, & incuneata cerebri poroſitatibus, numquam eui-

ctaà calore naturali remisso. Atque adeò sicut in primo delirio audacem volo Medicum, ita in hoc secundo maximè temperatum: audacem, in illo à sãguine, aut solo, aut bile permixto.

Est autem omnibus delirijs duplex commune axioma. Primò, vt quando veterascunt, ob rationes suprà dictas, missionem sanguinis respuant: vel quia habitualiter iam victa natura prognosticis est relinquẽda, vel quia ta debilitata, vt potionibus, alimentis, & alijs sit potius recreanda: redit enim tũc indicatio sumpta à delirio solo, vt delirium est. Secundò, vt quotiescunque delirus aliquis febre acuta, aut alio morbo superueniente corripiatur, cuius gratia sanguis mittendus sit, tantum de quantitate debes detrahere, quantum ex vi delirij antecedentis, & præsentis vires iacturam pati perspicies.

In isto opusculo, non euoluimus practicas doctissimas tantorum virorum, qui nos præcesserunt, sed istas indicationes insinuamus, tanquam necessarias, ne erres in praxi: nam quando per consensum, & à qua parte

te quis poteſt delirare, ad autores prædictos nunc remittendum: eſſet enim longiſſimè à noſtro diſcedere inſtituto.

Sed dubitas circa delirium à nudo calore præter naturam, non quidem quomodo debeat curari, clarũ enim eſt petere ſimplicẽ refrigerationem, aut per balneum, aut aliter per aerẽ, aut alimentum: ſed dubitas de facto, an à ſolo calore ſimplici ſine affluxu humoris deliret aliquis?

Reſpondeo, ſuprà eſſe ſatis demõſtratum, & experientia conſtat à poſteriori. Gal. tale delirium cognouit, vt ſuprà adduxi 3. de locis, & alibi: tamen ex ſola temporum inflammatione, calor ſolus per continuum communicatus, efficere poteſt delirium; aſſerente Gal. 4. de præſag. ex pul. Nos etiam vidimus ex eryſipelate faciei delirium fieri. Non poteſt autem aliquis probare, quòd vapor, aut fumus tunc neceſſario communicetur ad interna, cùm affectus in parte externa, in ambiente æſtiuo, potius in aerẽ exhalet, quam ad intima. Communicabitur ergo calor ſolus.

In

In alijs morbis particula ribus ventriculi, ſepti, &c. cum ſit poſſibile circūſcribi putridam fuliginem in ipſa particula inflammata, & nullo modo aſcendere ad caput: aliquando talem circunſcriptionē contingere poſſe, nemo eſt qui neget, & nullus probare poterit esse ſimpliciter neceſſariam talem vaporum, aut fuliginum receptionem in cerebro, quia iſta poteſt impediri, communicatio verò caloris neutiquam poteſt: & exiſtimo fundamentalem esse rationem, qua poteſt inniti celebrata doctrina Gale. qui delirium continuum ponit inflammatis aliquibus partibus corporis, ſepto, ventriculo, & alijs: non enim agnoſcit remiſſionem delirij, quando tales adſint inflammationes, quod maximè notaui, licèt illam concedat in febribus, in quibus laborat cerebrum per conſenſum. Ergo Gal. ſemper putauit, delirium continuum poſſe fieri à calore communicato, vel per eſſētiam impreſſo, rationibuſque noſtris, quæ ſuæ ſunt, innititur.

CAP.

CAP. XLIV.

De alijs delirij causis.

INsaniã à pituita Hipp. primus docuit, de qua si putrescit, & cerebrum inflammat, dictum est iam quo pacto moderetur, & temperet sanguinis detractionem.

Tamen si non putrescat, & sola frigiditate, & humiditate, vel minuat actiones, vel torpidas ita reddat: vt appareat homo stupidus, & detentus, quasi omnino priuetur internis actionibus, quid obsecro facies? At non cogitabis de attenuanda pituita, & paulatim expurganda, de calore natiuo excitando, de capite mundificando, de spiritibus generãdis? Quid cum his indicationibus habet sanguinis missio? Nil prorsus, sed omnino contrarias: pituitam incrassat, cerebrũ debilitat, spiritus exhaurit, natiuum calorem exoluit. Quòd si discurras per omnes causas, quas suprà retulimus, cum de supernatãtia agebamus, facilè deuenies in cognitionem remedij.

CAP.

CAP. XLV.

De vacuatione nimia, quam Hippo. & Gale. causam delirij statuerunt.

GAle. lib. 7. aphor. tex. 9. explicans Hipp. *à profluuio sanguinis desipientia malum*, occasionem dedit huic dubitationi, quo pacto ad sanguinis profluuium, sequitur desipientia. Quare Galen. mediocre delirium nominauit? erit ne deliriũ, quod est deprauatio actionis, an diminutio solùm? & quomodo ad defectum qui priuatio est, sequi potest deprauatio? Rursus cùm ad sanguinis absentiam frigescat cerebrum, certum est hanc desipientiam, illam fatuitatem esse, quam Gal. à frigore dixit oriri. Quomodo ergo appellauit delirium? deprauatio siquidem à calore, diminutio actionis à frigore proficiscitur.

Prætereà si dicatur (vt communiter est receptum) frigiditatẽ minuere actionem, & non deprauare, huius interrogo causam? Præternaturalis est frigi-

frigiditas immodica, præternaturali
etiam eſt calor excedens, quare vtra
que non deprauat actionem, cum
vtraque corrumpat calorem natiuum.
Omnia hęc in alio loco discutiēda e
profeſſo. nunc ea ſolum quæ ad rem
præſentem pertinent.

Quidam doctiſsimus vir ad hun
aphor. dicebat, Hippo. inſinuaſſe, e
magno raptu sãguinis ad caput, flux
rem è naribus accidere copioſum, ſe
ſimul cum sanguine ascendiſſe cop
bilis, cuius portio in cerebro, & circ
neruorum principia, delirium, & con
uulſionem produxit.

Non tamen videtur ita ad mente
Hipp. hæc philoſophandi ratio; nam
Hipp. euacuationem, tanquam cau
mali præsagij, in vtroq; symptoma
agnoscit. quia alibi dixerat, cõuulſio
nem ex inanitione, malum; nunc et
ſimul & deſipientiam; non enim Il
t halia, aut màla ita sunt, quæ à reple
tione, ob maiorem curationis facil
tatem, quæ verò à ſiccitate, & pa
perie calidi natiui contingunt, ma
prorsus censenda. At ſi à bile conuu
ſio fit, non ita mala.

Præ-

Prætereà ſi bilis derelicta fuit in cerebro, quorſum aliud genus delirij non indicauit Hippocrates, vt ſolet: ſolùm enim vſus eſt illa voce, deſipiẽtiá, quæ manſuetum delirium ſignificat. Quod forſan ſubolfaciens Galenus dixit, mediocre: tamen à bilioſo humore non mediocre, ſed iracundum, & turbulentum excitandũ erat.

Reſpõdeo ergo, à nimia vacuatione ſanguinis fieri deſipiẽtiam, non ſolùm ob intẽperiem inductam ad abſentiam calidi, ſed ob defectum ſpiritus animalis, quem ſapientiæ inſtrumentum dixit Hipp. l. de morb. ſacr. Conuulſionem etiam ex inanitione, ideòque malá iudicari ab Hipp. neq; exiſtimo eſſe neceſſarium, vt remaneat in cerebro portio bilis. Quare? ad quid? Quorſum? cum ita tenuis, & mixta cum ſanguine, etiam non flueret? Imò ad fluxum incitat. Melius itaque ſentio cum Hippoc. & Galen. Non quæras obſecro quæ intemperies, aut quomodo inducta ad priuationem ſanguinis, quia hoc eſt inuoluere omnia quæ diſputata ſunt in noſtro

opere de morbo & sympt.

Existimandum ergo hoc delirij genus quod mediocre vocat Gal. generali voce appellari delirium, sicut in decrepitis videmus, ob spiritus paupertatem, & nimiam cerebri debilitatem, esse actiones diminutas, & sæpius erroneas: ob concursum etiam omnium læsionum potentiarum, seu virtutum internarum, quæ ad inuicem patiente vna, patitur & alia, præcipuè si omnium temperies euertitur, & spiritus deficit: atque ita nō solum diminuta actio, sed corrupta, vel deprauata apparet. Neque mirandum est, ex defectu sequi deprauationem, nam & ipsa deprauatio defectus quidam est.

Quod autem dubitatur, an frigidū possit minuere tantum actiones, & non deprauare, quæstio est elegans à nobis agitata varijs in locis: quamuis Gentilis diuersa sentiat, & se aliquando corrigat, vt faciunt magni, & docti viri. Hucusque non inueni rationem efficacem, vt semper frigiditas minuat, & nunquam deprauet: forsan motus locales impedit, & con-

strin-

ſtringendo minuit, ſed alias actiones ita diuerſas, vt neutiquam concernãt notum, quare non deprauare poterit, deprauato temperamento? Sed de hoc alibi.

Hoc ergo delirium qualecumque ſit, impedit ſanguinis miſſionem, & expoſcit potius adiectionem optimi alimenti, & noui ſanguinis generationem.

Si autem interroges de morbo, ad quem iſtud ſymptoma ſequitur, cognoſces neceſſitatem adeundi ad lib. de morb. & ſympt. Nos qui cum ſancto Thoma conſtãter aſſerimus morbum conſiſtere in priuatiuo, non hæremus, ſed iſtam priuationem rectæ actionis, ad aliam neceſſario priuationem, quæ morbus eſt, ſequi affirmamus. Sed cohibeo diſcurſum, & venio ad praxim.

CAP. XLVI.

Dubitatur, an delirium purgationem impediat?

DIfficilius hoc videtur, nam Hippoc. 1. prorrhet. com. 2. tex. 37. ſic

37. ſic ait. *Nigra reuomentes, cibos faſtidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox, clauſuſque, purgare non oportet: pernicioſi enim.* Ego iſtam ſententiam non paruipendo, vt Gal. facit in com. ſed põderatione, & laude dignam exiſtimo. Numquam vllum verbum Hipp. cõtempſi, ſed ſemper admiratus intelligentiam, ſi forſan poſſim, tento, attrecto.

Dico, aut iſta accidentia ſimul iuncta in ægro inueniuntur, & ſunt manifeſta ſigna proximæ mortis, vanũq; putauit Hippoc. purgationem tentare, ſed pium certè prognoſtici relinquere, ne æger iam morti proximus ab ipſo ſumpto medicamento non ſolum anticiparet ſuam mortem ſed contumeliam Medici.

Secundò, aut iſta accidentia enumerat diuinus ſenex tanquam ſeparata, quaſi diceret: in vnoquoque accidente ex iſtis, pernicioſum eſt vti medicamento expurgante. Atque adeo tanta eſt profunditas Hip. vt etiam hoc modo ſit præter omnem ration purgationem exercere. Nigra vomen-

nentibus,qui temerarius medicamẽ-
um purgans propinabit, natura tam
erocem inimicum per vomitum cũ
ethalibus ſignis expellente, & me-
licamento ad infernam regionem re-
rahente,contra impetum naturæ, vt
tra bilis ſit lethalior ſuprà, & infrà,
z interim remorata citius partes prin
ipales adeat, ſaltem eius malignus
apor; hoc enim eſt proprium natu-
æ retractæ, & humoris tam peſtiferi
aruulę moræ: detinebitur verò ali-
uo tempore,ſi regionem mutas,quo
il perniciosius poteſt cogitari. Secũ-
ò, quia hæc purgatio deberet fieri
orti medicamine, quia atra bilis non
edit alijs, & detenta, aut mota la-
halis eſt. Vide iam naturam à mor-
o, & à medicamento diſſipari.

Vbi notandum, quotieſcunque
Hipp. dicit, purgare,ſine alio addito,
emper intelligit per inferiorem al-
um. Faſtidientes, intellige, non
uoſcunque, ſed vel ex vi humoris
ernicioſi vomitiones facientis:quod
tiam inſinuauit lib. 2. coa. ſect. 2. co.
text. 5. *Lingua faſtidioſa, nigrarum
omitionum ſignum eſt*, vel in mor-
bo

bo diuturno, vt Gal. explicuit 7. a phor. text.6 Equidem necesse est ess sentiali debilitate vires deficere: nam in alijs morbis fastidium potius pet vacuationes.

In pube parum dolentes. Qui est parum dolentes, cùm ea pars ve sicæ regionem indicet inflammation tentatam, doloresque maximos de beat pati, non paruos, nisi ob mort ficationẽ iam inceptam? Atque quo modocunque, purgatio nullo mod exercenda, cùm in vijs ductuum, ve circa illas inflammatio extiterit.

Ferox oculus, claususuè, conuul sionis ex siccitate indicium. Ad qui purgatio, nisi ad maiorem siccitatem inducendam? Deliros intelligit iam firmatos, & in ipsa, vt sic dicam, tur bulenta accessione. Hi quidem pur gandi non sunt eo tempore; nam v purgemus maniacos, aut melancholi cos, sẽper exspectamus delirij aliqua remissionem: quia per quædam in terualla sunt magis obedientes; sicut ad lunæ conuersiones tumultuantur, & agitantur, & sunt magis inobedi entes. Sed quare non purgantur eo tem-

tempore? Resp. Quia nec possunt, nec debent: non possunt, quia neque admittunt: non debent, quia in tantis motibus, & inordinatis, & mentis commotione, facilè ad caput rapientur humores. Atque cùm agendum sit cum causa antecedenti, hanc melius moueri censemus, cum mansuetiora sunt omnia.

Delirantes autem phrenitici ex inflammatione facta in cerebro, non sunt purgandi, donec manifestissimè vltima declinationis pars elucescat: & in hac spectare, & considerare oportet, an inflammatio terminata sit aliquo ex tam varijs modis, quibus solet finiri: nam si per aliquam aurium, aut narium vacuationem, per ventrem, hęmorrhoides, aut si per sudorem expulsionem victæ iam causæ tentet natura, non turbanda, sed exspectanda.

Tamen contingere potest, vt phrenitis incipiat biliosa, nulla præsentia sanguinis existente, neque ad febrem secuta, sed ipsa per se cum sua febre: quod licet rarò, contingere tamen posse quis dubitat? quo casu tale de-

liriũ ſtatim petit cum ſua cauſa purgationem, vt probatum eſt ex arte, lib. 3. Auic. cap. de phrenitide. Reuellere enim ſtatim ſincerum humorem oportet, antequam firmetur, quãdo (vt ſuppono) ſolus omnino peccat.

Alia verò ſunt paradeliria in febribus acutis, maximi momenti, quæ video à paucis Medicis conſiderari. Adeſt febris acuta, in principio vniuerſali ſanguinem detrahis, & omnem ſcopum adimples, iamq; nulla extrahendi ſanguinis elucet occaſio, ſed effrænis bilioſus humor, qui antea mitefcebat, caput aggreditur, & delirare cogit: tunc temporis in decimo, & duodecimo die ſubtilitas artis eo deuenit, vt ſine coctionum turbatione moderatiſſimam purgatiunculam exerceat, per rhabarbari duor. aut tri. ſcrupulo. infuſionem, ac colaturæ addito ſyrup. borraginis, aut cichorij infirmo ignorante, ſed qui noui conſuetum ſyrupum ſumere. Contingit profectò hac epicraſi in morbis acutis, phrenitidem futuram vitari coctiones ſecuriſſimè celebrari. Ant

hanc

hanc occaſionem ſanguinem mittebas, & reuellebas à capite, tunc non moleſtabat, aut minimè apparebat delirium: ſed poſtea cum ſanguis infra mediocritatem ſubſiſtit, & ſolius feruor bilis, & effumatio comparet, alia inſurgit reuellendi indicatio paucis Medicis nota. Sed de his plura in ſuperioribus, cum agebam de minoratione.

Sed interrogas de alijs delirijs per conſenſum à parte aliqua inflammata. Equidem tractanda iſta deliria ad pensum morbi pręcipui, à quo dependent, & eam vacuationem admittunt, quā indicat principalis affectus, adhibita sēper ſupraposita animaduerſione, quod delirium moderatur, quando tale exiſtit, vt vel turbet, vel deijciat vires.

DVBIVM EX Hipp. loco.

DVbitare quis poſſet circa iſtam purgatiunculam, quam induxi, a delirio incipiente, poſt celebratam ſufficienter ſanguinis miſſionem: nā

Hip. lib. de locis in homine dicebat: *Calefaciunt caput pharmaca purgatiua.* Ergo secundùm hanc legem, non oportet rhabarbarũ exhibere: calidum enim est & siccum.

Resp. Primò, longa experientia me didicisse, purgationes audacius in soporosis, & felicius euenire, quam in phreniticis, aut vigilantibus, ob rationem dictam: tamen negari non potest, conuenire etiam in prædicto casu, dictis conditionibus insignito.

Atque rhabarbarum in pauca quãtitate, & infusum in aqua cichorij, sine metu potest dari; quia maior est vtilitas vacuandi, quam calor fiens, & transiens, qui potest apparere in die purgationis, aliter certè nunquam expurgares in morbis biliosis: intelligendusque est locus Hip. de pharmacis validis, quibus vtebatur antiquitas. Vbi illud aduertendum, cu iam vacuationes sãguinis factæ sun & febris prædictos dies pertransij ex vi caloris, iam humores biliosi sa piunt conditiones atræ bilis, cedun que folliculis sennę, infusis cum flo bus cordialibus, & facillimè pur tico

tio fit. Itaq; his modis delirium prohibetur, sine causæ coctilis perturbatione.

CAP. XLVII.

Quare practici de vigilia superflua, de sopore, de dolore, & alijs symptomatis febrium, tam amplam fecerunt mentionem, delirio relicto.

DE delirio in febribus miror, qua ratione praxim exercentes nil dixerint, nisi vnus, aut alter: nam sicut sopor, sitis, dolor, vigilia vocant ad se partem curationis, etiam delirium. Respondent aliqui, deliria, quæ sequuntur ad febres, remitti ad remissionem febris, quæ vero continua sunt, iam in phrenitidem transire, sufficereque caput dicasse phrenitidi.

Sed certè nullam habent excusationem: nam idem posses dicere de sopore, qui si continuus est, transit in lethargum.

Dicendum ergo, practicos doctissimos

ſimos non dicaſſe proprium caput delirio, ſicut alijs ſymptomatis, quia re vera deliria, & vigiliæ ſuperfluæ, eaſdem habent causas, penes magis, & minus solùm differentes; vigilia prę-terquam quod vires eneruat, tanquã delirij præſaga ab omnibus celebratur: atque ſicut vigiliam ſomnus, ita & delirium sedat. Quod Hipp. primus, poſtea Galenus, & Auicen. multis in locis cecinerunt.

Quod autem ſimillimæ ſint causæ delirij, & vigiliæ facilè intelliges, ſi Galenum legas, aut ipsam rerum naturam perspicias. Vigiliarũ primam causam caliditatem ſtatuit: secundo ſiccitatem. E contra somnus præter naturã, primò ad frigiditatem: secundò ad humiditatẽ sequitur: & hæc eſt, aut cum humore, aut ſine illo. 2. de loc. aff. ad finem, & 3. de loc. c. 5. 1. de sympt. cauſ. c. 8. & 3. de cauſis pulſuum. c. 10. Ita sæpe ſæpius delirium à calore solo, aut ſimul cum ſiccitate, &c. Ergo ſimillimæ causę exiſtunt, & vigilia via certa putari debet ad delirium: & propter hanc rationem, loquendo de vigilia ſuper-

flua, visi sunt loqui de delirio.

Loco tamen affecto maximè differunt, nam vigilia superflua, & somnus versantur circa sensum communem, siue primum sensorium, delirium propriè, & strictè circa intimiores potentias rectrices. Quæ sola ratio posset contumaces conuincere ad assentiendum Diuo Thomæ, & Arist. qui constituunt discrimen inter sensum communem, & alias interiores facultates. Per somnum imaginatio exercetur, quin & cogitamus, disputamus: imò aliqui dicunt, se in somno soluisse argumenta, quæ in vigilia non poterant. Ergo illæ potentiæ non ligantur, ligaturque solus sẽsus communis.

Rursus, per vigilias illęsus iste sensus, illæ aberrare solent; à posteriori quod maius discrimẽ exspectas? Atque hæc de hoc sympt. dicta sufficiant: reliqua quæ ad alias potentias pertinent, ex practicis disces, cap. de memoria, de melancholia, de catalepsi, &c. Et similiter ea quæ pertinent ad motiuam; nam dummodo tenaciter inhęreas his, quæ ostendimus

de caufis præter naturam, & morbis, facilè disces, quod symptoma, à tali, vel tali causa, impediat, aut non: Per practicas certè discurrens, hac nostra methodo non errabis: nam in cap. de tremore, conuulſ. paralyſi, aut in quocumque dolore, ſtatim debes recurrere ad ea, quæ in superioribus dicta sunt: sufficit enim vnum exemplum, vt clarescant reliqua.

CAP. XLVIII.

De ſympt. in exeunte mutato. Gal. illuſtratur.

LIcet tam varia & multa excretorum genera exiſtant, vnum inter alia turbat curationem febrium, aut impedit, vel retardat, & dubios Medicos reddit, fluxus ſcilicet ventris, de quo vt complicato cum alio morbo agendum nunc.

Qua in parte ille tam agitatus locus lib. 1. ad Gla. de febre cum ſympt. quia ſiniſtrè intellectus, multorũ errorum causa eſt: nam quidam cùm videant fluxum ventris, non audent

san-

sanguinem mittere, alij timent vulgus, quod putat malum esse duabus vacuationibus ægrum opprimere: & tandem alij, post habita omni consideratione, ducti vrgentiæ ratione, iterum atque iterum sanguinem fundunt. Sed temperanda sunt ista.

Primò perpendere oportet, vnde fluxus cum febre qualibet complicatus incipiat, à qua regione, à qua parte, quos effectus producat, quãtum possit impedire, aut solam moderari quantitatem sanguinis missionis. Nam si febris acuta pendet à materia putrescenti intra venas, & fluxus est ventralis, aut à tota prima regione profectus, quæ crudos, aut semicoctos, aut inquinatos succos propellit per vomitum, aut secessum, manifestũ existimo, vacuationes istas impedire quodammodo, sed nõ omnino; nam vt suprà dictum est, quãuis vocet curationem, tamen postponenda, ob celeritatem, qua morbus acutus currit ad necem; quippè in talibus morosa medicatio semper dãnanda.

Vnde prouidentia continuata ven-

triculi, & ventris, ne nimium vires fatiscant, poterit Medicus febris causam proximam attingere: quia suppono, nullum habere commercium in isto casu, materiã venarum, & primæ regionis recrementa: quin potius omnia quæ cruda sunt, & in venas delata poterant causam augere, prouidè propelluntur à natura, vt libera magis via sit ad sanguinis detractionem: debebas enim tu istam vacuationem moliri, si natura segnis esset. & de tali fluxu non intelligitur sentẽtia vulgata Auic. Asselare, bis aut ter, excusat à phlebotomia. At verò si cũ isto fluxu iungeretur oris ventriculi morsus, & notatu digna læsio, necessarium esset, antequam ad sanguinem vacuandum deuenires, ventriculi prouidentiam habere maximam, non qualemcunque.

Quare quòd maxima felicitate, & ex arte sum expertus, libenter dicam. Gal. reprehendit illos, qui ante ventriculi firmitudinem, sanguinem mittunt, & rectè quidem: sed cùm extrinseca roboratio nullius soleat esse momenti, imò maximi damni: quia

quasi-

quando repletus ventriculus, aut quãdo quibusdam proprijs recrementis, licet paucis, sed infarctis, anxie molestatur, ita vt virtus flaccescat, deterrimum est exterius constringere, & roborare, quia magis amplectitur, & strictius inimicum, & impensius affligitur, vt qui spinas manu comprimit. In isto igitur conflictũ, non semel, sed sæpius ex arte curaui infirmos, statim exhibita portione debita rhabarbari, cum puluere diamargaritonis frigidi, cũm aliquo syr. borraginis, vel cum pauco syr. ros. aut violaceo, & hoc certè, antequam sanguinem funderem; mirum dictu, quã cito anxietates ablatæ, aut cardiacæ accidentia, & fluxus impediens, remissa omnia, ita vt pateret sequenti die aditus ad venam secandam; nam cum totum illud impedimentum, (quodlibet illud sit) ex proximis incõcoctionibus fuerit purgatione ablatũ, & simul corroboratione interius facta vires recuperatæ fuerint, nullũ dubium, quin feliciter dirigatur curatio per sanguinis missionem. Et hanc fuisse Gal. mentem primò ad Glauconem,

conem, in prima parte textus, est certissimum: quem textum aliqui legunt affirmatiuè, ad maiorem vim huius indicationis. *Age enim, si quis febricitet, & adsit plethorica affectio, verum ex incōcoctionibus recentibus sit, & mordeatur, ac comprimatur os vētriculi, aut euomat succum prauum, & ex eius transitu summopere lædatur, numquid hoc in loco, ad solam febrem respicientes, vacuare multitudinem tentabimus, id quod sanè aliàs citra noxam fecissemus? An prius ori ventriculi prouidebimus, atque ita deinceps, vbi ipsum verè nobis sese habuerit, conuenientem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita videtur. Sæpius ergo multos ita affectos vidi, alios quidem interijsse, alios verò in extremum periculum adactos, cum Medici eos prius vacuare, quàm stomachum roborare tentauissent.*

Hæc est prima textus pars, in qua meam propositionem volo stabilitam, quando scilicet fluxus est primæ regionis, & per *vomitum*, aut per *aluum*, sufficit dixisse Galen. per vomitum

mitum, ſubintelligimus etiam poſſe fieri per aluum: nam etiam & deiectiones quandoque fiunt cum ſimili oris affectu, prius illato malo in parte ſuperiori. Excernitur aliquid, ſed cum maxima oris ventriculi paſſione, & anxietate, roborationem adhibendam prius Gal. docet. Sed interrogo, quam roborationem? Equidem momentum hoc facilè video cótemni ab his, qui putant, appoſito abſinthite, aut pane toſto cum aromatibus, indicationem adimpleri, vt ſtatim mitti poſſit ſanguis. Sed ego aliter intelligo textum, eſſe ſcilicet corroborationem faciendam, ad penſum neceſſitatis, eſſeque aliqua ſymptomata ventriculi, quæ neceſſariò petunt cauſam illam proximam, vel adhærentem, deturbari, quam natura afflicta non poteſt, ſimul & adſtringendam partem; ne vera cardialgia eueniat, quæ citius hominem tollat, quàm ipſa febris.

Atque iſta indicatio poteſt complicari, vt amplectamur vtramque lectionem textus, aut exiſtente plethorica diſpoſitione, vt legit Stepha-

nus

nus Athen. aut ſine tali multitudine, vt habent alij codices. Talis eſt oris ventriculi affectus, vt cùm ſumma plenitudine venarum, videas febricitantem frigidum, & pulſus, quales talis pars affecta immutat. At Tyrones putant, omnia illa mala demandari à venis, & ſanguinem fundunt, vt reuellant: hoc autem eſt impoſſibile, quia affectio, de qua agimus cum Gal. eſt propria ipſius ventriculi, nullo modo dependens à venis, ſed ex incõcoctionibus, cumulatis prauis excrementis, os ventriculi, quod pro corde reputamus, intenſe moleſtantibus, ſoletque ſpargi ſermo inter Medicos, de malignitate ſanguinis, & de febre puncticulari, cùm nil ſit magis alienum ab iſta indicatione, neq; tales anxietates pẽdeant ab humoribus febrem facientibus. Si attente legas, prædicta doctrina colligitur ex prima parte textus.

SECVNDA PARS Textus.

SEd nec si fuerit febris cũ profluuio ventris, aliqua alia indiget vacuatione, sed hæc ipsa sufficit, quãuis non sit pro multitudinis ratione.

Iste textus maximè diuersus est à præcedenti, & alium respicit rerum statum: nam hucusque loquebamur de complicatione febris cum fluxu, cui adhęrebat insignis oris ventriculi affectus, qui rapiebat ad se curationẽ primam: sed nunc loquitur de fluxu absolutè cõplicato cum febre. Ibi adduxit inconcoctiones, & recremẽta particularia ventriculi, hîc solum fluxum, & contrariæ cõditionis; nam primus simul aboleri tanquam perniciosè afficiens desiderabat, & simul debilitatem oris ventriculi reparari: hic verò omnino sinendus, tanquam febri congruus, & illius causæ. Et hanc esse mentem Galen. & arti conformem, ostendo. Adest febris cum fluxu ventris, & nullam aliam vacuationem tentat. Ergo iste fluxus causã depo-

deponit: ſiquidem ſufficit ſolus, vt inquit Galen. Patet, quia hoc eſt cōmune omnibus vacuationibus, aut criticis, aut ſymptomaticis, aut medijs, vt ſi vacuetur materia peccans, cōferant, vt quid conferunt? Quia ipſa ſpecies cauſæ foras truditur, vel cocta, vel cruda, nil intereſt (vt ſuprà demonſtratum inuenies, quando agebamus de cruditate.) Solum eſt differentia ſecundùm magis & minus debilitari: tamen omnes vacuationes tendunt ad vitam, ſi vacuātur cauſa damni, & non alia. Ergo quando fluxus cum febre tollit febris cauſam, ne cogites de alia vacuatione, quia illa ſola ſufficit, quamuis tibi videatur non esse pro multitudinis ratione: paulatim deponet multitudinem putreſcentem, & natura corriget reliquum.

Et hoc ſine dubio eſt, quod ex Auic. circūfertur, assellare bis, aut ter excuſat à ſanguinis miſſione: non certè excusaret, ſi per tales deiectiones portio materiæ peccantis non expelleretur; deberemus enim ſtatim emendare naturam;

Et

Et à ſigno percipies: nam videbis ad penſum fluxus, mitigari multitudinem, & febrem.

Sed ſtatim obijcis, esse febrem ſanguinis, & non curari hoc fluxu. Reſpondeo, ſanguinem putreſcentem abire in melancholiam, & flauam bilem, & ita contingere, vt natura ſe ex oneret ab iſtis humoribus per deiectiones, cum magna cōferentia, natura bonum vniente, & gubernante: quod quotidie videmus in menſtruandis mulieribus, loco ſanguinis expurgandi, deiectiones aduenire: & saneſcunt, quia ille retentus præter naturā factus, & cōcurſus in disſimiles naturas, commodè fluit per inteſtina.

Et hanc noſtram explicationem nō multum coacte confirmat modus loquendi Gal. Hippocraticus. *Vacuationes non multitudine ſunt æſtimandæ: ſed ſi talia, qualia oportet purgentur.* Sic in præſenti Gal ſi adſit aliqua deiectio, non debet menſurari iuxta multitudinis rationē, ſed ſi talia, qualia oportet purgentur: quia neceſſariū, eſt debere conſequi conferentiam, & toleran-

lerantiam, quod sufficit vt ex spectes, nec te accingas ad aliam eo tempore vacuationem tentandam.

Sed quid dices in reliquis febribus, de quibus loquitur etiam Gale. Idem prorsus, quod diximus, aut tollendæ huius scientiæ leges. Si febris est biliosa, & adest fluxus biliosus, ipse sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione; si pituitosa, si melancholica, idem dicendum. Si isti humores misti cum sanguine peccant, & portio sufficiens fluit per ventrem, quam separat docta natura à se ipsa, & ab humore, quasi à medicamento excitata, cum conferentia, & tolerantia, non opus est alia vacuatione, nisi aliud vrgeat præter hoc, quòd in hoc statu apparet.

Multa mala recenset Gal. accidisse his, qui alias vacuationes solicitant, & quamuis non diceret, ipsa se veritas ostenderet: nam vacuatio arte facta cum natura aliam propriam exercet, quanta damna faciat, non debet pluribus explicari. Detinet conferentem, quærit dubiam, vires motibus contrarijs deiicit, extrahit non extrahen-

hendum, & in mortem agit.
Si quæ diximus animaduertis, ex vno symptomate, quid faciendum in alio perpendes, iuxta ea quæ superius de morbis contrarijs, & illorum causis dicta sunt.

FINIS.

Errata grauiora benignus Lector sic emendet, cetera cuiuis facilia.

Pag. 26. comperi. 37. pertinens. 52. quod 58. ideſt 62. facile 65. peti 72. ſumitur 124. intentionis: 140. tempus veris 191. ægrotantis 198. expreſſe contra textus ſupra poſitos oſtenditur. 221. cacochymia 238. communicetur 262. catholico, 302. Ad 13. 307. Cap. xv. 328. variolarum, 355. tenaciores. 358. nequeat, 359. probatũ eſt agentibus 362. fultam, 379. liquantibus 380. pectinem 383. minitante. 406. imaginatio 407. συμβεβηκότα, 421. ita 431. lethalis 448. conferant. Vt quid 449. non multum

